

NOBEL
1993

TONI MORRISON

sevgili

İngilizceden çeviren: Güner Fansa

MAV YAYINLARI

ROMAN

TONİ MORRİSON

SEVGİLİ

SİMAVİ YAYINLARI
ROMAN DİZİSİ: 42

Özgün adı: Beloved
(New American Library) 1988

© ICM-Toni Morrison/Türkiye'de **Simavi Yayınları**

Yayına Hazırlayan: Ataol Behramoğlu

Kapak Tasarımı: Sait Maden

Kapaktaki Fotoğraf: Toni Morrison

Simavi Yayınları
Hürriyet Tesisleri
Güneşli-İstanbul
Tel: 550 00 50/2178-2334
Ocak 1994

Baskı:
Ercan Ofset
Tel: 698 58 58

ISBN.975-7408-40-9

TONİ MORRİSON

SEVGİLİ

İngilizceden Çeviren:
Güner Fansa

Toni Morrison

*1932'de doğan Amerikalı yazar, çağdaş Amerikan yazınında William Faulkner'in en önemli izleyicisi ve Ralph Ellison'dan bu yana da sözü en çok edilen zenci romancı olarak tanınmaktadır. Cornell Üniversitesi'nde eğitim görmüş, Random House yayınevinde çalışmış, 1987'den bu yana da Princeton'da Edebiyat Fakültesinde profesörlük yapmaktadır. Başlıca yapıtları 1970'de yayınlanan "**The Bluest Eye**" (En Mavi Göz/Can Yayınları 1993); "**Song of Soloman**" (1977, Süleyman'ın Şarkısı / Simavi Yayınları 1992); "**Tar Baby**" (1981), "**Beloved**" (1987, Sevgili / Simavi Yayınları 1993); ve yine yayınlarımız arasında yer alacak olan "Jazz" (1992) adlı romanlarıdır.*

"Sevgili" ile 1988'de Pulitzer ödülünü kazanan Morrison, 1993'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmakla, bu ödülü kazanan Afrika kökenli ilk Amerikalı oldu.

"Kavmim olmayana kavmim,
sevgili olmayana sevgili, diyeceğim."
(İncil, Romalılara mektup, 9.25)

I. BÖLÜM

124 numara kin ve bebeğin kustuğu zehirle doluydu. Evdeki kadınlar ve çocuklar bunu biliyordu. Yıllar boyunca herkes kendine göre bu kine karşı direnmeye çalıştı; 1873 yılında evde tek kurban olarak Sethe ve kızı Denver kalmıştı. Büyükanne Bebe Suggs ölmüştü. Erkek çocuklar, Howard ve Buglar, on üç yaşına basınca kaçıp gittiler. Buglar'ın kaçma nedeni aynaya bakar bakmaz aynanın kırılmasıydı. Howard'ı da kekte gördüğü ufacık bir elin parmak izi kaçırtmıştı. Yerde dumanı tüten devrilmiş nohut tenceresi, kapı eşiğine kadar tek sıra halinde serpilmiş bisküvi kırıntılarından sonra yukarıdaki olaylar bardağı taşıran son damla oldu. Arasıra gelen rahatlama dönemini bile bekleyemediler. Bazen haftalar, hatta aylarca hiçbir şey olmazdı. İkisi için de evin son saldırısı artık dayanabilecekleri gibi değildi. Büyükanneleri Bebe Suggs, anneleri Sethe ve küçük kızkardeşleri Denver'i Bluestone sokağındaki gri ve beyaz evde yapayalnız bırakarak kışın ortasında hemen kaçıp gittiler. O zamanlar ev numarasızdı, çünkü Cincinnati daha oraya kadar uzanmamıştı. Ohio eyalet olalı henüz yetmiş yıl olmuştu; önce erkek kardeşlerden biri, sonra öteki yatağını, yorganını toplayıp pabuçlarını kaptığı gibi kendilerine düşmanca davranan evden sessizce ve sürünerek kaçtılar.

Bebe Suggs başını bile kaldırmadı. Hasta yatağından onların gittiklerini işitti; ama hareketsiz yatmasının nedeni bu değildi. Bütün evlerin Bluestone sokağındaki ev gibi olmadığını torunlarının anlamaları neden bu kadar uzun sürdü diye şaşıyordu.

Yaşamın iğrençliği ve ölülerin rezilliği arasında bocalarken, hayatı terketmek ya da yaşamak umurunda değildi. Hele sürünerek kaçan iki çocuğun korkusu onu hiç ilgilendirmiyor-

du. Geçmişi de şimdiki yaşamı gibi dayanılmazdı. Ölümün unutmaktan başka bir şey olmadığını bildiğine göre, kalan gücünü renkleri düşünmeye harcayabilirdi.

"Varsa eflatun getir. Yoksa pembe de olur."

Sethe onun her istediği renk kumaş parçasını getiriyordu. Renk sevenler için Ohio'nun kışı sert, gökyüzü karanlık, ufuk renksizdi. Bu nedenle Sethe ve küçük kız Denver evin izin verdiği ölçüde ve ellerinden geldiği kadar onun isteklerini yerine getirmeye çalıştı. Suyu dökülen devrik kavanozlar, sırtlarına yedikleri şamarlar ve ekşimsi kokan hava akımları gibi evin amansız davranışlarına karşı ana kız kendiliğinden, düşünmeden karşı koymaya çabalıyordu. Işığın kaynağını bildikleri gibi bu haince davranışın da nedeni onlarca belliydi.

Erkek kardeşler gittikten az sonra Bebe Suggs öldü- Ne oğlanların ne de kendisinin gidişine aldırmadan- Ölümün hemen ardından Sethe ve Denver, onlara bu kadar eziyet çektiren hayaleti çağırmaya karar verdiler. Belki karşılıklı konuşma, görüş alışverişi ya da herhangi bir şeyin yararı olur diye düşündüler. El ele tutuşup, "Haydi gel, gel artık!" dediler.

Büfe bir adım öne geldi. Başka da bir şey olmadı.

-"Büyükanne engel oluyordur", dedi Denver. On yaşındaydı ve Bebe Suggs'a öldüğü için çok kızıyordu.

Sethe gözlerini açarak, "Sanmıyorum" dedi.

-"O halde neden gelmiyor?"

"Ne kadar küçük olduğunu unutuyorsun. Öldüğünde iki yaşında bile yoktu, anlamayacak, konuşmayacak kadar ufaktı," diye yanıtladı annesi.

"Belki de anlamak istemiyordur," dedi Denver.

"Belki. Ama gelirse ona açıklamaya çalışırım."

Sethe kızının elini bıraktı ve beraberce büfeyi duvara doğru ittiler. Dışarıdan birinin atını kırbaçlayarak geçtiğini duydular. 124 numaranın önünden geçerken çevre halkı böyle yapmak gereğini duyardı.

"Bir bebeğe göre büyüsü çok güçlü", dedi Denver.

"Ona olan sevgimden daha güçlü değil", diye yanıtladı Sethe. Birden o anı anımsadı. Yontulmamış serin mezar taşına dayanıp bacaklarını açtığını ve adamın "On dakikacık. On dakkada sana bedava yaparım", dediğini..

Yedi harf için on dakika. Belki bir on dakika daha olsa "Merhume" sözcüğü de eklenir miydi? Ona sormayı akıl edememişti. Yirmi dakika ya da yarım saatte papazın cenazelerde söylediğini duyduğu "Sevgili merhume" sözcüklerini bebeğinin mezar taşına yazdırabilir miydi? Fakat önemli olan tek sözcüğe razı olmuştu. Mezar taşlarının arasında mezar taşçısıyla çiftleşirken adamın yanlarında duran oğlunun yüzünde kızgınlık ve yeni uyanan cinsel iştahı gördü. Bu kadarı yeterdi. Bir başka papaza, köleliğe karşıt birine ve nefret dolu bir şehre verilecek yanıt olarak da çektikleri yeterdi.

Olayları kendi içinde sakince karşılayışına bakarken, küçük kızının ruhunu unutmuştu. Küçük bir kızın içinde bu kadar öfke birikebileceğini kim düşünebilirdi? Mezar taşçısının oğlunun gözleri önünde çiftleşmesi yetmemişti. Ne de boğazı kesilen bebeğin hırsıyla evdeki yaşamın felce uğraması yetmişti. Fakat o mezarlıkta, bacakları mezar gibi açılmış olarak geçirdiği on dakika, tüm yaşadığı süreden de daha uzun ve canlı kalmıştı belleğinde. Hatta parmaklarından yağ gibi kayan bebeğinin kanından bile daha etkileyici olmuştu...

"Bu evden taşınalım" demişti bir keresinde, kaynanasına.

"Ne yararı olur?" dedi Bebe Suggs. "Ölmüş zencilerin kederleriyle çatısına kadar dolu olmayan tek bir ev var mıdır dünyada? Şanslıyız, bu hayalet bir bebek. Benim ya da senin kocanın ruhu gelse daha mı iyi olur? Sen şanslısın. Geride üç yavrun var. Üçü eteğini çekiştiriyor ve biri de öteki dünyadan kıyameti koparıyor. Sen haline şükret. Sekiz çocuğum vardı. Hepsi de beni bırakıp gitti. Dördü zorla alındı; dördü kaçtıkları için yakalandı. Herhalde hepsi de birilerinin evini cehenneme çeviriyordur." Bebe Suggs gözlerini ovuşturdu. "İlk doğan yavrum kızdı. Tek anımsadığım onun kızarmış ekmek kabuğu sevdiği. İnanabiliyor musun? Sekiz çocuk ve bütün anımsadığım bu kadar."

- Sen istediğini anımsıyorsun," dedi Sethe. Sonra düşündü. Oğlanlar ölü kızının yüzünden kaçmışlardı ve Buglar'ın anısı gittikçe silikleşiyordu. Howard'ın kafa yapısı unutulur gibi değildi. Gerisini ne kadar uğraşsa çıkaramıyordu.

Ne yazık ki zihni bulanıktı! Tarlada koşarken sarı papatyanın bacaklarından akan özsuyunu tulumbadan su çekip temizle-

mekten başka bir şey düşünmemişti. Ona yardıma koşan adamların resmi, sırtındaki tahtalaşmış sinirler kadar cansızdı. Suya ulaşmak için koşarken yüzüne vuran serin rüzgarı anımsıyordu yalnızca. Aklında bacaklarından akan sıvıyı su ve bez parçasıyla temizlemekten başka bir şey yoktu. Tarlayı kestirmeden geçerken otların ne kadar büyüdüğünü ancak bacağı kaşındığı zaman fark etti. Sonra bir şey oldu. Serin su, yolun kenarına fırlattığı çorapları ve pabuçları, ayağının dibindeki çamurlu suda yalanan Gel Oğlum ona Güzel Evim çiftliğini anımsattı. Çiftlikteki tek bir yaprak bile ona haykırma isteği verirken, çiftliğin inanılmaz güzelliği gözünde canlanıverdi. Acaba cehennem de bu kadar güzel midir? diye düşündü. Dantel gibi örülmüş korunun içinde gizli kalan kükürt ve ateş Dünyanın en güzel çınarlarından sallandırılan çocuklar. Onların yerine ağaçların uğultusunu anımsayınca kendinden utandı. Ne kadar çabalasa aksini beceremiyor ve her seferinde çınarların heybetli görüntüsü, asılmış çocukları alt ediyordu. Bu yüzden belleğini bağışlamadı.

Papatyaların hepsini temizleyince, yoldan çoraplarını ve ayakkabılarını toplayıp evin ön tarafına geldi. Kırk metre ötede Güzel Evim adamlarının sonuncusu Paul D verandada oturuyordu; sanki anımsadığı kötü şeylerden dolayı onu daha fazla cezalandırıyormuş gibi geldi. Onun yüzünü tanımaması olanaksız olmasına karşın, "Orada duran sen misin?" diye sordu.

Paul D "Geriye ne kaldıysa," deyip ayağa kalktı ve gülümsedi. "Yalınayak n'apıyorsun?"

Sethe gülünce sesi tasasız ve genç çıkmıştı. "Az ötede bacaklarımı kirlettim. Sarı papatyalardan".

Paul D acı bir şey tatmış gibi yüzünü buruşturdu.

"Aman adını bile duymak istemem. Hiç sevemedim şu sarı papatyaları."

Sethe çoraplarını buruşturup cebine tıktı.

"İçeri gel" dedi.

"Veranda daha iyi. Dışarısı serin," Arkasına yaslanıp ileride uzanan çayıra baktı. İçindeki arzunun gözlerine vurduğunu bilerek...

Sethe yavaşça, "On sekiz yıl." dedi.

"On sekiz yıl", diye yineledi, Paul D; "ve inan her birini yü-

rüyerek geçirdim". Sana katılabilir miyim?"

Sethe'nin ayaklarına bakarak ayakkabılarının bağını çözmeye başladı.

"Ayaklarını suya sokmak ister misin? Sana bir leğen getireyim". Sethe eve girmek üzere kapıya yaklaştı.

"Yoo, ayaklarıma o kadar yüz verememem. Daha epey taban tepmem gerek."

"Hemen gitmemelisin Paul D. Biraz kalıver."

"Bebe Suggs'i görecek kadar kalırım. Nerede o?"

"Öldü".

"Deme. Ne zaman?"

"Sekiz yıl oldu. Neredeyse dokuz olacak."

"Çok çekti mi? Dilerim çekmemiştir."

Sethe başını salladı. Kolay oldu; onun için yaşamak daha zordu. Onu göremediğine üzüldüm. Buraya onun için mi gelmiştin?"

"Bir bakıma öyle. Biraz da senin için geldim. Doğrusunu istersen bu günlerde nerede oturmama izin verirlerse oraya gidiyorum."

"İyi görünüyorsun."

"Şeytanın işi. Kendimi ne kadar kötü hissedersem o kadar iyi görünüyorum."

Paul D. Sethe'ye baktı. Kötü lafı başka bir anlam taşıyordu. Sethe gülümsedi. Aralarındaki ilişki hep böyle olmuştu. Güzel Evimdeki adamların içinde Hello'dan önce ve sonra bir tek Paul D. ona kardeşçe flört havası içinde davranırdı. O kadar belli belirsiz ki, bunu adeta kazıyıp ortaya çıkarmak gerekirdi.

Çoğalan saçları ve gözlerindeki beklentiden başka Kentucky'de göründüğü gibiydi. Cildi düzgün, sırtı dimdikti. İfadesiz bir yüzü olmasına karşın hemen gülümsemeye, kükremeye ya da seninle beraber üzülmeye hazır oluşu şaşırtıcıydı. Sanki onun ilgisini çekmek, aynı duyguyu paylaşmak için yeterliydi.

"Sana kocam hakkında soru sormama gerek yok değil mi? Bilsen söylerdin." diye sordu Sethe ayaklarına bakarak.

"Tabii söylerdim. O zaman bildiğimden daha fazlasını bilmiyorum. (Ona yayıktan söz etme gereğini duymadı.) Hâlâ yaşadığını sanıyor musun?"

"Yoo, bence ölmüştür. Emin olmamak onu yaşatıyor sanki."

" Bebe Suggs ne düşünüyordu?"

"Aynını. Ona bakarsan bütün çocukları ölmüştü. Gittikleri gün ve saati hissetiğini iddia ederdi."

"Halle'nin gittiğini ne zaman öğrendi?"

-"1855 'de. Bebeğimin doğduğu gün."

-"Demek o bebeği doğurdun! Hiç başaracağını sanmamıştım" diye kendi kendine güldü" . Gebe halinde kaçabilmen..."

-"Mecburdum. Başka çarem yoktu." Başını önüne eğdi ve tıpkı Paul D gibi nasıl başardığına şaştı. Eğer kadife almak için yola çıkan kız olmasaydı başaramıyacaktı.

-"Hem de tek başına." Onunla hem gururlanıyor hem de canı sıkılıyordu. Başardığı için gurur duyuyor, Halle'ye ve kendisine gereksinme duymadığı için de kızıyordu.

-"Tam tek başıma değil; beyaz bir kız bana yardım etti."

-"Tanrı ondan razı olsun!"

-"Geceyi burada geçirebilirsin Paul D."

"Önerinde çok istekli gözükmüyorsun."

Sethe sırtından öteye, kapalı kapıya baktı. "Tamamen içten söyledim. Evimin kusuruna bakma. Hadi gel. Ben yemekle uğraşırken sen Denver'le konuş." Paul D. pabuçlarını bağcıklarından birbirine bağlayıp omuzlarından aşağıya sallandırdı ve Sethe'nin arkasından eve girdi. Adımını atar atmaz onu karşılayan kırmızı ışık ve titreşimler kanını dondurdu.

Kaşlarını çatarak fısıltı halinde:

-"Konuğun mu var?" diye sordu.

-"Ara sıra," dedi Sethe.

-"Aman yarabbi!" Kapıdan tekrar verandaya doğru geriledi. "İçeride ne tür bir bela var?"

-"Bela değil, yalnızca üzüntü. Hadi gel içeri gir." Kadına dikkatle baktı. Elinde pabuçları, çorapları ve çıplak bacakları ile karşısına çıktığından daha dikkatlice süzdü. Halle'nin kadını, çelik gözlü ve iradeli kadın. Kentucky'deyken saçlarını görmemişti. Yüzü son gördüğünden on sekiz yıl yaşlı olmasına karşın daha yumuşaktı. Saçından dolayı olsa gerek. İnsana huzur vermeyen ifadesiz bir yüzü vardı. Gözbebekleri derisinin rengindeydi. O ifadesiz yüzdeki iki kara göz, Paul D'ye maske üzerinde sevecen bakan iki delik gibi gelirdi. Halle'nin kadını. Her yıl da hamile kalırdı. Ona ateşin başında otururlarken kaça-

cağını söylemişti. Nehri geçecek olan zencilerle yüklü bir tekneye üç çocuğunu bindirmişti. Çocuklar Cincinnati yakınındaki Halle'nin anasının yanında kalacaklardı. O küçük kulübede ateşin yanında otururlarken giysilerinden sızan sıcaklığı hissedebilir, ama gözlerinde parıltı göremezdin. İçini göremeyeceğin iki karanlık kuyu gibiydi. Zımbayla delinmiş gibi gözüken göz çukurlarının arkasındaki boşluğu herkes görmesin diye gözlerini sıkı sıkı kapatması gerekiyordu. Kocası yanında olmadığı için olanları anlatma işi ona düşmüştü ve bu yüzden Paul D onu dinlerken gözleri yerine ateşe bakıyordu. Bay Garner ölmüştü. Karısının boynunda patates iriliğinde bir ur vardı ve konuşamıyordu. Bunları koca karnının izin verdiği kadar öne eğilip Güzel Evim adamlarının sonuncusu Paul D'ye anlatıyordu.

Çiftlikte altı erkek, tek kadın olarak da Sethe vardı. Bayan Garner, dul kalır kalmaz ortaya çıkan borçlarını ödemek için, Paul D'nin kardeşini ağlaya ağlaya satmıştı. Sonra işleri yoluna koymak için görümcesinin kocası, öğretmen geldi. Ama yaptıkları, Güzel Evim adamlarından üçünü yıldırmış ve Sethe'nin gözlerindeki çelik parıltıyı söndürmüştü. Işığı yansıtmayan iki açık kuyu kalmıştı geride.

Şimdi çelik irade geri gelmişti; ancak yüzünün yumuşaklığı, kırmızı ışıklı eve girecek güveni Paul D'ye verdi.

Evet haklıydı. Ev hüzünlüydü. Yürürken öyle bir keder sarmaladı ki, içinden ağlamak geldi. Normal ışıklı masanın başına gelene kadar çok uzun bir yol almış gibi oldu. Bu arayı ağlamadan aşabildi.

"Rahat bir ölümle öldüğünü söylemiştin."

"Sethe hayır o Bebe Suggs değil", dedi.

"O halde kim?"

"Kızım. Oğlanlarla beraber yolladığım kızım."

"Yaşamadı mı?"

"Hayır. Kaçarken karnında taşıdığım, geride kalan son yavrum. Oğlanlar da gitti. Bebe Suggs ölmeden önce gittiler."

Paul D onu hüzne bulayan yere baktı. Kırmızı ışık kaybolmuştu ama etrafta ağlamaklı bir hava vardı.

Böylesi daha iyi diye düşündü. Zenci bir erkek, bacakları varsa kullanmalıydı. Çok otururşa, biri onu kıskıvrak bağlamaya çalışırdı. Ama eğer oğulları da gittiyse...

-"Evde hiç erkek yok mu? Burada tek başına mısın?"
-"Ben ve Denver varız."
-"Bu sence doğru mu?"
-"Evet bence doğru."

Adamın kuşkusunu sezdi ve devam etti. "Şehirde bir lokantada aşçılık yapıyorum. Gizliden gizliye de biraz dikiş". Paul D onun gelinliğini anımsayarak gülümsedi. Güzel Evim'e geldiğinde tabii onüç yaşındaydı. O zaman bile gözleri çelik keskinliğindeydi. Kocasının yüksek ilkeleri yüzünden Bebe Suggs'ı yitirdiği için Sethe'nin gelişi Bayan Garner'e bir armağan olmuştu. Güzel Evim'deki beş zenci erkek yeni gelen kızı kendi haline bırakmaya karar verdiler. Hepsi gençti ve buzağılarla cinsel ilişki kuracak kadar kadınsızdılar. Yine de çelik gözlü kızı kendi haline bıraktılar. Onun için dövüşmeye hazır olmalarına karşın seçimi o yapsın istediler. Birini seçene kadar bir yıl geçti. Şilteleri tırmalayarak ve onu düşleyerek geçen koca bir yıl... Tecavüzün tek çare olduğunu düşünerek geçen arzu dolu bir yıl . Kendilerine uyguladıkları baskı, Güzel Evim erkekleri olmalarından ileri geliyordu. Başka çiftçiler küçümserken Bay Garner'in övünçle bahsettiği erkeklerdi onlar.

Bay Garner onlara şöyle derdi. "Hepinizin sahip olduğu köleler çoluk çocuk. Kimi genç, kimi yaşlı, kimi huysuz. Güzel Evim'deki zencilerin hepsi erkektir. Öyle oldukları için satın aldım. ve onları öyle yetiştirdim. Sapına kadar erkektir onlar."

-"Özür dileriz Garner, seninle aynı fikirde değiliz. Zencilerden adam olmaz."

"Siz korkaksanız olmazlar", derken tebessümü bütün yüzünü kapladı. "Ama eğer siz adamsanız, zencilerinizin de öyle olmasını istersiniz."

-"Ben karımın çevresinde pis zencilerin dolanmasını istemem."

Garner'in hoşuna giden ve beklediği tepki buydu.

-"Ben de istemem!" Arkasından konuştuğu ister komşusu, ister yabancı satıcı ya da akrabası, kim olursa olsun, bu sözün anlamını anlayana kadar sessizlik olurdu. Sonradan şiddetli bir tartışma, bazen kavga başlardı. Garner eve eli yüzü yara bere içinde fakat memnun dönerdi. Onlara bir kez daha gerçek bir Kentucky'linin ne demek olduğunu, kendi zencilerini adam

eden ve onları insan yerine koyan güçlü biri olduğunu göstermenin kıvancını taşırdı.

İşte onlar; Paul D Garner, Paul F Garner, Paul A Garner, Halle Suggs ve yaban adam Sixo toplam beş kişiydiler. Hepsi yirmisinde, kadınsız, ineklerle çiftleşen, kıza tecavüz düşleyen, şilteleri didikleyen, kalçalarını oğuşturan ve yeni kızı bekleyen gençlerdi. Yeni kız Bebe Suggs'ın yerine gelmişi. Oğlu Halle beş yıl pazar günleri çalışarak annesinin özgürlüğünü satın almıştı. Belki de kız Halle'yi bunun için seçti. Anasını bu kadar sevip onun için beş yılını feda etmesi iyi bir örnek olmuştu.

Kız bir yıl bekledi. Güzel Evim erkekleri inekleri kullanarak onunla beraber beklediler. Halle ile geçireceği ilk gecesi için gizliden bir de giysi dikmişti.

"Bir süre kalsana. Bir günde on sekiz yılı konuşamayız ki."

Oturdukları odanın loşluğu içinde ikinci kata çıkan beyaz merdiven basamakları görünüyordu. Duvar kâğıtları mavi ve beyaz renkteydi. Trabzanın parlak beyazlığını gözleriyle izleyerek yukarıda baktı. Üst kattaki merdiven sahanlığında havanın hafif ve büyülü olduğunu hisseti. Fakat yukarıda beliren kız, toparlak çizgili ve bebek yüzlüydü. Paul D bir kıza bir de Sethe'ye baktı. Sethe gülümseyerek,

"İşte kızım Denver. Sana Paul D'yi tanıştırayım şekerim." dedi.

"Günaydın Bay D."

"Adım Garner, bebeğim. Paul D Garner."

"Memnun oldum, efendim."

"Seni böyle görmek ne hoş! Son gördüğümde ananın karnındaydın."

"Mümkün olsa gene oraya girer," dedi Sethe gülerek.

Denver son basamakta durdu. Birden kızardı ve ürkekleşti. Uzun zamandan beri kimse masalarında oturmamıştı. Ara sıra iyi niyetli beyaz bir kadın, papaz ya da gazetecinin geldiği olurdu. Ağızlarından çıkan tatlı sözleri gözleri yalanlardı. On iki yıldır Büyükanne Bebe Suggs ölmeden çok önce bile, hiç ziyaretçileri olmamıştı. Renkli derili bir dost bile gelmemişti. Hele annesinin çıplak ayak konuşabileceği biri asla... Bütün yaşamı boyunca tanıdığı sessiz ama otoriter annesi gitmiş yerine genç bir kız gelmişti. O anası ki Sowyerin lokantasının önünde atın

tepip öldürdüğü adama gözlerini kırpmadan bakabilmiş, dişi domuz kendi pisliğini yerken umursamamış, bebeğin ruhu gelip Gel Oğlumu duvara fırlatarak iki bacağını kırdığı ve köpeğin gözü yerinden çıkıp, titremeye başladığında bile paniğe kapılmamıştı. O zaman eline bir çekiç alıp köpeğin kafasına vurmuş, hayvan bayılınca gözünü yerine itmiş ve ayak kemiklerini düzeltmişti. Köpek biraz sarsak bir halde kendine gelmiş ondan sonra yaz, kış, hava nasıl olursa olsun, hiç bir güç onu evden içeri sokamamıştı.

Acıdan çılgına dönmüş bir köpeği onaracak kadar soğukkanlı olan kadın, şimdi kavuşturduğu bacaklarını sallıyor ve kızından yana bakmıyordu bile. Sanki kızın vücudunu görmeye dayanamıyor gibiydi. İkisinin de ayakları çıplaktı. Ürkek ve yüzü kızaran Denver kendini çok yalnız hissetti. Herkes onu terkediyordu; önce erkek kardeşleri, sonra büyükannesi. Çevrede oynayabileceği çocuk olmadığına göre, kaybı çok büyüktü. Ama annesi onu önemsediği sürece bunların hiç birinin önemi yoktu. Neredeyse bebek hayaletin gelmesini ve zehirini kusmasını ister olmuştu.

Paul D, "Hoş bir genç hanım olmuş", dedi, "Babasının tatlı yüzünü almış."

"Babamı tanır mıydınız?"

"Evet iyi tanırdım."

"Sahi mi anne?"

"Tabii tanırdı. Sana Güzel Evim'den olduğunu söylemiştim.

Denver merdivenin alt basamağına oturdu. Sessizce kaçıp gidebileceği hiç bir yer yoktu. İkisi bir olmuş "Senin baban", "Güzel Evim" gibi laflar edip kendilerine ait şeyler konuşuyor ve onu dışlıyorlardı. Babasının yokluğu bile ona ait değildi. Bir zamanlar büyükannesine aitti- çünkü merhum oğlu onun özgürlüğünü satın almıştı. Sonraları annesinin kaybolan kocası vardı. Şimdi de bu kestane renkli yabancının arkadaşıydı. Ancak onu iyi tanıyanlar yokluğuna sahip çıkabilirdi. Bir kez daha hayalet bebeğin kızgınlığını özledi. Oysa hayalet onu ne kadar üzer, yer bitirirdi...

-"Bizim burada bir hayaletimiz var," dedi. İstediği olmuş ikisinin beraberliği bozulmuştu. Annesi genç bir kız gibi davranmayı ve ayaklarını sallamayı kesti. Cilve yaptığı adamın da

gözlerinden "Güzel Evim" anıları silindi. Adam gözlerini merdivenlere dikerek,

"Evet duydum; ama annen kötü bir ruh değil sadece kederli dedi, " diye konuştu.

"Hayır efendim, dedi Denver, Kötü değil ama kederli de değil."

"Ya ne?"

"Azarlanmış ve terkedilmiş."

"Doğru mu?" diye Paul D, Sethe'ye dönerek sordu.

"Terkedilmiş olamaz belki deli denebilir" dedi. Denver'in annesi. "Günün her saatini bizimle geçirirken nasıl terkedilmiş olabilir,"

-"Sizlerden bir şey istiyor olmalı."

Sethe omuz silkti. "O sadece bir bebek."

-"Kızkardeşim bu evde öldü", dedi Denver.

Paul D çenesinin altındaki sakalı kaşıdı. "Bana Güzel Evim'deki başsız gelini anımsattı. Sürekli çevredeki korulukta dolaşırdı."

-"Nasıl oluyor da herkes Güzel Evim'den kaçtığı halde oradan sözetmeden edemiyor. O kadar iyi bir yer idiyse, keşke orada kalsaydınız!"

"Kızım, o nasıl konuşma öyle!"

Paul D güldü, "Doğru, kızın haklı Sethe. Orası ne iyi ne de tatlı bir yerdi." diyerek başını salladı.

"Hepimiz oradaydık. İstesek de istemesek de bu böyleydi," dedikten sonra Sethe ürperdi. "Denver," diye seslendi. "Ocağı yok. Eski bir dostu yemeksiz bırakamayız."

"Benim için rahatsız olmayın,"dedi Paul D.

"Ekmek yapmak iş değil. Gerisini çalıştığım yerden getirdim. Sabahın köründen öğlene kadar yemek yaptığıma göre, hiç olmazsa akşam yemeğimi eve getirebiliyorum. Turna balığına bir itirazın var mı?"

"Onun yoksa benim de yok."

Yine başladılar diye düşündü Denver. Sırtı onlara dönük olarak ocaktaki ateşi körüklerken neredeyse söndürüyordu. "Geceyi neden burada geçirmiyorsunuz, Bay Garner? Annemle bütün gece boyunca Güzel Evim'den konuşursunuz."

Sethe ocağa doğru iki adım attı. Denver'in yakasına yapışa-

cakken, kız öne doğru eğildi ve ağlamaya başladı.

"Neyin var senin? Hiç böyle davrandığını görmemiştim."

"Kendi haline bırak," dedi Paul D. "Ben ona yabancıyım."

"Tam üstüne bastın. Bir yabancıya böyle davranılmayacağını bilmesi gerek. Bebeğim, neyin var? Bir şey mi oldu?"

Denver sarsıla sarsıla ağladığı için konuşamadı. Dokuz yıldan beri akmayan gözyaşları kadınsı göğüslerinin üzerine dökülüyordu.

"Artık dayanamıyorum! Dayanamıyorum!"

"Neye dayanamıyorsun?"

"Artık burada oturamam. Nereye gideceğimi ve ne yapacağımı bilmiyorum, ama bu evde kalamam. Kimse bizimle konuşmuyor. Kimse eve gelmiyor. Delikanlılar benden hoşlanmıyor. Kızlar da öyle."

"Tatlım, tatlım..."

"Ne demek kimse sizinle konuşmuyor?" diye sordu Paul D.

"Ev yüzünden insanlar bizimle..."

"Hayır ev değil. Bizim yüzümüzden, senin yüzünden!"

"Denver!"

"Onu rahat bırak, Sethe. Perili bir evde oturmak genç bir kız için zor olmalı. Kolay olamaz."

"Bazı şeylerden kolaydır."

"Düşün Sethe. Ben çok şey görmüş geçirmiş yetişkin bir erkeğim ve sana kolay olmadığını söylüyorum. Belki de taşınsanız iyi olur. Kimin bu ev?"

Denver'in omuzundan Sethe, Paul D'ye buz gibi bir bakış fırlattı. "Sana ne!"

"Gitmenize izin vermiyorlar mı?"

"Hayır."

"Sethe!"

"Taşınmak, gitmek falan yok. Her şey olduğu gibi kalacak."

"Yani sen bana aklını kaçırmış bir kızla burada kalmanın doğru bir şey olduğunu mu söylüyorsun?"

Evin içinde birşeyler kenetlendi. O ses durduktan sonra Sethe konuştu.

"Sırtımda bir ağaç, evimde bir hayalet var. Elimde ise kızımdan başka bir şey kalmadı. Artık hiç bir şeyden kaçmak yok; ama hiç bir şeyden... Bir kere yolculuğa çıktım ve bilet pa-

rası çok ağır geldi. Fena ödedim. Beni anlıyor musun, Paul D? Şimdi otur, yemeğini ye ve bizi kendi halimize bırak."

Paul D yelek cebindeki tütün kesesini arandı ve içindekini inceler gibi yaparken, Sethe, Denver'i oturdukları odadan sandık odasına sürükledi. Tütünü saracak kâğıdı yoktu; keseyi ellerken kapı aralığından Sethe'nin Denver'i yatıştırmaya çalıştığını duydu. Geri geldiğinde Sethe'nin yüzüne bakmadan ocağın yanındaki ufak masaya yöneldi. Sırtı ona dönüktü ve yüzü zihnini allak bullak etmeden saçlarını doyasıya seyretti.

"Sırtındaki ağaç da ne demek?"

"Haa?" Sethe masanın üstüne bir kâse koydu ve onu aramaya koyuldu.

"Sırtındaki ağaç nedir? Arkanda bir ağaç mı büyüyor? Ben bir şey görmüyorum."

"Ama oradadır."

"Kim söyledi bunu sana?"

"Beyaz kız. O öyle dedi. Ben hiç görmedim ve görmeyeceğim de. Kız ağaca benzediğini söyledi. Yabani kiraz ağacına gövdesi, dalları hatta yaprakları bile varmış. On sekiz yıl önce o gördü. Belki şimdiye kadar kiraz bile olmuştur."

Sethe işaret parmağını ağzına götürerek ıslattı ve hafifçe ocağa dokundu. Sonra parmaklarını unun içine daldırdı ve ufak parçalara ayırdı. Elinin ayasına tuz ve soda dökerek una kattı. Yağ tenekesine uzanıp biraz da ondan koydu. Becerikli elleriyle hamuru yoğurdu ve üstüne azıcık su serpti.

"Sütüm vardı," dedi. "Denver'e hamileydim, ama öteki kızımı hâlâ emziriyordum. Howard ve Buglar ile bebeğimi yollarken onu memeden daha kesmemiştim."

Hamuru oklava ile açtı. "Herkes uzaktan bendeki süt kokusunu alabilir ve giysinin önündeki süt lekeleri fark edilirdi. Bunu önleyemezdim. Bir an önce bebeğime sütümü yetiştirmeliydim. Kimse benim gibi onu emziremezdi. Ne kadarının yettiğini, ne zaman acıktığını, gazının omuzda dik tutarak mı yoksa diz üstüne yatırarak mı çıkartılacağını benden iyi kim bilebilirdi? Yük arabasındaki kadınlara bunu anlatmıştım. Bir bez parçasını şekerli suya batırıp bebeğe emdirmelerini, ben gelinceye kadar memeyi unutturmamalarını söyledim."

"Erkekler böyle şeylerden pek anlamazlar," dedi. Paul D,

tütün kesesini yelek cebine koyarken. "Ama bir bebeğin anasından uzun süre ayrı kalamıyacağım bilirler."

"O zaman göğüsleri süt dolu bir kadının çocuklarını yanından uzaklaştırmasının da ne demek olduğunu anlarlar."

"Biz ağaçtan bahsediyorduk, Sethe."

"Senden ayrıldıktan sonra o gençler gelip sütümü aldılar. Beni yere yatırıp zorla aldılar. Bayan Garner'e olanları anlattım. Boynunda yumru olduğu için konuşamıyordu, gözlerinden yaşlar boşandı. O gençler ise anlattığımı öğrendiler. Öğretmen enişte onların birisine sırtımı açtırdı ve oraya bu ağaç dikildi. Hâlâ oradadır."

"Seni dövdüler mi?"

"Evet ve sütümü sağdılar."

"Seni hamileyken mi dövdüler?"

"Evet ve sütümü aldılar."

Yuvarlak beyaz hamur topakları yan yana tepsiye dizilmişti. Bir kez daha ıslak parmağı ile ocağı elledi. Fırının kapağını açıp tepsiyi yerleştirdi. Eğildiği yerden doğrulurken arkasında duran Paul D'nin ellerini göğüslerinde hissetti. Yanağını sırtındaki yabani kiraz ağacına dayadığını anladı, ama temasını duyamadı.

Hiç zorluk çekmeden bir eve girip kadınları ağlatabilen bir adam olup çıkmıştı. Çünkü onun yanında kadınlar bunu rahatça yapabiliyordu. Halinde, tavrında sanki kutsal bir hava vardı. Kadınlar onu görünce göğüslerinin sıkıştığını, dizlerinin çözüldüğünü söyleyip ağlayabiliyordu; güçlü ve akıllı kadınlar bile ancak kendi aralarında konuştukları şeyleri ona anlatabiliyordu. Örneğin yaş döneminde cinsel arzularının gençliklerinden çok daha fazla olduğunu, bunun onları mahçup edip üzdüğünü, içlerinde ölmek isteği uyandığını -bu duygudan kurtulmak istediklerini- uykunun uyanık geçen zamanlardan daha değerli olduğunu rahatça söyleyebiliyorlardı. Genç kızlar ona sokulup içlerini döküyor, düşlerini açıklayabiliyorlardı. Kendisi de bunların neden olduğunu anlamasa bile, Denver'in ocağın yanında ağlaması karşısında şaşırmadı. Annesi de çalınan sütünü anlattıktan sonra ağlamaya başlamıştı. Paul D kadının arkasında yay gibi bükülmüş halde, sevecenlikle göğüslerini avucunda tuttu. Yanağını sırtındaki ağaca dayayarak böylece derdinin kökünü,

dallarını ve gövdesini öğrendi. Elbisesinin kopçalarını ellerken görmediği halde gözyaşlarının sessizce indiğini biliyordu. Giysiyi kalçalarına kadar sıyırdığı zaman sırtındaki heykeli gördü. Sanki demirci ustasının elinden çıkmış bir sanat eseriydi. İçinden "Aman Tanrım!" dedi. Her bir kabartma çizgisine ve yaprağına dudağını değdirmeden içi rahat etmedi. Yıllardır sırtındaki deride hiç bir duyarlılık kalmadığı için Sethe bunu algılayamadı. Anladığı tek şey artık göğüslerinin sorumluluğunu Paul D'nin ellerine teslim etmiş olmasıydı.

Acaba biraz yer, biraz zaman kalacak mıydı? Olayları odanın bir kenarına itekleyip giysisi omuzlarından beline düşmüş, çalınan sütün ve pişen ekmeğin kokusunu alarak ve göğüslerinin ağırlığından kurtulmuş olarak orada öylece bir iki dakika durabilecek miydi? Belki bu kez, tam yemek pişirirken, kalbi durabilir ve sırtındaki ağrıyı hissedebilirdi. Yere düşerse onu tutacak Güzel Evim adamlarının sonuncusu olduğu için yeniden güven duyabilir, anılarını düşünebilirdi.

Ocak sıcağa alışmış tıkırdamıyor, Denver yan odadan ses çıkarmıyordu. Kırmızı ışığın titreşimi başlamamıştı. Paul D ise 1856'dan beri, arka arkaya seksen iki gündür hiç titrememişti. Zincirle bağlı olarak kilitli kaldığı yerde elleri o kadar titremişti ki ne sigara içebilmiş ne de kaşınabilmişti. Şimdi ise bacakları titriyordu. Bacaklarının heyecandan değil de döşemelerin sallanmasından titrediğini anlayıncaya kadar bir süre geçti. Ev sallanıyordu. Sethe yere çömelmiş durumda üstünü giymeye çalıştı. Tam dört ayağı üstünde sanki evin sallanmasına engel olacakmış gibi dururken, Denver yan odadan gözlerinde dehşet, dudaklarında belli belirsiz bir tebessümle içeri daldı. "Allah belânı versin! Dur!" diye bağırdı Paul D ve tutunacak bir yer aradı. "Burayı rahat bırak. Cehennem ol git!" Bir masa öne doğru geldi. İki bacağından tuttuğu gibi masayı sağa sola çarpmaya, önüne gelen her şeyi parçalamaya ve hareket eden eve bağırmaya başladı." Dövüşmek istiyorsan gel! Kahrolasıca! Zaten kadının yeterince derdi var. Yeter!"

Sarsıntı hafifledi. Fakat Paul D her yer sakinleşene kadar masayı sağa sola çarpmaya devam etti. Terden sırılsıklam, soluk soluğa kalıp büfenin aralığından sırtını duvara dayadı. Sethe hâlâ ocağın yanında çömelmiş, ayakkabılarını sımsıkı göğ-

süne bastırmış oturuyordu. Sethe, Denver, Paul D tek bir kişi gibi soluk alıp veriyorlardı. Sanki soluk alan bir başkası da onlar kadar yorgundu.

Gitmişti. Denver sessizlik içinde ocağa doğru yürüdü. Ocağın külleri arasından fırındaki ekmek tepsisini çıkardı. Reçellerin durduğu dolap yüzüstü yere yıkılmıştı. İçindekiler bir yığın halinde en alt rafta duruyordu. Bir kavanoz aldı; çevrede tabak aranırken kapının yanında yarısı kırık bir tabak buldu. Bunları verandaya taşıyıp oturdu.

İkisi yukarı çıkmıştı. Yavaşça, hafif adımlarla merdivenleri tırmanarak, onu aşağıda tek başına bırakmışlardı. Kavanozun kapağını kaldırdı. Altında bir bez ve ince bir balmumu tabakası vardı. Hepsini çıkardıktan sonra reçeli kırık tabağa döktü. Kabuğu kavrulmuş ekmeği kazıyarak kopardı. Ekmeğin içi hâlâ sıcaktı ve dumanı tütüyordu.

Erkek kardeşlerini özlemişti. Şimdi biri yirmi iki öteki yirmi üç yaşlarında olmalıydı. Evin sesiz kaldığı dönemlerde kardeşleri nazik davranır, ranza yatakların üst katını ona verirlerdi. Ama daha önce olanları anımsadı. Beyaz merdivenlerde oturduklarında, Howard ve Buglar bacakları arasına onu sıkıştırıp cadı öyküleri uydururlar ve her seferinde onu öldürmeye kalkışırlardı. Bebe Suggs da ona sandık odasında bir sürü şey anlatırdı. Cadının gündüzleri ağaç kabuğu, geceleri de yaprak gibi koktuğunu söylerdi. Kardeşleri kaçtıktan sonra eski odasında tek başına yatamamıştı.

Şimdi annesi yukarı katta, kalan tek arkadaşını da ortadan kaldırmış olan adamla birlikteydi. Denver bir parça ekmeği reçele batırdı. Ekmeğini ağır ağır yerken küskün ve dertliydi.

Sethe ve Paul D acele etmeden, ama vakit yitirmeksizin beyaz merdivenleri çıktılar. Paul D, Sethe'yi ve evini bulma şansına eriştiği ve erkekliğini sunabildiği için o kadar mutluydu ki son yirmi beş yılın anıları bir anda siliniverdi. Önünde merdivenleri çıkan kadın, Bebe Suggs'ın yerine gelmiş olan, geceleri düşledikleri, sabahları onu düşünerek ineklerle çiftleştikleri ve seçimini yapmasını bekledikleri kızdı.

Sırtındaki dövme demiri öpünce ev sarsılmıştı. Hayaleti parçalayıp yenmesi gerekti. Artık daha fazlasını yapacaktı.

İkinci kata çıktıklarında ışığın tepeden geldiğini gördü, çünkü pencereler duvar yerine tavandaydı. İki oda vardı. Sethe onu bir odaya götürdü. Hazırlıklı olmadığı için özür diledi. Cinsel arzuyu anımsıyordu, ama ayrıntıları unutmuştu. Ellerini nereye koyacağını, yatılacak yeri, kapı tokmaklarını, askıları, kopçaları, köşelerde biriken hüznü, geçen zamanı nasıl ayarlayacağını bilemiyordu.

Giysilerini çıkartamadan her iş olup bitmişti. Yarı giyinik, nefes nefese yan yana yatarken tavandan gökyüzüne bakıp birilerine içerlediler. Çok zaman önce ve uzun süre kadını düşlemişti. Kadın ise her türlü düşten yoksundu. Şimdi ikisi de pişman ve konuşamayacak kadar mahçuptu.

Sethe sırtüstü yatıyordu. Başı öte yana dönüktü. Paul D gözünün ucuyla şişkin göğüslerine baktı ve hiç hoşlanmadı. Yayılmış, düzleşmiş yuvarlaklığını görmese de olurdu. Oysa aşağıda onları sanki en değerli şeyleriymiş gibi tutmuştu. Mutfakta, toz toprak arasında altın arayıcısı gibi okşayıp elledığı dövme demir ise iğrenç yara izlerinden başka bir şey değildi. Dediği gibi hiç de ağaca benzemiyordu. Belki de şekli öyleydi, ama bildiği ağaçlar gibi değildi. Çünkü ağaçlar, altında oturup kendini güvende hissettiğin, hatta Güzel Evim'deyken yaptığı gibi,

yanında yemek yeyip konuştuğun güzel şeylerdi. Her zaman aynı ağaç altını seçerdi. seçim yapmak zordu, çünkü çevredeki çiftlikler içinde en güzel ağaçlar Güzel Evim'deydi. Seçtiği ağaca 'Birader' adını takmıştı. Bazen altında yalnız oturur, bazen de Halle ve öteki Paul'ler olurdu. En çok Sixo ile beraberdiler. O zamanlar Sixo yumuşak başlıydı ve İngilizce konuşurdu. Sixo patateslerin en iyi nasıl pişirileceği konusunda deneyler yapardı. Geceden bir çukura sıcak taşları doldurur, patatesleri üstüne koyar, hepsini dallarla örterdi. Erkesi gün öğle molasında hayvanları bağlayıp 'Birader'in yanına geldikleri zaman patatesler tam kıvamında olurdu. Bazen geceyarısında kalkar, üşenmeden onca yolu teper, yıldızların altında toprağı eşeler ya da taşları daha az ısıtır, ertesi günün patateslerini yerleştirirdi. Hiçbir zaman tam başarılı olmazdı; ama hepsi, bazen az pişmiş, kurumuş veya çiğ kalmış patatesleri gülerek, tükürerek ve ona öğütler vererek yerlerdi.

Sixo zamanı iyi ayarlayamazdı. Bir keresinde bir kızı görebilmek için otuz kilometrelik yol katetmesi gerekti. Cumartesi gecesi ayışığında yola çıktı. Pazar günü kiliseden önce kulübesine vardı. Ancak günaydın diyecek vakti oldu, çünkü pazartesi sabahı işbaşında olmak için hemen yola çıkması gerekiyordu. On yedi saat yürümüş, bir saat dinlenmiş, tekrar on yedi saat taban tepmişti. Halle ve Paul'ler Bay Garner'den yokluğunu saklamak için uğraşmışlardı. Oysa Sixo 'Birader'in altında ölü gibi uyumuştu. İşte adam dediğin *böyle* - ağaç dediğin *öyle* olurdu. Ne yatakta yatan adam, ne de yanındaki ağaç onlara benziyordu.

Paul D, ayaklarının üzerinden cama baktı ve kollarını başının arkasına kavuşturdu. Dirseği Sethe'nin omzuna değdi. Sethe kumaşın dokunuşuyla irkildi. Gömleğini çıkartmadığını unutmuştu. İçinden it oğlu dedi; sonra soyunması için ona zaman bırakmadığını anımsadı. Kendisi de iç çamaşırlarını çıkartmamıştı. Oysa verandada onu gördüğü an, zaten ayakkabıları ve çorapları elindeydi. Çıplak ayaklarına bakıp Paul D de pabuçlarını çıkartmıştı. Ocakta yemek pişirirken giysisini beline kadar indirmişti. Nasıl oluyor da hâlâ yarı giyiniktiler! Belki de, Bebe Suggs'ın her zaman dediği gibi erkek erkekti. Önce ağırlığını ellerine bırakman için yüreklendirirler, sen tam kendini hafifle-

miş ve rahatlamış hissederken yara bereni inceler, dertlerini deşerler; sonra Paul D'nin yaptığı gibi, çocuklarını dışlar ve evini darmadağın ederlerdi.

Yataktan kalkıp aşağıya inmesi ve herşeyi yerli yerine koyması gerekiyordu. Paul D ona evi terk etmesini söylemişti. Sanki insanın evi bir gömlek ya da dikiş sepeti gibi bir şey miydi ki fırlatıp atasın!.. Bundan başka evi olmamıştı ki... Bayan Garner'in mutfağına her gün bir avuç bitki getirmek zorundaydı - orada çalışabilmek, orayı benimsemek için - çünkü yaptığı işi sevmek, çirkinlikleri yok etmek istiyordu. Güzel Evim'de kendini evindeymiş gibi hissetmesi için tek yol oraya büyüyen güzel bir şey getirmekti. Bunu yapmayı unuttuğu gün, tereyağın tutmadığı veya fıçıdaki salamuradan kollarında su kabarcıkları belirdiği zaman olurdu.

Masadaki birkaç sarı çiçek, rüzgâr gelsin diye kapıyı aralık tutmak için konan ütünün sapına bağlanan birkaç menekşe onu sakinleştirirdi. Bayan Garner'le domuz kılı ayıklamak ya da mürekkep yapmak için beraber oturduklarında kendini iyi hissederdi. Dışardaki erkeklerden korkmazdı. Beşi de yakındaki bir müştemilatta yarar, ama geceleri eve gelmezlerdi. Onu gördüklerinde, eski püskü şapkalarına elleriyle dokunurlar ve bakarlardı. Temiz bir kâğıda sarılı pastırmalı ekmeği onlara tarlaya götürdüğü zaman, nevaleyi elinden almazlardı. Geride dururlar, yere ya da ağacın dibine bırakıp gitmesini beklerlerdi. Ya onun elinden bir şey almak istemezler, ya da yemek yerken görmesini istemezlerdi. Birkaç kez oyalanıp hanımelinin arkasından onları gözetlediği olmuştu. Yanlarında olmadığı zaman ne kadar farklı davranıyorlardı. Gülüp oynuyor, işiyor, şarkı söylüyorlardı. İçlerinde Halle en iyileriydi. Bebe Suggs'in sekizinci ve son çocuğu, anasını özgürlüğe kavuşturmak için şehrin her yerinde işe koşardı. Ama sonunda o da bir erkek olduğunu kanıtladı.

Bebe Suggs, "Erkek erkektir," derdi. "Ama erkek evlât... İşte o özel biridir."

Bebe'nin ve Sethe'nin yaşamı boyunca beyazlar, kadınlar ve erkeklerle dama taşı gibi oynamışlardı. Bebe Suggs'ın tanıdığı ya da sevdiği herkes kaçmamış ya da asılmamışsa, ya bir yere kiralanmış, ya ödünç verilmiş, satın alınmış, ipoteklenmiş, ça-

lınmış ya da kaçıp yakalanmıştı. Bu yüzden Bebe'nin sekiz çocuğunun altı değişik babası vardı. Dama taşı gibi insanlarla oynamanın çocuklarını da kapsadığını öğrendiği zaman geçirdiği şoktan sonra yaşamı iğrenç bulmaya başladı. En çok Halle'yi yanında tutabildi. Yirmi yıl. Bir yaşam süreci. İki kızı süt dişlerini dökmeden satılmış ve arkalarından el bile sallayamadan gitmişlerdi. Üçüncü çocuğunu elinde tutabilmek için bir kalfa ile dört ay yatmış; adam söz verdiği halde ertesi yıl oğlunu kereste ile takas etmiş ve onu yine hamile bırakmıştı.

Doğurduğu çocuğu sevememiş, sevdiklerini de kaybetmişti. "Tanrı istediğini alır" derdi. Tanrı aldı, aldı, aldı ve sonunda ona Halle'yi verdi. O da anasına özgürlüğünü verdi ama artık hiçbir şeyin anlamı kalmamıştı.

Sethe'nin evliliğinin o 'özel biri' ile altı yıl sürmesi inanılmaz bir şans eseriydi. Her çocuğunun babası Halle'ydi. Sanki olağan bir şeymiş gibi bu olayı kabullenmesi büyük hataydı. Güzel Evim'i yuvası gibi görüyordu. Beyaz kadının mutfağındaki çiçekler kendisininmiş gibi geliyordu. Nane yaprağı çiğnemekle ağız kokusu tamamen yok edilebilir miydi? Ne aptallık etmişti!

Sethe yatakta dönmek istedi, ama sonra vazgeçti. Paul D'nin ilgisini tekrar kendi üstüne çekmek istemedi. Ayaklarını kavuşturmakla yetindi.

Fakat Paul D, kımıldadığını, soluğunun değiştiğini fark etti. Tekrar denemek zorunluluğunu duydu. Bu kez daha ağırdan alarak - ama hevesi kalmamıştı. Onu tekrar arzulamayışı hoşuna gitti. Yirmi beş yıl sonra ışık hızıyla birleşme! Tıpkı Sixo gibi davranıyordu. Sixo, otuz kilometre ötedeki kızla, Patsy ile buluşma saatini ayarlamıştı. Bunu yapabilmek için üç ay plan yapmış, iki kere otuz kilometre yol katetmişti. Bildiği bir yere - yolun üçte birini yürüyerek gelmesi için kızı ikna etti. Kızıldelililerin ülkeyi kendilerinin sandıkları zamandan kalma terk edilmiş taş bir bina vardı. Sixo orayı gece kaçamaklarından birinde keşfetmiş ve içeri girmek için evin iznini almıştı. Kıza oraya nasıl geleceğini, nasıl ıslıkla varlığını haber vereceğini inceden inceye anlattı. İkisi de otuz kilometrelik bir yere izinsiz gidemeyecekleri ve kızı on dördüne bastığında başkasına satacakları için tehlike büyüktü. Sixo belirttiği yere vardığında kız

yoktu. Uzunca bir süre bekledi, gelmedi. Islık çaldı; yanıt gelmedi. Kızılderilinin evine girdi; yoktu. Kız için korkmaya başladı ve geleceğini tahmin ettiği yolun yarısına kadar yürüdü. Epey yürüdükten sonra durdu ve rüzgârdan yardım dilendi. Kulaklarını dikmiş beklerken bir inilti duydu. Sese doğru döndü ve tekrar aynı iniltiyi duydu. İhtiyatı elden bırakarak adını seslendi. Gelen yanıt içini rahatlattı. "Kımıldama" dedi. "Derin nefes al ki yerini bulayım." Onu buldu. Buluşma yerinde olduğunu ve Sixo'nun sözünü tutmadığını sanan kızcağız ağlıyordu. Artık kızılderilinin yerine gitmeye vakit yoktu; oldukları yerde işlerini tamamladılar. Sonradan yılan sokmasından ötürü geç kaldığını söyleyebilmesi için kızın baldırını deldi. Çünkü tütün yapraklarının kurtlarını temizleme işine vaktinde varamıyacaktı. Dereyi izleyerek kestirmeden nasıl geri döneceğini ona ayrıntılı bir şekilde anlattıktan sonra vedalaştılar. Anayola çıktığı zaman ortalık aydınlanmıştı. Giysileri elindeydi. Birden karşısına bir araba çıktı. Sürücüsü kırbacını kaldırdı. Yanında oturan kadın ise yüzünü elleriyle kapadı. Fakat kırbaç sırtında şaklamadan önce çıplak Sixo, ağaçların arasına girmeyi başardı.

Bu öyküyü Paul F, Halle, Paul A ve Paul D'ye kendine özgü bir şekilde anlattığı zaman hem ağlamış hem de gülmüşlerdi. Sixo geceleri ağaçların arasında dans ederdi. Kan dolaşımına iyi gelir derdi. Tek başına dans ettiğini hiçbiri görmemişti. Fakat gündüzleri, güvenlikte oldukları zaman, onun halini gözlerinde canlandırıp gülerlerdi.

Bu olaylar, İngilizce konuşmaktan vazgeçmeden önceydi. Artık bir gelecek göremeyince, İngilizce konuşmayı bıraktı. Otuz kilometrelik kızdan ötürü Sethe için yanıp tutuşmayan tek kişi oydu. Paul D yirmi beş yıldan beri Sethe ile yatmaktan daha güzel bir şey olabileceğini hayal edememişti. Şimdi aptallığından dolayı gülümsedi. Yatakta yan tarafa dönerek Sethe ile yüz yüze geldi. Sethe'nin gözleri kapalı, saçları darmadağınıktı. Böyle bakınca, kapalı gözlerle yüzü hiç de çekici değildi. Demek ki gözleri onu tetikte tutuyor ve heyecanlandırıyordu. Yok, hayır bir de ağzı vardı. Hoştu. Halle elindekinin değerini bilememişti.

Gözleri kapalı olmasına karşın, Sethe, Paul D'nin ona baktığını fark edip ne kadar berbat göründüğünü aklından geçirdi.

Ama adamın bakışlarında küçümseme yoktu. Yumuşaktı. Onu yargılamıyordu. Yok, belki yargılıyordu, ama başkalarıyla karşılaştırmıyordu. Halle'den bu yana kimse ona böyle bakmamıştı. Aşk ve şehvet yoktu. Sanki bir mısır koçanını inceler gibi ilgi duyuyordu. Halle bir eşten çok kardeş gibiydi. Kadını sahiplenmek yerine aile bağlarına önem verirdi. Yıllarca birbirlerini yalnızca pazar günü günışığında görürlerdi. Öteki zamanlarda hep karanlıkta konuşur, sevişir ya da yerlerdi. Tam yeri ağarmadan ve gün batımında. Onun için birbirlerini doyasıya seyretmek pazar sabahlarına özgü bir ayrıcalıktı. Halle, günışığında yüzüne dikkatlice bakar ve haftanın geri kalan günlerinde yüzünü gölgeler arasında görebilmek için resmini zihnine nakşederdi. O kadar da az vakti vardı ki - Güzel Evim'deki işlerden başka, pazar öğleden sonra annesinin özgürlüğü için borçlandığı işe koşardı. Karısı olmasını istediği zaman önerisini sevinçle kabul eden Sethe, sonra ne yapılacağını bilmiyordu. Bir tören olmalıydı, değil mi? Bir papaz, biraz dans, davet gibi bir şey. Orada Bayan Garner ve kendisinden başka kadın olmadığı için ona sormaya karar verdi.

"Halle'yle ben evlenmek istiyoruz, Bayan Garner."

"Duydum," dedi ve gülümsedi." Halle, Bay Garner'e bahsetmiş. Bebek mi bekliyorsun?"

"Hayır, efendim."

"Ama olacak. Bunu biliyorsun, değil mi?"

"Evet, efendim."

"Halle hoş biridir, Sethe. Sana iyi davranır."

"Ama biz evlenmek istiyoruz."

"Tamam söyledin. Ben de kabul ettim."

"Düğün olacak mı?"

Bayan Garner elindeki yemek kaşığını tezgâhın üstüne bıraktı. Gülerek Sethe'nin başını okşadı. "Ne tatlı kızsın" dedi ve başka söz etmedi.

Sethe gizlice bir elbise dikti. Halle ise düğümlü ipini onun kulübesindeki çiviye astı. Toprak zemindeki şiltede üçüncü kez birleştiler. Bundan önce iki kez Bay Garner'in küçük mısır tarlasında birlikte olmuşlardı. Her ikisi de burada onları hiç kimsenin göremiyeceğini sanmışlardı. Uzamış mısır saplarını ezerek yattıkları yerden mısırların başlarını herkes tepeden göre-

bildiği halde, onlar hiçbir şey göremiyorlardı.

Sethe, Halle'nin ve kendisinin aptallığına gülümsedi. İnekler bile gelip onları izledi. Yatakta kavuşturduğu ayaklarım çözerek, yüksek sesle gülmemeyi becerdi.

Yattığı yerden Paul D, buzağından kıza geçmek o kadar kolay olmasa gerek diye düşündü. Herhalde Halle de böyle düşünmüş olmalıydı ki kıza kulübesi yerine mısır tarlasında sahip olmuştu. Bu bir incelikti, kız için işin mahremiyeti olsun istemişti. Bak gör ki iş genel gösteriye dönmüştü. Sakin, bulutsuz bir günde, mısır saplarının sallanışı gözden kaçar mıydı? Kendisi, Sixo ve her iki Paul ile 'Birader'in altında oturmuşlar, kafalarına su kabağı ile su döküyorlardı. Kuyu suyunun damlalar halinde aktığı kirpiklerinin arasından,mısır püsküllerinin sallanışını izlediler. Öğle vakti mısır püsküllerinin dansını, köpeklerin kulaklarını dikmeleri gibi, sertleşmiş bir halde dimdik seyretmek zor, pek zor olmuştu. Başlarından aşağı dökülen su, işi daha da güçleştirmişti.

Paul D iç geçirdi ve öteki yana döndü. Sethe de onun kımıldayışından yararlanarak, yerini değiştirdi. Paul D'nin sırtına bakarken, Halle'nin arkasında kırılan mısır saplarını, ellerine yapışan mısır başağı yapraklarını ve püskülünü anımsadı.

Püskülü ipek gibi yumuşak, içindeki sıvı ne kadar derindeydi!

Adamlar o gece yeni toplanan mısırla kendilerine bir ziyafet çektiler ve gündüz seyrettikleriyle kabaran iştahları ancak öyle söndü. Bay Garner kurumuş mısır başaklarına tilkinin neden olduğunu sandı. Paul F ateşte kızarmış, Paul A haşlanmış mısır istemişlerdi. Paul D şimdi kendisinin ne istediğini anımsamadı. Tek hatırladığı koçana ulaşmak için püsküllerini yavaşça çıkardığıydı.

Mısırın sert dış yapraklarını soyarken, Sethe'ye göre içinin canı acırdı.

Paul D ise dış yaprağını soyunca, mısır taneciklerinin kolayca sıra sıra ortaya çıktığını anımsadı. Püskülleri ipek gibi yumuşaktı. İçinde kapalı kalan sıvı kolayca dışarı sızardı.

Dişlerinin ve ıslak parmaklarının beklentisinin çok ötesinde zevk verip hazdan titretirdi.

İpek gibi yumuşacık tüyler...

• Denver kolonyayı keşfedene kadar tatlı şeyleri saklardı. İlk şişe bir armağandı. İkincisini annesinden çaldı ve şimşir kerestelerin arasına sakladı. Şişe soğuktan çatladı. O yıl kış bir gece yemekten sonra birden bastırmış ve sekiz ay sürmüştü. İç savaş yıllarının birinde beyaz kadın Bayan Bodwin, Noelde annesine ve ona birer şişe kolonya, oğlanlara portakal ve Bebe Suggs'a yün atkı getirmişti. Ölü insanlarla dolu bir savaştan söz etmesine karşın yüzü sağlıklı ve mutlu görünüyordu. Sesi bir erkeğinki gibi kalındı; ama oda dolusu çiçek gibi kokuyordu. 124 numaralı evin arkası bir koruluğa uzanıyordu. Bu koruluğun her iki yanından bir dere akardı. Tarla ile dere arasında bir daire biçiminde ekilmiş meşe ağaçları ile şimşirler, duvarları yeşil yapraklarla örülmüş bir odaya benzerdi.

Denver başını eğerek bu odaya girer ve sonra dikleşerek zümrüt ışığın altında ayakta durabilirdi.

Önce küçük bir kızın evcilik oyunu gibi başladı. Fakat istekleri değiştikçe oyun da değişti. Orası, sakin, sessiz, gizli ve özel bir yerdi. Kolonya kokusu tavşanların ilgisini çeker sonra da kaçırırdı. Önceleri bir oyun odası, sonraları ağabeylerinin korkusundan kaçtığı bir sığınak oldu. Zamanla orası yaşamının en önemli noktası haline geldi. O kameriyede inciten dünyadan uzaktaydı.

Denver'in hayal gücü kendi açlığını ve kendi besinini üretiyordu. Buna çok gereksinmesi vardı; çünkü yapayalnızdı. Yalnızlık onu *yeyip bitiriyordu.* Canlı yeşil duvarlarla korunduğu yerde olgunlaştığını, zihninin berraklaştığını ve kurtuluşunun istekleri kadar kolay olabileceğini hissediyordu.

Bir sonbahar günü, Paul D evlerine taşınmadan çok önce, kameriyede esen rüzgârla üşüdü. Giyinip dışarı çıktığında ince ince kar yağdığını gördü. Tıpkı annesinin kendi doğumunu an-

lattığı günkü gibiydi. Bir kayığın içinde adını aldığı beyaz kızın bacaklarını açıp oturduğu ve annesine yardım ettiği gün gibi.

Titreyerek evin yolunu tuttu. Evi bir bina olarak değil de hep insan gibi görmüştü. Ağlayan, iç geçiren, titreyen, kızıp bağıran bir kişi gibi. Adımları ve bakışları, sanki sinirli, gururlu fakat aylak bir akrabaya yaklaşır gibi ihtiyatlı ve çocuksuydu. Karanlık, bir zırh gibi bütün pencereleri örtmüştü. Yalnız Bebe Suggs'ın odasından soluk bir ışık sızıyordu. Denver içeri baktığında, annesini diz çökmüş dua ederken gördü. Bu olağandışı değildi. Ölülerin cirit attığı evde yaşamaya alışmış olan bir kız için olağanüstü olan beyaz giysili birinin annesinin beline kolunu dolamasıydı... Beyaz elbise kolunun sevecenliği ona doğumun ayrıntılarını anımsattı. İçi boş giysi ve annesi sanki yetişkin iki arkadaş gibi duruyorlardı. Biri ötekine yardım eder gibiydi. Doğumdaki mucizeyi bu arkadaşlık açıklıyordu.

Pencereden uzaklaşırken izlediği yol onu kendisine anlatılan öykünün içine kolayca çekti. Evin tek kapısı vardı ve arkadan oraya varmak için evin çevresini dolanıp 124 numaranın önüne, zahire ambarını, soğuk depoyu, ayak yolunu, müştemilatı geçerek verendaya gelinirdi. Ve öykünün en sevdiği bölümüne gelmek için de en baştan başlamak gerekirdi. Annesinin ayağının altında yaprakları ezerek kuş sesleri arasında koruda yürüdüğünü görür gibi oluyordu. Ayakları uzun süre yürümekten öylesine şişmişti ki hiçbir şey hissetmiyordu. Duramazdı. Durunca karnındaki küçük ceylan tekmeliyor, rahmini yırtacak gibi boynuzluyordu. Yürüyünce sakinleşiyordu. Altı aylık hamile olmasına karşın evde ocak başında, tereyağ yapmak için sütü döverken, ütü yaparken hep ayakta durması gerekiyordu. Göğüslerinden sızan sütün ekşimsi kokusuna tatarcıklar ve çekirgeler üşüşüyordu. Tepeye vardığında onları elleriyle kovmaktan usanmıştı. Kafasının içindeki çan sesleri, kulaklarından uğultu halinde çıkıyordu. Yere çöktüğünde bir çukura düştüğünü sandı. Karnındaki küçük ceylandan ve meme uçlarından başka hiçbir şeyi algılamıyordu. Sonunda yere uzandı. Yüzünü gözünü yabani soğan yaprakları tırmalıyordu. Denver'e anlatırken, öykünün burasında, "Artık bir adım daha atamazdım" demişti. Ölmek düşüncesi aklından geçti ve karnındaki ceylanın buna karşı çıkmasını bekledi. Sethe hiç ceylan görmemesine

karşın neden bebeğini öyle çağırdığını, bir türlü çözemedi. Belki de çocukluğundan, ya da Güzel Evim'den kalma bir çağrışımdı. Doğduğu yerden (ya Carolina ya da İonisiana'ydı) yalnızca şarkı ve müzik anımsıyordu. Küçüklere bakan sekiz yaşındaki kız çocuğu, tarlada sırtı dönük çalışan kadınlardan birini annesi diye parmağı ile işaret etmişti. İşi bitince dönüp ona bakmasını sabırla beklemişti. Gördüğü kumru gibi ses çıkaran hasır şapkalı kadınların arasında kumaş şapkalı bir kadındı. Hepsine "Efendim" deniyordu.

"Seth-ah!"

"Efendim."

"Bebeği sıkı tut."

"Seth-ah...!"

"Efendim."

"Sobayı tutuşturmak için çıra getir."

"Peki efendim."

Ama nasıl da şarkı söylerlerdi! Bazen de ceylan gibi dansederlerdi. Aralarında erkekler de vardı. Bazılarının ayağına zincir vurulmamıştı. İçlerinden biri, kendi karnında taşıdığı gibi, onu taşımıştı.

"Bu bebeğin anası Ohio nehri kıyısında yabani soğanlar arasında ölecek" diye düşündüğünü Denver'e anlatmıştı. Kaçmaktan kurtulacağı için bu o kadar da kötü bir düşünce gibi gelmemişti. Upuzun, yerde ölü gibi yatarken içindeki küçük ceylan acaba bir saat, bir gün ya da bir gün bir gece mi yaşardı? Bu düşünce onu o kadar üzdü ki yüksek sesle inledi. Az ötede yürüyen biri, sesi duyarak durakladı. Sethe ayak seslerini duymadı ama birinin durduğunu işitti; saçının kokusunu aldı. "Kim var orda?" diyen bir ses duydu. Beyaz bir erkeğin eline düşmek aradığı son şeydi. Çürük dişli, cinsel iştahı kabarmış biri... Ohio nehrinin kıyısında tam üç çocuğuna ulaşmaya çalışırken, hele bir tanesi memesini emmek için açlıktan kıvranırken; kocası kaybolmuş, sütü çalınmış, sırtı dövülmüş durumda çocuklarını öksüz bırakacak, kendini kolay bir ölüme teslim edecek değildi. Olamazdı!

Denver'e anlattığına göre o an sanki içine yırtıcı *birşey* girmiş gibi karşısına çıkanın gözlerini oyup, yanaklarını parçalıyacağını sandı.

"Gözlerini oymak için sabırsızlanıyordum." diye Denver'e anlattı.

Dirseği üzerinde doğruldu ve kendini birkaç adım ileriye, "Kim var orda?" diyen genç beyaz sese doğru çekti.

"Gel de gör, önce ayaklarını yiyeceğim" diye düşündü. "Şimdi sana anlatırken gülüyorum, Denver, ama o an yırtıcı bir hayvan gibi davranacağımı biliyordum." dedi.

"Karşıma çıka çıka beyaz bir kız çıktı. Üstü başı perişan olan kız bana ne dese beğenirsin? "Şu işe bak. Karşımda bir zenci karısı görüyorum!."

Öyküde Denver'in en sevdiği bölüm şimdi geliyordu.

Kızın adı Amy'ydi. Yemeğe, içmeğe gereksinmesi vardı. Sıska birşeydi. Değnek gibi kolları dört beş kişiye yetecek kadar saçı vardı. Gözleri ağır hareket ediyordu. O kadar hızlı konuşuyordu ki nefes almaya vakti kalmıyordu. O değnek inceliğindeki kolların sonradan demir gibi güçlü olduğu ortaya çıkacaktı.

"Korkudan ödün patlamış gibisin. Burada ne arıyorsun?"

Yerde yılan gibi kıvrılmış yatan Sethe, ağzını açıp sivri diliyle zehirini kusacağı yerde doğruyu söyledi.

"Kaçıyordum!" O gün ağzından çıkan ilk söz o oldu.

"Bu ayaklarla mı kaçıyorsun? Aman yarabbim!" Yere çömelip Sethe'nin ayaklarına baktı. "Yanında yiyecek bir şeyler var mı?" diye sordu.

"Hayır" dedi ve Sethe oturmaya çalıştı ama beceremedi.

"Açlıktan ölüyorum", diyerek çevredeki yeşilliği inceledi kız.

"Belki böğürtlen vardır. Buraya onları bulmak için geldim. Zenci bir kadınla karşılaşacağım hiç aklıma gelmemişti. Varsa da kuşlar yemiştir. Sen böğürtlen sever misin?"

"Karnımda bebek var, bayan."

Amy ona baktı, "Yani o yüzden mi iştahın yok? Ama ben birşeyler yemeliyim."

Parmaklarıyla saçlarını tarayarak çevreyi bir daha kolaçan etti. Yenecek birşey olmadığını görünce ayağa kalktı. Sethe'nin de orada yalnız kalacağı korkusu ile yüreği ağzına geldi.

"Nereye gidiyorsunuz, bayan?"

Döndü ve Sethe'ye birden parlayan gözlerle baktı. "Bos-

ton'a, oradan kadife alacağım. Wilson denilen bir dükkân var. Resmini gördüm. Çok güzel kadifeleri var. Kimse gidebileceğime inanmadı ama işte gidiyorum."

Sethe dirseğinin yerini değiştirdi ve başını salladı. "Annen kadife almaya gittiğini biliyor mu?" diye sordu. Kız saçlarını geriye atarak, "Annem yol parasını ödemek için bir yerde çalışıyordu. Doğururken ölünce beni orada çalışmaya zorladılar. Şimdi borcum bitti, kendime kadife almaya gidiyorum." dedi. Doğrudan birbirlerinin yüzüne bakmıyorlardı ama kolayca şundan bundan konuşmaya daldılar. Yalnız biri ayaktaydı, öbürü de yerde yatıyordu.

"Boston uzak mı?" diye sordu Sethe.

"Evet. Yüz kilometre. Belki de daha fazla."

"Yakınlarda bir yerde de kadife olmalı."

"Boston'daki gibi değil. Orada en iyisi var. Bana da çok yakışacak. Hiç elledin mi?"

"Hayır, bayan. Hiç kadife ellemedim." Nedeni kızın sesi mi, yoksa Boston ya da kadife mi, bilmiyordu ama kız konuşurken karnındaki bebek uyuyordu. Tekmeleme, boynuzlama durmuştu. Onun için şansının döndüğüne inandı.

"Sahi hiç görmedin mi?" diye Sethe'ye sordu.

"Görseydim de ne olduğunu bilemezdim ki! Neye benzer kadife?"

Amy gözlerini Sethe'nin yüzünde gezdirdi ve sanki böyle gizli bir bilgiyi yabancıya nasıl söylerim dercesine baktı.

"Senin adın ne?" diye sordu.

Güzel Evim'den epeyce uzakta olmasına karşın ilk gördüğü kişiye adını söyleyecek değildi. "Bana Lu derler" dedi.

"Lu, kadife dünyanın ilk doğduğu gün gibi temiz, yeni ve pürüzsüzdür. Benim gördüğüm kadife kahverengiydi, ama Boston'da her rengi varmış. Lâl rengini arıyorum. Lâl, kırmızı demektir. Kadife konusunda istediğin rengi böyle belirtmeliymişsin." Gözlerini gökyüzüne dikti. Sonra Boston'dan uzakta çok zaman harcadığını düşünerek, "Artık gitmem gerek." dedi.

Çalıların arasından geçerken Sethe'ye seslendi:

"Ne yapacaksın, orda yatıp doğuracak mısın?"

"Ayağa kalkamıyorum" dedi Sethe.

"Nee?" durdu ve döndü.

"Kalkamıyorum dedim."

Amy elini burnuna götürdü ve yavaşça Sethe'nin yattığı yere geldi.

"Az ötede bir kulübe var?" dedi.

"Sahi mi?"

"Yaa. Önünden geçtim; içinde kimse yok."

"Ne kadar uzak?"

"Senin için ne farkeder? Burada gecelersem yılan sokar."

"İsterse gelsin soksun. Kalkamadığım gibi, ne yürüyebilirim ne de yerde sürünebilirim. Tanrı yardımcım olsun, bayan!"

"Yapabilirsin, hadi gayret et," dedi Amy ve beş kişiye yeten saçlarını savurarak yola yöneldi.

Sethe emeklemeye başladı. Amy de yanından yürüyordu. Sethe dinlenmeye gereksinme duyunca o da durup havadan, sudan, Boston'dan, kadifeden ve yiyecek güzel şeylerden söz ediyor, kızın sesi küçük ceylanın rahat durmasını sağlıyordu. Eve kadar emeklerken bir kez bile tekmelemedi.

Oraya vardıklarında saçındaki baş örtüsünden başka her şeyi, üstü başı perişandı. Kanayan dizlerinin altında duyu kalmamıştı. Göğüsleri iğne batırılmış gibi acıyordu. Kızın kadife sesi ve anlattıkları onu gayrete getiriyor ve belki de altı aylık bebeğin sürüklenen mezarı olmaktan koruyordu.

Kulübenin içi yapraklarla doluydu. Amy, Sethe'nin yatması için bir küme yaptı. Sonra taş parçalarını toplayıp yapraklarla örttü ve Sethe'nin ayaklarını üstüne koymasını sağladı. "Bir kadının şişen ayaklarını kesmişlerdi" dedi ve elini testere gibi kullanarak, "zzz zz-zzz" seslerini çıkardı.

"Ben bayağı etli canlı bir kızdım," diye devam etti. "Şimdiki halime bakıp inanmazsın değil mi? Mahzene kapatılmadan önce öyleydim. Beaver ırmağı kıyısında yayın balığı avlarken, suda bir zenci cesedi gördüm. Boğulmuş insanlar görmekten hiç hoşlanmam. Ya sen? Şimdi şişmiş ayakların bana o olayı anımsattı. "Sonra birden sihirli elleri ile Sethe'nin ayaklarına ve bacaklarına masaj yapmaya başladı. İşe yaradı. Sethe'nin gözlerinden tuzlu yaşlar akana kadar devam etti.

"Şimdi canın acıyacak," dedi Amy. "Ölmüş şeyleri canlandırırken böyle olur."

Denver ne kadar doğru diye düşündü. Belki de annesinin

beline sarılan beyaz giysi acılar içindeydi. Eğer öyleyse demek hayalet bebeğin bazı tasarıları vardı. Kapıyı açtığında Sethe sandık odasından çıkıyordu.

Denver annesine, "Sana sarılan beyaz bir giysi gördüm", dedi.

"Beyaz mı? Belki de benim gelinliğimdi. Tarif et bakayım."

"Yakası kalkıktı. Arkasında bir sürü düğme vardı."

"Düğme mi? Gelinliğim olamaz. Hiç bir giysimde düğme olmadı."

"Büyükannenin oldu mu?"

Sethe başını salladı. "Düğmelerle baş edemezdi. Başka ne gördün?"

"Poposunda bir kabarıklık."

"Bir yastık gibi mi?"

"Ne gibi bilmem!"

"Zengin bir hanım elbisesi mi? İpekli mi?"

"Pamuklu gibi."

"Herhalde ince beyaz pamuklu. Bana mı sarılıyordu? Nasıldı?"

"Tıpkı sana benziyordu. Sen dua ederken yanında çömelmiş duruyor ve beline sarılıyordu."

"Bak şu işe!"

"Neye dua ediyordun, anne?"

"Hiç bir şeye. Artık dua etmiyorum; sadece konuşuyorum."

"Ne konuşuyordun?"

"Anlamazsın, bebeğim."

"Pekâlâ da anlarım."

"Zaman hakkında konuşuyordum. İnanması o kadar zor ki. Bazı şeyler geçip gidiyor, bazıları kalıyor. Önceleri belleğin bir oyunu sanırdım. Yani bazı şeyleri unutup bazılarını anımsamak gibi. Ama iş öyle değil. Eğer bir ev yanarsa, biter kül olur, ama yeri, yerin resmi yalnızca aklında değil, yeryüzünde de kalır. Bütün anımsadıklarım, kafamın dışında bir yerlerde dolaşıp duruyor. Düşünmesem de, hatta ölsem bile, bütün yaptıklarım, bildiklerim, ya da gördüklerimin resmi bir yerlerde duruyordur. Tam oldukları yerlerde."

"Başkaları da görebilir mi?" diye sordu Denver.

"Evet. Evet... Bir gün yolda yürürken açık seçik bir şey gö-

rür ya da duyarsın. Hayal ediyorum sanırsın. Kafandaki bir resim sanırsın, ama değildir. Kaçıp geldiğim yer oradadır. Hiçbir yere gitmez. Bütün çiftlik ağaçlarıyla, çayırı ile yanıp kül olsa bile, orada kalır. Dahası sen oraya, olayların olduğu yere gidersen, yine aynı şeyler olur. Onun için Denver, asla oraya gitmeyeceksin. Herşey olup bittiği halde, sen gidersen o kötü şeyler seni bekliyor olacak. Bu yüzden ne pahasına olursa olsun bütün çocuklarımı oradan çıkarmam gerekti."

Denver tırnaklarım kemirdi. "Eğer herşey orada bekliyorsa, hiçbir şey ölmüyor demektir."

Sethe dosdoğru Denver'in gözlerinin işine baktı. "Hiçbir şey ölmez," dedi.

"Sen bana bütün olan biteni anlatmadım. Yalnızca seni kırbaçladıklarını, bana hamileyken kaçtığını söyledim."

"Herşey öğretmen enişteninin başının altından çıktı. Ufak tefek kısa boylu bir adamdı. Tarlada bile kolalı dik yakasını takardı. Bay Gamer öldükten sonra görümcesinin kocası, çiftliğe göz kulak olmak için gelince, Bayan Garner memnun olmuştu. Okuma yazması vardı. Paul F satıldığı halde geride kalanlar işi yürütebilirdi. Fakat Halle'nin dediği gibi, beyaz bir erkek olmadan çiftlikte kadın başına yalnız kalmayı istemedi. beraberinde iki delikanlı getirdi. Oğulları ya da yeğenleriydi. Tam bilmiyorum. Oğlanlar adama Ouka derlerdi, terbiyeliydiler. Alçak sesle konuşur, mendillerine tükürürlerdi. Bir çok bakıma naziktiler de. Hani İsa peygamberin ilk adını bildikleri halde yüzüne karşı nezaketen söylemeyen cinsten. Halle, enişte için Bay Garner kadar değilse bile iyi bir çiftçidir derdi. Yaptığım mürekkebi beğenirdi. Tarifini hanımın hazırlardı ama enişte benim yaptığım karışımdan hoşlanırdı. Onun için önemliydi çünkü geceleri oturup yazardı. Bizim hakkımızda kitap yazardı. Ama o zaman biz bunu bilmiyorduk. Bize hep sorular sorardı. Onun huyu böyle sanırdık. Söylediklerimizi elindeki not defterine yazardı. Bence Sixo'yu mahveden onun kahrolası sorularıydı.

Durdu.

Denver artık annesinin anlatmayı sürdürmeyeceğini anladı - hiç olmazsa şimdilik. Gözlerini kırpıştırması, iç geçirmesi, artık ileri gidemiyeceği bir noktaya geldiğini gösteriyordu.

"Bence bebeğin plânları var," dedi Denver.

"Ne plânı?"
"Bilmem, ama sana sarılan giysinin bir anlamı olmalı."
"Belki, belki de haklısın."

O plânlar ne idiyse, Paul D'nin gelmesiyle altüst oldu. Bir masa ve kalın erkek sesiyle, 124 numaralı evin yerel şöhretini yok etmişti. Denver, zencilerin lânet yağdırdığı, kötü ruhları sardığına inandığı evden gurur duymayı öğrenmişti. Hiçbir büyünün verdiği zevki bilmiyordu. Erkek kardeşleri biliyordu ama korktular. Bebe Suggs ise kedere boğulmuştu. Hiç kimse hayaletle yaşamanın güven duygusu verdiğini anlıyamazdı. Sethe bile bundan hoşlanıyordu. yalnızca hava değişimi gibi olağan karşılıyordu.

Fakat şimdi kaybolup gitmişti. kestane renkli adamın bağırmasıyla uçmuş ve Denver'in dünyası yıkılmıştı. Elinde, yalnızca zümrüt renkli ağaç odanın huzuru kalmıştı. Annesinin sırları vardı. Anlatamıyacağı şeyler - yarısını paylaştığı gizler - Pekâlâ, Denver'in de sırları vardı. Onunkiler, inci çiçeği kokan kolonya gibi tatlı şeylerdi.

Sethe, Paul D gelene kadar beyaz giysi olayına pek önem vermedi. Sonra Denver'in yorumunu anımsadı. Hayaletin plânları - Paul D ile geçirdiği ilk gecenin sabahında, bu ne olabilir diye gülümseyerek düşündü. On sekiz yıldan beri ilk kez mutlu olma lüksüne erişmişti. Şimdiye kadar bütün çabaları acılardan kaçmak değil bir an önce onları dindirmek olmuştu. Güzel Evim'den kaçarken tasarladıkları o kadar ters gitmişti ki bir daha birşeyler tasarlamaya tövbe etmişti.

Yine de Paul D'nin yanında uyandığı sabah, bir kaç yıl önce kızının kullandığı sözcükler, yanında gördüğü beyaz giysi için söyledikleri aklına geldi. Ocak başında onu kollarına alan adama güvenebilir miydi? Doğru olur muydu? Birşeyler hissetmesi olası mıydı? Beklenti içinde olmak, *birine dayanabilmek?*

Bir karar veremedi, yanında yatan adamın soluklarını dikkatle dinledikten sonra yataktan kalktı.

Kendi kendine düşünüp konuştuğu sandık odasında diz çökmüşken, Bebe Suggs'ın neden hep renk hasreti ile kıvrandığını anladı. Yorgandaki iki portakal rengi kare parçadan başka renk yoktu evde. Odanın duvarları tahta, yerler toprak rengindeydi; tahta komodin kendi rengindeydi ve perdeler beyazdı. En belirgin eşya demir karyolanın üzerindeki yorgandı. Siyah, kahverengi ve gri yünlüden yamalarla bezenmiş mavi kumaş parçaları yoksulluğun solgun ve karanlık renklerine bürünmüştü. Bu kasvetli ortamda iki parça turuncu kare, yaşamdaki acı gerçekler gibi, çarpıcıydı.

Sethe ellerine, giysisinin şişe yeşili kollarına baktı ve evde ne kadar az renk olduğunu ve Bebe gibi hiç renk aramadığını farketti. Herhalde kasıtlı olacak diye düşündü, çünkü anımsadığı son renk, bebeğinin mezar taşındaki pembe kıymıklardı. Sonradan renklere ancak tavuk kadar duyarlı olmuştu. Her sabah meyvalı tart, patatesli sebze yemekleri yaparken ahçıbaşı çorba, et ve öteki yemekleri pişirirdi. Her şafakta güneşin doğduğunu görür fakat renklere hiç dikkat etmezdi. Bunda bir terslik vardı. Sanki bir gün bebeğin kırmızı kanını, bir başka gün pembe mezar taşını görmüş ve ondan sonra da başka renk görmemişti.

124 numaralı ev öylesine yoğun duygularla doluydu ki başka herhangi bir şeyin eksikliğini farketmiyordu. Bir zamanlar gözleri ufka dalar ve oğullarının dönmesini beklerdi. Yoldan geçen yaşlı bir kadın ya da keçi görünce onları hep Howard ya da Buglar'a benzetirdi. Yavaş yavaş bu benzetmeler azaldı, oğullarının on üç yaş yüzleri bebeklik yüzlerine dönüştü ve onları yalnızca uykusunda görmeye başladı. Rüyaları 124 numaranın dışına çıktığı zaman, onları ağaç dallarına oturmuş küçük ayaklarını sallarken görürdü. Bazen tren yolunda koşarlar, yüksek sesle gülerlerken onu duymazlar, hiç dönüp arkalarına bakmazlardı. Uyandığında ev üstüne çökerdi. Kapının yanında sıralanmış bisküi kırıntıları, küçük kızının tırmanmaya bayıldığı beyaz merdivenleri, Bebe Suggs'ın ayakkabıları onardığı köşe, Denver'in parmaklarını yaktığı ocaktaki nokta gözüne batardı. Herşeyden fazla da evdeki kin dolu hava. Paul D eve gelinceye kadar bunlardan başka bir şey yoktu. O, evin altını üstüne getirmiş, herşeyin yerini değiştirmiş ve kendine bir yer edinmişti.

Onun için Paul D'nin geldiğinin ertesi sabahı, gözüne çarpan iki turuncu kare, 124 numaranın ne kadar yavan ve renksiz olduğunu belirtmişti.

Bu değişikliğin sorumlusu Paul D'ydi. Onun gelişiyle birlikte duygular yüzeye çıkmıştı. Eşyalar gerçek renklerine dönüştü. Kasvetli ve boğucu sıcak hava hissedildi. Pencerelerden birden manzara göründü. Kimbilir, belki adam bir türkü bile tutturabilirdi.

Azıcık pirinç, azıcık fasülye,
Et falan arama tencerede.
Ağır iş kolay değildir.
Kuru ekmek yavan değildir.

Adam kalkmış, şarkı söyleyerek bir gün önce kırdığı eşyaları tamir ediyordu. Yarım yarım söylediği şarkıları hapisanede ya da sonradan iç savaşta öğrenmiş olmalıydı. Güzel Evim'de söylediği şarkılara hiç benzemiyordu. Onlar özlem doluydu.

Georgia'da öğrendiği şarkılar ise duvara çakılan çiviler gibi sertti.

Başımı rayların üstüne yatır,
Tren gelse, kafamı kopartır.
Kireç gibi ağır olsam,
Efendimi taş olana kadar dövsem,
Beş para
On para için
Taş kırmak vakit öldürmektir.

Bu şarkılar uygun değildi. Masanın ayaklarını onarmak, cam takmak gibi basit ev işleri için fazlasıyla abartılı, güçlü ve kabaydılar.

Güzel Evim'de ağaçların altında söyledikleri "Sulardaki Fırtına" şarkısına geri dönemezdi; arasıra aklına gelen bir dizeyi söylerdi; en çok da "Çıplak ayak ve papatya özü, Pabucumu çıkardım; Şapkamı çıkardım" sözlerini yineledi.

Bazılarının sözcüklerini değiştirerek söylemeye başladı (Akkaplarımı geri vir. Şepkemi geri vir.) Herhangi bir yerde

herhangi bir kadınla üç aydan fazla kalamıyacağına inanırdı. Bir yerde ancak o kadar kalabilirdi. Delaware'den sonra ve daha önce Georgia'nın Alfred kentinde -orada yer altında uyumuş, taş kırmak için sürünerek gün ışığına çıkmıştı- hazır olduğunda kaçarken artık bir daha ayakları zincirli olarak uyumak, işemek, yemek ya da balyoz sallamayacağına kendi kendine söz vermişti.

Fakat ne bu ev, ne de kadın sıradandı. Kırmızı ışıktan geçer geçmez anlamıştı bunu; 124 numarayla karşılaştırılınca dünyanın geri kalan yerleri yavan kalırdı. Alfred'ten sonra aklının önemli bir bölümünü kapatmıştı. Yalnızca yürümek, yemek, uyumak ve şarkı söylemekle ilgili bölümünü kullanmaya başladı. Eğer bunları yapabilir ve orada bir de cinsel gereksinmesini karşılayabilirse, yaşamdan başka isteği yoktu. Çünkü daha fazlasını isterse, Halle'nin yüzü ve Sixo'nun gülüşü üstünde durması gerekti. Toprağın altında bir kutu içinde titrediğini anımsadı. Taş ocağında katırın yapacağı işi ona yaptırdıkları zaman, gün ışığını gördüğü ve titremeden elinde bir çekiç tutabildiği için minnettardı. Eşek gibi çalışıp köpek gibi yaşamak onu yıldırmamış fakat o kutunun içinde kaldığı süre içinde aklını oynatmasına az kalmıştı.

Ohio, sonra Cincinnati ve daha Soura da Halle Suggo'ın annesinin evine geldiği zaman artık herşeyi görüp geçirmiş olduğunu düşünüyordu. Şimdi kırdığı cam çerçevesini takarken, Halle'nin karısını hayatta, çıplak ayak ve başı açık görmenin kendisinde yarattığı zevkin nedenini açıklayamadı. Zihninin kapattığı bölümleri açılıyordu.

"Buralarda iş aramayı düşünüyorum. Ne dersin?"

"Pek iş yok. Irmakla domuzlardan başka birşey yok."

"Hiç su üstünde çalışmadım. Kendim kadar ağır herşeyi kaldırabilirim; buna domuzlar da dahil."

"Buradaki beyazlar Kentucky'dakilerden daha iyidir Biraz oyalanabilirsin."

"Orası önemli değil. Yeri önemli. Sence olur mu?"

"Neden olmasın?"

"Kızın Denver benim burada kalmamı pek istemiyor."

"Neden böyle diyorsun?"

"Sanki beklediği birşey var, ama o ben değilim."

"Ne olabilir ki?"

"Her neyse, benim engel olduğuma inanıyor."

"Sen ona aldırma. O doğduğundan beri tılsımlı bir kızdı."

"Öyle mi?"

"Yaa. Ona hiçbir şey olmaz. Tanıdığım herkes ya öldü, ya kaçıı gitti. Ama kızım Denver hâlâ yanımda. Hatta onu karnımda taşıdığım zaman, herşeyin bittiğini sandığım anda, karşıma beyaz bir kız çıkıverdi. Hiç beklemediğim birşeydi. Öğretmen enişte, bir elinde yasa kitabı, öbür elinde tüfekle karşıma çıkınca..."

"Öğretmen seni buldu mu?"

"Aradan bir süre geçti ama sonunda buldu."

"Seni geri götürmedi mi?"

"Hayır. Hiç kimse beni oraya tekrar götüremezdi. Hapse gönderdiler. Denver küçücük bir bebek olduğu için benimle beraber geldi. Fareler herşeyi kemirdiği halde Denver'i hiç ellemediler."

Paul D başını çevirdi. Daha fazla bilgi edinmek istiyordu. Fakat hapisane sözü onu Georgia eyaletindeki Alfred kasabasına götürdü.

"Biraz çiviye ihtiyacım var. Etrafta bir yerlerden ödünç alabilir miyim? Yoksa şehre mi ineyim?"

"Şehre insan iyi olur. Başka şeylere de gereksinmen olacak."

Bir gece birlikte olmuşlar ve evli bir çift gibi konuşmaya başlamışlardı. Aşk ve söz veriş sözcüklerini bırakıp "Burada oyalanmamın bir sakıncası var mı?" ortamına girivermişlerdi.

Sethe için gelecek, geçmişi olabildiğince uzakta tutmak demekti. Denver'le geçirdiği günler öteki yaşamı gibi değildi.

Paul D'nin "Öteki yaşamından" çıkıp gelişi iyi olmuştu. Şimdi onunla birlikte geleceği düşünmek aklına yatmaya başladı. Denver içinse, asıl önemli olan geçmişti. Annesinin önlemesine karşın, ne bekliyorsa geçmişteydi.

TEDİRGİN BİR HOŞNUTLUK duyuyordu. Sethe, sandık odasından ve Denver'in yan yan bakışlarından kaçınıyordu. Ama bir yararı olmadı. Yaşam böyleydi İşte!... Beklediği gibi, üçüncü gün Denver açıkça Paul D'ye burada ne kadar kalacağını sordu.

Bu soru Paul D'yi o kadar rahatsız etti ki elindeki kahve fincanını masaya koyacağına yere düşürdü. Fincan ön kapıya kadar yuvarlandı.

"Ne kadar mı kalacağım?" Paul D döküp saçtığına bakmadı bile.

"Denver, sana ne oluyor?" diyerek Sethe kızının yüzüne baktı. Kızmaktan çok mahçup olmuştu.

Paul D çenesindeki sakalı kaşıdı. "Belki de gitsem iyi olur."

"Hayır!" Sethe sesinin yüksekliğine şaştı.

"O ne istediğini biliyor," dedi Denver.

"Ama sen bilmiyorsun," dedi Sethe. "Bir tek söz daha işitmek istemiyorum."

"Sadece sordum, ne kadar... ?"

"Sus, sen bir yerlere git ve otur."

Denver tabağını alıp masadan ayrıldı. Ama gitmeden tabağına biraz daha tavuk ve ekmek almayı unutmadı. Paul D öne eğilip mavi mendiliyle masayı silmeye yeltendi.

"Dur, ben yaparım." Sethe ayağa fırlayıp ocağa gitti. Arkasında kurumak üzere asılmış bir kaç bez vardı. Sessizce yeri sildi ve fincanı yerden aldı. Sonra ona yenisini doldurarak önüne getirdi. Paul D fincanın kenarına dokundu -sanki kahve kabul edemiyeceği bir armağan, teşekkür etmek ise kaldıramıyacağı bir yük gibiydi.

Sethe yerine oturdu. Aralarındaki sessizlik sürüyordu. Sonunda bu sessizliği bozması gerektiğine karar verdi.

"Ben kızımı böyle yetiştirmedim."

Paul D parmaklarını fincan kenarından ayırmadı.

"Davranışı seni gücendirdiği kadar beni de şaşırttı."

Paul D, Sethe'ye baktı.

"Kızının bu sorusunun bir geçmişi var mı?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Yani benden önce başka birine böyle bir şey sordu mu?"

Sethe iki elini yumruk haline sokup beline dayadı.

"Sen de kızım kadar kötüsün."

"Hadi canım sen de - ne demek istediğimi anlamadın."

"Anladım ve hoşlanmadım."

"İki kez terslendim."

"Kızım seni terslemedi?"

"Öyle mi? Bana öyle geldi."

"Onun adına özür dilerim."

"Başkası adına özür dileyemezsin."

"O halde ona diletirim."

"Benim asıl öğrenmek istediğim şey şu: onun sorduğu soru senin de aklından geçiyor mu?"

"Oh! Paul D asla!"

"Demek onun aklındakiyle benimki aynı şey değil, tabii eğer onda akıl varsa yani."

"Affedersin ama kızım aleyhinde bir tek sözcük bile dinleyemem. Ben onu cezalandırırım. Sen onu rahat bırak."

Paul D, tehlikeli, çok tehlikeli diye düşündü. Eskiden köle olan bir kadının birşeyi bu kadar çok sevmesi, hele çocuklarına bu derece düşkün olması çok tehlikeliydi. En iyisi herşeyi azıcık sevmekti. Öyle olunca, çocuğun boynunu kırıp çuvala tıktıklarında ondan sonra doğacak çocuk için bir parça sevgin kalabilirdi. "Neden?" diye sordu. "Neden böyle koruyorsun? Onun adına niçin özür diliyorsun? O yetişkin biri."

"Ne olduğu umurumda değil. Bir anne için yetişkin olması hiç bir şey ifade etmez. Çocuk çocuktur. Büyürler, yaşlanırlar ama yetişkin olamazlar. Bence bunun hiçbir anlamı yoktur."

"Anlamı şu ki hareketlerinden kendisi sorumlu olmalıdır. Sen onu her an koruyamazsın ki. Sen ölünce ne olacak?"

"Hiçbir şey. Ölene kadar, hatta sonra bile, onu korumaya devam edeceğim."

"Buna başka lafım yok. Sustum artık."

"Paul D sana açıklayamıyorum ama bu işler böyledir. Eğer seçmem gerekirse..."

"İşte işin can alıcı noktası bu zaten. Ben senden seçim yapmanı istemiyorum ki. Kimse istemez. Sadece düşündüm ki belki bana da biraz yer ayırabilirsin."

"Aslında o soruyu kızım bana soruyor."

"Ona birini ötekine yeğlemek değil yalnızca birlikte kabullenmek olduğunu söyle. Söylemen gerek. Eğer bana sen de yürekten inanırsan, o zaman beni susturamazsın. Onu incitecek bir şey yapacak değilim. Bana ihtiyacı olduğunda yanında olup onu korurum ama kötü bir davranışını gördüğüm zaman da ağzımı kapalı tutamam. Beni burada yanında istiyorsan, çenemi tutmamı söyleme."

"Belki de herşeyi olduğu gibi bıraksak," dedi Sethe.

"Nasıl yani?"

"Pekâlâ geçiniyoruz."

"Ya içindeki duygular?"

"Ben fazla derine inmem."

"Sethe, eğer ben burada seninle ve Denver'le yaşıyacaksam, istediğin kadar derinlere inebilirsin. Düşersen de seni tutarım, ayaklarından tutup tekrar kaldırırım. Kendine gelmene yardım ederim. Bunları, kalacak bir yere ihtiyacım olduğu için söylemiyorum. Sana hiçbir yerde fazla kalmayıp hep taban teptiğimi söylemiştim. Gezginciyim. Bilmeden yedi yıldan beri bu yöne doğru yürümüşüm. Hep civarda dolaşmışım, hiçbir yerde fazla kalmadan - Fakat bu eve gelip, verendada oturmuş senin dönmeni beklerken, bir yere değil sana geldiğimi anladım. Seninle bir yaşam kurabiliriz. Bir yaşam."

"Bilmiyorum. Bilmiyorum."

"Herşeyi bana bırak. Bakalım olaylar nasıl gelişecek? Eğer istemezsen, hiçbir söz verme, olur mu?"

"Olur."

"İdareyi bana bırakmaya razı mısın?"

"Şey, bir kısmını..."

"Bir kısmını mı?" diye güldü." Peki şehirde bir eğlence ter-

tip ediliyor. Yarın. Karaderililer için. İki dolarım var. Sen, ben ve Denver her kuruşunu harcayacağız. Ne dersin?"

"Olmaz", diyebildi. Aslında bir gün işe gitmezsem, patron neder diyecekti. Fakat konuşurken, adamın yüzüne bakmaktan ne kadar hoşlandığını farketti.

Perşembe günü cırcır böcekleri susmak bilmedi. Sabahın on birinde gökyüzü sıcaktan soluk mavi gözüküyordu. Sethe havaya göre kalın giyinmişti. Fakat on sekiz yıldan beri ilk defa dışarı çıktığı için en iyi giysisini ve şapkasını giymek zorundaydı. Özellikle şapkasını. Bayan Jones veya Ella'yla işe giderken başını örttüğü kılıkta karşılaşmak istemiyordu. Eski, kalın yün giysiyi, Bebe Suggs'a, onu seven beyaz bayan Bodwin Noelde vermişti. Denver ve Paul D daha rahattılar çünkü süslenmek gereğini duymamışlardı. Denver'in başlığı omuzlarına kaymış; Poul D'nin yeleğinin önü açık, gömleğinin kolları dirseğine kadar kıvrıktı. El ele tutuşmamışlardı ama gölgeleri öyleydi. Sethe soluna baktı ve üçünün de tozlu yolda el ele tutuşarak yürüdüklerini varsaydı. Belki de adam haklıydı. Birlikte yaşamaları olasılığı vardı. El ele tutuşan gölgelerine bakınca, kiliseye gider gibi giyinmiş olmasından utandı. Önünden ya da arkasından gidenler, hava basıyor sanacaklardı. Onlara sanki ben ayrıcalıklı biriyim diyordu. İki katlı bir evde oturuyordu. Onlardan daha güçlüydü. Dayanamıyacak sandıkları zorlukları atlatmasını bilmişti. İyi ki Denver süslenmemiş, yalnızca saçını baştan örmüştü. Fakat gezinin tadını kaçırmak için elinden geleni yapıyordu. Asık suratlıydı. "Beni memnun etmek için elinizden geleni yapın" der gibi bir havası vardı. Paul D mutluydu. Önüne gelene "Merhaba" diyor, havayla alay ediyor, kargalara sesleniyor, çevredeki gül kokusunu ilkin o seziyordu. Ne yaparlarsa, yapsınlar, ister Denver alnındaki teri silsin, ister ayakkabılarını bağlasın; Paul D ayağı ile taşa vursun ya da anasının omuzuna dayanan bir bebeği okşasın, sol tarafa vuran gölgeleri el ele tutuşuyordu. Sethe'den başka kimse bunun farkında değildi. Ona göre bu iyiye işaretti. Evet, birlikte bir yaşamları olabilirdi.

Kereste deposunun çevresindeki güller soluyordu. Bıçkıcı on iki yıl önce ekmek parası için kestiği ağaçların günahını

ödemek için, buraya gül dikmişti. Kereste deposu ile tarlayı ayıran çitin çevresini nasıl da sarmışlardı! Tarlada evsiz barksız insanlar yatar, uyur, çocuklar koşuşup dururdu. Yılda bir kez de panayır için çadırlar kurulurdu. Güller solmaya yüz tutunca, kokuları keskinleşir, insanlar panayır ile bu kokuyu özdeşleştirirdi. Koku herkesin hafif başını döndürür, fakat yolu dolduran karaderililerin keyfini kaçırmazdı. Bazıları yürüyerek, bazıları da tozlu yoldan arabaları ile gelirdi. Hepsinin de Paul D gibi keyfi yerinde olurdu. Panayıra giriş yerindeki ipe yaklaştıklarında gözleri parlar, beyaz insanları görecekleri için heyecanlanırlardı. Onları, - sihirbazlık yaparken, palyaço kılığında, başsız ya da iki başlı, iki metre ya da bir metre boyunda, bin kilo ağırlığında, vücutlarına dövme yapılmış, bardak yiyerek, ateş yutarak, kurdela tükürerek, yılanlarla oynayarak ya da biribirlerini döverken- görmek çok hoşlarına giderdi.

Bunların hepsi palavraydı. Okuma bilenler ilanları okur, okuyamayanlar dinler; hiç bir şeyin gerçek olmadığını bildikleri halde duydukları zevk azalmazdı. Çığırtkan onları aşağılayıcı sözlerle çağırır (zenci piçkuruları bedava girebilir) diye bağırır, fakat adamın yağlı yeleği ve yırtık pantalonu onu zararsız duruma sokardı. Bir daha elde edemiyecekleri bir eğlence için ödedikleri bedel önemsizdi. İki kuruş ile birlikte gelen hakaret, beyazların kendilerini gülünç duruma soktuklarını görmek için değerdi. Panayırın vasatın altında olması (onun için perşembeleri zencilere ayrılırdı.) alanı dolduran dört yüz karaderiliyi etkilemezdi. Çok eğlenirlerdi.

Bin kiloluk kadın suratlarına tükürür, fakat cüssesi iyi hedef almasını engellediği için küçücük gözlerindeki tiksintiyi görmek onları güldürürdü. Göbek dansçısı, normal gösterisi onbeş dakika iken üç dakika sahnede kalır; böylece çocukların minnet duygusunu kazanırdı. Çünkü arkadan gelen yılan oynatıcıyı sabırsızlıkla beklerlerdi.

Denver, yüksek topuklu ayakkabı giymiş beyaz bir kızın durduğu masadan, elma şekeri, nane şekeri ve limonata satın aldı. Ara sıra ona, "Merhaba Denver" diyen bir kalabalığın ortasında olmaktan hoşlanmış ve belki de Paul D o kadar fena biri değildir diye düşünmeye başlamıştı. Bu adamda birşeyler vardı. Üçü bir arada durup cücenin dansını izlerken, onlara ba-

kan zencilerin gözlerinde sevecenlik görmüştü. Daha önce böyle bir şeye hiç rastlamamıştı. Bazıları başları ile annesini selamlayıp gülümsemişlerdi bile. Hiç kimse Paul D kadar hoşça vakit geçirmiyordu sanki. Dev adam cüce ile dansederken, iki başlı adam kendi kendine konuşurken dizlerine vuruyordu. Denver'in istediği herşeyi hatta fazlasını bile almıştı. Sethe'yi girmek istemediği çadırlara sürüklüyor, ağzına şeker tıkıştırıyordu. Afrikalı vahşi adam sopalarını sallayıp "Va, va" diye sesler çıkardığında, Paul D adamı Roanoke'den tanıdığını söyledi.

Paul D bir kaç ahbap edindi ve ne gibi bir iş bulabileceğini sordu. Sethe kendisine gülümseyenlere karşılık verdi. Denver sevinçten uçuyordu. Eve dönerken, üç kişinin gölgesi hâlâ el eleydi.

Giyinik bir kadın sudan dışarı çıktı. Irmağın kuru kıyısına varar varmaz yere oturdu ve sırtını dut ağacına yasladı. Bütün gün bütün gece başı ağacın gövdesine dayalı olarak oturdu. Her yeri özellikle de ciğerleri ağrıyordu. Sırılsıklamdı ve zor soluk alıyordu. Gündüz rüzgâr giysisini kuruttu, gece esen rüzgâr ise buruşturdu. Kimse onun nasıl ortaya çıktığını görmedi. Görseler de yanına yaklaşmaya çekinirlerdi. Islak olduğu, astımlı gibi soluk aldığı ve uyukladığı için değil de bütün bunların arasında gülümsediği için. Ertesi sabaha kadar yerinden kalkıp yola koyulamadı. Ormandan geçip tarlaya, oradan da gri evin avlusuna vardı. Yorgunluktan bitkin bir halde 124 numaralı evin basamaklarına oturdu. Gözlerini ancak bir iki dakika açık tutabildi; sonra boynu aşağı düştü ve çenesi giysisinin dantel yakasına değdi.

Ortada kutlanacak hiçbir şey yokken şampanya için kadınlar böyle görünebilir. Kırık kenarlı hasır şapkaları eğrilmiş, ayakkabılarının bağları çözülmüş, başlarını dik tutamaz bir durumda olurlar. Fakat tenleri 124 numaralı evin basamaklarında oturan kadının ki gibi olamaz. Onun cildi pürüzsüz, çizgisiz, yeni doğmuş bir bebeğin ki gibiydi.

Öğleden sonra panayır bitmiş; arabası olan zenciler evlerine dönerken, arabası olmayanlar yürümek zorunda kalmıştı. Kadınlar uyuklamaya başlamıştı bile. Güneş ışıkları kızın yüzüne vuruyordu. Sethe, Denver ve Paul D eve gelirken dönemeci döndüklerinde karşılarında siyah bir giysi, ve iki bağı çözülmüş ayakkabı gördüler. Gel Oğlum ortalarda yoktu.

"Bakın," dedi Denver. "Bu da ne?"

Sethe eve yaklaştığı ve onun yüzünü gördüğü zaman birden

sıkıştığını farketti. "Özür dilerim," diyerek evin arkasına koştu. Çocukluğundan beri böyle bir durum başına gelmemişti. Bahçedeki tuvalete yetişemedi. Kapının önünde eteklerini kaldırdı ve içinden dereler gibi su boşaldı. Tıpkı sandalda Denver'i doğururken boşaldığı gibi. Amy, seller gibi akan suyu görünce, "Lu, böyle devam edersen tekneyi batıracaksın," demişti. Rahimden boşalan suya nasıl engel olunamazsa, şimdi de elinde değildi. At gibi işiyordu. Paul D'nin onu merak edip aramaya gelmemesi için dua etti. Yoksa utancından ölürdü. Üstünü başını toparladıktan sonra ön tarafa gitti. Görünürlerde kimse yoktu. Üçü de içeri girmişlerdi. Paul D ve Denver yabancının karşısında ayakta durmuş bardak bardak su içmesini izliyorlardı.

"Susadığını söyledi," dedi Paul D. "Çok susamış."

Kadın kana kana su içtiği teneke maşrapayı tekrar uzattı. Denver dört kez su doldurdu; kadın çölü geçmiş gibi durmadan içti. Bitirdiğinde çenesinde bir kaç damla su vardı. Eliyle silmedi. Sethe'ye uykulu gözlerle baktı. "Kötü beslenmiş," diye düşündü Sethe. Giysilerinin aksine genç görünüyordu. Dantel yakası, zengin kadınlara özgü şapkası vardı.

"Buralardan mısın?" diye sordu Sethe.

Hayır der gibi başını salladı ve ayakkabılarını çıkardı. Giysisini dizlerine kadar kaldırıp çoraplarını aşağıya indirdi. Çorapları ayakkabılarının içine soktuğu zaman Sethe ayaklarının da elleri gibi pürüzsüz ve yumuşak olduğunu gördü. Belki de tütün tarlalarında çalışmaktan bıkıp şansını başka yerde arayan kızlardan biridir diye düşündü. Sethe ayakkabıları almak üzere eğildi.

"İsmin nedir?" diye Paul D sordu.

"Sevgili," dedi. Sesi çok hafif çıkmıştı.

Paul D sordu, "Soyadın var mı?"

"Hayır," dedi ve şaşırmış göründü. Sonra ismini heceledi.

Sethe ayakkabıları elinden düşürdü. Denver oturdu ve Paul D gülümsedi. Kendi gibi okumayı bilmeyenlerin nasıl isimlerinin harflerini tane tane heceleddiklerini bilirdi. Ailesinin kimler olduğunu soracaktı. Sonra vazgeçti. Bir yerlerden kaçan karaderili kadının geçmişi parlak olamazdı. Dört yıl önce Rochester'e beş kadının ön dört çocukla geldiğini görmüştü. Erkekleri -kardeşleri, amcaları, babaları, kocaları, oğulları- teker teker

toplanıp götürülmüştü. De Vore sokağındaki bir papaza götürülmek üzere ellerinde bir kâğıt vardı. İç savaş biteli dört beş yıl olmuştu ama siyah olsun, beyaz olsun hiç kimsenin bundan haberi yoktu- Başıboş dolaşan zenci gurupları arka sokaklardan, tarlalardan Schenectady'den Jakson'a uzanan yollarda gidip geliyorlardı. Şaşkın fakat ısrarlı bir biçimde her gördüklerine teyze, kuzen ya da bir dostlarını soruyorlardı. Çünkü onlar, örneğin, "Chicago yakınlarına gelirsen, beni ara" demişlerdi. Bazıları onlara bakamayan ailelerinden kaçıyor, bazıları ailelerini arıyor; kimileri hasat alamadıkları topraklardan, yaşamlarını tehdit eden tehlikelerden, elinden zorla alınan tarlalarından ya da ölmüşlerinden kaçıp uzaklara gidiyordu. Kamu taşıtlarına binmeleri yasaklandığından ve kabaran borçlarından kaçıp kurtulmak için ara yolları yeğler, uçan kuştan medet umar, yalnızca birbirlerine güvenirlerdi. Fakat karşılaştıklarında sessizce selamlaşır, onları bir yerden başka bir yere sürükleyen dertlerini sormaz ve anlatmazlardı. Beyazlarda ise zaten konuşulmazdı. Bunu herkes bilirdi.

Onun için şapkalı kızın nereden ve nasıl geldiği konusunda konuşması için üstüne düşmedi. İstediği ve hazır olduğu zaman anlatırdı. Şu anda önemli olan kıza nasıl yardım edebileceklerdiydi. Herbiri kendince kız hakkında bir şeyler düşünüyordu. Paul D'nin gözleri pabuçlarının yeniliğine takıldı. Sethe'ye adı ve anımsattığı pembe mezartaşı dokundu. Denver ise heyecandan titredi. Uykulu gözlü kıza bakarken meraktan çatlıyordu.

Sethe şapkasını askıya taktı ve nezaketle kıza dönerek, "Sevgili güzel bir isim. Şapkanı çıkarsana. Yiyecek bir şeyler hazırlayayım. Cincinnati yakınlarındaki panayırdan geliyoruz; görülecek bir yerdi."

Sethe'nin sözlerini dinlerken, kız iskemlesinde uykuya daldı. Paul D ona yavaşça dokundu. "Bayan, bayan!" Biraz uzanmak ister misiniz?"

Kız gözlerini yarım açtı; yumuşak çıplak ayakları ile yandaki odaya yöneldi. Odaya girer girmez Bebe Suggs'ın yatağına çöktü. Denver şapkasını çıkardı ve turuncu yamalı yorganla ayaklarını örttü. Kız buharlı motor gibi soluyordu.

Paul D kapıyı kaparken, "Krup hastalığına tutulmuş gibi," dedi.

"Denver, ateşi var mı, baksana?"

"Hayır, sıcak değil."

"Ateş üşümeyle başlar."

"Belki de koleradır," dedi Paul D.

"Öyle mi dersin?"

"O kadar su içti ki!"

"Zavallıcık. Evde ona verecek hiçbir şey yok. Kendi kendine iyileşmek zorunda. Feci bir hastalıktır o."

"Hasta değil," dedi Denver, Sesinin tonundaki şiddet, onları şaşırttı.

Dörtgün dört gece uyudu. Yalnız su içmek için uyanıp oturdu. Denver ona tutkuyla baktı; Uykuda derin derin solumasını dinledi; Sevgili'nin kaçırdığı sidikle kirlenen çarşafları sanki kendi kabahatıymış gibi gizlice yıkadı. Sethe çalıştığı lokantaya, Paul D'de gemilerden yük boşaltmaya gittiği zaman Sevgili'nin iç çamaşırlarını kaynatıp, çivite yatırıyor ve ateşin bir iz bırakmadan düşmesi için dua ediyordu. Kendini o kadar hastabakıcılığa verdi ki yemeyi - içmeyi ve zümrüt odasına gitmeyi unuttu.

Denver kızın yanına oturup, "Sevgili, Sevgili" diye fısıldıyor, kız ise gözlerini yarım aralıyarak sadece, "Buradayım. Hâlâ buradayım." diyordu.

Bazen, Sevgili uzun süre hiçbir şey demeden, dudaklarını yalayıp, derin derin nefes alarak, tavana hülyalı gözlerini dikip yatıyordu. O zaman Denver ürkü içinde, "Neyin var?" diye soruyordu.

"Bu evin havası ağır." dedi Sevgili.

"Dik oturmak ister misin?"

"Hayır", dedi çatlak sesiyle

Ancak üç gün sonra yorganındaki portakal renkli yamaları farketti. Denver sevindi çünkü böylece hastası daha fazla uyanık kalabiliyordu. Solmuş kumaş parçalarını okşuyor, onlara dalıp gidiyordu. Bu kadarcık bir çaba bile onu yoruyordu. Denver, yorganın renkli ve neşeli tarafını onun yattığı yerden görebileceği şekilde düzeltti.

Denver, şimdiye kadar varlığından haberi olmadığı sabrına hayret etti. Annesi karışmadığı sürece sabır taşı gibiydi. Ama annesi yardım etmek isteyince hırçınlaşıyordu.

"Bugün birşey yedi mi?" diye Sethe soruyordu.

"Kolera hastalığı olanlar birşey yememeli."

"Hastalığın o olduğundan emin misin? Paul D olabilir demişti?"

"Bilmem ama henüz birşey yemese daha iyi."

"Koleralı hastaların kustuğunu söylerler."

"Daha iyi ya..."

"İyi ama açlıktan kızı öldürmemeliyiz, Denver."

"Bizi rahat bırak anne. Ben ona iyi bakıyorum."

"Birşey söylüyor mu?"

"Söylerse sana anlatırım."

Sethe kızma baktı ve ne kadar yalnızlık çekti diye düşündü.

"Acaba Gel Oğlum nerelere gitti?" Sethe konuyu değiştirmek gereğini duydu.

"Gelmeyecek." dedi. Denver.

"Nereden biliyorsun?"

"Biliyorum işte." Denver tabaktan bir parça tatlı çörek aldı. Sevgili'nin yattığı odaya girdiği zaman onu uyanık ve oturmuş durumda gördü. İri kara gözlerinin apaçık ve beyazlarının maviye kaçar bir renkte olmalarından çok içlerinde hiçbir ifade olmayışı Denver'i hayrete düşürdü.

"Sana birşeyler getirebilir miyim?"

Sevgili, Denver'in elindeki çöreğe baktı. Denver de ona uzattı. Kız gülümsedi. Denver'in yüreği sevinçle hopladı ve oturdu- yuvasına dönmüş bir yolcu gibi rahatladı.

O andan sonra hep tatlı şeylere yöneldi. Sanki tatlı yemek için dünyaya gelmişti. Petekli bal, kurabiyeler, pekmez, limonata, karamela, şekerleme ve Sethe'nin lokantadan getirdiği tatlılara bayılıyordu. Elma şekerinin çubuğunu, şeker bittikten sonra da emip duruyordu. Denver buna gülüyor, Sethe gülümsüyor, Paul D ise midesinin bulandığını söylüyordu.

Sethe, bunun hastalıktan sonra bir iyileşme işareti olduğunu söyledi. Ama sağlığı düzeldikten sonra da bu huyu değişmedi. Hiç bir yere gitmiyordu. Zaten gidecek bir yeri de yoktu. Ne niçin buralara geldiği, ne de nerede olduğuna ilişkin en küçük bir fikri vardı. Ateşli hastalığın belleğini zayıflattığına, hareketlerini ağırlaştırdığına karar verdiler. On dokuz, yirmi yaşlarında ince yapılı bir genç kıza göre, yaşlı bir kadın gibi yavaş hareket

ediyor; yürürken mobilyalara tutunuyor; bazen de başı boynuna ağır geliyormuş gibi eliyle tutuyordu.

"Bundan sonra bu kızı sen mi besleyeceksin?" diye sorarken, Paul D sesindeki katılığa kendi de şaştı.

"Denver ondan hoşlanıyor. Yük olmuyor ki. Solukları düzelene kadar bekliyelim diye düşündüm. Hareketleri hâlâ biraz hantal."

"Bu kızda bir gariplik var," dedi Paul D kendi kendine konuşur gibi.

"Nasıl yani?"

"Hastaymış gibi davranıyor ama hiç de hasta gibi gözükmüyor. Cildi düzgün, gözleri parlak ve boğa gibi güçlü."

"Hiç de güçlü değil. Bir yerlere tutunamadan yürüyemiyor."

"Yürüyemiyor ama tek elle salıncaklı iskemleyi kaldırdığını gördüm."

"Yok, canım."

"Denver'e sor; o da yanındaydı."

"Denver buraya gel bir dakika."

Denver verandayı silerken durdu ve başını pencereden uzattı.

"Paul D, Sevgili'nin tek elle iskemleyi kaldırdığını gördüğünü söylüyor. Doğru mu?"

Uzun kirpikleri arasından Paul D'ye dik dik bakarak. "Yoo." dedi. "Ben öyle birşey görmedim."

Paul D kaşlarını çattı ama bir şey söylemedi. Aralarında birazıcık aralık kapı varsa da şimdi tümüyle kapanmıştı.

Yağmur damlaları çam iğneciklerinin üstünde nasıl yapışıp kalırlarsa, Sevgili'nin gözleri de hep Sethe'nin üstündeydi. Soba borusunu sallarken, ya da yakmak için çıra toplarken, Sevgili, bakışları ile sanki Sethe'yi yeyip bitiriyordu. Ruh gibi ortalarda dolaşıyor, git demeden Sethe'nin bulunduğu odadan bile dışarı çıkmıyordu. Sabahları erken kalkıyor, Sethe işe gitmeden mutfakta ekmek pişirirken yanında duruyordu. Lamba ışığında ve ocakta alevlerin pırıltısında, gölgeleri iki kara kılıç gibi tavana aksediyordu. Öğleden sonra saat ikide camın önüne gelip Sethe'nin işten dönüşünü bekliyordu. Sonraları kapı önünde, daha sonra da yarı yolu yürüyerek onu beklemeye başladı. Sanki her öğleden sonra onun eve dönmeyeceğinden kuşku duyuyordu.

Sethe, Sevgili'nin bu belirgin ve sessiz düşkünlüğünden hoşlandı. Oysa kendi kızı böyle davransa canı sıkılırdı. Gülünç derecede annesine bağımlı bir kız yetiştirdiği için üzülürdü. Bu garip fakat tatlı kızın yakınlığı, bir öğretmenin çalışkan öğrencisini sevmesi gibi, onu hoşnut ediyordu.

Havaların daha çabuk karardığı ve lambaların erken saatlerde yandığı mevsim geldi. Sethe işe karanlıkta gidiyordu; Paul D işten karanlıkta dönüyordu. Bir akşam üstü Sethe şalgamları dört parçaya ayırıp ateşte kaynamaya koydu. Denver'e bezelyeleri ayıklayıp geceden suya yatırmasını söyledi ve dinlenmek için oturdu. Ocağın sıcağı uykusunu getirdi ve tam uykuya dalacakken Sevgili'nin ona dokunduğunu hissetti. Tüy gibi hafif fakat arzu dolu bir dokunuştu. Sethe kımıldadı, çevresine bakındı. Önce Sevgili'nin omuzuna dayanan yumuşak elini sonra gözlerini gördü. Özlem doluydu. Sethe, kızın parmaklarına dokundu; sonra bezelye ayıklayan Denver'e baktı.

Sevgili, Sethe'nin yüzüne bakarak, "Elmasların nerede?" diye sordu.

"Elmaslar mı? Benim elmaslarla ne işim olabilir?"

"Kulaklarındakiler?"

"Keşke olsaydı! Bir zamanlar adi camdan küpelerim vardı. Çalıştığım yerdeki hanım vermişti."

"Anlat bana," dedi Sevgili. "Bana elmasları anlat" ve yüzünü mutlu bir tebessüm kapladı.

Denver nasıl tatlı şeylerin Sevgili'yi memnun ettiğini öğrendiyse, Sethe de öykü anlatarak kızı sevindirdiğini keşfetti. Bu da onun bir beslenme yoluydu. Anlattığı geçmişle ilgili öyküler Sevgili'yi ne kadar eğlendiriyorsa, Sethe'yi de o kadar üzüyordu. Her şey yitik ve acı doluydu. Bebe Suggs'la birlikte bu konuda konuşmamaya karar vermişlerdi. Denver'in sorularına kısa ve kaçamak yanıtlar verirdi. Yaşamının bir bölümünü paylaşmış olduğu için rahatça dertleşebildiği Paul D ile konuşurken bile, çektiği acılar tazelenir, ağzında acı bir tat bırakırdı.

Fakat küpeleri anlatırken, anlatmaktan hoşlandığını farketti. Belki de Sevgili'nin olaylardan uzak oluşu ya da büyük bir istekle dinleyişi kendinde beklenmedik bir haz uyandırıyordu.

Ayıklanan bezelyelerin çıkardığı ses ve ocakta pişen yemeğin keskin kokusu arasında Sethe küpeleri anlatmaya koyuldu.

"Kentucky'de yanında çalıştığım hanım evlendiğim zaman verdi bana onları. Evlenirken hiç bir tören, papaz filan olmayışına ne kadar üzüldüğümü gördü. Evliliğin gerçek olması için birşeyler yapılması gerektiğine inanıyordum. Yalnızca mısır koçanının da dış yapraklarıyla doldurulmuş bir ot şilteyi ve oturağımı adamın kulübesine taşımaktan öte birşeyler; küçük bir tören, azıcık dans gibi şeyler. Saçımda bir Hüsnü Yusuf çiçeği gibi. Hiç bir düğün töreni görmemiştim. Fakat Bayan Garner'in gelinlik resmini gazetede görmüş ve anlattıklarını dinlemiştim. Keklerin içinde bir kilo kuş üzümü, sofrada pişmiş dört koyun vardı demişti. Yemekler ertesi güne de kalmıştı. İşte böyle birşeyler istiyordum. Bütün Güzel Evim'de çalışan zenciler, Halle ve benim katılacağım özel bir yemek. Çevrede çalışan karaderilileri davet etmek. Ama hiçbir istediğim olmadı. Karı-koca olarak kabul edilmek yeterlidir, dediler.

"Hiç olmazsa çalışırken giydiğim çuval gibi şeyden başka

bir giysim olsun istedim. Ordan burdan kumaş parçaları çalmaya başladım. İnanılmaz bir gelinliğim oldu. Üstü hanımın tamir sepetinden çıkan iki yastık kılıfıydı. Eteğin ön kısmı, üstüne yanan bir mum damladığı için delinen püsküllü bir eşarptı. En çok sorun yaratan eteğin arka kısmı oldu. Kaybolduğu farkedilmeyecek birşey bulamıyordum. Çünkü sonradan hepsini parçalara ayırıp yerine koyacaktım. Halle sabırla elbiseyi bitirmemi bekliyordu. Onsuz evlenmiyeceğimi biliyordu. Sonunda ambarda çiviye asılı, meyva özü süzdüğümüz cibinliği aldım. Elimden geldiğince yıkadım, temizledim ve eteğin arkasına taktım. Tahmin edemiyeceğiniz derecede gülünç bir giysim oldu. Sırtımdaki yün şal, beni kaçık seyyar satıcılar gibi görünmekten kurtarmıştı. henüz on dört yaşındaydım ve herhalde onun için yaptığımdan gururlanıyordum.

"Bayan Garner herşeyin farkındaydı. Bense akıllıca çaldığımı sanıyordum. Balayımız da başka bir âlemdi. Halle'yle mısır tarlasına gittik. Bir Cumartesi günüydü. Halle hastayım diyerek işe gitmedi. Genellikle Cumartesi ve Pazarları Bebe Suggs'ın özgürlüğünü satın almak için şehirde çalışmaya giderdi. O öğleden sonra gitmedi. Ben de diktiğim giysiyi giydim ve el ele tutuşarak mısır tarlasına doğru yürüdük. Paul'ler ve Sixo'nun kızarttığı mısırların kokusu hâlâ burnumdadır. Ertesi gün Bayan Garner parmağı ile işaret ederek beni yatak odasına çıkarttı. Tahta bir kutudan bir çift kristal küpe çıkardı. Bana, "Bunları almanı istiyorum, Sethe" dedi. "Peki efendim" dedim. "Kulakların delik mi?" diye sordu. "Hayır efendim" dedim. "O halde deldir ve tak. Halle ile mutlu olmanı dilerim." dedi. Ona teşekkür ettim ama oradayken küpeleri hiç takmadım. Bu eve geldiğimde bir gün Bebe Suggs, iç eteğimden küpeleri çıkarttı. Denver kollarımdayken ocağın yanına oturttu ve kulaklarımı deldi."

"Onları taktığını hiç görmedim," dedi Denver. "Neredeler?"

"Yok oldular. Epey zamandır," dedi Sethe. Bir daha bu konuda tek bir söz etmedi. Yağmurdan sırılsıklam ıslanan çarşafları ve iç çamaşırları toplayıp üçü birden eve koştukları güne kadar. Nefes nefese girdikleri evde gülerek ıslak çamaşırları iskemle ve masanın üzerlerine yaydılar. Sevgili, kovadan su alıp silinirken, Sethe'nin Denver'in saçlarını kurutmasını izliyordu.

"Örgüleri çözsek daha iyi olur." dedi Sethe.

"Yarın yaparız." Denver saçını çekip acıtacağı için taraktan kaçınıyordu.

"Bu gün burada," dedi Sethe. "Yarın hiç olmayabilir."

"Canım acıyor," dedi Denver.

"Hergün tararsan acımaz."

"Ayy..."

"Senin kadının hiç saçını taradı mı?" diye Sevgili sordu.

Sethe ve Denver başlarını kaldırıp ona baktılar. Dört haftadan beri birlikte olmalarına karşın hâlâ kızın boğuk sesine alışamamışlardı. Sesinde onlarınkine benzemeyen bir müzik vardı. Soru Sethe'ye yönelmişti.

"Benim kadınım derken annemi mi demek istiyorsun? Eğer taradıysa da, ben anımsamıyorum. Onu ancak birkaç kez tarlada gördüm. Ben sabahları uyandığımda o işe gitmiş olurdu. Ay ışığının parlak olduğu zamanlarda gece de çalışırdı. Pazar günleri kütük gibi uyurdu. Beni ancak iki ya da üç hafta emzirebildi. Ötekiler de aynı durumdaydı. Sonra pirinç tarlasına çalışmaya gönderdiler. Beni de başka bebekler gibi bir süt nine besledi. Onun için hiç saçımı tarayacak vakti olduğunu sanmıyorum. İşten çok uzak olduğu için bazı geceler aynı kulübede bile uyumazdık. Bir keresinde beni et ve balığın tütsü ile kurutulduğu yerin arkasına götürdü. Elbisesinin önünü açarak göğsünün altındaki daire içinde dağlanmış haç işaretini gösterdi. "İşte anneni bu işaretten tanı," dedi. "Bu işareti taşıyanların hepsi öldü. Bir tek ben kaldım. Birgün bana birşey olursa ve yüzüm tanınmaz hale gelirse, beni bu işaretten tanırsın." Ödüm patlamıştı. Bunun önemli birşey olduğunu anlamış ve anlamlı bir yanıt vermek gereğini duymuştum. Ama aklıma birşey gelmiyordu. Sonunda, "Peki, efendim." dedim. "Ama sen beni nasıl tanıyacaksın? Beni de mi damgalayacaksın? Hadi bana da işaret koy."

"Yaptı mı?" diye Denver sordu.

"Yüzüme bir şamar attı."

"Ne için?"

"O zaman nedenini anlamamıştım. Tâ ki bana da öyle bir işaret konana kadar."

"Ona ne oldu?"

"Asıldı. Onu ipten indirdikleri zaman, ben dahil, hiç kimse

haçı ya da daireyi göremedi." Sethe, Denver'in taradığı saçlarından tarağa takılanları topladı ve ateşe attı. Küçücük yıldızlar halinde çatırdadı ve kokusu onları rahatsız etti. "Aman yarabbi!" dedi ve aniden ayağa kalkınca tarak elinden düştü.

"Ne oldu efendim?"

Sethe üstünde çarşaf yayılmış iskemleye doğru yürüdü ve çarşafın birini alarak kollarının açıldığı kadar gerdi. Sonra tekrar tekrar açıp katladı. Bir başkasını aldı. Hiçbiri tamamen kurumamıştı ama unuttuğunu sandığı bir anı aklına gelince elleriyle birşeyler yapmak gereğini duydu. Yediği tokadın ardında utandığı özel birşey vardı.

"Anneni niye astılar?" diye sordu Denver. İlk kez annesinin annesi hakkında birşey duymuştu. Bildiği tek büyükanne Bebe Suggs olmuştu.

"Hiç öğrenemedim" dedi. Çarşafları katlarken, Nan denilen kadının onu asılanların arasından annesini aramaması için elinden tutup çektiğini anımsadı. Nan en çok tanıdığı kadındı. Bebekleri besleyen, yemek pişiren, hergün çevrede dolaşan tek kolu sağlam, öbür kolu yarım olan kadın. Değişik sözcükler kullanırdı. Şimdi anımsayamadığı ve tekrarlayamadığı sözcükler. Onun için Güzel Evim'den önce aklında kalanlar sadece şarkılar, danslar ve kalabalık oluşuydu. Nan'ın kullandığı dil ve anlattıklarını unutmuştu. Annesi de aynı dili kullanıyordu. Şifreyi çözer gibi hayal meyal Nan'ın şunları söylediğini anımsadı. "Annenle ikimiz deniz ötesinden geldik. Teknede mürettebat ikimize de defalarca sahip oldu. Senden başka,doğurduklarının hepsini uzaklaştırdı yanından. Mürettebattan olan birini adada bıraktı. Başka beyazlardan olanları da uzaklaştırdı yanından, isim bile koymadan. Sana siyah adamın adını taktı. Onun boynuna kollarıyla sarılmıştı. Diğerlerine sarılmadı. Asla. Sana bunları anlatıyorum, küçük Sethe unutma diye."

Küçük bir kız olarak Sethe bunlardan hiç etkilenmemişti. Fakat büyüyünce içini öfke kapladı. Birden Bebe Suggs'ı özledi. Düşüncelerinden sıyrılıp karşısında oturan kızlara baktı. Hastalıklı ve tedirgin konuğu, kendini yalnız hisseden kızı. Gözüne onlar ufacıkmış ve çok uzaktaymışlar gibi geldi.

"Birazdan Paul D gelir" dedi.

Denver rahatlamış olarak iç çekti. Annesinin aklından ge-

çenlerden ötürü uzaklarda dolaşırken gördüğü zaman dişlerini sıkmış ve annesinin normal haline dönmesi için dua etmişti. Onu ilgilendirmeyen öykülerden nefret ediyordu. Yalnızca doğumu ve Amy'le ilgili olanlarını dinlemek isterdi. Ötekiler, içinde kendisi olmadığı için uzak ve değişik bir dünyaya aitti. Sevgili'nin de kendisi gibi hissetmesini istiyordu. Oysa Sevgili ikide bir garip şeyler soruyor ve annesini tanımadığı başka âlemlere sürüklüyordu. Denver, kızın, annesini konuşturmaya ne kadar hevesli olduğunu farketti. Ayrıca Sevgili'nin sorduğu sorular ne kadar garipti! "Elmasların nerede? Annen hiç saçını taradı mı?" gibi. Hele küpelerini anlat demesi. Bunları nasıl bilebilirdi?

Sevgili çevresine ışık saçıyordu ve Paul D bundan hiç hoşlanmadı. Meyva vermeden önce çilek yaprakları pırıl pırıl parlardı. Kadınlar da böyle olurdu. Sevgili çilek yaprakları gibi yumuşak, yapışkan ve pırıl pırıl gözüküyordu. Onun için Paul D, sabah uyandığında Sethe'ye sahip olmaya başladı. Böylece sonradan beyaz merdivenleri inip mutfakta Sevgili'nin bakışları altında Sethe'nin ekmek pişirdiğini gördüğü zaman aklı karışmıyordu.

Akşamları işten eve döndüğü zaman üçü de akşam yemeğini hazırlamakta olurdu. Kızın ışıltısı o kadar belirgindi ki Denver ile Sethe'nin bunu neden görmediklerine şaştı. Belki de görüyorlardı. Kuşkusuz, kadınlar da erkekler gibi içlerinden birisi arzulu olunca anlarlardı. Paul D, acaba Sevgili bunun farkında mı diyerek onu inceledi ama kız ona aldırış bile etmedi, dahası sık sık sorduğu soruları bile açmıyordu. Beş haftadan beri aynı evdeydiler ama onu bulduklarından bu yana hakkında hiçbir şey öğrenemişlerdi.

Paul D'nin kırıp da onardığı masada oturup yemek yiyorlardı. Tabaklarındaki lahana yemeği bitmiş, tütsülü domuz etinin yalnız kemikleri kalmış, Sethe her iyi ahçı gibi, acaba iyi oldu mu diyerek yaptığı ekmek tatlısını getirmişti. Sethe'ye bakarken Sevgili'nin yüzünde gördüğü, köpeklere özgü, aşırı sevgi ifadesi onu konuşmaya itti.

"Hiç erkek ya da kız kardeşin yok mu?"

Sevgili kaşığı ile oynadı ve başını kaldırmadan, "Kimsem yok" dedi.

"Buraya geldiğinde ne arıyordun?"

"Burasını, oturacağım evi."

"Biri sana bu evden mi bahsetmişti?"

"O söyledi. Köprüde rastladığım kadın söyledi."

"Eski günleri bilen biri olmalı." dedi. Sethe 124 numaralı ev eskiden haberlerin, arkadan da onları gönderenlerin geldiği uğrak yeriydi. Burada haberler, kuru fasulye gibi kaynak suyunda ıslatılır, sindirilecek kadar yumuşatılırdı.

"Nasıl geldin? Kim getirdi seni?"

Sevgili gözünü Paul D'ye dikti ama yanıtlamadı. Paul D, Sethe ve Denver'in karın kaslarının ve soluklarının sıkıştığını hissetti. Yine de zorlamaya karar verdi.

"Seni buraya kim getirdi diye sordum?"

"Yürüdüm," dedi Sevgili. "Uzun uzun yürüdüm. Kimse getirmedi. Kimse yardım etmedi."

"Ayakkabıların yeniydi. O kadar yol yürüdüysen nasıl oluyor da ayakkabıların yeni kalabildi?"

"Paul D, kızı sıkıştırma."

"Bilmek istiyorum," dedi ve bıçağın sapını elinde kazık gibi tuttu.

"Ayakkabıları ve elbiseyi çaldım. Bağları uymadı," diye haykırdı ve ona öyle hain bir bakış fırlattı ki, Denver koluna dokunmak gereğini duydu.

"Sana pabuç bağlamayı öğretirim," dedi. Denver ve karşılığında Sevgili'den bir gülücükle ödüllendirildi.

Paul D'nin içine gümüş balığını kuyruğundan yakalamışken elinden kaçırmış gibi bir duygu geldi. Arkasında iz bırakarak şimdi tekrar karanlık sulara gömülüyordu. Eğer bu ışık saçan pırıltısı onun için değilse, kimin içindi? Hiçbir neden olmadan çevresine arzulu gözlerle bakan kadın görmemişti. Kendi deneyimlerine göre ışık, bir hedef olduğu zaman ortaya çıkardı. Otuz Kilometrelik Kız çukurunun içinde beklerken, donuk donuk bakıyordu. Sixo gelince gözleri parlamıştı. Bu konuda hiç yanılmamıştı. Sethe'nin çıplak bacaklarına baktığı zaman, gözlerinde bu ışıltıyı görmüştü. Yoksa, gidip arkadan ona sarılıp, sırtını okşar mıydı?

Bu evsiz barksız kız, yirmi yıldan beri karşılaştığı karakterlilerin hiç birine benzemiyordu. İç savaş sırasında ve sonra öylesine şaşkın, aç, yorgun, herşeyi elinden alınmış zenciler görmüştü ki birşeyler anımsamaları hemen hemen olanaksızdı.

Kendisi gibi onlar da mağaralarda saklanmış, yiyecek için baykuşları kovalamış, domuzların yemini çalmış, gündüzleri ağaç kovuklarında saklanıp geceleri yol almıştı. Yine onlar gibi yetkililerden, eşkiyalardan, bekçilerden, dağ adamlarından, polislerden ve serserilerden korunmak için çamurlu sularda, kuyularda saklanmıştı. Bir keresinde on dört yaşında bir çocuğa rastladı. Tek başına ormanda yaşıyordu; başka bir yerde yaşadığını anımsamadığını söylemişti. Aklını kaçırmış zenci bir kadın görmüştü. Kadın, çocukları sandığı ördekleri çaldığı için hapse atılmış ve asılmıştı.

Yer değiştirmek. Yürümek. Koşmak. Saklanmak. Çalmak ve yine yer değiştirmek yazgılarıydı bu. Yalnız bir keresinde bir yerde uzun süre kalmıştı. İki yıl, Delaware'de dokumacı kadınla birlikte oturmuştu. Orası, Pulaski eyaleti, Kentucky ve Georgia'daki hapishaneden sonra, zenciler için en kötü yerlerden biriydi.

Sevgili, bütün bu gördüğü zencilerden farklıydı. Gözlerindeki parıltı, yepyeni pabuçları onu rahatsız ediyordu. Belki de kız hiç oralı olmadığı için tedirgindi. Ya da zamanlama kötüydü. Tam Sethe ile bir uzlaşmaya vardıkları gün çıkagelmişti. Birlikte gezmeye gitmişler, iyi vakit geçirmişler, bir aile tablosu çizmişlerdi. Denver bile yola gelmişti. Sethe güldü, devamlı iş bulma umudu doğdu ve 124 numara hayaletten kurtuldu. Tam doğru dürüst bir hayatları olacakken, kahrolası sudan çıkan kız gelip hastalanmış, iyileştikten sonra da eve mıhlanıp kalmıştı.

Evden çıkıp gitmesini istiyordu. Fakat Sethe onu kabul etmişti. Kendisinin olmayan bir evden onu kovamazdı ki. Hayaleti dövüp kaçırmak başka, Klu Klux Klan'ların zencileri kovaladığı bir yörede zavallı karaderili bir kızı sokağa atmak bambaşka bir şeydi.

Yemek bittikten sonra, Paul D dişlerinin arasındaki saman çöpünü çiğnerken, kızı başka bir yere yerleştirmeye karar verdi. Şehirdeki zencilere danışarak bir yer bulabilirdi.

Tam böyle düşünürken Sevgili, yediği üzümlerden biri boğazına kaçtığı için az daha boğuluyordu. Oturduğu iskemleden önce arkaya sonra öne kaykıldı ve eliyle boğazını tuttu. Sethe sırtına vurdu. Denver de ellerini boğazından çekmeğe çalıştı.

Sevgili yere düşüp kusmaya başladı ve nefes almakta güçlük çekti.

Sakinleştikten ve Denver ortalığı topladıktan sonra, "Yatmaya gidiyorum," dedi.

"Benim odama gel," dedi Denver, "Bir şey olursa ben bakarım."

Denver tam zamanını yakalamıştı. Ne zamandan beri Sevgili'yi odasını onunla paylaşmaya razı etmek için bir yol arıyordu. Yukarıda tek başına yatmak zordu. Sürekli tekrar hastalanır mı, uyur da bir daha uyanamaz mı, ya da kalkıp geldiği gibi birden gider mi diye üzülmekten kendini alamıyordu. Geceleri Sethe ve Paul uyurken, gündüzleri onlar işten dönmeden önce, daha kolay çene çalarlardı. Konuşmaları yarım cümleler, deli dolu sözler, tatlı hayaller, onlara heyecanlı gelen yalan yanlış anlamlarla yüklü olsa da ne çıkardı!

Kızlar odadan çıkınca, Sethe masayı toplamaya başladı. Tabakları su dolu bir leğene doldurdu.

"Bu kız neden seni bu kadar rahatsız ediyor?"

Paul D kaşlarını çattı fakat birşey söylemedi.

"Denver yüzünden tartıştık. Bir de bu kız için mi tartışalım?" dedi Sethe.

"Tutkunluğun nedenini anlamıyorum. Onun sana neden bağlı olduğunu anlıyorum da senin düşkünlüğünü çıkaramıyorum."

Sethe tabakları bırakıp ona döndü. "Sana ne kimin kime tutkun olduğundan. Onu beslemek dert değil. Lokantadan biraz fazla yemek getiriyorum o kadar. Denver için iyi bir arkadaş oldu. Bunu sen de biliyorsun. Seni kemiren nedir?

"Tam bilemiyorum. İçimden gelen bir ses olsa gerek."

"Sen de başka sesi dinle. Yatacak bir yer bulduğuna ve her gün bunu kazanmak için hiçbir şey yapman gerekmediğine şükret. Karaderili bir kadın olarak yollarda seni, binbir tehlike beklerken dolaşmak ne demek?

"Bütün bunları biliyorum, Sethe. Çocuk değilim ve bugüne kadar hiç bir kadına kötü davranmadım."

"O halde sen yeryüzündeki tek erkeksin."

"Neden iki değil?"

"Yok, sen teksin."

"Halle sana ne yaptı ki? Sana hep arka çıkardı. Asla bırakıp gitmedi."

"Beni terketmediyse kimi etti dersin?"

"Bilmiyorum ama seni bırakmadığı bir gerçek."

"O halde daha kötüsünü yaptı. Çocuklarını bırakıp gitti."

"Bundan emin olamazsın."

"Gelmesi gereken yere gelmedi."

"Oradaydı."

"Öyleyse neden ortaya çıkmadı? Niçin bebeklerimi yollayıp onu aramak için arkada kaldım?"

"Samanlıktan çıkamadı."

"Ne samanlığı?"

"Ambardaki."

Yavaş yavaş Sethe masaya yaklaştı.

"Bana yapılanları gördü mü?"

"Evet, gördü."

"Kendi mi söyledi?"

"Sen söyledin"

"Nasıl yani?"

"Buraya geldiğin gün sen sütümü çaldılar demiştin. Onu o kadar sarsan şeyin ne olduğunu o zaman anlamamıştım. Herhalde bu olmalı. Onca yıl, Cumartesi, Pazar demeden çalışmaktan hiç yüksünmedi. Fakat o ambarda senin memelerindeki sütü zorla almalarını görmek onu yıktı, mahvetti."

"Demek gördü." dedi ve Sethe elleriyle dirseklerini sıktı.

"Görmüş olması gerek."

"Görmüşse o gençlerin nefes almasına nasıl izin verdi? Neden birşeyler yapmadı?"

"Dinle bak. İnsan lânet olası bir balta değil ki önüne geleni kessin, biçsin, parçalasın. İnsanın duyguları var. Onları çıkarıp atamazsın."

Sethe lamba ışığında bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. "Yeraltı örgütünden biri Pazar günü gelir demişti. O sütümü aldıklarını gördü ve gelmedi. Pazartesi de ortaya çıkmadı. Önce öldüğünü düşündüm. Sonra yakalandı dedim. Ama ölmüş olsa hissederdim diye düşündüm. Onca yıl sonra sen gelip ölüp ölmediğini bilmediğini söyledin. Belki de kendine daha iyi bir yaşam yolu buldu. Eğer hayatta olsaydı, beni olmasa bile Bebe

Suggs'ı görmeye gelirdi. Ama beni gördüğü hiç aklıma gelmemişti."

"Şimdi bunun ne önemi var?"

"Eğer olanları gördüyse ve yaşıyorsa, evimden içeri adımını atmaz. Halle öyle biridir."

"Aklını yitirdi," dedi Paul D içini çekerek. "Artık bilsen iyi olur. Son gördüğümde yayığın başında oturmuş, yüzü gözü tereyağına bulanmıştı."

Demek birşey olmamıştı. Şükretti, genelde duyduklarını gözünde hemen canlandırırdı. Fakat Paul D'nin sözcüklerini birden algılayamadı. Dikkatle, makul bir soru sormaya yöneldi.

"Ne dedi?"

"Hiçbir şey."

"Hiçbir şey mi?"

"Tek bir kelime bile etmedi."

"Sen onunla konuştun mu?"

"Konuşamazdım, Sethe."

"Niçin?"

"Çünkü ağzımda demirden gem vardı."

Sethe ön kapıyı açıp verandaya çıktı. Her yer alacakaranlıkta mavi renge bürünmüştü. İlerdeki çayırlarda ağaçların silüetleri gözüküyordu. Başını sağa sola sallayarak asi beynine yenildiğini hissetti. Beyin herşeyi kabul ediyordu. Acıları, pişmanlıklar, nefret dolu resimler içeri giriyor ve orada kalıyordu. Obur bir çocuk gibi herşeyi yalayıp yutuyordu. Bir kerecik olsun, "Teşekkür ederim. Artık yeter. Bir lokma daha alamam." diyemez miydi? Benim içim hâlâ tıka basa dolu. Çürük dişli gençlerin biri beni tutarken öteki mememi emiyor, öğretmen ise elinde kâğıt kalem, olanı izleyip yazıyordu. Allah belâsını versin! Ben bunu hâlâ sindirmiş değilim. Bir de üstelik bütün bu olanları, kocamın ambardaki samanlıktan izlediğini şimdi öğreniyorum. Kimsenin onu bulamıyacağını sandığı samanlıkta, benim bakmak bile istemediğim manzarayı izliyordu Üstelik olayları durduramadan seyrediyordu. Ama benim aç gözlü beynim bununla da yetinmiyor, dahasını da istiyordu. Kocam yayık başında oturmuş, kesilmiş sütü yüzüne gözüne bulaştırıyor ve benden çalınan sütü düşünüyordu. Eğer gördükleri onu çıldırtmışsa, artık dayanamayıp ölmüştür. Paul D, ağzı gemlendiği

için onunla konuşamadıysa, bana anlatacağı daha acı şeyler olsa gerek. Artık daha fazlasını bilmek istemiyorum. Üzülecek başka şeyler de var. Örneğin yarını, Denver'i, Sevgili'yi, yaşlılığı, hastalığı da düşünmeliyim. Aşkın, Sevginin sözünü bile etmiyorum.

Fakat beyni gelecekle ilgili değildi. Geçmişteki olaylarla o kadar doluydu ki ertesi gün için birşeyler tasarlamaya yer yoktu. Tıpkı yabani soğanların arasında yatarken ancak bir adım ötesini düşünebilmesi gibi... Başkaları aklını oynatıyordu da, neden onun aklı başında kalmıştı? Başkalarının beyni duruyor, sonra dönüp yeni bir şeye takılıyordu. Herhalde Halle'nin başına gelen buydu. Ne kadar iyi olurdu! İkisi de yayığın başına oturup, kesik süte ellerini yüzlerini bulaştırıp başka birşey düşünmeden yaşasalardı! Beyinlerini durdurup, kapalı tutsalardı! Oh, ne rahatlık! Yalnızca tereyağ yap dur! Fakat üç çocuğu Ohio yolunda bir battaniye altında şekere batırılmış bez parçasını emerken, tereyağ yaparak oyalanamazdı.

Paul D kapıyı açarak dışarı çıktı ve omuzuna dokundu.

"Sana bunları anlatmayı önceden tasarlamamıştım."

"Ben de dinlemeyi."

"Sözlerimi geri alamam ama onları olduğu yerde bırakabilirim", dedi Paul D.

Bana anlatmak istiyor, diye düşündü Sethe. Ona, ağzında demir parçası varken, tükürmek isteyip de yapamamak nasıldı diye sormamı bekliyor. Oysa biliyordu. Güzel Evim'den önce bulunduğu yerde görmüştü. Dudakları yana çekip ağıza gem vurulduğu zaman erkeklerin, delikanlıların, küçük kızların ve kadınların gözlerinde beliren delice bakışları anımsadı. Demir parçası ağızdan çıkarıldıktan sonra, ağız kenarlarına kaz yağı sürülürdü. Fakat dili rahatlatmak ya da gözlerdeki o bakışı silmek için birşey yapılamazdı.

Sethe, Paul D'nin gözlerine bir çılgınlık izi kalmış mı diye baktı.

"Çocukken, ağzına demir konanların sonradan biraz deli gibi baktıklarını görmüştüm. Sende böyle birşey yok." dedi.

"Onu koyma ve çıkarma usulü vardır. Ben bunu öğrenmiştim. Hangisinin daha kötü olduğunu bilemem." Sethe'nin yanına oturdu. Sethe alacakaranlıkta onun bronzlaşmış, kemikleri

ortaya çıkmış yüzüne bakarken içi ferahladı.

"Bana anlatmak ister misin?" diye sordu.

"Bilmem, şimdiye kadar kimseye anlatmadım. Ara sıra türkü arasında gevelediğim oldu ama... "

"Hadi anlat. Dinleyebilirim."

"Sen dinlersin de ben doğru dürüst anlatabilir miyim bilmem; çünkü asıl önemli olan o demir parçası değildi."

"Ya neydi?"

"Horozlar," dedi. "Yanlarından geçerken onların bana bakması."

"Çam ormanından geçerken mi?" diyerek gülümsedi. Sethe

"Evet" dedi ve Paul D de gülümsedi. "En az elli tavuk ve beş horoz vardı."

"Efendi adını taktığımız horoz da var mıydı?"

"Evet" önce onu görmemiştim. Yirmi adım attıktan sonra çitin üstünden inip fıçıya tünediğini gördüm."

"Fıçıda oturmaya bayılırdı." dedi Sethe. Artık duramazdı. Öykünün geri kalanını da anlatmak zorundaydı.

"Evet. Taht gibi üstüne tünerdi. Bilirsin. Onu, kabuğunu kırıp ben dışarı çıkarmıştım. Ben olmasaydım ölürdü. Tavuk, yeni çıkan civcivlerini peşine takıp yürüdü gitti. Sadece bir yumurta bıraktı arkasında. Boş gibi duruyordu; kımıldadığını görünce kırıp açtım ve içinden paytak bacaklı Efendi çıktı. O orospu çocuğunun büyüyüp, avludaki herşeyi silip süpürdüğünü izledim."

"Her zaman iğrenç bir yaratıktı." dedi Sethe.

"Evet öyleydi. Gözü kanlı ve kötü huyluydu. Paytak ayaklarını durmadan çırpardı. İbiği elim kadar büyük ve al kırmızıydı. Fıçıda oturmuş bana bakarken gülümsediğini sandım. Kafam, az önce Halle'yi gördüğüm manzara ile doluydu. Ağzımdaki demiri bile düşünmüyordum. Önce Halle, arkadan Sixo, Şimdi de ben. Biri aklını kaçırmış, biri satılmış, biri kayıp, biri yanmış ve Güzel Evim adamlarının sonuncusu olan ben, ellerim arkadan bağlı olarak ağzımdaki demiri yalıyordum.

"Efendi ise ne kadar... Özgür gözüküyordu. Benden iyi durumdaydı. Daha güçlü ve canlıydı. Orospu çocuğu kabuğunu bile tek başına kıramamıştı ama hâlâ efendiydi... Bense..." Paul D durdu ve sol eliyle sağ elini sıktı. Sâkinleşene kadar bir süre

öyle kaldı. Sonra devam etti.

"Efendinin olduğu gibi kalmasına izin verilmişti. Bana bu hak tanınmadı. Onu pişirsen bile Efendi adında bir horozu yediğini bilecektin. Ama ben artık eski Paul D olamazdım. Öğretmen enişte beni değiştirmişti. Başka biri olup çıkmıştım. Güneşte fıçının üstünde oturan horozdan bile aşağılık biri."

Sethe elini onun dizine koydu ve okşadı.

Paul D anlatmaya daha yeni başlamıştı. Sethe'nin dizine koyduğu eli onu sâkinleştirdi ve durdurdu. Böylesi daha iyiydi konuşmayı sürdürse geri dönemiyecekleri bir noktaya gelebilirdi; geri kalanını, yüreğinin durduğu yerdeki teneke tütün kutusuna sakladı. kapağı kapalı ve paslıydı. Bu iyi ve güçlü kadının yanında kapağı aralarsa, içinden çıkanlar onu utandırırdı. Efendi'nin kırmızı ibik parçası gibi olan yüreğinin yerinde olmayışı kadını üzebilirdi.

Sethe adamın dizini oğuşturmaya devam etti. Eliyle işçi tulumunun altındaki kemikli bacağını okşuyordu. Kendi gibi onu da sâkinleştirdiğini umdu. Tıpkı yarı karanlık lokantada hamur yoğururken duyduğu gibi. Ahçı gelmeden önce süt güğümleri arasında daracık bir yere sıkışıp tezgahın üstünde ekmek hamuru açardı. Hamur yoğurmak, yoğurmak, güne başlamak ve geçmişi kovmak için en iyi yöntemdi.

Üst katta Sevgili dansetmeğe başladı. İki adım öne, iki adım arkaya, yana bir adım daha...

Denver gülümseyerek yatağa oturdu ve tempo tuttu.

Sevgili'yi hiç bu kadar mutlu görmemişti. Tatlı bir şey yediği ya da Denver'den hoş bir haber aldığı zaman sarkık dudakları zevkle açılırdı. Annesi eski günlerden söz ederken Sevgili'nin teninden çevreye tatlı bir sıcaklık yayılırdı. Fakat onu hiç neşeli gören olmadı. On dakika önce aşağıda gözleri dışarı fırlamış durumda yere düşmüş, boğazını tutuyordu. Denver'in yatağında bir kaç saniye yattıktan sonra fırlayıp dans etmeye başlamıştı.

"Dans etmeyi nereden öğrendin?" diye sordu Denver.

"Hiç bir yerden. Bak şimdi bana,' diyerek ellerini beline koydu ve yalın ayak zıplamaya başladı. Denver güldü.

"Şimdi sıra sende." dedi Sevgili, siyah eteği bir o yana bir bu yana sallanıyordu.

Denver kalkarken çekindi. Sevgili'den çok daha iriydi, fakat tüy gibi hafif dans etmeye başladı.

Sevgili, Denver'in bir elini aldı ve kendi elini Denver'in omuzuna koydu. Küçük odanın içinde başları dönene kadar dans ettiler. Denver gülüyordu. Kahkahası Sevgili'ye de bulaştı. İkisi de kedi yavruları kadar şen, yorgunluktan yere çökene kadar sallanıp durdular. Sevgili, başını geriye atarak yatağın kenarına yasladı; nefesleri düzelene kadar öyle durdu. Denver, Sevgili soyunurken gördüğü şeye dikkatle baktı." Neden kendine Sevgili dedirtiyorsun?" diye fısıldadı.

Sevgili gözlerini kapadı. "Karanlıkta adım Sevgili'dir."

Denver biraz daha yanına sokuldu, "Orası, senin geldiğin yer nasıldı? Bana anlatır mısın?"

"Karanlıktı," dedi Sevgili. "Orada küçücüktüm. İşte böyle." diyerek başını kaldırdı, dizlerini karnına doğru çekerek yan yattı.

Denver dudaklarını parmaklarıyla kapayarak, "Orada üşüdün mü?" diye sordu.

Sevgili daha fazla büzüldü ve başını salladı. "Hayır, sıcaktı. Aşağıda soluk alacak ve kımıldayacak yer yoktu."

"Kimseyi gördün mü?"

"Bir dolu insan vardı. Bazısı ölü."

"Hazreti İsa'yı gördün mü? Ya Bebe Suggs'ı?"

"Bilmem. İsimleri bilmiyorum," dedi ve ayağa kalktı.

"Söyle bana. Buraya nasıl geldim?"

"Bekledim. Sonra köprüye ulaştım. Orada karanlıkta kaldım. Aydınlık oldu; gene karanlık geldi, sonra aydınlık, uzun süre kaldım."

"Bütün bu süre hep köprüde miydin?"

"Hayır, sonra dışarı çıktığım zaman."

"Niçin geri geldin?"

"Sevgili gülümsedi. "Onun yüzünü görmek için."

"Annemin, Sethe'nin mi?"

"Evet. Sethe'nin."

Denver biraz alındı. Demek Sevgili'nin geliş nedeni kendisi değildi." Nehir kıyısında birlikte oynadığımızı anımsıyor musun?"

"Ben köprüdeydim," dedi Sevgili "Sen beni orada mı gördün?"

"Hayır. Nehir kıyısında. Ormanda akan suyun kenarında."

"Suyun içindeydim. Annenin elmaslarını orada gördüm. Neredeyse onlara dokunacaktım."

"Sana ne engel oldu?"

"Beni arkada tek başıma bıraktı," dedi Sevgili. Gözlerini kaldırıp Denver'e baktı ve kaşlarını çattı. Belki'de alnındaki küçük çiziklerden ötürü öyle gözüktü.

Denver yutkundu. "Bizi bırakma, olur mu?" dedi.

"Yoo. Asla. Burada kalacağım."

Bağdaş kurmuş, oturan Denver birden öne eğildi ve Sevgili'nin bileğini yakaladı. "Sakın anneme kim olduğunu söyleme. Lütfen! Olur mu?"

"Bana ne yapacağımı sen söyleyemezsin. Sakın deneme."

"Ama ben senden yanayım, Sevgili."

"Ben seni değil onu istiyorum. Ona gereksinim duyuyorum." Gözleri gece gibi kapkara açılmıştı.

"Ben sana bir şey yapmadım ki. Ben hiç kimseyi incitmedim." dedi Denver.

"Ben de, ben de öyle."

"Ne yapacaksın?"

"Burada kalacağım. Ben buraya aitim."

"Ben de buraya aitim."

"Öyleyse kal ama bana ne yapacağım konusunda akıl verme. Sakın yapma bunu."

"Az önce dansediyorduk. Hadi gene dansedelim."

"Artık canım istemiyor." Sevgili kalktı ve yatağa uzandı. Aralarında uzayan sessizlik, korku içinde çırpınan kuşların vızıltısı gibi, duvara çarpıyordu. Sonunda Denver'in derin solukları dindi. Onu kaybetme tehditi azalmıştı.

"Anlat bana," dedi Sevgili. "Sethe'nin seni sandalda nasıl doğurduğunu anlat."

Denver yatağa tırmandı ve kollarını önlüğünün altında birleştirdi. Sevgili geldiğinden beri ağaç odasına hiç gitmediğini o anda anımsadı. Orada kız kardeşinin veremediği hiçbir şey yoktu ki -Onunla bol bol yürek çarpıntısı, hayal gücü, arkadaşlık, tehlike, heyecan gibi duyguları ve her güzelliği paylaşabiliyordu. Bütün yaşamı boyunca annesinden duyduğu bölük pörçük parçaları bir araya getirip Sevgili'yi içine çekecek bir ağ kurmak için iki kez yutkundu.

"Annem, beyaz kız için, incecik kolları ama güçlü elleri vardı demişti. Başında beş kişiye yetecek kadar saçı ve güçlü elleri... Bence ellerini görünce ona güven gelmiş ve bu kız, ikimizi de nehrin öteki yanına götürebilir diye düşünmüştü. Ama beyazlar belli olmazdı. Birşey söyler sonra başka türlü hareket ederlerdi. Ama bazen onları ağızlarından tanımak olasıydı. Bu kız çok konuşuyor ama dudaklarında bir kötülük gözükmüyordu. Annemin ayaklarını ovmuştu. Bu iyi bir belirtiydi. Annem, kendisini ele vermiyeceğine inandı. Kaçak bir zenciyi teslim ederek para kazanabilirdi. Bu kızın da paraya gereksinimi vardı. Hep kadife kumaş satın almaktan söz edip duruyordu."

"Kadife nedir?"

"Yumuşak, güzel bir kumaş.

"Devam et."

"Neyse. Annemin ayaklarını masajla ovarak uyuşukluğunu giderdi. Onun canı yandığı için kız da ağladı. Annem belki beni büyükanne Bebe Suggs'ın yanına görürebilir diye düşündü ve...

"O kim?"

"Söyledim ya. Büyükannem."

"Sethe'nin annesi mi?"

"Hayır. Babamın annesi."

"Devam et."

"Ötekiler, erkek kardeşlerim ve bebek de oradaydı. Annem onları önden büyükanneme göndermişti. Onun için olanca gücüyle dayanıp oraya varmalıydı. Beyaz kız Amy ona yardım etti."

Denver durdu ve içini çekti Öykünün burasını çok severdi. Severdi çünkü kendisiyle ilgiliydi ama bir yerde de nefret ederdi, çünkü birisine birşeyler ödemesi gerekir diye düşünürdü. Ama kime ne ödeyeceğinin ayrımını yapamazdı. Şimdi Sevgili'nin merak ve özlem dolu yüzüne baktığı zaman, her sözünü nasıl inceden inceye tartıp sorular sorduğunu görünce, anlattıkları başka bir anlam kazandı. Annesi on dokuz yaşında bir kızdı o zaman; yani kendisinden bir yaş büyük. Uzaktaki çocuklarına erişebilmek için karanlık ormanda yürümüştü. Korkmuştu, yorgundu ve belki de yolunu kaybetmişti. Çoğu zaman tek başınaydı ve karnında düşünmesi gereken bir bebek vardı. Arkasında belki köpekler, önünde de silahlı adamlar olabilirdi. Kuşkusuz çürük dişli, nefsi kabarmış, gözü dönmüş adamlar... Geceden o kadar korkmuyordu, çünkü derisiyle aynı renkteydi. Fakat gündüzleri attığı her adım bir silah sesine ya da insan avcısının kollarına düşmesine neden olabilirdi.

Denver, şimdi Sevgili sayesinde, bütün bunları görüp duyuyordu. Annesinin neler hissettiğini daha iyi anlıyordu. Anlattıkça daha çok ayrıntılara inmeğe başladı. Bu da Sevgili'nin çok hoşuna gidiyordu. Onun soracağı soruları önceden keşfedip olayı allayıp pullayarak anlatıyor ve annesiyle büyükannesinden duyduklarına kendinden ekler yapıyordu. Sonunda monolog olarak başlayan anlatı bir düet'e dönmüştü. Denver, Sevgi-

li'nin ilgisini, sanki yatakta sevgilisini hoşnut etmeye çalışan bir âşık gibi besledi. Aralarında portakal renkli yamalı yorgan vardı. Sevgili onu yatağından hiç ayırmıyordu. Kurumuş, nasırlı ellerin marifeti olan yorganın ot kokusu hoşuna gidiyordu. Denver konuştu. Sevgili dinledi. Her ikisi de olayı iyice canlandırabilmek için ellerinden geleni yaptı. Ama aslında herşey Sethe'nin bildiği gibiydi. Amy'nin ses tonu, alev gibi sıcak soluğu, tepelerdeki ani hava değişikliği, serin geceler, sıcak günler, birden bastıran sis gibi... Bu beyaz kızın yanında korkmadan davranmış, çaresizlikten doğan cesaretle Amy'nin gözlerine, iyi yürekli sözlerine kanmıştı.

"Bu tepelere hiç gelmemeliydiniz, bayan."

"Söyleyene bak. Asıl sen gelmemeliydin. Seni yakalarlarsa, kafanı kopartırlar. Beni kovalayan yok ama seni var." diyerek Amy, parmaklarını köle kadının tabanlarına bastırdı.

"Karnındaki kimin bebeği?"

Sethe yanıtlamadı.

"Bilmiyorsun bile. Şuraya bak, aman Yarabbi," diye Amy iç çekti ve başını salladı. "Acıdı mı?"

"Azıcık"

"İyi, ne kadar acırsa, o kadar iyi. Acı çekmeden iyileşilmez. Ne diye kıpırdayıp duruyorsun?"

Sethe dirseklerinin üzerinde doğruldu. Sırt üstü yatmaktan sırtı uyuşmuştu. Ayaklarından ve sırtından çıkan ateş onu ter içinde bıraktı.

"Sırtım ağrıyor," dedi.

"Sırtın mı? Bir dön bakayım."

Büyük bir çabayla yan tarafına dönebildi. Amy elbisesinin arkasını çözdükten sonra, "Aman Yarabbi!" dedi. Sethe kötü bir şey gördü herhalde diye düşündü, çünkü bir süre konuşmadı kız. Bu arada yumuşak ellerini sırtında gezdiriyordu. Soluğunu duyuyordu ama kız hâlâ ağzını açmamıştı. Sethe kımıldayamıyordu. Ne sırt üstü ne de yüz üstü yatabiliyordu. Uzun süre yan yatınca da ayaklarını acısı arttı. Sonunda Amy uykuda gezer gibi konuşmaya başladı.

"Bu bir ağaç, Lu. Yabani kiraz ağacı. Bak işte gövdesi, kır-

mızı ve şişkin-içi su dolu. Dalları da var. Sanki tomurcukları bile var. Sırtında koca bir ağaç görüyorum. Acaba Tanrının aklında ne vardı? Beni de kırbaçlamışlardı ama böyle birşey olmadı. Bay Buddy beni, yüzüne gözlerimi diktim diye dövmüştü. Elindeki demir çubuğu suratıma fırlattı. Herhalde ne düşündüğümü anlamıştı."

Sethe inledi. Amy sözünü kesti ve Sethe'nin ayaklarının yerini değiştirdi. Ağırlığı yaprak kaplı taşlardan daha yukarı gelecek şekilde yatırdı.

"Daha iyi oldu mu? Ne biçim bir ölüm seçtin kendine? Başka yolu yok bu işin. Şükret ki karşına ben çıktım. Hiç olmazsa otların arasında ölmeyeceksin. Orada seni ya yılan sokacak, ya da ayı paralayacaktı. Belki de geldiğin yerde kalsan daha iyi olurdu. Ama sırtını görünce niye kaçtığını anladım. Bay Buddy bile beni böylesine dövmemişti. Senin yerinde olmadığıma memnunun. Sırtına örümcek ağlarından başka bir şey süremem ki... Dışarıdan yosun getirsem içimde böcek filan olabilir. Belki de o şişkin tomurcukları patlatıp içinde biriken cerahatı boşaltmalıyım. Ne dersin? Acaba Tanrı onu buraya neye koydu? Birşeyler yapmış olmalısın. Şimdi bir yere kaçamazsın."

Sethe, Amy'nin çalıların arasında örümcek ağları ararken kendi kendine mırıldandığını duydu. Amy uzaklaşınca, karnındaki gezinmeye başladı. İyi bir soruydu diye düşündü. Acaba bu ağacı neden sırtına koymuştu Tanrı? Amy sırtını açık bıraktığı için esen rüzgâr acısını hafifletti. Amy iki avuç dolusu örümcek ağı ile döndü; iyice temizledikten sonra Sethe'nin sırtına koydu ve Noel ağacının süsleri gibi oldu dedi.

"Bizde çalışan zenci bir kız vardı. Hiçbir şey bilmezdi. Bayan Buddy için dikiş, dantel falan diker ama iki kelimeyi bir araya getiremezdi. Hiçbir şey bilmezsen, ölüp gidersin. Ben sizler gibi değilim. Boston'a gidip kadife alacağım-kırmızı kadife- sen onu da bilmezsin. Hiç güneş yüzüne vururken uyumadın, değil mi? Ben birkaç kez uyudum. Çoğu zaman gün ağarmadan ağıldaki hayvanları beslerdim ve gece karanlığından önce uyumazdım. Bir keresinde arabada giderken uyuya kalmışım. Yüzüne güneş vururken uyumak, dünyadaki en güzel duygudur. İki kez oldu. Birinde çocuktum. O zaman kimse bana aldırış etmezdi. İkinci defa arabadaydım ve o yüzden tavuklar

çevreye dağıldı. Bay Buddy de beni dövdü. Kentucky oturulacak yer değil. onun için Boston'a gidiyorum. Bay Buddy'ye verilmeden önce annem de orada yaşarmış. Joe, Nathan, Bay Buddy'nin babam olduğunu söyler. Ama ben inanmadım. Ya sen?"

Sathe de inanmadığını söyledi:

"Sen babanı tanır mıydın?"

"Hayır," dedi Sethe.

"Benim de tek bildiğim o herif olmadığı". Sethe'nin sırtındaki bakım işi bittiği için ayağa kalktı ve saçma vuran güneş ışığında şarkı söylemeye başladı.

"Çalışma günü bitince,
Küçüğün hali kalmayınca,
Tatlı tatlı sallanır.
Gece rüzgâr hafif hafif esince,
Cırcır böceği öter de öter;
Büyülü çayırın üzerinde
Periler ecenin çevresinde danseder,
Buğulu göklerden
Gelir Uyku Sultanı."

Birden sustu, sallanmayı bıraktı ve sıska kollarını dizlerine kavuşturdu. İyi, çok iyi elleriyle dirseklerini yakaladı. Yavaş hareket eden gözlerini ayak ucundaki pisliğe dikerek, "Bu annemin bana öğrettiği ninni," dedi.

"Pislik, puslu hava ve paydosu aşarak,
Tatlı sıcak yuvamıza koşarak,
Geliriz beşik sallamaya;
Saatin tiktakları
Anlatır yorgunlukları,
Oyuncaklar yerde yatarken,
Yorgun yavrum uzanırken,
Gelir Uyku Sultanı."

"Uyku Sultanı koyar ellerini,
Kapar yavrum gözlerini

Beyaz elleri açılır,
Kıvırcık saçları saçılır
Okşar gibi her bir telini,
Kahverengi gözlerini
Yumar tatlı tatlı
Gelince uyku sultanı."

Amy ninniden sonra bir süre sessizce oturdu. Son dizeyi yineledikten sonra kalktı, kulübeden güneş ışınları vadide alçalmış, onlar yüksekte Kentucky tepelerinin mavi ışığında kalmışlardı.

"Henüz ölmedin, değil mi Lu, Lu?!"

"Hayır henüz değil."

"Bahse girerim, bu geceyi atlatırsan, ölmezsin."

Amy, Sethe rahat etsin diye yaprakları yeniden düzenledi ve şişmiş ayaklarını ovmak için çömeldi. "Bir kere daha güzelce ovayım" dedi. Sethe ağzından soluk alıp verirken acıdan inliyordu. Amy, "Sus. Ağzını kapalı tut," dedi.

Sethe, diline dikkat ederek dişlerini sıkıp dudağını ısırdı. "Arılar yavaşça, alçak sesle şarkı söyleyin" diye mırıldanarak Amy'nin ellerine ve ezgi sesine kendini bıraktı. Sonradan Amy yerini değiştirdi ve Sethe'nin saçlarını ördü. "Bu gece sakın ölme, duydun mu? Uyanınca senin kara leşini görmek istemem. Eğer öleceksen, dışarı çık, göremiyeceğim bir yerde öl, olur mu?"

"Elimden geleni yaparım, bayan."

Sethe dünya gözüyle bir daha birşey göreceğini ummuyordu. Ertesi sabah kalçasını sarsan bir ayak dokunuşuyla uyandığı zaman kendini ölü sandı. dik oturdu ama her yeri kaskatı kesilmişti. Amy su toplayan sırtına bakıyordu.

"Çok fena görünüyor," dedi. "Ama geceyi atlattın. Hazreti İsa, duydun mu? Lu bu işi başardı!Benim sayemde. Ben hastalara bakmasını bilirim. Yürüyebilir misin?"

"Önce su dökmem gerek."

"Hele bir ayaklarının üstünde dur bakalım."

Güçlükle kalkabildi. Topallıya topallıya biraz Amy'ye biraz da bir ağaç dalına tutunarak yürümeye başladı.

"Gördün mü? Ben hastaları iyileştiririm. Öyle değil mi?"

"Evet", dedi Sethe. "Sen iyisin."

"Bu tepeden aşağı ırmak kıyısına inmeliyiz. Sen oradan yolunu bulursun. Ben Boston'a gitmek için ana yola çıkacağım Giysinin önündeki ne?"

"Süt lekesi."

"Berbat görünüyorsun."

"Sethe karnına baktı ve eliyle dokundu. Bebek ölmüş olmalıydı. Kendisi gece ölmemişti ama bebek artık yaşamıyordu herhalde. Eğer öyleyse daha fazla oyalanmadan bir an önce öbür bebeğine yetişip süt vermeliydi. Yüzmek gerekse bile...

"Acıkmadın mı?" diye Amy sordu.

"Acele etmekten başka birşey düşünemiyorum".

"Ağır ol. Ayağına pabuç gerek."

"Nee?"

"Ben o işi hallettim. Bak gör." dedi.

Sethe'nin şalından iki parça kumaş kopardı; içlerine yaprak doldurdu ve ayaklarına bağladı. Bu arada hiç durmadan gevezelik ediyordu.

"Kaç yaşındasın, Lu? Ben dört yıldan beri adet görüyorum ama karnımda hiç kimsenin bebeğini taşımıyorum. Memelerimden de süt taşmıyor..."

"Biliyorum," dedi Sethe. "Sen Boston'a gidiyorsun."

Öğle vakti ırmağı gördüler. Irmağın sesini duyacak kadar yaklaşmışlardı. Öğleden sonra isteseler, kıyısından su bile içebilirlerdi. Gece yıldızlar belirdiği zaman ise Sethe'yi götürebilecek bir tekne ya da kaçak bir yolcu taşıyacak kayıkçı değil, ama çalınacak bir kayık buldular. Tek bir küreği, pek çok deliği ve içinde iki kuş yuvası vardı.

"İşte Lu, talih senin yüzüne gülüyor."

Sethe önünde bir kilometre uzanan kara sulara baktı. Tek kürekli bir sandalla Missisipi'nin akıntılı sularını nasıl aşacaktı? Gene de sandal sığınacağı bir yuva gibi gözüktü gözüne ve (bebek de böyle düşünmüş olacak ki) ırmağa yaklaşır yaklaşmaz suları boşaldı. Hemen başlayan doğum sancılarıyla beli büküldü.

"Ne yapıyorsun?" diyerek bağırdı Amy. "Sen de hiç akıl yok mu? Durdur şunu, Lu. Dünyadaki en aptal yaratık sensin, Lu, Lu."

Sethe kayığa girmekten başka birşey düşünemedi. Şiddetli sancıdan sonra gelen duraklamayı bekledi. Dizlerinin üstünde sürünerek kayığa yaklaştı. Kayık sallandı. Tam yaprak dolu ayağını içeri atmışken sancı başladı ve nefesini kesti. Yaz gecesinde beliren parlak yıldızların altında ayaklarını sandalın kenarından sarkıttı ve bacaklarını açtı. Amy bebeğin başı böyle gelir dedi. Sanki bilmiyordu. Sancı karnında şimşek gibi çaktı.

Bebeğin başı yukardaydı ve anasının karnında boğulabilirdi. Amy, Tanrıya yalvarmaktan vazgeçip, bebeğin babasına küfür yağdırmaya başladı.

"Aşağıya doğru it," diye bağırdı Amy.

"Çek," diye fısıldadı Sethe.

Amy'nin güçlü elleri dördüncü kez işe koyuldu. Sandaldaki deliklerden dolan su Sethe'nin kalçalarına kadar geldi. Sethe bir koluyla ipe asılırken Amy bebeğin başını yakaladı. Sethe başardıklarını anlayınca bayıldı. Kendine geldiği zaman, ağlama sesi yerine Amy'nin yüreklendirici mırıltılarını duydu. Her ikisi de umutlarını kestikleri anda, bir kasılmayla vücudu son parçayı dışarı attı ve bebek ağlamaya başladı. Karnından sarkan kordon, gece karanlığında sallanıyordu. Amy eteği ile onu sardı; elleri ıslak ve yapışkan iki kadın sahile çıkıp Tanrının onlara gönderdiği doğum işlemini tamamladılar.

Irmak kıyısında oyuklar içinde büyüyen eğrelti otu tohumları suya doğru gümüş mavisi çizgiler halinde uzanırlar.Onları ancak yakınlarına gelirsen, güneş ışınları alçaldığı zaman görebilirsin. Çoğunlukla böcek sanılırlar, ama onlar geleceklerine güven duyarak uyuyan bir kuşağın tohumlarıdır. Bir an için herbirinin içeriğiyle birlikte programlandığı kadar yaşayacağına inanmak kolaydır. Belki de bu düşünce tohumdan daha uzun yaşayacaktır.

Yaz akşamı serinliğinde, ırmak kıyısındaki iki kadın gümüş mavisi ışığın altında çabaladılar. İkisi de birbirlerini bir daha göreceklerini hiç ummuyordu. Şu anda buna aldırdıkları yoktu. Ama bu yaz gecesinde eğrelti otlarının ortasında birlikte iyi bir iş başardılar. Oradan bir bekçi geçse, iki kanun kaçağı kadını, (Biri zenci köle, öbürü çıplak ayaklı saçı dağınık beyaz bir kız) on dakikalık bir bebeği paçavralara sardıklarını görünce, gülmekten katılırdı. Fakat ne bekçi ne de papaz geçti. Ayaklarının

altındaki su herşeyi emip yuttu. Yaptıklarına engel olacak bir şey yoktu. Onlar da işlerini güzelce yapıp bitirdiler.

Gece iyice bastırmadan Amy gitmesi gerektiğini söyledi. Gündüz vakti kaçak bir zenciyle yakalanmak istemiyordu. Irmakta elini yüzünü yıkadıktan sonra durup, Sethe'nin göğsüne bağlanan bebeğe baktı.

"Benim kim olduğumu asla öğrenemiyecek. Sen, onu dünyaya kimin getirdiğini anlatacak mısın?" Çenesini kaldırıp güneşin battığı yere baktı. "Söylesen iyi olur. Ona Boston'lu Bayan Amy Denver dersin."

Sethe derin bir uykuya dalmak üzere olduğunu anladı. Gözlerini kapamadan önce, "Denver güzel bir isim. Gerçekten güzel." diye düşündü

Herşeyi ortaya dökme zamanı gelmişti. Paul D gelmeden önce, sandık odasında kendi kendine konuşarak idare ediyordu. Hayalete dayanma gücü kazanıyor, Howard ve Buglar'ın bebek yüzlerini yeniden anımsayabiliyor, kocasının yüzünü de gölge halinde görüyordu. Şimdi ise Halle'nin suratı yayık ve tereyağı presi arasında şiştikçe büyüdü ve başını ağrıtmaya başladı. Bebe Suggs'in gergin boynunu ovan parmaklarını özledi. O şöyle derdi, "Sethe, bırak artık; savaş silahlarını yere indir. Hepsini. Onları ırmak kıyısında bırak gitsin. Artık savaşma. Bütün o pisliği geride bırak." Ensesine bastıran parmakları ve sakin sesiyle onu yatıştırırdı. Yoksulluk, acı, pişmanlık, kin ve incinmeye karşı olan savunma bıçaklarını teker teker nehir kıyısına bırakır ve suların onları alıp götürmesini izlerdi.

Bebe Suggs'ın parmakları ve sakin sesi olmadan geçen dokuz yıl çok uzun geldi. Sandık odasında kendi kendine fısıldadığı sözcükler yetersizdi. Halle'nin tereyağ bulaşmış yüzünü Tanrı daha iyi şeyler için yaratmış olmalıydı. Deliliği hak etmemişti Halle. Sethe birden, Bebe Suggs'ın güneş ışığında dans ettiği alana gitmek istedi.

124 numara dünyaya kapalı, hayaletlerin cirit attığı, yıpranmış insanların oturduğu yer olmadan önce neşeli bir evdi. Bebe Suggs çevresine bilgi, sevgi, öğüt verir ve herkesi doyururdu. Ocakta her zaman iki tencere kaynar, bütün gece lambalar yanardı. yabancılar gelip dinlenir, çocuklar yeni pabuçlarını denerlerdi. Mesajlar bırakılır, sahipleri elbet birgün gelir onları bulurdu. Alçak sesle ve az konuşulurdu; çünkü Bebe Suggs boş laf sevmezdi. "Herşey ne kadar bildiğine ve nerede duracağını anlamana bağlıdır." derdi.

İşte *bu* 124 numaranın önünde, yeni doğmuş bebeği göğsü-

ne bağlı Sethe arabadan inmişti. Kaynanası Bebe Suggs'ın geniş kollarına kendini attığında, onu ilk kez görüyordu. Köle hayatı, Bebe Suggs'ın bacaklarını, sırtını, başını, gözlerini, elerini, böbreklerini, rahmini ve dilini mahvetmişti. Artık o çalışamaz diyenler, koca yüreğinden başka birşeyi kalmamasına karşın, hemen işe koyulmasına şaştılar. Adının önüne Bebe sözcüğünü eklemelerine ses çıkarmadı; bu sevgi belirtisini kabullendi. Kilisesi olmayan bir papaz, herkese yüreğini açan bir vaiz olmuştu. Her mezhepten olanları yaz kış demeden ziyarete gider, dertlerine çare ararardı. Havalar ısınınca, her karaderili kadın, erkek çoluk çocuk Kutsal Bebe Suggs'ı izleyerek ormandaki alana giderlerdi. Orası ormanın ortasında yalnız geyiklerin geldiği açıklık bir yerdi. Her Cumartesi öğle sıcağında orada oturur ve gelenler ağaçların arasında onu beklerdi.

Büyük, üstü düzgün bir taşın üstüne oturup sessizce dua ederdi. Cemaat onu ağaçlardan izlerdi. Sopasını yere vurunca hazır olduğunu anlarlardı. Sonra bağırırdı, "Önce çocuklar gelsin!" Ağaçların arasından ona doğru koşarlardı.

"Anneleriniz güldüğünüzü işitsin!" der ve bütün orman kahkahalarla çınlardı. Büyükler de izlerken gülümsemeden duramazlardı.

Sonra, "Yetişkin erkekler gelsin," der ve onlar da birer birer ağaçların aralarından ortaya çıkarlardı.

"Karılarınız ve çocuklarınız sizi dansederken görsün," der ve yer yerinden oynardı.

En sonunda kadınları yanına çağırır ve onlara, "Ağlayın," derdi. "Ağlayın, ölmüşleriniz ve canlılarınız için" Kadınlar gözlerini yummadan göz yaşları boşaltırlardı.

İşte böyle başlamıştı. Gülen çocuklar, danseden adamlar, ağlayan kadın ve sonra hepsi birbirine karışırdı. Kadınlar ağlamayı bırakınca dansederler; adamlar oturup ağlardı; çocuklar danseder, kadınlar güler; çocuklar ağlardı; Çocuklar danseder, kadınlar güler; çocuklar ağlardı. Herkes sonunda soluk soluğa kalıp bitkin bir halde nemli toprağın üstüne yatardı. Arkadan gelen sessizlik içinde Bebe Suggs onlara koca yüreğini sunardı.

Bebe Suggs onlara yaşamlarına çeki düzen vermelerini ya da artık günah işlememelerini söylemezdi. Onlara yeryüzünün kutsanmış yaratıkları, mazlumların koruyucusu ya da ermişle-

rin katında olduklarını da söylemezdi. Tanrıdan umacakları tek rahmetin kendi hayal güçlerinde olduğunu söylerdi. Bunu anlamazlarsa, yapılacak bir şey yoktu.

"Burada", derdi, "bu dünyada et ve kemikten oluşmuşuz. Ağlar, güler, yalınayak çayırda dansederiz. Bunları sevin. Çok sevin. Öteki dünyada et, kemik yoktur. Etinizi sevmezler, gözlerinizi de sevmezler, hemen oymaya bakarlar. Ellerinizi de sevmezler. Birşeyleri bağlamaya, toplamaya, kesmeye yarayan ellerinizi... Ellerinizi sevin. Kaldırıp onları öpün. Başkalarına ellerinizle dokunup okşayın yanaklarını. Bundan da hoşlanmazlar. Siz sevmek zorundasınız. Ağzınızı öeki dünyada kullanamazsınız. Söylediklerinizi dikkate almazlar. Bağırsanız kimse duymaz. Ağzınıza koyduğunuz yiyecekleri alıp size artıkları verirler. Hayır, ağzınızı sevmezler. Siz onu sevmek zorundasınız. Sizlere insan etinden söz ediyorum. Onu sevmek gerek. Ayakların dinlenmeye ve dansetmeye; sırtların dayanacak bir yere, omuzların sarılmak için güçlü kollara gereksinmesi vardır. Ah dostlarım, öteki tarafta, ilmik geçirilmemiş boynunuzu ve dik başınızı sevmezler. Onun için boynunuzu sevin; elinizi üstüne koyup okşayın ve dik tutun. Domuzlara yem olacak bütün iç organlarınızı sevin. Karaciğerinizi, kalbinizin atışını da sevin. Kalbinizi, gözlerinizden, ayaklarınızdan, temiz havayı alan akciğerlerinizden, yaşamı içinde tutan ve hayat veren cinsel organlarınızdan daha çok sevin. İşte ödülünüz budur." Bundan sonra susup ayağa kalkar; çarpılmış kalçasıyla danseder ve yüreğinin söylemek istediklerini böyle ifade ederdi. Ötekiler de ağızlarını açıp müziği sağlarlar; ses ve dans tam bir uyum içinde olurdu.

Sethe şimdi orada olmak istiyordu. En az oraya sinen eski ilahilerin ezgilerini duymak, en çok da kocasının anasına ne yapması gereğini sormak istiyordu. Oysa dokuz yıl önce Kutsal Bebe Suggs, yalancı olduğunu kanıtlamış, koca yüreğini kapamış, ve sandık odasındaki yatağında yalnızca renklerin hasretini çekerek yatmıştı.

"Şu beyazlar, elimde avucumda ne varsa, hayallerimle birlikte alıp götürdüler," demişti. "Kalbimi de kırdılar. Dünyada beyaz insanlardan başka kötü talih yoktur." 124 numara kapılarını kapadı ve kendi hayaletinin kini ile başbaşa kaldı. Artık

bütün gece lambaları yanmıyor, komşular uğramıyordu. Akşam yemeğinden sonraki alçak sesle konuşmalar bitmişti. Yalınayak çocuklar yabancıların ayakkabılarıyla oynamıyordu. Kutsal Bebe Suggs herkese yalan söylediğine inandı. Yeryüzünde -hayali ya da gerçek- merhamet yoktu- Ormanda güneş ışığındaki ayine benzer dansları bunu değiştiremezdi. Bebe Suggs'ın inancı, sevgisi, düş gücü ve koca yüreği, gelini geldikten yirmi sekiz gün sonra tükenmeye başladı.

Yine de Sethe ormandaki alana, kocası Halle için saygı duruşunda bulunmak üzere gidiyordu. Işık değişmeden, anımsadığı kutsal yeşillik kaybolmadan; böğürtlenlerin çürümüş kokusu ve bitkilerin buharı tükenmeden oraya gitmeye karar verdi.

Sırtına şalını aldı ve Denver'le Sevgili'nin de aynı şeyi yapmalarını istedi. Her üçü bir pazar sabahı yola koyuldular. Sethe önden kızlar arkadan geliyordu. Görünürlerde hiç kimse yoktu.

Ormana vardıklarında yolu bulmakta zorluk çekmedi. Şehirden gelip dinsel toplantılarını burada yapanlar çadırlarını, (banjolarını) ve masaları donattıkları yiyeceklerini getirirlerdi. Eski yol şimdi patikaya dönüşmüştü ama, eğilmiş ağaç dallarından yine toprağa at kestaneleri düşmüştü.

Yapılacak birşey yoktu fakat Bebe Suggs'ın hayata küsmesinden kendini suçlu buluyordu. Bebe'nin bir kaç kez yadsımasına karşın, Sethe, Bostona giden beyaz kızın iç çamaşırlarına sarılmış göğsündeki bebekle geldikten sonra, o eve keder bulutlarının çöktüğünü biliyordu.

İki kızla birlikte meşe ağacı ve at kestaneleri arasında yürürken birden ter boşandı; tıpkı Ohio nehri kıyısında, çamura bulanmış olarak uyandığı sabah olduğu gibi.

Amy gitmişti. Sethe yalnız ve güçsüzdü; ama kendi de bebeği de yaşıyordu. Nehir kısıyı boyunca aşağıya doğru yürüdü. Uzakta bir sal gördü ama üstündekilerin beyaz olup olmadığını anlayamadı. Ateş nöbeti ile terlediğini farkedince, bebeği sıcak tutar diye Tanrıya şükretti. Sal gözden kaybolduktan sonra yolda ayağı takıldı ve kendini balık tutan üç karaderilinin yanında buldu. İki genç çocuk ve bir yaşlıca adam. Durdu ve önce onların konuşmasını bekledi. Çocukların biri eliyle onu gösterdi ve yaşlı adam bakar bakmaz neler olup bittiğini anladı.

Bir süre kimse birşey söylemedi. Sonra adam sordu, "Karşı-

ya mı geçeceksin?"

"Evet, efendim," dedi Sethe.

"Geleceğini bilen var mı?"

"Evet, efendim."

Adam tekrar ona baktı ve oturması için bir taş parçasını işaret etti. Taş güneşten ısınmıştı ama kendi sıcaklığına erişememişti. Kımıldayacak hali yoktu. Gözüne giren güneşle başı döndü. Alnından damlayan ter, bebeği sırılsıklam etmişti. Oturduğu yerde uyumuş olmalı ki, gözlerini açtığı zaman adamın elinde tütsülenmiş bir yılan balığı gördü. Uzanamıyacak, yiyemiyecek, hele kokusuna dayanamıyacak kadar yorgundu. Adamdan su istedi. Adam bir kavanoz içinde Ohio nehrinin suyunu verdi. Sethe hepsini içti ve daha istedi. Başı yeniden zonklamaya başladı; fakat bunca yolu ve zahmeti aştıktan sonra nehrin yanlış tarafında ölmeye gönlü razı değildi.

Adam, Sethe'nin terden ıslanmış yüzüne baktı ve delikanlılardan birini çağırdı.

"Ceketini çıkar," dedi.

"Efendim?"

"Duydun dediğimi."

Çocuk ceketini çıkarırken söyleniyordu, "Ne yapacaksın? Ben ne giyeceğim?"

Adam bebeği göğsünden çözdü ve çocuğun ceketine sarıp kollarını bağladı.

"Şimdi ben ne giyeceğim?"

Adam içini çekti ve az sonra şöyle dedi, "Geri istiyorsan, git bebeğin üstünden al. Bebeği çıplak olarak otların üstüne yatır ve cektini giy. Eğer yapabilirsen, git ve bir daha da geri dönme."

Çocuk gözlerini yere indirdi ve ötekinin yanına gitti. Elinde yılanbalığı, ayak ucunda bebeğiyle Sethe uyukladı. Ağzı kuru, vücudu terliydi. Akşam olunca adam omuzuna dokundu.

Umduğunun aksine nehrin yukarısına doğru kürek çekiyorlardı. Amy'nin bulduğu sandaldan epey uzaklaşmışlardı. Tam tekrar onu Kentucky'ye götürdüğünü sandığı anda birden bir dönüş yaptı ve Ohio nehrinin karşısına geçtiler.

Adam Sethe'nin kıyıya çıkmasına yardım etti. Ceketi alınan çocuk da bebeği taşıdı. Adam onu çatısı sazlarla örülmüş bir

kulübeye götürdü.

"Burada bekle," dedi. "Seni gelip bulacaklar. Bir yere gitme."

"Teşekkür ederim. Keşke adımızı öğrenseydim, ilerde doğru anımsamak için."

"Adım Stamp. Stamp Paid. Bebeğine iyi bak olur mu?"

"Peki, efendim."

Birkaç saat sonra gözünü açtığı zaman karşısında kısa boylu, elinde bir çuval olan genç bir kadın gördü.

"İşareti yeni gördüm,"dedi. "Daha çabuk gelemedim."

"Ne işareti?" diye Sethe sordu.

"Stamp nehirden birini geçirdiği zaman domuz ahırını açık bırakır. Eğer çocuk varsa, direğe de beyaz bir bez parçası bağlar."

Kadın yere diz çöktü ve çuvalı boşalttı. "Adım Ella,"dedi. Çuvalın içinde yün battaniye, pamuklu kumaş, iki tane fırında pişmiş tatlı patates ve bir çift erkek ayakkabısı çıkardı." Kocam Fohu, uzakta bir yerdedir. Sen nereye gidiyorsun?"

Sethe ona üç çocuğunu önceden Bebe Suggs'in yanına gönderdiğini anlattı.

Ella bebeğin karnını göbek bağı ile sardı ve onu dinlerken kaçakların anlatmadıklarını ve soramadıklarını keşfetmeğe çalıştı. Erkek ayakkabılarının içindeki kumu boşalttı ve Sethe'nin ayaklarını içine sokmaya uğraştı. Uymadı. Yeni pabuçları canı istemiyerek bozdu ve topuk kısmını yırtarak terlik haline soktu. Sethe çocuğun ceketini giydi. Çocuklarının ne olduğunu soramıyordu.

"Çocuklar yerini buldu," dedi Ella. "Stamp onları nehirden geçirdi ve Bluestone sokağına bıraktı. Çok uzak değildir."

Sethe diyecek bir söz bulamadı ve patatesleri soyup minnet duygusu içinde yedi ve içinden bu olayı kutladı.

"Seni görünce sevinecekler," dedi Ella. "Bu ne zaman doğdu?"

"Dün", dedi Sethe çenesindeki ter damlacıklarını silerek "Umarım yaşar."

Ella yün battaniyeden gözüken kirli ufacık yüze baktı ve başını sallıyarak, "Tahmin etmesi zor", ded: "Biri bana sorsa, hiçbir şeyi sevmeyin derim." Sonra söylediğine pişman oldu; ha-

vayı yumuşatmak için, "Bebeği tek başına mı doğurdun?" diye sordu.

"Hayır. Beyaz bir kız yardım etti."

"O halde izimizi kaybettirelim."

Bebe Suggs, Sethe'yi dudaklarından öptü ve çocuklarını görmesine engel oldu. Uyuyorlardı. O kadar çirkin görünüyordu ki çocukları uyandırmak istemedi. Yeni doğan bebeği, başı bağlı genç bir kadına verdi ve annesinin sidiğini sürmeden gözlerini temizlememesini söyledi.

"Bebek hiç ağladı mı?" diye Bebe sordu.

"Biraz."

"Yeter. Önce anneyi iyileştirelim."

Sethe'yi sandık odasına götürdü. Lamba ışığında yüzünden başlayarak, vücudunu parça parça yıkadı, temizledi. Başka bir kazan sıcak su beklerken, yanına oturdu. Elleri ve kolları yıkanırken Sethe uykulu gözlerini açtı. Her temizlikten sonra Bebe, Sethe'yi bir yorgana sarıyordu. Başı bağlı kadına emirler yağdırırken, çarşafları yırtıyor, gri pamuklu kumaşı dikiyordu Bebeğe bakan başı bağlı kadının göz yaşları pişirdiği yemeğe damlıyordu. Sethe'nin bacakları temizlenince Bebe onlara baktı ve yavaşça sildi. Sethe'nin bacak aralarını ayrı kaynatılmış iki kazan sıcak suyla temizledi ve karnını, döl yatağını çarşafla bağladı. En sonra sıra tanınmaz hale gelen ayaklarına geldi.

"Birşey hissediyor musun?"

"Ne hissediyor muyum?" diye sordu Sethe.

"Birşey değil. Kalk" Sethe'ye yardım ederek salıncaklı bir iskemleye oturttu ve ayaklarını tuzlu su ve ardıç dolu bir leğene soktu. Sethe bütün gece öylece oturdu. Bebe, meme uçlarını yağ ile yumuşattı ve yıkadı. Sabah şafak sökerken bebek uyandı ve annesinin memesini aldı.

"Tanrıya şükür herşey yoluna girdi." dedi Bebe. "İşin bitince seslen." Giderken, gözü çarşaftaki koyu renk lekeye takıldı. Kaşlarını çattı ve gelini eğilmiş bebeğini emzirirken sırtına baktı. Sethe'nin omuzlarına sardığı battaniyede de kan lekeleri vardı. Bebe Suggs eliyle ağzını kapadı. Emzirme işi bitip bebek gözleri yarı açık, rüyasında hâlâ meme emer gibi uyuyunca, yaşlı kadın gelinin sırtına krem sürdü ve yeni dikilen elbise ile

derisi arasına birkaç kat kumaş koydu.

Henüz herşey gerçek gözükmüyordu. Fakat uykulu gözlü oğulları ve emekleyen kızı yanına gelince, hiçbir şeyin önemi kalmadı. Sethe hepsini yatağına aldı. Küçük kızı suratına tükürünce attığı kahkahalar, kızı bile şaşırttı. Buglar ve Howard çirkin ayaklarına dokunup eğlendiler. Durmadan çocuklarını öpüyordu. Enselerini, saçlarını, avuç içlerini o kadar öptü ki onların gömleklerini kaldırıp karınlarını da öpmeğe kalkınca, oğlanlar isyan ettiler ve "Babamız gelecek mi?" dediler.

Ağlamadı. Yalnızca, "Yakında," dedi ve gülümsedi. Gözlerindeki ışıltıyı iyiye yorsunlar istedi. Bir süre sonra kaynanasından oğlanları almasını istedi. Kaynanasının diktiği gri pamuklu giysiyi giydi ve emekliyen kızını kucağına aldı. Sol memesinin ucunu sağ elinin iki parmağı arasına sıkıştırdı ve çocuk ağzını açarak hemen hedefi buldu.

Bebe Suggs içeri girip ana kızı görünce güldü; kızının çok akıllı ve güçlü bir bebek olduğunu söyledi. Erken yaşta emeklemeye başlamıştı. Sonra yere eğilip Sethe'nin üstünden çıkardığı paçavraları kaldırdı.

"Burada saklanacak birşey yok." dedi.

Sethe gözlerini kaldırdı. "Bir dakika dur," dedi "iç etekliğimde iğneli birşey var mı bakar mısın?"

Bebe Suggs parmaklarıyla yırtılmış kumaşı yokladı ve eline çakıltaşı gibi birşeyler geldi. Elindeki çıkını Sethe'ye göstererek, "Güle güle armağanı mıydı?" diye sordu.

"Hayır, düğün hediyesi."

"Keşke damat da burada olsaydı." diyerek elindekilere baktı. "Sence oğluma ne oldu?"

"Bilmiyorum," dedi Sethe. "Buluşmaya karar verdiğimiz yere gelmedi. Daha fazla bekliyemedim." Sethe memesini uykulu gözlerle emen kızına sonra da Bebe Suggs'a baktı. "Ben geldiğime göre o da gelecektir."

"Bari bunları tak kulağına. Belki uğur getirir." Taşları Sethe'ye verirken oğlunun öldüğünü düşündü.

"Kulaklarım delik değil ki!"

"Sen istediğin zaman ben delerim."

Küpeleri kucağındaki çocuğu eğlendirmek için salladı.

Ormandaki alana gelince Sethe, Bebe Suggs'ın oturduğu taş parçasını, güneşte parlayan yaprak kokusunu, ayaklarıyla tepinen zencileri, gök gürültüsünü andıran seslerini anımsadı. Bebe Suggs'ın yüreğinin önderliğinde, herkes kendini bırakıp boşalırdı.

Sethe, Bebe Suggs'ın yanında kaldığı ilk yirmi sekiz gün özgürlüğün tadını çıkardı. Küçük kızının tükürüğünün yanağından aşağı süzülüşüyle elinden akan yağlı kan damlaları arasında yirmi sekiz gün geçmişti. İyileştiği, rahatladığı ve gerçekten konuştuğu günler. Dost edindiği günler:kırk zencinin adlarını öğrendi; ellisini tanıdı, görüşlerini, huylarını, nereden geldiklerini, ne yaptıklarını öğrendi. Dertlerini, neşelerini paylaşarak kendi üzüntülerini hafifletti. Biri ona alfabeyi, öteki dikiş dikmeyi öğretti. Sabah uyanıp yatıncaya kadar canının istediğini yapmayı öğrendi. Halle'yi beklerken vaktini böyle doldurdu. Yavaş, yavaş, 124 numaralı evde ve Bebe Suggs'ın ötekilerle birlikte dua ettiği alanda, kendini buldu. Özgürlük ve kendi kişiliğine kavuşmak apayrı şeylerdi.

Bebe Suggs'ın oturduğu taşın üzerine oturdu. Denver'le Sevgili ağaçların arasında Sethe'yi izliyorlardı. Artık Halle'nin kapıyı çaldığı günü göremiyeceğim diye düşündü. Bunu bilmemek zordu; ama bilmek daha zor geldi.

Şu anda Bebe Suggs'ın parmakları ensesine dokunsa, herşeye yeniden başlama gücünü bulabilirdi. Sethe başını eğince kuştüyü gibi hafif dokunuşu teninde hissetti. Onun uzaklardan gelen sevgisi bile yeterliydi. Bundan sonra atacağı adımın ne olacağını bir işaretiyle belli etse ne kadar rahatlıyacaktı. Parmakların iş görmesi için Sethe'nin gevşemesi gerekti. Dokunuşu öylesine hafifti ki yoğuracağı yerde bir çocuğunki gibi parmak uçlarıyla öpüyordu sanki. Gene de yüreği minnetle doldu. Bebe Suggs'm uzaklardan gelen sevgisi, bildiği, ten dokunuşuyla gelen sevgiye eşitti. Onun dokunuşu değil de yardım isteği bile moralini öylesine yükseltti ki, ondan sonraki adımı atabilirdi: aydınlatıcı bir sözcük; aç beynini doyuracak dayanılmaz haberlere (ki insanlar bunları seve seve yapıyordu) katlanabilmesi için birkaç öğüt verebilirdi.

Paul D'nin hayatına bir katkıda bulunduğu gerçekti. Ona bağlanmak istiyor ama korkuyordu. Anlattıkları aklında yeni

imgeler yaratmış ve eski anıları canlandırmıştı. Halle'nin başına ne geldiğini bilmediği zamanlar, ara sıra onu korkaklıkla suçlayıp kızmış ya da kötü yazgısına küsmüştü; ama şimdi öğrendikleri yeni üzüntülere yol açmış ve arkasından gelecek felaketlerden ürkmeye başlamıştı. Yıllar önce -124 numaralı ev canlı, hareketliyken-dertlerini paylaşabileceği kadın ve erkek dostları vardı. Sonraları, bebeğin hayaleti eve yerleşince kimse gelmez oldu. Yalnızlığın acısını gururla taşımayı öğrendi. Şimdi herşeyini paylaşacak biri vardı. Eve gelir gelmez hayaleti kovmuştu. Bu bir lütuftu. Fakat arkasından yeni üzüntüler geliverdi. Halle'nin tereyağına bulaşmış yüzü, demir parçası sokulmuş kendi ağzı... İstese kimbilir daha neler anlatırdı!..

Ensesini ovan parmaklar daha sert devinmeye başladı; sanki Bebe Suggs güç kazanmıştı. Baş parmağını ense köküne dayayıp parmakları ile omurgasının iki yanına bastırıyordu. Parmakları yavaş yavaş küçük daireler yaparak omurgasından yukarı doğru çıktı. Boğulmak üzere olduğunu farkettiğinde korkmaktan çok şaşırdı. Sanki Bebe Suggs'ın parmakları soluk almasına izin vermiyordu. Oturduğu yerden öne doğru eğildi, boğazına sarılan hayali elleri tutmaya çalıştı. Denver ve Sevgili yanma geldiğinde yerde debeleniyordu.

"Anne, anne," diye debeleniyordu.

Boğazını sıkan parmaklar gevşedi ve kızların yüzlerini farkedene kadar birkaç derin soluk alması gerekti.

"İyi misin?"

"Biri beni boğmak istedi." dedi Sethe.

"Kim?"

Sethe ensesini ovdu ve oturmaya çalıştı. "Büyükanne Bebe, galiba. Ondan ensemi, ovmasını istedim, her zamanki gibi, sonra birden çıldırdı herhalde."

"Büyükannem böyle birşey yapmaz."

"Yardım et de kalkayım."

"Bak." Sevgili, Sethe'nin boynunu işaret etti.

"Ne var? Ne gördün? diye Sethe sordu.

"Ezik ve çürükler," dedi Denver

"Boynumda mı?"

"İşte." dedi Sevgili. "Burda ve orda." Sethe'nin boynuna dokunan parmakları soğuktu.

"Bir işe yaramaz" dedi Denver. ama Sevgili eğilmiş, iki eliyle güderi gibi yumuşak, taftaya benzeyen nemli deriyi ovuyordu.

Sethe inledi. Kızın parmakları öylesine serin ve becerikliydi ki Sethe'nin düğüm olmuş içi, bıçak sırtındaki yaşamı biraz rahatladı, yumuşadı ve panayıra giderken el ele tutuştuğu gölgelerle duyduğu mutluluğu yeniden yakalayabilirdi.-Paul D'nin söylediği ve söylemediği haberlere dayanabilse- Bir idare edebilse-Yüzüne çarpan her acı haberle bükülüp kırılmamalı, ağlamamalıydı. Bebe Suggs'ın her yemeğin içine göz yaşı döken arkadaşı gibi aklını kaçırmamalıydı. Phyllis teyze gözleri açık uykuya dalardı. Jackso Till'de korkudan yatağın altında yatardı. Tek istediği yaşamayı sürdürmekti. Kızı Denver ile hayaletli evde yaşamayı becermişti. Şimdi hayalet yok olmasına, Paul D yanına gelmesine karşın, neden karamsarlığa kapılıyordu? Neden korkuyor, Bebe Suggs'a gereksinim duyuyordu? Daha kötü ne olabilirdi? Yeteri kadar çekmemiş miydi? 124 numaradaki hayaletle başa çıkmış, fakat Halle'nin başına gelenler onu yıkmış, anasını arayan tavşana dönmüştü.

Sevgilinin parmakları harikaydı. Bu parmakların altında soluğu normale döndü, acısı dindi. Buraya aramaya geldiği huzuru buldu.

Amma da gülünç bir manzara oluşturduk diye düşündü ve görmek için gözlerini kapadı: Ormandaki alanın ortasında üç kadın, Kutsal Bebe Suggs'ın sevdiği taşın dibinde biri oturmuş, boynunu kızlardan birinin sevecen ellerine bırakmıştı.

Denver ikisinin yüzlerini izledi. Sevgili de dalmış, parmaklarının başardığı işe bakarken, hoşuna gitmiş olacak ki eğildi Sethe'yi çenesinin altından öpmeye başladı.

İkisi de bir süre öyle kaldı. Ne Sethe, ne de Sevgili ne yapacağını bildi. Öpmeyi sürdüren dudaklar nasıl durdurulacak, hoşa giden bakışa nasıl engel olunacaktı? Sonra Sethe, Sevgili'yi saçından yakaladı, gözlerini kırpıştırarak ondan ayrıldı. Daha sonra kızın süt kokan soluğunu duyduğu için, kaşlarını çatarak onu sertçe kendinden uzaklaştırırken, "yeter artık, bu işler için büyüdün." dediğine inandı.

Sethe, Denver'e baktı. Kızın korku içinde olduğunu görünce, ayağa kalktı ve tablo bozuldu.

"Haydi kızlar kalkın bakalım," dedi ve geldikleri gibi üçü bir arada geri dönmeye başladılar. Sethe önde, kızlar arkada yürürlerken, birden canı sıkıldı. Aklını karıştıran kızın öpücükleri değildi, onu rahatlatan parmaklarından önce boğmaya çalışan elleri düşündükçe, unuttuğu bir anı aklına geldi ve rahatsız oldu. Ama birşey kesindi. Onu boğmaya çalışan Bebe Suggs olamazdı. Denver haklıydı; şimdi ormandaki alanın büyüsünden uzakta, ağaçların altında yürürken, zihni açıldı. Onun parmaklarını kendininkinden daha iyi tanırdı. O eller, onu parça parça yıkamış, döl yatağını sarmış, saçını taramış, memelerin ucunu yağlamış, giysilerini dikmiş, ayaklarını temizlemiş, sırtına merhem sürmüş ve elindeki her işi bırakarak Sethe'nin ensesini ovmuştu. Özellikle ilkgünlerde, anımsadığı ve unuttuğu anıların ağırlığı altında morali bozukken-Öğretmen enişte, kendi elleriyle hazırladığı mürekkeple yazarken, yeğenleri onunla oynaşırdı. Yattığı yerden tarlada ayağa kalktığı ve gerindiği zaman fötr şapkalı kadının yüzünü anımsadı. Dünyanın bütün elleri bir araya gelse, Bebe Suggs'ın ve kadife arayan iyi yürekli beyaz kız Amy'nin ellerini kesinlikle tanırdı. Fakat on sekiz yıldır öteki dünyadan gelen ruhların dolaştığı bir evde yaşıyordu. İşte ensesine bastıran eller oradan geliyordu. belki de Paul D hayaleti evden kovduktan sonra, bütün gücünü ormandaki alanda toplamıştı. Bu ona uygun bir düşünce gibi geldi.

Denver ve Sevgili'yi birlikte ormana götürmesi şimdi ona o kadar aykırı gelmedi. Belki de, korunma iç güdüsüyle, içinden öyle gelmişti. İyi de olmuştu. Kızlar hayatını kurtardı. Sevgili ise o kadar altüst olmuştu ki iki yaşında bir bebek gibi davranmıştı.

Ateş sönünce havada kalan hafif yanık kokusu gibi, ya da açık pencereden giren hava gibi, kızın parmaklarının hayalet bebeğinkiyle aynı olduğu kuşkusu yok oldu gitti. Geçici bir rahatsızlıktı bu. İçinde büyüyen asıl istek, Paul D'ye ulaşmaktı. Onu istiyordu!. Söylediklerinin ve bildiklerinin önemi yoktu, onu yaşamında istiyordu. Ormandaki alana Halle'nin acısını anmak için gitmişti. Görev tamamlandı. Şimdi ocak başında ona sarılan adamı düşünmeli ve ona güvenmeliydi. Onun bir ağırlığı, bakış açısı vardı. Sakalı, hafifçe bükülmüş sırtı, becerikli elleri, beklenti içindeki gözleri ve müthiş insancıl tavırla-

rıyla etkileyiciydi. Aklından geçenleri biliyordu. Birlikte bir geçmişleri vardı. Birbirlerine öykülerini anlatabilirlerdi. Bilmedikleri, anlatmakta güçlük çektikleri, sözcük bulamadıkları zamanla gelirdi. Ağzındaki demiri yaladığı, emekleyen kızının ölümü konularına vakti gelince dönebilirlerdi.

Acele eve dönmek istedi. Bu aylak kızlara iş göstermeli, akıllarındaki boş hayalleri kovmalıydı. Akşam serinliğinde yeşil ağaçlar arasında yürürken, ikisinin kızkardeş gibi benzediklerini farketti. İkisinin gösterdiği itaat ve sonsuz güven onu şaşkınlığa uğrattı. Sethe, Denver'i anlıyordu. Yalnızlık onu içe dönük yapmıştı. Herşeyi anlatmazdı. Kendine yeter olmuştu. Yıllarca perili bir evde yaşamak bazı duygularını öldürmüş, bazılarını da keskinleştirmişti. Sonunda çekingen ama dik kafalı bir kız olmuştu. Onu korumak için herşeyi yapardı. Ötekini, Sevgili'yi tanımıyordu. Fakat kızın kendisi için yapmıyacağı yoktu. Denver'le de iyi anlaşıyordu. Şimdi nedenini anladığını sandı. Birbirlerine duyguları açısından uyumluydular. Birinin verdiğini öteki kıvançla kabul ediyordu. Ormandaki alanda, ağaçların altında birlikte kalmışlar, Sethe boğulur gibi olunca da hemen yanına koşup bağırışmış ve onu öpmüşlerdi. Her neyse, olayı kendine böyle açıkladı, çünkü ikisinin arasında bir rekabet ya da öteki üzerinde egemenlik kurma eğilimi bulunmadığını farketmişti. Şu anda aklındaki en önemli düşünce Paul D'ye akşam yemeği hazırlamaktı. Değişik, nazik bir adamla sürdüreceği yeni yaşamlarına renk katacak güzel bir yemek. Her yanı kızarmış biberi bol küçük patatesler; soslu fasulyeler; sirkeli ve şekerli sarı kabak. Belki taze soğan ve tereyağda kızarmış mısır. Hatta iyi kabarmış ekmek.

Mutfakta yemek için ne malzeme var diye düşünerek içeri girdiği için, birden merdivenin altında tahtadan banyonun içindeki Paul D'yi görmedi. Ona gülümsedi. O da karşılık verdi.

"Yaz bitiyor," dedi.

"Gel içine gir."

"Olmaz. Kızlar arkadan geliyor"

"Ayak sesi duymadım."

"Yemek pişirmeliyim."

"Ben de." Ayağa kalktı ve kadını kolları arasına aldı. Islaklığını kadının elbisesine geçirdi. Ağzı kulağına, kadının çenesi

de adamın omuzuna değiyordu.

"Ne pişireceksin?"

"Fasulye diye düşündüm."

"Oluuur..."

"Biraz da mısır kızartsam?"

"Oluur..."

Ne yapsa olurdu. Tıpkı 124 numaraya vardığı gün gibi, herkese yetecek kadar sütü vardı.

Sevgili'nin içeri girdiğini ayak seslerinden anlamalıydılar, ama duymadılar.

Kız mırıltılarını ve soluk alıp vermelerini, kapı hızla arkasından kapanır kapanmaz işitti. Bir adım attı ve içinden ağlamak geldi. Sethe ile ne kadar yakın olmuştu. Onu dışlayan hareketlerde bulunduğu zaman bile bu kadar kızmamıştı. Geceleri adamın yanında yatmasına bile alışmıştı. Hergün işe gittiğinde sekiz dokuz saat yokluğuna da dayanıyordu. Ama şimdi gündüz vakti bile ilgisini adama veriyordu. Adam da öyle şeyler söylemiş olmalıydı ki kendini ormandaki taşın üstüne zor atmıştı. Ormanda boynunu kendisi kurtarmışken ve tam onu kendine bağlıyacakken, bu adam güpegündüz fısıltılarıyla Sethe'yi oyalıyordu.

Sevgili arkasını döndü ve odadan çıktı. Denver daha dönmemişti ya da dışarda bir yerde bekliyordu. Çevresine bakındı. Kırmızı ispinozun daldan dala konuşunu izlemek için durdu. Kırmızı noktanın yaprakların arasından kayboluşuna kadar baktı; sonra geriye dönerek kuşu bir kez daha görmek istedi.

Sonra ormanın içinden koşup nehir kıyısına vardı. Sudaki yansımasına bakarken yanıbaşında Denver belirdi. İkisi de suyun içinden birbirlerine baktılar.

"Sen yaptın. Gördüm." dedi Denver,

"Neyi?"

"Yüzünü gördüm. Sen onun boğazını sıktın."

"Ben yapmadım."

"Bana onu sevdiğini söylemiştin."

"Boynunu ben iyileştirdim."

"Ama önce sıktın."

"Ben boynunu öptüm. Sıkmadım. Demir kıskacı sıkmıştır."

"Ben seni gördüm" diyerek Denver, Sevgili'nin koluna yapıştı.

"Kendine gel kızım," diyerek kolunu kurtardı ve sesi ormanın öte yanından duyulan nehir boyunca koşmaya başladı.

Tek başına kalan Denver, acaba yanılıyor muyum diye düşündü. Sethe taşın ütüne oturmuş, dua ederken, Sevgili ile birlikte ağaçların arasında fısıldaşıyorlardı. Denver, o taşın üstünde Bebe Suggs'ın vaaz verdiğini biliyordu. Ama o zamanlar küçük bir bebekti. Hiç oraya gitmemişti. Bildiği tek dünya 124 numaralı ev ve arkasındaki tarlaydı; zaten fazlasıyla da ilgilenmiyordu.

Bir zamanlar daha çok şey öğrenmek isterdi. Yolun aşağısındaki sahici bir evin önüne kadar gitmiş, pencerenin önünden içerisini dinlemişti. Annesi ve büyükannesi görmeden, ev işlerini yaptıktan sonra, kaçıp dört kez o evin yanına kadar gitmişti. O eve başka çocuklar sık sık gelirdi. İçeri giremiyecek kadar sıkılgandı. Onun için pencereden gözetlemekle yetinirdi. Bayan Janes, arkası yüksek bir koltuğa oturur, önünde yere bağdaş kurmuş çocuklar olurdu. Çocukların ellerinde küçük kara tahtalar vardı. Bayan Jones, Denver'in duyamadığı birşeyler söyler, çocuklar da tekrarlardı. Beşinci kez izlediğinde, Bayan Jones onu farketti ve "önkapıdan içeri gel, Denver. Bu bir gösteri değil." dedi.

Böylece bir yıl süreyle bu toplantılara katıldı; okumayı, yazmayı ve saymasını öğrendi. Yedi yaşındaydı ve öğleden sonra geçirdiği iki saat onun için çok değerliydi. Kendi başına bu işi başardığı için ayrıca gururlanıyordu. Annesi ve kardeşleri de memnun kalınca şaşırdı. Bayan Jones, aydı bir dolara, beyazların gereksiz ya da yasalara aykırı saydığı bir işi yapıyor, karaderilere ders veriyordu. Doları mendilin içine koyup düğüm atıyor ve Bayan Jones'a kemerinin içinde götürüyordu. Tebeşiri cızırtılı ses çıkarmadan kullanmayı, ismindeki harfleri yazmayı, Bayan Jones'un İncil'den okuduğu acıklı tümceleri ezberlemeyi öğrenmişti. O kadar mutluydu ki sınıf arkadaşlarının ondan kaçtığını farketmedi. Eve dönerken onunla beraber yürümemek için bahaneler yaratırlardı. Birgün, kendisi kadar akıllı olan, Neslon Lord herşeyin bitmesine neden oldu. Annesi hakkında bir soru sordu ve ders gördüğü evde öğrendikleri uçup gitti.

Gülüp geçebilir ya da itip onu yere düşürebilirdi. Fakat çocuğun yüzünde ve sesinde fesatlık yoktu. Yalnızca meraktan sormuştu. Zaten onun da üstünü örttüğü bir yaraya dokunduğu için herşey bitti.

Bir daha oraya gitmedi. İkinci gün okula gitmediğini görünce annesi nedenini sordu. Denver yanıtlamadı. Kardeşlerine ya da başkalarına Neslon Lord'un sorduğu soramıyacak kadar korkuyordu; çünkü içinde annesi hakkında bazı dehşet verici duygular belirmeye başlamıştı. Sonraları, Bebe Suggs öldükten sonra, Howard ve Buglar'ın kaçmalarına şaşmadı. Sethe'nin dediği gibi, hayaletten korktukları için kaçtıklarına inanmadı. Öyle olsa, daha önce kaçarlardı. Onlar da, kendisi gibi, uzun süre hayaletle beraber yaşamıştı. Fakat eğer Nelson Lord haklıysa, kardeşlerinin neden suratlarının asık olduğu ve hep evden uzak durdukları belliydi.

Bu arada, Sethe hakkındaki korkunç düşüncelerini hayalet bebek üstünde yoğunlaştırdı. Nelson Lord'dan önce hayalete pek önem vermemişti. Anne ve büyükannesinin gösterdiği sabırla da ilgilenmedi. Sonraları hayalet onu da tedirgin etmeye ve yormaya başladı. İşte o zaman çocukların gittiği Bayan Jones'un okuluna kendini attı. Şimdi bütün biriken öfkesi, sevgisi ve korkusu ile ne yapacağını bilmiyordu. Bütün cesaretini toplayıp Neslon Lord'un sorusunu sorduğu zaman bile anne ve büyükannesinin yanıtlarını duyamadı. iki yıl süreyle, delinmesi zor bir sessizlik içinde dolaştı durdu; fakat bu arada gözleri inanması zor bir güce kavuştu. Örneğin, başından otuz metre yüksekte bir dala konmuş serçenin siyah burun deliklerini görebiliyordu. İki yıl süreyle evde bir şey olmadı ve sonra merdivenlerden tırmanan gökgürültüsüne benzer bir gürültü duydu. Bebe Suggs, Gel Oğlum'un hiç gitmediği yerlere çıktığını sandı. Sethe ise oğlanların oynadığı lastik topun merdivenlerden yuvarlandığını düşündü.

"Şu aptal köpek aklını mı kaçırdı?" diye Bebe Suggs bağırdı.

"Verandada," diye Sethe yanıtladı. "Git kendin bak."

"Öyleyse duyduğum gürültü ne"

Sethe ocağın kapağını sert bir şekilde kapadı. "Buglar, Buglar, sana kaç kez evde top oynama dedim." Merdivenlere baktı

ve tepede Denver'i gördü.

"Bebek yukarı çıkmaya çalışıyordu." dedi.

"Neee?" Ocağın kapağını tutmak için kullandığı bez Sethe'nin elinde buruştu.

"Bebeğin emeklediğin duymadınız mı?"

Hangi soruna öncelik tanımalıydı? Denver'in hiçbir şey duymamış olduğuna mı, yoksa emekliyen bebeğin işi azıttığına mı?

Verilen yanıtı Denver duymak istemedi. Fakat ölmüş kız kardeşinin merdivenleri tırmanması, 124 numaralı evdeki insanların yazgısında bir mihenk taşı oldu. Ondan sonra evin havası kinle doldu. Ufak tefek kazalar ve iç çekmeler yerine açık seçik sömürüler başladı. Buglar ve Howard'ın evdeki kadınlara olan öfkeleri arttı. Ahırlara yem ve su taşıdıkları şehirdeki işlerinden döndükleri zaman evde asık suratla, suçlayan bakışlarla dolaşmaya başladılar. Evdeki atmosfer dayanılmaz olunca da kaçtılar. Bebe Suggs da savaşından yoruldu ve yatağa düştü. Kalbi durana kadar da yataktan çıkmadı. Ara sıra renkli bez parçaları ister, onun dışında hiç konuşmazdı. Öldüğü gün, birden yataktan kalktı; sandık odasının kapısına kadar gelip, Sethe'ye ve Denver'e altmış yıllık köle hayatı ve on yıllık özgürlüğü içinde öğrendiklerini bir tümcede söyledi: "Bu dünyada beyaz insanlardan başka kötü talih yoktur. Nerede duracaklarını bilmezler." dedi ve yatağına döndü. Yorganı başına çekti ve bu düşünce ömür boyu akıllarında kaldı.

Az süre sonra Sethe ve Denver hayalet bebeği yola getirmeye çalıştılar ama beceremediler. Onu susturup kovmak Paul D'ye kısmet oldu ama evde de önemli bir yer edindi. Denver, panayıra götürse de götürmese de, kin dolu bebeği, Paul D'ye yeğlerdi. Paul D'nin eve taşındığı ilk günlerde, Denver kaçıp yeşil ağaç odasına gidiyor ve kendini çok yalnız hissediyordu. Herkesin bir arkadaşı vardı; onun elinden hayalet bebek bile alınmıştı. Onun için, siyah giysili kızı ve elinde bağları çözülmüş ayakkabıları görünce içinden Tanrıya şükretmişti. Sevgili ne yaparsa yapsın ona aitti. Sevgili'nin annesine zarar verebileceği düşüncesi onu korkutuyor, fakat önlemek için birşey yapamıyordu. Birini sevme gereksinimi o kadar büyüktü ki... Ormandaki alanda gördüklerinden utanıyordu; çünkü Sethe ile

Sevgili arasında seçim yapması tartışmaya gelmezdi.

Nehir boyunca yürürken kendi kendine düşündü; sahiden annesini öldürmek istese ne yapardı? Bırakır mıydı? Nelson Lord ona şöyle demişti: "Annen cinayet suçundan tutuklanmamış mıydı? Hapiste sen onun yanında değil miydin?"

İkinci soru, Sethe'ye birinci soruyu sormasına engel oluyordu. Geçmişe ait anıların bir köşesinde karanlık bir yer, taşlar, sürünen birşeyler vardı. Denver sorunun yanıtını dinlemektense kulaklarını tıkamayı yeğlemişti. Paul D gelene kadar. O gelince herşey altüst olmuş, fakat Sevgili'nin yeniden dünyaya geliş mucizesi onu kurtarmıştı.

Az ilerde nehrin kıyısında, Denver, kızı siyah eteklerini dizlerine kadar toplamış, çıplak ayakları suda, derin düşüncelere dalmış bir halde buldu.

Denver göz yaşlarını tutarak ona yaklaştı. Bir sözcük, bağışladığını belirten bir hareket bekledi.

Denver de ayakkabılarını çıkararak suya girdi. Gözlerini Sevgili'nin baktığı yere dikti.

Bir kaplumbağa sudan çıkıp karada yürüyen dişisine doğru geldi. Üstüne çıkmak için uğraştı. Kafaları birbirine değdi. Sert kabuktan çıkan ince ve yumuşak boynun ötekine sarılması görülecek bir manzaraydı.

Sevgili topladığı eteklerini bıraktı; kenarları karanlık suda bir çizgi gibi göründü.

Efendi adını taktığı, horozların gülümseyen patronundan, uzaklaşınca Paul D titremeye başladı. Birden olmadı; kimsenin farkedeceği gibi de değildi. Boynundaki iple arabanın dingiline bağlandığı için zorlukla başını çevirip "Birader" dediği ağaca son bir kez bakmak istedi: Sonradan ayak bileklerine demir kelepçeleri taktıkları zaman bile titrediği dışardan görülmüyordu. On sekiz gün sonra beş yüz metrelik alanda üç metre derinliği, üç metre eni olan ve içine tahta kutuların konduğu hendekleri gördüğü zaman da belli olmadı. Menteşelerinden kaldırabileceğin parmaklıklı bir kapı, üç duvarlı, kırpık kerestelerden damı ve kırmızı pislikten zemini olan bir kafese açılıyordu. Sürünen ve koşuşan yaratıklarla paylaştığı bu mezar gibi yere mesken denebilirse... Bunun gibi kırk beş tane daha vardı. Buraya, öğretmenin onu sattığı Brandywine'ı öldürme girişiminden sonra gönderilmişti. Brandywine, on kişilik esir kabilesiyle beraber onu Kentucky'den Virginia'ya sürüklemişti. Paul D, kendisini adamı öldürmeye iten dürtünün tam olarak ne olduğunu bilmiyordu. Halle, Sixo, Paul A, Paul F ve Efendi de... Fakat ne olup bittiğini anlayana kadar titreme gelip yerleşmişti.

Hâlâ kimse bilmiyordu, çünkü içinden başlamıştı. Göğsündeki ürperti, sonra omuz başlarına geçti. Önceleri ufak dalgacıklar gibi hafifti; sonra sertleşti. Güneye doğru gittikçe sanki yirmi yıldan beri donmuş olan kanı erimeye başladı, parçalara ayrılıp çözülünce girdapa kapılmış gibi dönmekten başka seçeneği yoktu. Bazen bacağında oluyordu. Sonra omurgasının en alt kısmına sıçrıyordu. Onu bağlandığı arabadan çözdükleri ve köpeklerden, sıcaktan bunalmış çayırın ortasında iki kulübeden başka bir şey görmediği zaman, kaynayan kanı, onu ileri geri

sarsmaya başladı. Fakat bunu kimse anlayamazdı. O akşam kelepçeler için uzattığı elleri ve zincirle bağlanan bacakları titremedi. Fakat onu kutuya tıkıp kafesin kapısını kapadıkları zaman, elleri artık emir almayı bıraktı. Kendi başlarına hareket ettiler. Hiçbirşey onları durduramaz oldu. İşerken penisini tutamıyor, fasulye dolusu kaşığı ağzına götüremiyordu. Şafakta balyozu alınca ellerinin söz dinlemesi mucizeydi.

Kırkaltı ekek tüfek atışıyla uyanırdı. Üç beyaz adam hendek boyunca yürüyüp teker teker kapıların kilidini açardı. Kimse dışarı adımını atmazdı. En son kilit de açılınca, üç beyaz adam dönüp parmaklıkları teker teker kaldırırdı. Kara adamlar hemen birer birer, orada bir günden fazla kalmışlarsa, dipçikle dürtülmeden çıkarlardı; Pau D gibi yeni gelmişlerse, dipçikle dışarı itilirlerdi. Tek sıra halinde kırkaltı adam hendekte ayakta durur, bir başka tüfek sesiyle hendekten yukarı toprağa tırmanırlardı. Orada beş yüz metre uzunluğunda, Georgia'nın elle yapılmış en iyi zincirleri uzanırdı. Herbiri eğilip beklerdi. Sıranın en başındaki ilk adam zincirin ucunu tutup, bacağındaki demirin halkasından geçirirdi. Sonra ayağa kalkar, zinciri biraz sallayarak ucunu yanındaki mahkûma verirdi. Böylece zincir birinden öbürüne geçerken, sıralanmış adamlar dönüp yüzlerini çıktıkları kutulara döndürürdü. Kimse kimseyle konuşmazdı. Hiç değilse sözcüklerle. Söylenecekleri, gözler anlatırdı.

"Bu sabah bana yardım edin, fenayım.",

"Yeni adam," "Kendine hâkim ol, metin ol."

Zincirin işi bitince hepsi yere çömelirdi. Sabahın erken saatlerideki çiy artık sise dönüşmüş olurdu. Bazan sis kalın bir örtü olur, köpekler sessizse, kumruları işitebilirdiniz. Siste diz çökmüş olarak gardiyanın birinin, ikisinin, yada üçünün gönlünün olmasını beklerlerdi.

"Kahvaltı ister misin, zenci ?"

"Aç mısın, zenci ?"

"Evet, efendim. "

"Al sana. "

Diz çöken adamın arasıra beynine bir kurşun yediği de olurdu, bedel olarak Hazreti İsa' ya bir parça sünnet derisi götürmek için. Paul D bunu o zaman bilmiyordu. Sağındaki, kumrular gibi homurdanan, gardiyanın yanında eğilmiş dururken,

onun kokusunu alıyor ve titreyen kendi ellerine bakıyordu. Sıranın ona geldiğini sandı; Paul Đ öğürdü; safradan başka bir şey çıkmadı. Gözetleyen gardiyan omzuna dipçikle vurdu ve görevdeki gardiyan, şimdilik yeni adamı, pantalonu ve ayakkabıları zenci kusmuğu ile kirlenmesin diye atlamaya karar verdi.

"Haydiiii! "

Her sabah zencilerin "Evet Efendim" , den başka söylemelerine izin verilen söz buydu; ve zincirin başındaki adam içindeki herşeyi bu sözcüğe koyardı. "Haydiii! " Paul D ne zaman bu insaf sözcüğünü haykıracağını nasıl bildiğini hiç anlayamadı. Onu haydi adam diye çağırıyorlardı ve önceleri Paul D ona bu işareti vermesini gardiyanların söylediğini sandı. Bu sesle mahkûmlar ayağa kalkar ve elle yapılmış demirin çıkardığı müzikle danseder gibi iki adım atarlardı. Sonraları kuşkuya düştü. Bu güne kadar şafaktaki "Haydiii! " ve akşamları söylenen "Hoop" sesinin bu işi üstlenen kişinin sorumluluğunda olduğuna inandı; çünkü ne kadarının yettiğini, neyin çok geldiğini, işlerin ne zaman bittiğini ve zamanın geldiğini ancak o bilebilirdi.

Tarlalardan, ormandan zincirleriyle dans ederek geçip feldspatın (x) eşsiz güzelliğiyle biten bir keçi yoluna gelirlerdi; ve orada Paul D' nin elleri, hırsla dolaşan kanına boyun eğmez ve dikkat kesilirdi. Haydi adamın öncülüğünde ellerindeki balyozla, işlerini bitirirlerdi. Şarkı söyleyerek taşı kırarlar, anlaşılmasın diye ağızlarında sözcükleri gevelerler, hecelere başka anlam verirlerdi. Tanıdıkları kadınları, çocuklarını, evcilleştirdikleri ya da başkalarının evcilleştirdiği hayvanları anlatan şarkılar söylerlerdi. Şarkılarında patronlarını, efendilerini , hanımlarını, katırları, köpekleri ve yaşamın unutulmazlığını anlatırlardı. Mezarlıklardan, yitirdikleri kız kardeşlerinden, ormandaki domuzdan, tenceredeki yemekten, oltadaki balıktan, şeker kamışından, yağmurdan ve salıncaklı iskemlelerden sevecenlikle sözederlerdi.

Ve taşları döverlerdi. Bir zamanlar tanıdıkları ve artık olmayan kadınları için, bir daha dönemeyecekleri çocukları için. Patronlarını o kadar sık öldürürlerdi ki bazen tekrar onu döve-

(x) Feldspat: Potasyumlu, sodyumlu ve kalsiyumlu olmak üzere üçe ayrılan en önemli silikatlı mineral grubu. (y.n.)

bilmek için yeniden hayata döndürmek zorunda kalırlardı. Bay ölüm' e aşk şarkıları söylerken, kafasını parçalarlardı. Her şeyden çok insanların "Yaşam" dediği ve sürüklendikleri işveli şeyi öldürürlerdi. Ertesi günün değeri olacağını düşündürdüğü için- yeni bir zaman diliminin sonunda her şeyin düzeleceğine inandırdığı için- ancak o ölünce güvenlik içinde olacaklardı. Başarılı olanlar - orda uzun süre kalıp "Yaşamı " sakatlayıp hatta gömenler hâlâ onun okşayışlarına bel bağlayan, umutlu olanları gözetlerdi. Onların gözleri şöyle derdi; Yardım edin, Fenayım. " ya da "Dikkat edin ! " Bunun anlamı şuydu: "*Bugün uluyabilirim ya da kendi pisliğimi yiyeyebilirim ya da kirişi kırıp kaçabilirim*" . İşte bundan kaçınmak gerekti; çünkü biri kaçmaya yeltenirse - hepsi kırkaltısı birden - onları bağlayan zincirlere çekilir ve kimbilir kaçı öldürülürdü. İnsan kendi hayatını tehlikeye atabilirdi, ama kardeşininkini asla. Bu yüzden gözler. "Sâkin ol" ve "Yanımda kal " derdi.

Seksen altı gün geçti. Yaşam öldü. Paul D onu hergün öldüresiye, artık sesi çıkmayına kadar dövdü. Seksen altı gün sonra ellerinin titremesi geçti. Sıçan haşırtılarıyla geçen geceden sonra şafaktaki "Haydiii" çağrısını sâkin sâkin bekledi ve istekle balyoza yapıştı. Yaşam yere düşüp ölmüştü. Ya da o öyle düşünüyordu.

Yağmur yağdı.

Çam ağacından ve baldırandan yılanlar indi.

Yağmur yağdı.

Rüzgârsız geçen beş günlük yağmurun altında selvi, sarı kavak, dişbudak ve palmiye ağaçları halsiz düşüp sarktı. Sekizinci gün kumrular ortadan yok oldu; dokuzuncu gün kertenkeleler gitti. Köpekler kulaklarını yere yapıştırıp ön ayaklarının üzerinden gözlerini bir noktaya diktiler. Adamlar çalışamaz oldu. Zincirlerin elden ele dolaşması yavaşladı, kahvaltı kaldırıldı, iki adım atarak yaptıkları dans hareketi çorbaya dönen ıslak otarın ve toprağın üzerinde sürüklenmeye dönüştü.

Yağmur durana ya da hava aydınlanana kadar herkesi kutulara kilitlemeye karar verildi, çünkü ancak o zaman kahrolası beyaz adam tüfeği ıslanmadan yürüyebilir ve köpekler titreşmeyi bırakırlardı. Georgia' da elle yapılmış en iyi demirden oluşan zincir kırkaltı delikten geçirilirdi.

Yağmur yağdı.

Kutulardaki adamlar hendekte suyun yükseldiğini duydular ve zehirli yılanları beklemeye başladılar.çamurlu suyun içinde çömeldiler, üzerinde uyudular, içine işediler. Paul D haykırdığını sandı; ağzı açıktı ve boğaz yırtan yüksek sesi duydu; ama belki bağıran başkasıydı.

Sonra ağladığını düşündü. Yanaklarından aşağı birşeyler iniyordu. Göz yaşlarını silmek için ellerini kaldırdı ve koyu kahverengi balçığı gördü. Tepesindeki çatı aralarından dereler gibi çamur akıyordu. Üstüne geldiğinde kene gibi yapışacağını düşündü. O kadar çabuk oldu ki düşünmeye vakit kalmadı. Biri zinciri hızla çekti - o kadar sert çekti ki bacaklarını kavuşturup onu çamura fırlattı. Nasıl anladığını çıkaramadı - başkasının nasıl anladığını da - ama o anladı ve iki eliyle zinciri kavradı; yanındaki adam da anlasın diye soluna doğru çekti. Su ayak bileklerinin üstüne çıkmıştı; üzerinde uyuduğu tahta parçasını aşıyordu. Ve sonra artık su olmaktan çıktı. Hendek çöküyordu ve çamur parmaklıkların arasından sızmaya başladı.

Beklediler - kırkaltı adamın her biri bekledi. Bağırmadılar. Herhalde bazıları bağırmamak için kendini zor tuttu. Çamur Paul D' nin kalçaları hizasına geldi ve parmaklıklara tutundu. Sonra başka bir çekilme oldu - bu kez sol taraftan geldi ve çamurdan geçtiği için daha hafif geldi.

Zinciri elden ele geçirmeleri gibi başladı fakat çamurdan ötürü gücü farklıydı. Haydi Adamdan başlayarak, teker teker çamurun içine daldılar. Çamurun içinde parmaklıkların arasından el yordamıyla yollarını bulmaya çalıştılar. Bazıları akıllı davranıp başlarını gömleklerinin içine soktu, yüzlerini paçavralarla örttüler, pabuçlarını giydiler. Ötekiler yalnızca içine atlayıp, arasıra hava alabilmek için başlarını çıkararak boğuştu. Bazıları yönlerini şaşırdı ve komşuları, şaşkın zincir çekmelerini hissedince, onları yakalamaya çalıştı. Çünkü biri başaramazsa, hepsinin işi bitikti. Bağlı oldukları zincir ya hepsini kurtaracak ya da hiçbiri kurtulamayacaktı. Ve Haydi Adam başı çekiyordu. Mors alfabesi aracılığıyla aralarındaki zincir sayesinde konuştular ve Yüce Tanrının yardımıyla hepsi yukarı çıktı. Zinciri ellerinde tutarak, günahlarından arınmış ölüler, başıboş kalan zombiler gibi, yağmura ve karanlığa, ama en çok Haydi

Adam'a ve birbirlerine güvendiler.

Önlerinde içi geçmiş köpeklerin yattığı barakalardan, iki nöbetçi kulübesinden, uyuyan atların bulunduğu ahırdan , gagalarını tüylerine gömen tavukların önünden geçerek çamur içinde bata çıka yürüdüler. Ay yardımcı olmadı; çünkü görünmüyordu. Tarla Bataklığa, patika yalağa dönüşmüştü. Bütün Georgia eyaleti sanki eriyip kayıp gidiyordu. Yürürken yollarına engel olan meşe dallarındaki yosunlar yüzlerini sildi. Georgia, o vakitler, bütün Alabama ve Mississippi' yi içine aldığı için eyalet sınırı yoktu ve olsa da birşey farketmezdi. Bilselerdi, yalnız Alfred ve güzel feldispat yöresinden değil Savannah'dan da kaçınır ve Blue Ridge Dağlarından inen ırmağın üzerindeki Deniz Adalarına doğru yol alırlardı.Fakat bilmiyorlardı.

Gün ışıyınca erguvan ağaçlarının oluşturduğu ufak bir koruda toplandılar. Gece olunca yağmurun onları koruması ve insanları evde tutması için dua ederek yol aldılar. Büyük evden biraz uzakta zenci kölenin oturduğu bir kulübe bulmayı umuyorlardı; orada köle ip büküyor ya da ateşte patates ısıtıyor olabilirdi. Buldukları, adlarını bir güle veren, Cherokee kızılderililerinin hastalarını barındırdıkları bir kamp oldu.

Sayıları azalmasına karşın, inatçı kızılderililerin bazıları Oklahama yerine burada kaçak hayatı yaşamayı yeğlemişlerdi. Şimdi tutuldukları hastalık ikiyüzyıl önce de yarısından fazlasını öldürmüştü. Bu iki felaket arasında, Londra' da Kral III. George'u ziyaret etmişler, bir gazete yayınlamışlar,sepet örmüşler, Oglethorpe'u ormanlardan geçirmişler, Andrew Jackson'un Creek'e karşı savunmasına yardım etmişler, mısır pişirmişlir, bir anayasa yazmışlar, İspanya kralına dilekçe sunmuşlar, Dartmonth tarafından denek olarak kullnılmışlar, akıl hastaneleri kurmuşlar, kendi dillerini yazmışlar, yerleşmeye gelenlere karşı koymuşlar, ayı vurmuşlar ve kutsal yazıları çevirmişlerdi. Hepsi boşuna oldu. Arkansas Irmağına göç etmeye zorlandılar. Hem de Creek' e karşı birlikte savaştıkları Cumhurbaşkanı tarafından: bu zaten azalmış olan sayılarının dörtte birini yok etti.

Anlaşmayı imzalayan Cherokee' lerden ayrılıp, bu iş bu kadar diyerek dünyanın sonunu beklemek üzere bu ormana çekilmişlerdi. Şimdi çektikleri hastalık, anımsadıkları felakete kıyasla ufak bir rahatsızlıktı. Yine de ellerinden geldiğince birbir-

lerini koruyorlardı. Sağlıklılar uzaklara gönderilmiş; hasta olanlar, iyleşmek ya da ölmek üzere ölülerle birlikte bırakılmıştı.

Georgia' mn Alfred kentinden gelen mahkûmlar, kampın çevresinde yarım daire şeklinde oturdular. Kimse gelmedi. Gene de oturmayı sürdürdüler. Saatler geçti ve yağmur hafifledi. Sonunda bir kadın başını evden dışarı çıkardı. Gece oldu ve yine bir şey olmadı. Şafakta güzel derileri kabuklu deniz hayvanlarıyla kaplı iki adam onlara yaklaştı. Bir an kimse konuşmadı,Sonra Haydi Adam elini kaldırdı.Cherokee'ler zinciri gördüve uzaklaştılar.Geri geldiklerinde ellerinde ufak baltalar vardı.Arkadan gelen çocuklar, yağmurla sulanan ve soğuyan mısar unu lapası getirdiler.

Onlara Buffalo adamlar dediler ve mısır lapası kaşıklayan mahkûmlarla yavaşça konuşup, zincirlerine dokundular.Georgia'nın Alfret kentindeki kutu içinden çıkan adamların hiçbirisi, hastalık uyarmalarına aldırmadı. Bu yüzden kırkaltısı da, dinlenmek ve daha sonra ne yapacaklarını planlamak için kaldı. Paul D'nin ne yapacağı ilişkin hiç bir fikri yoktu; sanki herkesten daha az biliyordu.Mahkûm arkadaşların bilerek ırmaklar, eyaletler, şehirler ve araziler hakkında konuştuklarını işitti. Cherokee adamlarının dünyanın başlangıcını ve sonunu anlatmalarını dinledi. Tanıdıkları başka Buffalo adamların öykülerini anlattılar; onlardan üçü birkaç kilometre ötede sağlıklı bir kampta kalıyorlardı. Haydi Adam onlara katılmak istedi; başkaları da ona katılmak istedi. Bazıları gitmek bazıları kalmak istiyordu. Haftalar sonra, bir planı olmadan kalan tek Buffalo adam kendisiydi. Tek düşündüğü köpeklerin izini izlemekti; oysa yağmurun başarı şansını yok ettiğini biliyordu. Sonunda Cherokee' lerin yanında kalan Buffalo saçlı son adam, bir sabah uyandı ve bilgisizliğini itiraf ederek Kuzeye nasıl gidileceğini sordu. Özgür Kuzey - Sihirli Kuzey - onu hoş karşılayacak iyiliksever Kuzey - Cherokee gülümsedi ve çevresine baktı. Bir ay önce yağan selli yağmurlar bitkilerin çiçek açmasına neden olmuştu.

Eliyle işaret ederek, "Şu taraftan" dedi. "Çiçekli ağaçları izle. Yalnız onları. Onlar bitince istediğin yere gelmiş olacaksın."

Paul D kızılcık ağaçlarından şeftali ağaçlarına yöneldi. On-

lar bitince kiraz ağaçlarını, sonra manolya, tesbih ağacı, ceviz ağacı ve armut ağaçlarını izledi. Sonunda çiçekleri ufak meyvalara dönüşmeye yüz tutmuş elma ağaçlarıyla dolu bir tarlaya geldi. İlkbahar kuzeye doğru ağır ağır ilerliyordu; bu yol arkadaşına yetişebilmek için çok hızlı koşması gerekiyordu. Şubat ayından Temmuza kadar hep çiçek tomurcuklarının peşinden gitti. Onları kaybettiği ve ona yol gösterecek tek bir çiçek yaprağı kalmayıncaya durup tümsekteki bir ağaca tırmanıyor ve etrafını çevreleyen yaprak dünyasında pembe ya da beyaz parıltı görebilmek için ufku tarıyordu. Onlara dokunmuyor ya da durup koklamıyordu. Çiçek açan erik ağacının rehberliğinde, üstü başı perişan kara bir adam yanlızca çiçeklerin peşinden gidiyordu.

Elma tarlası, dokuzuncu kadının oturduğu Delaware kentindeydi. Kadın onu sucukla besledikten sonra yatağına attı ve Paul D, ağlayarak ve sürünerek yatağa girdi. Onu herkese Syracuse' den gelen yeğenim diye tanıttı ve onun ismiyle çağırdı. Paul D onsekiz ay sonra yine çiçek baharlarını aramaya çıktı ama bu kez altında yük arabası vardı.

Alfred, Georgio, Sixo, öğretmen, Hallo, kardeşleri, Setho, Efendi dediği horozu, ağzındaki demirin tadını, yayık tereyağını, ceviz ağacının kokusunu, defter kâğıdını teker teker hepsini göğsündeki tütün tabakasına yerleştirene kadar bir süre geçti. 124 numaraya geldiğinde artık dünyadaki hiç bir meraklı göz, tabakasını açtıramazdı.

Sevgili, Paul D'yi itiyordu.

Kendisinin vura-kıra, bağıra- çağıra, pencereleri kırıp reçel kavanozlarını devirerek bebeğin hayaletini kovduğu gibi değil. Gene de onu itekliyordu ve Paul D onu nasıl durduracağını bilemedi; çünkü ona kendisi gidiyormuş gibi geldi. Kendiliğinden, farketmeden, doğal bir şekilde 124 numaranın dışına itiliyordu.

Başlangıcı çok basit oldu. Birgün akşam yemeğinden sonra, ocağın yanındaki salıncaklı iskemleye oturdu. Nehirde çalışmaktan ötürü, yorgunluktan bitkin uykuya daldı. Kahvaltı hazırlamak üzere beyaz merdivenlerden inen Sethe' nin ayak sesleri ile uyandı.

"Bir yere gittiğini sandım." dedi Sethe.

Paul D kendini en son gördüğü durumda bulunca şaşırdı.

"Bütün gece ben burada mı uyudum ?" diye hayretle sordu.

Sethe güldü. "Bana sorma."

"Neden beni kaldırmadın?"

"Çalıştım. İki üç kere seslendim. Gece yarısında vazgeçtim. Sonradan dışarı çıktın sandım.

Ayağa kalktı. Sırtının ağrıyacağına tahmin etti. Ama ağrımadı. Hiçbir yeri tutulmamıştı. Tam aksine kendini çok dinlenmiş hissetti. Ne garip diye düşündü! Bazen ağaç altları, rıhtım, balıklar, kayıklar, saman yığını yataktan daha rahat olabilirdi. Fakat bir mobilya parçasında hiç böyle rahat uyumamıştı.

Ertesi akşam yine aynı şey oldu. Ondan sonra gelen akşamlarda da.

Sethe ile hergün cinsel temasta bulunmaya alışmıştı. Sevgili' nin davetkâr bakışları aklını karıştırdığı için özellikle her sa-

lar bitince kiraz ağaçlarını, sonra manolya, tesbih ağacı, ceviz ağacı ve armut ağaçlarını izledi. Sonunda çiçekleri ufak meyvalara dönüşmeye yüz tutmuş elma ağaçlarıyla dolu bir tarlaya geldi. İlkbahar kuzeye doğru ağır ağır ilerliyordu; bu yol arkadaşına yetişebilmek için çok hızlı koşması gerekiyordu. Şubat ayından Temmuza kadar hep çiçek tomurcuklarının peşinden gitti. Onları kaybettiği ve ona yol gösterecek tek bir çiçek yaprağı kalmayıncaya durup tümsekteki bir ağaca tırmanıyor ve etrafını çevreleyen yaprak dünyasında pembe ya da beyaz parıltı görebilmek için ufku tarıyordu. Onlara dokunmuyor ya da durup koklamıyordu. Çiçek açan erik ağacının rehberliğinde, üstü başı perişan kara bir adam yanlızca çiçeklerin peşinden gidiyordu.

Elma tarlası, dokuzuncu kadının oturduğu Delaware kentindeydi. Kadın onu sucukla besledikten sonra yatağına attı ve Paul D, ağlayarak ve sürünerek yatağa girdi. Onu herkese Syracuse' den gelen yeğenim diye tanıttı ve onun ismiyle çağırdı. Paul D onsekiz ay sonra yine çiçek baharlarını aramaya çıktı ama bu kez altında yük arabası vardı.

Alfred, Georgio, Sixo, öğretmen, Hallo, kardeşleri, Setho, Efendi dediği horozu, ağzındaki demirin tadını, yayık tereyağını, ceviz ağacının kokusunu, defter kâğıdını teker teker hepsini göğsündeki tütün tabakasına yerleştirene kadar bir süre geçti. 124 numaraya geldiğinde artık dünyadaki hiç bir meraklı göz, tabakasını açtıramazdı.

Sonunda geldi o ve Paul D onu bir yumrukta yere sermek istedi.

Ohio'da mevsimler tiyatroda gibi davranır. Her biri sahneye baş artist gibi girer, herkesi hayran bırakır ve çeker gider.

Paul D, 124 numaradan, arkadaki barakaya taşındığı zaman yaz sahneden çekilmiş, sonbahar gelip kırmızı ve altın sarısı renklerle herkesin ilgisini üstüne çekmişti. Geceleri, dinlenmek için gösteriye ara verilmesi gerekirken, ölmekte olan doğanın zorlayıcı ve güçlü sesi durmaksızın duyulurdu. Paul D, geceleri ince battaniyesini, gazete kâğıtlarıyla pekiştirmek gereğini duydu. Fakat aklında soğuk geceden başka şeyler vardı. Kapının açıldığını duyduğu zaman dönüp bakmadı.

"Burada ne arıyorsun? Ne istiyorsun?" Soluk alışını duyabiliyordu.

"İçime girmeni ve ismimi söylemeni istiyorum."

Paul D'nin yüreğinin yerinde taşıdığı tütün kutusundan yana kaygısı yoktu. Paslanmış kutu açılamazdı. Kız eteklerini yukarı kaldırdığı ve başını kaplumbağalar gibi ileri uzattığı zaman, ayışığında gümüş gibi parlayan yağ tenekelerine baktı ve sâkin bir sesle konuştu.

"İyi insanlar seni evine kabul ettiğine göre sen de doğru dürüst davranmalısın. Ayıp... Sethe seni seviyor. Kendi kızı gibi. Bunu biliyorsun."

Sevgili eteklerini indirdi ve boş gözlerle ona baktı. Bir adım attı ve arkasına geldi.

"O beni benim onu sevdiğim kadar sevmiyor. Bense ondan başka kimseyi sevmiyorum."

"Öyleyse niçin buraya geldin?"

"İçime girip bana dokunmanı istiyorum."

"Eve dön ve yatağına gir."

"Bana dokunmalısın. İçime gir ve adımı söyle."

Gözleri yağ tenekelerinin üstünde olduğu sürece güvendeydi. Eğer Lot'un karısı gibi titrerse, arkasında duran günahkârın nasıl bir günah işleyeceğini görmek isterse, lanetliye anlayış gösterir ya da aralarındaki ilişkiye saygıdan ötürü onu kollarının arasına alırsa, işi bitikti.

"Adımı söyle."

"Hayır."

"Lütfen söyle. Söylersen giderim."

"Sevgili," dedi; fakat kız gitmedi. Kızın yaklaşan ayak sesini duymadı ve tütün tabakasının kenarlarından düşen paslı pul parçalarının fısıltılarını da duymadı. Bu yüzden kapağın açıldığını anlamadı. Tek bildiği, kızın içine girdiği zaman, "Kırmızı yürek. Kırmızı yürek." diye tekrarladığıydı. bunu yavaş yavaş söylerken, sonra öylesine yüksek sesle bağırdı ki önce Denver, sonra kendisi uyandı. "Kırmızı yürek. Kırmızı yürek. Kırmızı yürek."

Eski açlığa dönmek olanaksızdı. Şükürler olsun, Denver'in bakması bile açlığını gidermeye yetiyordu. Hele bir de kendisine bakılması, iştahın da ötesindeydi; derisini delip geçiyor, açlığın keşfedilmediği bir yere götürüyordu onu. Bu çok sık olmuyordu, çünkü doğrudan doğruya kendisine pek ender bakıyordu; ya da baktığı zaman, Denver onun gözlerinin kendi yüzünde ama aklının başka yerde olduğunu anlıyordu. Fakat bazen-Denver'in hiç beklemediği bir anda- Sevgili parmaklarının eklemlerine yanağını dayayıp Denver'e dikkatle bakardı.

Çok güzeldi. Onun eleştirmeyen, ilgili bakışlarının odak noktası olmak, gözlerin üstüne dikilmesinden iyiydi. Saçının sitili yada şekli için değil de, kendisinin bir parçası olduğu için incelenmesi, bir bahçıvanın durup hayranlıkla baktığı bir gülmüş gibi dudaklarının, burnu ve çenesinin bakışlarla okşanması çok hoşuna gitti. Denver'in teni bu bakış altında inceldi, yumuşadı ve annesinin belini saran pamuklu giysi gibi parlaklaştı. Kendi vücudunun dışına çıkıp, hayal gibi dolaştı; aynı anda hem belirsizlik hem de keskin duygular sezinledi. Hiçbir şeye gereksinimi kalmamıştı. Olan yeterdi.

Böyle zamanlarda sanki Sevgili'nin birşeylere gereksinimi vardı bir şeyler istiyordu. İri kara gözlerinin gerisinde, ifadesizliğin arkasında, elini uzatmış sadaka ister bir hali vardı. Denver seve seve verirdi, eğer nasıl yapabileceğini bilseydi. Hakkında yeterince bilgisi yoktu. Sethe'nin ara sıra sorduğu sorulara verdiği yanıtlardan pek bir şey öğrenmek olası değildi. "Hiçbir şey anımsamıyor musun? Ben de annemi iyi tanımadım, ama birkaç kez gördüm. Sen seninkini hiç gördün mü? Ne tür beyazlardı onlar? Anımsıyor musun?"

Sevgili elinin arkasını kaşıyarak, ona ait bir kadını anımsadığını, sonra ondan koparılıp alındığını söyledi. Bundan başka aklında kalan en belirgin anı, köprüde ayakta durup aşağıya baktığıydı. Beyaz bir adam tanımıştı.

Sethe, bunu ilginç buldu ve vardığı sonuçları Denver'e açıkladı.

"Giysilerini, ayakkabılarını nereden aldın?"

Sevgili, "Aldım, işte" dedi.

"Kimden aldın?"

Yanıt gelmedi. Yalnızca elini kaşımayı sürdürdü. Bilmiyordu, görüp almıştı işte.

Sethe, Denver'e kötü maksatlarına alet etmek için beyaz bir adamın Sevgili'yi bir yere kilitlediğine ve hiç dışarı bırakmadığına inandığını söyledi. Sonradan kaçıp kendini köprüde bulmuş ve bütün kötü anılar aklından silinmişti. Böyle bir olay Çila'nın başına gelmişti. Bir yıldan fazla, baba oğul onu bir odaya kapatmış ama yaptıkları Çila'nın aklından hiç çıkmamıştı.

"O ikisinin bana neler yaptıklarını dünyada tahmin edemezsin." derdi Çila.

Sethe, Sevgili'nin Paul D'den nefret edişinin, garip davranışının nedeni de bu olsa gerek diye düşündü.

Denver, annesinin varsayımlarına katılmıyor ama fikir de yürütmüyordu. Soğuk hava deposu hakkında tek bir sözcük ağzından kaçmasın diye hep gözlerini yere indiriyordu. Sandık odasında annesinin yanında gördüğü beyaz giysinin Sevgili olduğuna, şimdi karşısındaki kızın, yaşamı boyunca ona arkadaşlık eden öz kızkardeşi olduğuna inanıyordu. Kısa da olsa kızın kendisine bakması Denver'i gönül borcuyla dolduruyordu; çünkü çoğu zaman onu seyreden kendisiydi. Ayrıca onun da aklında bazı sorular vardı. Fakat soruları geçmişe değil de bugüne aitti. Fazla meraklı gözükmemek için Sevgiliyle konuşurken dikkatli davranıyordu. Zorlarsa, onu yitireceğinden korkuyordu. Gerçek yaşam yerine, eskisi gibi ağaç evine kapanıp kolonyalarla düş âlemine dalmak istemiyordu.

Bunları düşünerek, annesinin küpelerini nereden bildiğini, geceleri neden soğuk hava deposunu ziyaret ettiğini, uyurken çenesinde gözüne çarpan şeyi sormadı. Sethe lokantadayken, Denver, onu oyalamak için öykü anlattığı, birlikte birşeyler

yaptıklar, bazı şeyleri dikkatle açıkladığı zamanlar kızın bakışlarını üzerine çekebiliyordu. Sevgili'nin içinde sürekli yanan ateşi hiç bir ev işi söndürmeye yetmiyordu. Çamaşırları kollarından su sızacak kadar sıkarken, kapı önündeki karı kürerken, yağmur borusunda sertleşen buzları kırarken, geçen yazdan kalma reçelleri kaynatırken, kümesteki yarıkları çamurla kapatırken, civcivleri etekleriyle ısıtırken hep o yanan ateşi sezebiliyordu. Bu süre içinde Denver hep konuşmak zorundaydı, nasıl ve nedenleri açıklamak için Denver tanıdığı, gördüğü insanları, ve onlara ait öyküleri ballandırarak anlatıyordu. Güzel kokan beyaz kadın ona portakal, kolonya ve yün etekler getirmişti. Bayan Jones şarkılar, alfabeyi ve sayı saymasını öğretmiş, kendisi kadar akıllı erkek çocuğun yanağında madeni para büyüklüğünde bir doğum izi görmüştü. Sethe, patates soyarken ve Bebe Suggs ciğerlerine havayı çekerken, beyaz bir papaz ruhları için dua etmişti. Sevgili'ye kardeşleri Howard ile Buglar'ı anlattı. Yatağın hangi tarafında yattıklarını (üst yatağın kendisine ait olduğunu) Bebe Suggs'ın yatağına geçmeden önce onların hep el ele tutuşarak uyuduklarını söyledi. İlgisini çekmek için bunları yavaş yavaş anlatıyor, huylarından ona öğrettikleri oyunlardan bahsedip, onları evden kaçıran ve içlerini kemiren korkudan hiç söz etmiyordu.

Bugün dışardaydılar. Hava soğuk, yağan kar donmuştu. Bayan Jones'in öğrettiği sayı sayma şarkısını bitiren Denver, çamaşır ipinden topladığı donmuş iç çamaşırları ve havluları Sevgili'nin açılmış kollarına koydu. Çamaşır yığını, iskambil kâğıtları gibi, Sevgili'nin çenesine kadar uzandı. Geri kalanları, sökük ve kahverengi çorapları Denver aldı. Soğuktan uyuşmuş olarak eve girdiler. İçerde çamaşırların buzları çözülecek ve ütü için nem kıvamı tam olacaktı. Odanın çevresinde Denver'in önlüğü ile danseden Sevgili, karanlıkta çiçek olup olmadığını sordu. Denver, ocağa birkaç ağaç dalı atarak, var dedi. Önlüğün uçları beline sarılı olarak dönen Sevgili, susadığını söyledi.

Denver, danseden kızı ilgilendirecek ve eğlendirecek birşey bulmak için aklını yorarken, elma suyu ısıtalım dedi. Artık iyi bir manevra uzmanı olmuştu. Sethe sabah işe gittikten sonra o gelene kadar, Sevgili'yi yanında tutabilmek için binbir neden yaratmakta üstüne yoktu. Sevgili, Sethe'nin eve dönme vakti

yaklaşınca, penceresinin dibine çöker, sonra yavaşça kapıya yönelir. daha sonra da karşılamak için yola çıkardı. Sürekli plan yapmak Denver'i değiştirdi. Eskiden üşengeç, iş yapmaktan kaçınan tembel bir kızken şimdi canlı, devingen, çalışkan, Sethe'nin bıraktığı işlerden daha fazlasını yapan biri olup çıktı. Sevgili'ye devamlı, "Şu işi de yapmalıyız. Annem tembih etti." demezse, kız hülyaya dalıyor, içine kapanıyor, suratını asıp bir köşede oturuyordu. Böylece Denver'in onun yüzüne bakma şansı sıfıra iniyordu. Fakat akşamları olay denetiminden çıkıyordu. Annesi eve gelince, Sevgili'nin gözü ondan başka hiçbir şeyi görmezdi. Geceleri de ne yapacağı belli olmazdı. Ya Denver'den öykü anlatmasını ister, ya da kalkıp Paul D'nin yanma giderdi. Bazen de sessizce ağlardı. Derin uykuya daldığı zaman, gündüz yediği şekerli besinlerden ötürü tatlı kokan nefesini duymak için, Denver ondan yana dönerdi. Arkası dönük yatıyorsa ara sıra uzanıp nefesini koklardı. Herşey eskiden hissettiği açlıktan iyiydi o zamanlar bir yıllık alfabe, tümce kurma ve diğer çocuklarla kurduğu arkadaşlık deneyiminden sonra birden ağzından ses çıkmaz oldu. El işaretlerine karşı sessiz kalıyor, dudak hareketleriyle ilgilenmiyordu. Gözleri ise en ufak şeyi görüyor, renkler göz kamaştırıcı parlaklıkta ortaya çıkıyordu. Ama en müthiş güneş batışlarından en iri yıldızlar ve sonbaharın bütün kan kırmızı renklerinden vazgeçip Sevgili'den gelen soluk sarı renklere razı olabilirdi.

Elma suyu kavanozu boş olduğu zaman bile ağırdır. Tek başına kaldırabildiği halde Denver, Sevgili'den yardım istedi. Kavanoz, kışlık zahirenin durduğu soğuk hava deposunda şeker pancarı ve katılaşmış çedar peynir kalıplarının yanındaydı. Odanın ortasında, içi ot dolu bir şilte, üstünde gazeteler ve bir battaniye vardı. Kış ve kar geldiği halde neredeyse bir aydır üzerinde yatılmış gibi görünüyordu.

Öğle vaktiydi. Dışarısı aydınlıktı ama içerisi tavandan ve duvar aralıklarından sızan ışık dışında, karanlıktı. Karanlık onları yalayıp yutuyordu.

Kapı kapandı. Denver, Sevgili'nin nerede olduğunu göremedi.

"Neredesin?" diye gülerek fısıldadı.

"Burada" dedi Sevgili

"Nerede?"

"Gel, bul beni."

Denver sağ elini öne uzatarak bir kaç adım attı. Ayağı takılıp şiltenin üstüne düştü. Gazeteler hışırdadı. Tekrar gülerek, "Hadi, Sevgili, çık ortaya" dedi.

Kimse yanıt vermedi. Denver kollarını sallayarak, patates çuvalları, yağ tenekesi, asılı tütsülenmiş domuz etine dokunup insan olup olmadığını anlamaya çalıştı.

"Oyalanmayı bırak," dedi ve rüyada olmadığını anlamak için tavandan sızan ışığa baktı ve hâlâ soğuk hava deposunda olduğundan emin olmak istedi.

"Susadım diyen sensin. Elma suyu istiyor musun, istemiyor musun?" Denver'in sesi hafif suçlayıcıydı. Onu kızdırmak istemedi ama korkmağa başlamıştı. Sevgili ne gözüküyor ne de sesi çıkıyordu. Hışırdayan gazetelerin arasından ayağa kalkmaya çalıştı. Kollarını öne doğru uzatarak, yavaşça kapıya doğru yürüdü. Kapı mandalı ya da tokmağı yoktu Çengeli kaldırıp kapıyı itti. Soğuk güneş ışığı karanlığın yerini aldı. Oda girdikleri gibiydi ama Sevgili ortada yoktu. Artık onu daha fazla aramanın gereği yoktu çünkü herşey bir bakışta gözüküyordu. Başını çevirdi çünkü kaybı dayanılmazdı. Geri adım atarak tekrar barakaya girdi ve kapı arkasından kapandı. Karanlığa aldırmadan sağa sola çarparak, örümcek ağlarına, peynirlere, eğrilmiş raflara, şilteye dokunarak ilerledi. Ayağı takılıp düşseydi, farkına varmıyacaktı çünkü kolunun, ayağının ya da dizlerinin gövdesine ait olduğunu unuttu. Kendini nehir yüzeyinde ve karanlıkta sürüklenen kopmuş buzul parçasına benzetti. Soğuktu; kırılabilir ve eriyebilirdi.

Zorlukla soluk alıyordu ve ışık olsa da birşey göremiyecekti çünkü ağlıyordu. Tam böyle olabileceğini düşünmüştü. Odaya girer gibi kolay olmuştu. Kütük üstünde sihirli bir yaratık gibi ortaya çıkmış, yüzü güneş ışığında parlamış ve karanlık bir barakanın içinde yok olmuştu.

"Sakın gitme". dedi hıçkırıklar arasında "Sakın geri dönme."

Paul D eve geldiği zaman ocağın başında çaresizlikten ağlamıştı, Denver. Şimdi daha kötüydü. O vakitler kendisi için üzülmüştü. Şimdi ağlıyordu çünkü artık kendisi yoktu ki. Ölüm

bile bundan iyiydi. Ağırlığının hafiflediğini ve eriyip yok olduğunu algıladı. Erimeyi bir süre durdurabilmek için şakaklarındaki saçı çekmeye başladı. Çeneleri kenetlenmiş bir halde hıçkıra hıçkıra ağladı. Kalkıp kapıyı açmak istemedi çünkü onun için dışarda dünya yoktu. Karanlık, soğuk hava deposunda kalıp karanlığın onu yutmasını yeğledi. Birinin daha onu bırakıp gitmesine izin veremezdi. Bir sabah uyandığında bir kardeşi, bir başka sabah da öteki kardeşi çekip gitmişti. Annesi ile şalgam yerken, sulu şeyleri Bebe Suggs'a ayırırlardı. Bir gün annesi, kapı tokmağım tutarak, "Bebe Suggs gitti, Denver." dedi. Annem de ölüp giderse, ne yaparım diye düşünürken, Paul D onu annesinden ayırdı. Şimdi de rüyasında bile hayal etmediği düş gerçekleşmiş; ama onu gazete yığınları arasında bırakıp gitmişti.

Ayak sesini duymadan birden Sevgili yanında beliriverdi. Gülümsüyordu.

Denver etek uçlarını yakaladı. "Beni bıraktığını, oraya gittiğini ve artık bir daha geri gelmiyeceğini sandım." dedi.

Sevgili gülerek, "orada almak istemiyorum ki. Ben buradayım." dedi. Şiltenin üstüne uzandı ve tepedeki çatlakları seyretmeye koyuldu.

Denver, gizlice eteğinin bir ucunu, parmaklarının arasına sıkıştırdı. Yattığı yerden Sevgili birden doğruldu.

"Ne var?" diye Denver sordu.

"Bak," diyerek güneşin sızdığı çatlakları gösterdi.

"Ben birşey görmüyorum." Denver, işaret ettiği yere baktı. Sevgili elini indirdi. "Ben öyleyim" dedi ve başını öne eğerek sallanmaya ve hafifçe inlemeye başladı.

"İyi misin, Sevgili?"

Sevgili gözlerini aynı noktaya dikti. "Bak oradaki yüze." Denver baktı ama karanlıktan başka bir şey görmedi.

"Kimin yüzü?"

"Benim yüzüm, o benim işte."

Tekrar gülümsedi

Güzel Evim'deki zencilerin sonuncusu kendini erkek sanıyordu. Diğerleri de öyle: ama bu çok zaman önceydi. Satılmış olan geri gelmedi, kaybolan bulunmadı. Birinin ölmüş olduğundan emindi; yaşadığı sandığı adam ise kesik süte ve tereyağına bulandığı için yaşama nedeni kalmamıştı. Kentucky'deki zencilerin içinde, yalnız beşinin erkek olduğuna inanarak büyümüştü. Garner, ona karşı çıkmalarına ve yanlışlarını yüzüne söylemelerine izin verirdi. İzin almadan yapacakları şeyleri arar dururlardı. İsterlerse, annelerini satın alabilir, at ya da eşlerini seçebilir, silah kullanabilir, hatta okuma bile öğrenebilirlerdi. Ama istemediler çünkü onlara ilişkin önemli birşey kâğıda dökülmezdi.

Erkeklik bu muydu? Herşeyi bilmesi gereken beyaz adama göre öyleydi. Onlara çalışmama hakkı yerine nasıl çalışacaklarının seçimini bırakmıştı. Garner'le olan ilişkileri belli kalıplar içindeydi. Onlara güvenilir, sözlerine inanılır ve en önemlisi de söyledikleri dinlenirdi.

Garner onların sözlerine ve duygularına önem verirdi. Kölelerine danışmak, otoritesini ve gücünü azaltmazdı. Öğretmen enişte ise tam aksini yaptı. Ancak Güzel Evim'de oranın adamlarıydılar. Dışarda insan ırkına zarar veren yaratıklardı. Dişleri olmayan çoban köpekleri, boynuzsuz boğalar, iğdiş edilmiş beygirler gibiydiler. Çıkardıkları sesler insanların konuşma diline benzemezdi. Paul D, öğretmenin haksız olduğunu biliyordu. Fakat şimdi içine kuşku girmişti. Georgia'nın Alfred kenti vardı, Delaware vardı, Sixo vardı ama gene de kuşkulandı. Eğer öğretmen haklıysa, şimdi kızı yerinde birinin oyuncağı olmasını açıklamak mümkündü. İstemediği halde onunla yatıyor-

du. Onu kendi gözünde küçülten yalnızca cinsel arzusu değildi. Kız onunla istediği gibi oynadığı, istediği yere sürüklediği için, acaba öğretmen haklı mıydı diye düşünmeye başladı. Akşamları ne kadar gayret etse merdivenleri tırmanıp yukarı çıkamıyor; mutfakta, sandık odasında, ya da zahire odasında gece geçiremiyordu. Ve denedi. Çamurun içine daldığında soluğunu tutmuş; titremesi başlayınca yüreğini katılaştırmayı becermişti. Ama bu daha kötüydü; balyozu taşa indirerek kanın kaynamasını durdurabilmesinden da fenaydı. 124 numarada akşam yemeğinden kalktıktan sonra, gözleri merdivenlere takılınca önce midesi bulanıyor, sonra tiksintiden ürperiyordu. O, o. O ki henüz ölmemiş hayvanın çiğ etini yemiş, çiçek açmış erik ağaçlarının arasında yüreği henüz çarpan bir kumrunun göğsünü çatır çatır çiğnemişti. Çünkü o bir erkekti ve erkek de yapması gerekeni yapardı; gece olduğunda kuru bir kuyunun içinde altı saat kımıldamadan kalmıştı; tilkiyle elleriyle boğuşup onu yenmişti; izleyen tavuklar bir erkeğin ne olduğunu anlasınlar diye, kardeşlerinden çok sevdiği adamın ateşte yanmasını kuru gözle izleyebilmişti. İşte o aynı adam Georgia'dan Delaware'e yürümüş ama şimdi 124 numaralı evde istediği yere gidemiyor ya da olduğu yerde kalamıyordu yazık!...

Paul D ayaklarına hâkim olamıyordu, fakat konuşabilirdi. Bir gün Sethe lokantadan dönerken onu yolda yakalayıp son üç haftayı anlatabilirdi.

Onu bekledi. Sawyer'in lokantasının arka tarafındaki dar sokakta kışın öğleden sonra hava akşam karanlığına bürünmüştü. Öğretmenlerin arkasında sıraya dizilen çocuklar gibi aklına üşüşen sözcükleri nasıl söyliyeceğini prova ediyor ve Sethe'nin yüzünün alacağı hali hayal ediyordu.

"Şey bu.... bir erkek değil. Dinle bak... öyle değil. Demek istiyorum ki bu bir erkek zaafı değil. Onunla başa çıkabilirim. Bana birşeyler oluyor. Ondan hoşlanmadığımı biliyorsun. Sethe, bu kız bana büyü yapıyor ve ben büyüyü bozamıyorum."

Ne? Koca bir adam küçük bir kızın büyüsüne kapılır mı hiç? Ama eğer bu kız, bir kız değil de kılık değiştirmiş başka bir şeyse... Tatlı bir genç kız gibi görünen alçağın biriyse? ve asıl sorun onunla yatıp yatmamak değildi; sorun 124 numarada istediği gibi kalıp, istediği yere gidememekti. Asıl tehlike Set-

he'yi yitirmekti; onu bırakıp kaçacak kadar erkek değildi; onun için olayı öğrenmesi ve korumak istediği kadından yardım istemesi ağrına gidiyordu. Allah belasını versin, herşeyin cehenneme kadar yolu vardı.

Paul D avuçlarının içine üfledi. Rüzgârın şiddetinden kapının önünde yemek artığı bekleyen köpeklerin sırtlarındaki tüyler kabardı. Köpeklerle bakıştı.

Sonunda arka kapı açıldı ve Sethe koltuğunun altında bir kap yemek artığıyla ortaya çıktı. Paul D'yi görünce, Oh dedi ve tebessümünde hem hayret hem sevinç vardı.

Paul D gülümsediğini sandı. Hava o kadar soğuktu ki bundan emin değildi.

"Kapıda sevgilileri bekleyen kızlar gibi hissettim. Kimse beni işten almaya gelmezdi. Dikkat et. Bu ilgiyi hep bekleyebilirim." dedi ve elindeki iri kemikleri ve yemek artıklarını köpeklerin önüne attı.

"Gidip kabı temizlemeliyim, hemen gelirim." dedi.

Paul D başını salladı ve Sethe mutfağa döndü.

Köpekler ses çıkarmadan yediler ve Paul D hiç olmazsa onlar istediklerini elde ettiler diye düşündü. Sethe onlara yetecek kadar verdiyse.

Başındaki eşarp kahverengi yündendi. Rüzgâr uçurmasın diye düzeltti.

"Bugün işten erken mi çıktın?"

"Evet."

"Birşey mi oldu?"

"Bir bakıma evet," dedi ve dudaklarını yaladı.

"İşten çıkarıldın mı?"

"Hayır. İşle ilgisi yok. Şey..."

"Ney?"

"Sethe söyleyeceklerim hoşuna gitmeyecek."

Sethe durdu ve yüzünü ona ve rüzgâra döndü. Başka bir kadın olsa, rüzgârdan gözünü kısar ya da korunmaya çalışırdı. Başka bir kadın onu endişeyle süzer, yalvarır, hatta kızardı, çünkü anlatacakları elveda, ben gidiyorum demekti.

Sethe ona sakin sakin baktı; başı dertte olan adamı anlamaya, bağışlamaya, dahası serbest bırakmaya hazırdı. Nedeni neyse ziyanı yoktu. Kimsenin kabahati değildi.

Sethe'nin ne düşündüğünü biliyordu. Yanılıyordu. Onu terk etmiyecekti. Söylecekleri bundan beterdi. Gözlerindeki suçlamayan açık beklentiyi görünce söyleyemedi. Rüzgârdan gözlerini kısmayan kadına, "Ben doğru dürüst bir erkek değilim" diyemedi.

"Hadi Paul D, hoşlanmasam da ne diyeceksen söyle."

Niyetli olduğu şeyi söylemeyince, hiç aklında olduğunu bilmediği bir söz çıktı ağzından. "Hamile kalmanı istiyorum, Sethe. Bunu benim için yapar mısın?"

Sethe katıla katıla güldü. Paul D de ona katıldı.

"Buraya bunu söylemek için mi geldin? Delisin sen. Evet. Haklısın söylediğinden hoşlanmadım. Bu işler için sence yaşlı değil miyim?" Parmaklarını adamın ellerine bıraktı.

"Düşün bu konuyu." dedi. Belki de bu bir çözümdü. Ona bağlılığını, erkekliğini kanıtlayacak ve kızın büyüsünden kurtulacaktı. Sethe'nin parmaklarını yanağına değdirdi. Sethe, gülerek ellerini çekti. Güpegündüz bu rüzgârda elalem görse ne derdi!

Biraz zaman kazanmıştı. Bedelin ağır olmaması için dua etti.

Dar sokaktan caddeye çıkarken el ele tutuşmayı bıraktılar. Rüzgâr orada hafiflemişti, fakat kuru soğuk yayaları hızlı yürümeye zorluyordu; paltoları içinde kaskatı kesilmişlerdi. Kimse kapı eşiğinde durmuyordu; dükkân pencerelerinden dışarı bakan da yoktu. Yiyecek ya da odun götüren arabaların tekerlekleri sanki canı acıyormuş gibi gıcırdıyordu. Meyhanelerin önüne bağlanmış atlar soğuktan titriyor ve gözlerini kapıyordu. Onlara doğru gelen dört kadının, ikisi aynı hizadaydı, tahta kaldırımda topuklarının sert seslerini duydular. Kadınların geçmesine izin vermek üzere tahtalardan sokağın çamuruna basarken Paul D, Sethe'nin dirseğini tutarak yardım etti.

Yarım saat sonra şehrin ucuna varınca, Sethe ve Paul D yeniden birbirlerinin parmaklarını yakaladılar; ara sıra biribirlerinin sırtlarını sıvazladılar. Yetişkinler gibi davranmadıklarından sıkılırken genç gibi hareket ettiklerine sevindiler.

Bu iş çözümlendi diye düşündü. Anasız bir kız aralarını bozamazdı. Serseri, köpek yavrusu gibi bir kız onu parmağında oynatamaz, kendinden şüpheye düşüremez, yalvartıp itirafa sü-

rükleyemezdi. Başardığından emin, kolunu Sethe'nin omuzuna attı. O da başını adamın göğsüne dayadı, o an ikisi içinde değerli olduğundan, yanlarından birisinin geçmesine aldırmadan bir süre öyle durdular. Kış güneşi alçalmıştı. Sethe gözlerini kapadı. Paul D yolu çevreleyen kararmış ağaçlara baktı; sanki kolları saldırıya karşı savunmak için havaya kalkmıştı. Birden sessizce kar yağmaya başladı; sanki gökten bir armağan iniyordu. Sethe, gözlerini açıp "Tanrının lûtfu" dedi. Paul D'ye de o anda hissettiklerini vurgulamak için ve gereksinme duydukları zaman anımsanmak üzere gönderilen bir lütuf gibi geldi bu.

Kuru kar tanecikleri, taşa düşüp ses çıkaran madeni para gibi, iri ve ağırdılar. Karın sessiz yağışı Paul D'yi hep şaşırtırdı. Yağmur gibi değildi. Sanki gizdi.

"Koş" dedi Paul D.

"Sen koş. Ben bütün gün ayaktaydım."

"Sanki ben oturuyordum." diyerek onu kolundan çekti.

"Dur, dur. O kadar hızlı koşamıyorum."

"Öyleyse kendini bana bırak," diyerek onu sırtına aldı ve karla beyazlaşan tarlaları koşarak geçmeye başladı.

Soluk soluğa kalınca, onu yere indirdi. Sethe gülümsüyordu.

"Sana karda oynayacak çocuklar gerek," dedi ve baş örtüsünü düzeltti.

Paul D gülümsedi ve ellerini soluğuyla ısıttı, "Bu işi başarmak için istekli bir eş gerek bana."

"Evet, haklısın," dedi Sethe.

Saat öğleden sonra dört olmuş ve eve yaklaşmışlardı. Onlara doğru uçarak gelen biri vardı. Dört aydan beri aynı kişi, Sethe'yi karşılamaya koştuğu halde, Paul D ile birbirleriyle öylesine ilgiliydiler ki kızı yanlarında görünce şaşırdılar.

Sevgili, Paul D'ye bakmadı bile. Bütün ilgisi Sethe üzerindeydi. Üstünde palto, atkı, şapka yoktu. Elinde bir şal tutuyordu. Şalı Sethe'nin omuzlarına koymak üzere kollarını uzattı.

"Deli kız," dedi Sethe. "Senin üstünde bir şey yok." Paul D'nin önüne geçerek, şalı aldı ve Sevgili'nin boynuna ve başına sardı. "Biraz aklını başına toplaman gerek." diyerek onu sol kolunun altına aldı. Yağan kar tanecikleri Paul D'yi dondurdu. Sevgili gelmeden önceki Sethe'nin sıcaklığı yok olmuştu. Ka-

dınların arkasından yürürken içinde kabaran öfkeyi bastırmaya çalıştı. Pencerede duran Denver'i görünce, "Sen kimden yanasın?" diye içinden geçirdi.

Sorunu Sethe çözdü. Hiçbir şeyden kuşkulanmadan her şeyi çözümledi.

"Bu gece artık orada yatmıyacaksın, değil mi Paul D." diyerek gülümsedi, ve zorda kalan bir dosta yardım eder gibi, gökten gelen soğuk havanın etkisiyle baca öksürdü. Pencere pervazları kış rüzgârıyla sarsıldı.

Paul D içtiği çorbadan başını kaldırdı.

"Yukarı kata, ait olduğun yere gel," dedi Sethe "... ve orada kal."

Sevgili'den çevreye yayılan kötülük dalgaları Sethe'nin sıcak ve sevecen tebessümünde eriyip gitti.

Paul D daha önce de, ve yalnızca bir kez, bir kadına minnet duygusu ile bağlanmıştı. Açlıktan ve yorgunluktan bitkin, ormanda sürünürken, önüne ilk çıkan zenci kulübesinin kapısını çaldı. Kapıyı açan kadına, odunları kesip yığmada kendisine yardım edebileceğini, karşılığında yalnızca yiyecek istediğini söyledi. Kadın onu baştan aşağı süzdü.

"Biraz sonra," dedi ve kapıyı araladı. Açlıktan ölmek üzere olan bir adama verilmemesi gereken tuzlu domuz sucuğunu yedirdi. Fakat midesi karşı çıkacak durumda değildi. Daha sonra yatak odasında patiska çarşafları ve iki yastığı görünce, göz pınarlarında beliren şükran göz yaşlarını kadına belli etmemek için gözlerini sildi. O ana kadar toprak, otlar, çamur, yapraklar, samanlık ya da deniz kabukları üzerinde yatmıştı. Beyaz patiska çarşaf aklının ucundan bile geçmemişti. İnleyerek yatağa kendini attığı zaman, kadın çarşaflarla sevişmesine ses çıkarmadı. O gece, kendisine domuz eti ve temiz çarşaf sunan kadını asla terketmiyeceği üzerine kendi kendine ant içti. O yatağı bırakmaması için kadının onu öldürmesi gerekti. On sekiz ay sonra, Kuzey Bankası ve Demiryolu Şirketi tarafından satın alındığı zaman, bile onu çarşafta yatmaya alıştıran kadına hissettiği duygusu azalmadı.

Şimdi ikinci kez bir kadına teşekkür borçluydu. Sanki uçu-

rumun kenarından alınıp emin bir yere bırakılmıştı. Sethe'nin yatağında yatarken, onun isteklerini bildiği sürece, iki kaçık kızla başa çıkabileceğinden emindi. Pencereden kar tanelerini izleyerek yatakta gerindi. Onu lokantaya götüren kuşkuları yok etmek kolay gözüktü. Kendine güveni artmıştı. Onun korkaklık dediği şeye başkaları sağduyu diyebilirdi.

Sethe, başı Paul D'nin omuzunda yatarken, lokanta kapısında bebek yapma konusunda söylediklerini ve yüzünün aldığı ifadeyi anımsadı. Gülüp Paul D'nin elini tutmuş olmasına karşın sözleri onu korkuttu. Erkeğin tek istediği cinsel ilişki olsa iyiydi. Fakat tekrar çocuk sahibi olmaktan korkuyordu. Yeniden güçlü, her an tetikte ve özverili olması gerekecekti. Aman tanrım beni bunlardan esirge diye düşündü. Yaşam kavgası yeter de artardı bile!... Vurdum duymaz olmasan, anne sevgisi insanı öldürebilirdi. Neden onu hamile bırakmak istiyordu? Onu kendine bağlamak için mi? Adını sürdürmek için mi? Herhalde bir sürü yerde çocukları vardı. On sekiz yıl gezgincilik ettikten sonra kuşkusuz orada burada bir kaç çocuk bırakmıştı. Hayır! Onun çocuklarına kızıyordu. Denver'den sonra Sevgili'yi de çocuğu gibi görmesi, Paul D'yi çileden çıkarıyordu. Kızları onunla paylaştığı için kıskanıyordu. Üçü bir arada gülüp konuştukça kendini dışlanmış hissediyor, aralarındaki özel bağı koparamıyacağını biliyordu. Ona, kızlardan daha az vakit ayırdığı için içerliyordu. Bir aile gibi olmalarına karşın, Paul D kendini aile reisi gibi görmüyordu.

Şunu bana diker misin, Setheciğim?

Hım, hım... olur ama önce şu iç etekliği bitirmeliyim de. Buraya geldiğinde kızın üstündekinden başkası yoktu ve herkes bir değişiklik ister.

Pasta kaldı mı?

Galiba son dilimi Denver yedi.

Evin her köşesinde ve çevresinde yatmasından yakınmaksızın ve hatta bunu düşünmeksizin, bu gece kendiliğinden son vermişti buna.

Sethe içini çekti ve elini Paul D'nin göğsüne koydu. Tekrar hamile kalmamak için Paul D hakkında bir sürü karşıt düşünce ileri sürdüğünü biliyordu. Ama onun gerektiği kadar çocuğu vardı. Bir gün oğulları çıkar gelirse, Denver ve Sevgili'yi de sa-

yarsak, tam olmuyorlar mıydı? Güneş ışığında yüzünü bile görmeden yıllardır hayalini kurduğu düş gerçekleşmemiş miydi?

Sethe'nin elinin altında Paul D'nin göğsü körük gibi inip kalkıyordu.

Denver bulaşıkları bitirdi ve masaya oturdu. Sethe ve Paul D odadan çıktıklarından bu yana yerinden kımıldamadan oturan Sevgili parmağını emmeye başladı. Denver bir süre Sevgili'nin yüzüne baktı ve "Annem onun burada kalmasını istiyor" dedi.

Sevgili parmağını ağzından çekmeden, "Onu bu evden kov." dedi.

"Eğer adam giderse, annem sana çok kızabilir."

Sevgili baş parmağı ve işaret parmağını birleştirip ağzından bir diş koparttı. Hiç kan akmadı. Denver, "Ayy, canın acımadı mı? diye sordu.

Sevgili dişe baktı ve şöyle düşündü. Belki arkadan kolu, eli veya ayak parmağı da düşebilirdi. Belki'de bir sabah Denver uyanmadan ve Sethe işe gitmeden, her uzvu uçup gidebilirdi. Tek başına kalınca başını omuzu üstünde, bacaklarını kalçalarına bağlı tutmak zor geliyordu. Parça parça her tarafı ayrılıp yok olabilirdi. Dişine bakınca, parçalara ayrılma işlemi başladı diye düşündü.

"Akıl dişin olmalı," dedi Denver. "Acıdı mı?"

"Evet."

"O halde neden ağlamıyorsun?"

"Nee?"

"Canın acıyorsa, niçin ağlamıyorsun?"

Elinde tuttuğu beyaz dişe bakarak ağlamaya başladı. Kaplumbağalar sudan çıktığı ve Sethe'yi Paul D'nin kollarında gördüğü zaman ağlamak istediği gibi gözlerinden yaşlar iniyordu. Dilinin ucuyla ağzının kenarındaki tuzlu suyu yalarken, omuzlarına dolanan Denver'in kolları onu parçalara ayrılmaktan ko-

rur diye ümit etti.

Üst katta yatanlar hiç bir şey duymadı. Fakat aşağıda dışarıda ve 124 numaralı evin çevresinde durmadan kar yağdı, yağdı. Karın kalınlığı gittikçe artıyor, herşeyi örtüyordu.

Bebe Suggs'in aklının gerisinde, eğer Halle becerip gelebilirse, Tanrının bu lütfunu kutlamak gerekir düşüncesi vardı. Bu sonuncu oğlu, kendisi için bu işi başarmalıydı. Anasını kölelikten kurtarmış, üç çocuğunu John ve Ella evine getirmişti. Çocuklar gelip de Sethe ortada görünmeyince hem korktu hem sevindi. Sevindi, çünkü kurtulanlar arasında üç torunu vardı, iki oğlan bir de emekleyen kız. Korktu, çünkü oğlu ve gelini Sethe'nin başına gelenleri bilmiyordu. Aklında bir sürü soru birikti. Neden gecikmişlerdi? Sethe neden tekneye binmemişti? Kimse tek başına başaramazdı. Avcıların keklik yakalaması ya da tavşanların tuzağa düşmesi gibi, ele geçmelerinden başka tek başına nereye gideceğini bilemezdi. Biri yolu göstermezse, kaybolup giderdin.

Perişan, üstü başı yırtık, kolunda yeni bir torunla Sethe ortaya çıkınca, içi ferahlamıştı. Fakat Halle gelmeden Tanrıya şükretmeyi erteledi.

Herşey Stamp Paid'le başladı. Sethe 124 numaralı eve geldikten yirmi gün sonra, Stamp Paid eline yılan balığı tutuşturduğu kadınla, yeğeninin ceketine sardığı bebeği görmeye geldi.

Sonra eline iki kova alıp yalnız kendisinin bildiği nedenle, nehir kıyısında bir yere böğürtlen toplamaya gitti. Oradaki böğürtlenlerden bir tane yemek, kiliseye gitmekten daha hoş bir haz verirdi. Stamp Paid beş kilometre yürüdü, kimsenin ulaşamayacağı dikenlerin arasından dere yatağına indi. Üstü başı yırtıldı, kollarını sivrisinek ve arılar soktu, dikenler yırttı. Fakat her bir böğürtleni zedelemeden teker teker topladı. Öğleden sonra iki kova dolusu böğürtlenle 124 numaralı evin verandasına geldi. Bebe Suggs onun yırtılmış giysilerini, kanayan elleri-

ni, köseleleşmiş yüzünü ve boynunu görünce kahkahayı bastı.

Buglar, Howard, başı bağlı kadın ve Sethe de gelip manzarayı görünce gülmeye başladılar. Balıkçı, ajan, iz sürücü, kurtarıcı ve casus olarak bildikleri bu yaşlı kurnaz adam hiç aldırmadan, böğürtlenlerden birini üç haftalık Denver'in ağzına koydu. Kadınlar bağrıştı.

"O bebek daha, onu yiyemez Stamp."

"Barsakları bozulur."

"Midesi kaldırmaz."

Fakat bebeğin ağzını şapırdattığını ve gözlerini zevkle açtığım görünce, onlar da atıştırmaya başladı. Sonunda Bebe Suggs oğlanların eline vurarak kovadan uzaklaşmalarını söyledi ve ellerini yıkaması için Stamp'i kuyuya gönderdi. Böğürtlenlerle adamın iyiliğine ve sevgisine değer verecek. bir şeyler yapmaya karar verdi. İşte olay böyle başladı.

Hemen pasta hamuru yaptı. Üç ya da dört tepsi meyvalı tortanın kendilerine çok fazla geleceğini düşünerek Ella ve Stamp'i de davet etti. Sethe, arkadan birkaç tavuk da eklersek iyi olur diye düşündü. Stamp de tuttuğu balıkları getirdi.

Denver'in zevkle açılan gözlerinden doksan kişilik bir ziyafete gelindi. 124 numaralı ev gecenin geç vaktine kadar kahkaha ve seslerle çınladı.

Doksan kişinin bu kadar çok yemesi ve gülmesi onları kızdırdı. Ertesi sabah uyandıklarında Stamp Paid'in ceviz ağacı dalıyla çevirdiği tatlı su levreğini, sol eliyle de tavadan yağ sıçramasın diye siper aldığını; kremalı mısır pudingini, fazla yemiş yorgun çocukların çayırda uyuklamasını, ellerinde hâlâ tuttukları kızarmış tavşan etinin ufak kemiklerini anımsayınca kızdılar.

Bebe Suggs'ın üç dört kalıp tortası on, on iki tepsiye, Sethe'nin iki tavuğu beş hindiye dönüştü. Taa Cinncinnati'den getirilen bir kalıp buz-ki üzerine şekerle karışmış ezilmiş karpuz ve nane likörü dökerek bol yapıldı-sonradan çilek şurubu ile dolu banyo küveti içinde bir araba dolusu buz parçacıkları haline dönüşmüştü. 124 numaralı evin kahkaha, iyi niyet ve doksan kişiye yetecek yemekle dolup taşması onları öfkelendirdi. Bu çok fazla oldu diye düşündüler. Kutsal Bebe Suggs bunu nasıl yapabiliyordu? Niçin hep ilgi odağı olmayı başarıyordu? Nasıl

oluyor da neyi, ne zaman yapacağını hep biliyordu? Öğüt vermek, haber iletmek, hastaları iyileştirmek, kaçakları saklamak, herkesi sevmek, yemek pişirmek, vaaz vermek, şarkı söyleyip dans etmek yalnızca ona özgü bir iş miydi?

İki kova böğürtleni alıp ondan on tane, belki de on iki kalıp pasta yapmak; hemen hemen bütün kasabaya yetecek kadar çok hindi pişirmek; Eylül ayında taze bezelye bulmak; inek olmadığı halde taze kaymak sağlamak; buz, şeker, ekmek tatlısı, şekerli galeta ikram etmek onları hırstan çılgına çevirdi. Nimet dağıtmak Tanrıya vergiydi. Bunlar eski bir kölenin yapacağı işler değildi. O köle ki ağırlığı hiç bir zaman elli kiloyu geçmemiş, ya da sırtına bebek bağlı olarak bamya toplamamıştı. Onlar gibi on yaşındaki beyaz bir oğlandan kırbaç yememişti. Üstelik kölelikten kaçmamış, ona tapan oğlu özgürlüğünü efendisinden satın almıştı. Ohio nehrine bir araba ile geldiğinde göğsüne sıkıştırılmış özgürlük kâğıdı vardı. Arabayı efendisi sürüyordu. Garner adındaki adam oraya yerleşme masraflarını ödemiş, Bodwin'lerden oturduğu iki katlı evi ve kuyuyu kiralamıştı. Beyaz Bodwin kardeşlerin biri erkek, diğeri kadındı. Stamp Paid, Ella ve John'a giysiler, kaçaklara lâzım olan araç gereçleri verirlerdi. Kölelerden fazla kölelikten nefret ederlerdi.

İşte bunlardan ötürü diğerleri kızgındı. Ertesi sabah 124 numaralı evdeki ziyafetten sonra dolu midelerini karbonatla rahatlattılar. Birbirlerine oburluğun, israfın ve kendini beğenmişliğin başlarına felâket getireceğini fısıldadılar.

Bebe Suggs ertesi sabah torunlarına mısır lapası pişirirken, çevredeki hoşnutsuzluk havasını sezdi. Daha sonra bahçede biber ağacının kökündeki toprağı çapalarken, durdu, burnuna gelen kokuyu sevmedi. Çevresine bakındı. Ötede Sethe fasulyelerin yanına çömelmişti. Omuzları, sırtındaki yaralar iyileşsin diye koyduğu merhemli bezler yüzünden biçimsiz duruyordu. Yanındaki sepette üç haftalık bebeği vardı. Kutsal Bebe Suggs gözlerini gökyüzüne kaldırdı. Mavi ve açıktı. Yeşil yapraklarda ölümü anımsatacak bir iz yoktu. Kuşlar ötüyor, Gel Oğlum adındaki köpek yavrusu bir gece önceden arta kalan kemiklerle oynuyordu. Evden Buglar, Howard ve emekleyen kızın sesleri geliyordu. Herşey yerliyerindeydi, ama eksik birşeyler vardı. Sebze bahçesinin arkasına mısır ekmişti. Ziyafet için pek çoğunu

koparmasına karşın gene epey vardı. Bebe Suggs çapasına dayandı. Stamp bir gece önce söz verdiği gibi odun kırıyordu. Baltanın sesini duydu. Çapaya dayanmışken, düşüncelerini yoğunlaştırdı. Kimsenin onun için dua etmediğini biliyordu. Fakat bu nefret havası yeniydi. Çevrede beyazlar olmadığına göre karaderililerden geliyordu bu hava. Sonra birden anladı. Dostları ve komşuları çizgiyi aştığı, fazla verdiği için ona kızmışlardı.

Bebe gözlerini kapadı. Belki haklıydılar. Birden bu hoşnutsuzluk kokusunun ardından başka bir koku geldi burnuna. Karanlık kötü bir şey geliyordu. Öteki kokunun sakladığı, anlıyamadığı bir şey.

Ne olduğunu bulmak için gözlerini sıkıca kapadı ama tek sezebildiği uzaktan gelen ayak sesleri oldu.

Çapalamayı sürdürdü. Ne olabilirdi? Onu incitecek daha ne kalmıştı? Halle'nin ölüm haberi mi? Hayır. Buna çoktan hazırlıklıydı. Çocuklarının sonuncusu doğduğu zaman yüzüne bile bakmamıştı. Büyüyüp yetiştiğini göremedikten sonra ne gereği vardı. Yedi kez aynı hatayı işlemişti. Küçük ayakları okşamış, el parmaklarını teker teker sevmişti. Hiçbirinin süt dişleri döküldükten sonraki dişlerini görmemiş, yürüdükleri zaman başlarını nasıl tuttuklarını bilememişti. Patty'nin peltekliği geçmiş miydi? Famuous'un cildi sonradan ne renk olmuştu? Johnny'nin çenesindeki yarık mıydı yoksa gamze mi? Dört kızını en son gördüğünde koltuk altarında daha tüy çıkmamıştı. Acaba Ardelia hâlâ yanmış ekmek kabuğunu seviyor muydu? Yedisi de gitmiş ya da ölmüştü. En küçüğüne dikkatli bakmanın ne yararı vardı? Her nedense onu yanında alıkoymasına izin vermişlerdi. Nereye gitse birlikteydiler.

Carolina'da kalçasını incittiği zaman fiyatı çok düştü. On yaşındaki Halle'den bile daha ucuza Bay Garner'e satıldı. Bay Garner onları Güzel Evim denilen çiftliğe götürdü. Kalçasından ötürü üç ayaklı köpek gibi sekerek yürüdü. Fakat Güzel Evim'de çalışacağı bir pirinç ya da tütün tarlası yoktu ve kimse ona bir fiske bile vurmadı. Lilian Garner onu, her nedense Jonny diye çağırır, ama asla dövüp sövmezdi. Bir keresinde ayağı inek pisliğine takılıp düşmüş ve önlüğünün içindeki bütün yumurtaları kırmıştı. Kimse ona "Ne yaptın kara kaltak?" dememiş, itip kakmamıştı.

Daha önce bulunduğu yerlerle karşılaştırılınca, Güzel Evim o kadar büyük değildi. Bütün ev halkı Bay ve Bayan Garner, kendisi, Halle ve hepsine Paul adı verilmiş dört erkek çocuktan oluşmuştu. Bayan Garner çalışırken şarkı mırıldanır, Bay Garner ise sanki bütün dünya zevk alarak oynadığı bir oyuncakmış gibi davranırdı. Tarladaki işleri erkek çocuklar yapardı; ona gereksinimleri yoktu. Olsa da işi beceremezdi. Bütün işi Lilian Garner'e yardım etmekti. Birlikte yemek pişirir, konserve yapar, çamaşır yıkar, ütü yapar, giysi diker, mum ve sabun yapar, tavuklara, domuzlara, köpek ve kazlara yem verir, inek sağar, ateş yakar ve tereyağ yaparlardı... Ağır işi yoktu ve kimse onu dövmezdi.

Kalçası hergün ağrır fakat ondan hiç söz etmezdi. Halle son dört yıldır annesini dikkatle izlediği için yataktan kalkarken iki eliyle tutunmadan doğrulamadığını biliyordu. Dinlenmesi için Bay Garner'le konuşup annesinin özgürlüğünü satın almak istedi. Tatlı çocuk! Ona iş saatlerini, hayatını, şimdi de çocuklarını vermişti. Bahçede seslerini duyduğu çocukların arkasından geldiğini hissettiği kötü haber ne olabilirdi? Düşüncesi tekrar Güzel Evim'e döndü. Bulunduğu yerlerin en iyisiydi. Fakat kader içine girip çöreklenmişti bir kere. Öteki çocuklarının nerede olduklarını bilmiyordu. Yaşıyorlarsa neye benziyorlardı? Onları düşünmekten kendini tanımaya hiç zaman ayıramamıştı.

Acaba iyi şarkı söyliyebiliyor muydu? Güzel miydi? İyi bir arkadaş mıydı? İyi bir anne, sadık bir eş olabilir miydi? Onu seven bir kızkardeşi var mıydı? Annesi onu tanısaydı sever miydi?

Lilian Garner'in evinde ağır iş yoktu. Kadının şarkı mırıldanarak çalıştığını, kocası içeri geldiğinde gözlerinin parladığını gördükçe kendi kendine burası iyi bir yer diye düşündü. Ama ben iyi değilim. Garner'lerin kendine özgü bir köle çalıştırma düzeni vardı. Onlara parayla çalıştırılan işçi gibi davranıyor, söylediklerini dinliyor ve öğrenmek istedikleri şeyleri öğretiyorlardı. Çalıştırdığı erkekleri damızlık olarak kullanmıyordu. Carolina'da başına geldiği gibi, kulübesine bu kadınla yatacaksın diye erkek getirmiyor ya da onu cinsel ilişkide bulunsun diye başka çiftliklere kiralamıyordu. Bu olay onu hem şaşırtmış hem de sevindirmişti. Fakat aklında kaygı da eksik değildi. Bu

çocuklar büyüyünce onlara kendisi mi kadın bulacaktı? Delikanlı olduklarında doğaları ile nasıl başa çıkacaktı? Her halde Bay Garner karşılaşacağı güçlükleri biliyordu. Gençlere tek başına Güzel Evim'den ayrılmalarını yasaklamıştı. Bu buyruk yasaya uymanın dışında, çevredeki köle avcılarından korunmak içindi.

Bebe Suggs iş görürken olabildiğince az konuşurdu. Dilinin ucuna gelen söyleyecek nesi vardı ki! Beyaz hanımı, bu sessiz yardımcının işinden çok memnun olduğu için, kendi kendine mırıldanmayı yeğlerdi.

Bay Garner'le Halle özgürlük konusunda bir anlaşmaya varınca hiç ses çıkarmadan Ohio nehrinin karşı kıyısına götürülmeyi kabul etti. Oğlu için, onun özgür olması herşeyden önemliydi. Kendisi için ise iki zor şey vardı: biri iki ayağı üzerinde düzgün durabilmek, biri de son ve yaşayan tek oğlunu bırakıp gitmek. Oğlunu mutlu eden şeyi seçti ve kendine sorduğu soruyu asla ona sormadı. Topal köpek gibi yürüyen altmış yaşındaki köle kadının özgürlüğe ne gereksinmesi vardı? Özgürlüğe adım attığı zaman, Halle'nin bildiğini o bilemedi. Halle için özgür soluk almak herşeye değerdi. Oysa Bebe Suggs, korkuyordu.

Bana birşeyler oluyor diye düşündü. Neye benzediğini bilmiyordu. Merak ettiği de yoktu. Birden ellerine baktı ve, "Bunlar benim ellerim" diyerek kendini yokladı. Göğsünde yüreğinin hızla attığını farketti. Yürek hep böyle atar mıydı? Kendini o kadar aptal hissetti ki gülmeye başladı. Bay Garner arkasına döndü ve iri kahverengi gözleriyle ona bakıp gülümsedi. "Neye gülüyorsun, Jenny?" dedi.

Gülmesini kesmeden, "kalp atışlarımı duyuyorum." dedi.

Doğruydu.

Bay Garner güldü. "Bunda korkacak bir şey yok, Jenny. Her zamanki gibi davran. Bir şey olmazsın."

Bebe Suggs yüksek sesle gülmemek için eliyle ağzını kapadı.

"Seni götürdüğüm kişiler, her türlü yardımı yapacaklar. Bodwin adında biri erkek, biri kız iki kardeştiler. İskoçyalıdırlar. Onları yirmi yıldan beri tanırım."

Bebe Suggs, uzun zamandan beri sormak istediği şeyin sıra-

sı geldiğini düşünerek, "Bay Garner, neden bana Jenny diyorsunuz?" diye sordu.

"Satış kâğıdının üstünde bu isim yazılıydı. Senin adın bu değil mi?"

"Benim adım yok."

Bay Garner gülmekten katıldı. "Seni Carolina'dan çıkardığım zaman, Whitlow sana Jenny diyordu. Satış kâğıdında da Jenny Whitlow yazılıydı. Adam seni hangi isimle çağırıyordu?"

"Beni bu isimle çağırdığını hiç duymadım."

"Sana nasıl seslenirdi?"

"Bilmem, Suggs kocamın adıydı."

"Sen evli miydin, Jenny? Hiç bilmiyordum."

"Bir bakıma evli sayılırdım."

"Kocanın nerede olduğunu biliyor musun?"

"Hayır, efendim."

"O Halle'nin babası mıydı?"

"Hayır efendim."

"Öyleyse neden ona Suggs diyorsun? Onun satış kâğıdında da Whitlow yazılıydı. Seninki gibi."

"Adım Suggs, efendim. Kocamdan ötürü. O bana Jenny demezdi."

"Ne derdi?"

"Bebe."

"Şey," dedi Bay Garner; yüzü gülmekten yine kızardı. "Ben senin yerinde olsam Jenny Whitlow adını değiştirmezdim. Bayan Bebe Suggs ismi özgür bir zenciye hiç yakışmıyor."

Belki öyleydi ama kocası dediği adamdan ona kalan tek şey bu isimdi. Ciddi ve içine dönük bir adam olan kocası ona ayakkabı yapmasını öğretmişti. İkisi aralarında bir anlaşma yaptılar. Kim kaçma olanağı bulursa kaçacaktı. Birlikte kaçamazlarsa, tek başına kaçabilen arkasına bakmadan gidecekti. Adam bu şansı ele geçirdi ve aksini belirten birşey duymadığına göre başardı da. Eğer satış kâğıdındaki ismi kullanırsa, onu nasıl bulacaktı?

Şehir yaşamına alışamadı. Burada Carolina'dan daha çok insan vardı. Beyazlar çoğunluktaydı. Her yerde iki katlı binalar, tahtadan çitler ve Garner'in evi kadar geniş sokakları vardı.

"Burası su şehridir," dedi Bay Garner. "İletişim su yolu ile

yapılır. Nehrin taşıyamadıklarını kanallar iletir. Düşlediğin herşeyi burada yaparlar. Demir soba, düğme, gemi, gömlek, fırça, boya, buharlı makina ve kitaplar. Kanalizasyon sistemi bile vardır. Burası harika bir şehirdir."

Bodwin kardeşler evler ve ağaçlarla dolu bir sokakta oturuyordu. Bay Garner attan indi ve atını direğe bağladı.

"İşte geldik." dedi.

Bebe bohçasını eline aldı; saatlerce arabada oturduğu ve kalçası ağrıdığı için zorlukla inebildi. O inene kadar Bay Garner verandaya varmıştı. Açık kapıdan uzanan zenci kızın başını görebildi. Evin arkasına doğru yürüdü. Kız mutfak kapısını açıp ona içeri buyur edene kadar bir süre bekledi. Pencere kenarında bir yer gösterdi.

"Size yiyecek bir şeyler verebilir miyim, efendim?" diye kız sordu.

"Hayır, şekerim. Su verebilirsen, makbule geçer," Kız musluktan bir maşrapaya su doldurdu. Eline verirken, "Adım Janey, efendim,"dedi.

Bebe, lavaboya hayran hayran bakarken, ilaç tadındaki suyu ağır ağır içti." Adım Bebe Suggs," dedi.

"Memnun oldum, Bayan Suggs, Burada mı kalacaksınız?"

"Nereye gideceğimi bilmiyorum. Beni getiren Bay Garner bir yer ayarlayacak. Ben özgürüm, biliyor musun?"

Janey gülümsedi, "Biliyorum, efendim," dedi.

"Ailen burda mı yaşar?"

"Evet, efendim. Hepiniz Bluestone sokağında otururuz."

"Biz her tarafa dağıldık. Belki yakında bir araya geliriz."

Aman Tanrım, nereden başlıyabilirim diye düşündü. Birini bulup Whitlow'a mektup yazdırmalı. Patty ve Roselee'yi kimin aldığını öğrenmeli. Duyduğuma göre Dunn adında biri Ardelia'yı alıp Batıya gitmiş. Tyree ve John'u bulmanın bir yolu yok. Otuz yıl önce kaçmışlardı. Onları aramaya kalksa, iyilikten çok kötülük yapmış olurdu. Nancy ve Famous, Virginia sahilinden kalkan gemide ölmüştü.

İşte bildikleri bunlardı. Whitlow'un yerindeki Kâhya, iyiliğinden değil, sırf ona sahip olmak için bu bilgileri getirmişti. Geminin kaptanı, yük tamamlanana kadar limanda üç hafta beklemişti. Kâhyanın dediğine göre yolculuğun sonuna kadar

dayanamıyanların arasında iki tane Whitlow zenci veledi vardı ve adları... Fakat Bebe Suggs isimlerini biliyordu. Adamın ağzından çıkanları duymamak için eliyle kulaklarını tıkadı.

Janey süt ısıttı ve sütü koyduğu kabın yanında, bir tabak içinde mısır ekmeği vardı. Biraz ısrardan sonra Bebe Suggs masaya gelip oturdu. Ekmeği süt kabına ufaladı ve çok acıktığının farkına vardı.

"Yediğimin eksildiğine birşey demezler mi?"

"Hayır," dedi Janey. "İstediğin kadar ye. Demezler."

"Bu evde başka kim oturuyor?"

"Ben . Bir de dışarı işlerini yapan Bay Woodruff var. Haftada iki üç kez gelir."

"Sadece ikiniz mi?"

"Evet, efendim. Ben yemekleri pişirir, çamaşırları yıkarım."

"Belki ailen işçi arayan birini tanıyordur."

"Sorarım, ama mezbahada birini aradıklarını biliyorum."

"Ne yapmak için?"

"Bilmem."

"Herhalde erkeklerin yapmak istemedikleri bir iş içindir."

"Kuzinim istediğin kadar et, üstüne de saatte yirmi beş sent verdiklerini söylüyor. O sosis yapıyor."

Bebe Suggs elini başına götürdü. Para? para? Ona her gün para mı ödeyeceklerdi?

"Bu bahsettiğin mezbaha nerede?"

Janey yanıt vermeden önce, Bodwin kardeşler, arkalarından da Bay Garner içeri girdiler. Kardeş oldukları belliydi. İkisi de griler giymiş, saçları yaşlarına göre erken ağarmıştı.

Erkek kardeş sordu. "Ona yiyecek bir şeyler verdin mi, Janey?"

"Evet, efendim."

"Ayağa kalkmana gerek yok, Jenny." dedi kız kardeşi. Ne iş yapabileceğini sordukları zaman, yaptığı bir sürü işi saymak yerine, doğrudan doğruya mezbahayı sordu.

Orası için çok yaşlı olduğunu söylediler.

Bay Garner, "İyi bir ayakkabı tamircisidir." dedi.

"Kim öğretti sana?" diyerek kalın kara kaşlarını kaldırdı Bayan Bodwin.

"Bir köle öğretti," dedi Bebe Suggs.

"Yenisini de yapabilir misin?"

"Yeni de yaparım, eskiyi de tamir ederim."

"Eh, fena değil ama başka şeyler de gerek." dedi Bay Bodwin.

"Eve çamaşır alıp yıkayabilir misin?" diye Bayan Bodwin sordu.

"Evet, efendim."

"Kilosuna iki sent."

"Peki efendim, ama hangi evde?"

"Dinle, Jenny," diye Bay Garner araya girdi. "Bu iki melek kardeş sana bir ev veriyor."

Ev, şehre taşınmadan önce büyükanne ve büyükbabalarına aitmiş. Az zaman önce kiraladıkları zenciler eyalet dışına çıkmış. Dediklerine göre, üst katta iki oda, alt katta iki oda olduğu için Jenny'ye göre biraz büyükmüş. Fakat idare etmeliymiş. Çamaşır, dikiş, ayakkabı tamiri ve konserve yapımı hizmetlerine karşılık evde kalabilirmiş -Temiz tutması koşuluyla- Bebe Suggs koşulları kabul etti. Para kazanamıyacağı için biraz üzüldü; merdivenli bir ev, kolay çıkamasa da onu heyecanlandırdı. Bay Garner, Bodwin kardeşlere bütün marifetlerinden başka iyi bir ahçı olduğunu da ekledi ve onlara göbeğini gösterdi. Herkes güldü.

Bayan Bodwin, "İstediğin birşey olursa bize bildir," dedi, "Biz köleliğe karşıyız."

"Söyle onlara, Jenny. Köle olarak çalıştığın yerlere göre en iyisi benim evim değil miydi?"

"Evet efendim."

"Güzel Evim'de ne kadar kaldın?"

"Sanırım on yıl."

"Hiç aç kaldın mı?"

"Hayır efendim."

"Sana el kaldıran oldu mu?"

"Hayır efendim."

"Halle'ye senin özgürlüğünü satın alması için izin verdim mi?"

"Evet, efendim, verdiniz." dedi. Fakat oğlum sizde kaldı; borcu bitene kadar ben ölüp giderim diye düşündü.

Woodruff denilen adamın onu eve taşıyabileceğini söyle-

dikten sonra üçü de mutfaktan çıktı.

"Akşam yemeğini hazırlayayım," dedi Janey.

"Sana yardım edeyim," dedi Bebe Suggs.

Woodruff atın sürdüğü arabayı hareket ettirdiği zaman karanlık basmıştı. Uzun sakallı genç bir adamdı. Çenesinde sakalın gizleyemediği bir yanık izi vardı.

"Burada mı doğdunuz?" diye Bebe Suggs sordu.

"Hayır, efendim. Virginia'lıyım. Birkaç yıldan beri buradayım."

"Öyle mi?!"

"Güzel ve büyük bir eve gidiyorsunuz. Sizden önce bir papaz ve ailesi orada otururdu. On sekiz çocukları vardı.

"Aman yarabbi! Nereye gittiler?"

"Illinois'e, Piskopoz Allen onu oraya atadı."

"Burada kaç tane kilise var? On yıldan beri hiç kiliseye adımımı atmadım."

"Nasıl oldu bu?"

"Civarda kilise yoktu. Tanrı artık beni unutmuştur."

"Peder Pike'ı görün. Sizi tekrar Tanrıyla tanıştırır."

"Ona ihtiyacım yok. Kendim de tanışırım. Asıl istediğim çocuklarımla tanışmak. Peder okuma yazma bilir, değil mi?"

"Kuşkusuz bilir."

"İyi. Araştırmam gereken çok şey var." Fakat bütün araştırmaların sonucu o kadar acıklı oldu ki bu işten vazgeçti. İki yıl sürekli olarak papazla mektup gönderdi; çamaşır yıkadı, dikiş dikti; Konserve yiyecek yaptı; ayakkabı tamir etti; bahçe çapaladı, kiliseye gitti ve sonunda öğrendiği tek şey Whitlow'un Batıya gittiğiydi. Fakat iyi bir haber aldı. Halle evlenmişti ve karısı bebek bekliyordu. Kendi yöntemiyle dua etti. Duaları kabul oldu. Gelini ve Halle'nin çocukları yanma geldi. Fazla böbürlenmiş olacak ki, böğürtlen ziyafetiyle çevresindekileri aleyhine kışkırttı. Şimdi bahçede çiçekli şapkasıyla durup bunları düşünürken içine kötü bir şeyler olacağı doğdu.

Dört atlı, öğretmen enişte, yeğeni, köle avcısı ve şerif geldiği zaman, Bluestone sokağındaki ev o kadar sessizdi ki çok geç kaldıklarını sandılar. Üçü atlarından indi. Biri elinde silahıyla at sırtında kalıp kaçağı kaçırmamak için dikkatle sağa sola baktı. Bazen bu zenci kaçaklar olmayacak yerlere saklanırdı. Döşeme altı, kiler ya da baca deliği gibi... Çok dikkatli davranmak gerekirdi; çünkü en sessizleri bile, saklandığı yerden çıkarılınca önce birkaç saniye sâkin durur, beyaz adama ve silahına karşı koyamayacağını kabullenir, hatta eli reçel kavanozunda yakalanan çocuk gibi sırıtır, sonra bağlanacağı ipi görünce ne yapacağı bilinmezdi. O yüzü gülümseyen, başı öne eğik zenci bir aslan gibi kükrer ya da boğa gibi sağa sola saldırır; silahı namlusundan yakalar, adamın üstüne atlar, inanılmaz şeyler yapabilirdi. Onun için biraz geride durup zenciyi başkasına bağlatmak gerekirdi. Yoksa canlı geri getirmek üzere para aldığın zenciyi öldürebilirdin. Ölü bir yılan ya da ayının derisini yüzüp kâr edebilirdin; fakat ölü bir zenci beş para etmezdi.

Altı ya da yedi zenci, iki çocuk, köle avcısının solunda, kadınlar da sağında olmak üzere eve doğru yürüyordu. Avcı silahı ile onlara durmalarını işaret etti ve oldukları yerde kaldılar. Öğretmenin yeğeni, evin içine baktıktan sonra bir elini ağzına götürerek sus işareti yaptı ve baş parmağı ile evin arkasını gösterdi. Köle avcısı o zaman atından inip diğerlerinin yanına geldi. Öğretmen ve yeğeni evin soluna, avcı ile şerif sağına doğru ilerledi. Yaşlı kaçık bir zenci odun yığınlarının üzerinde elinde bir balta ile duruyordu. Zencinin deli olduğu, çıkardığı kedi gibi seslerden hemen anlaşılıyordu. Onun arkasında, şapkasında çiçek olan başka bir deli zenci kadın vardı. Elleriyle sanki

örümcek ağlarını yüzünden çekiyormuş gibi hareketler yapıyordu. Her ikisi de bir kulübeye bakıyordu. Yeğen, yaşlı zenci adamın elinden baltayı aldı. Sonra döndü ve kulübeye doğru ilerledi.

İçerde, iki erkek çocuk talaşlar arasında ve kan içindeydi. Bir zenci kadın, kana bulanmış bir çocuğu bir eliyle göğsüne bastırmış, öbür eliyle de bir bebeği yakalamıştı. Kadın onlara bakmadı, yalnızca bebeği duvara doğru fırlattı. Tam isabet almadığı için bir kez daha denemek isterken kedi gibi miyavlayan deli zenci ihtiyar birden fırlayıp bebeği yakaladı.

Öğretmen durumu görünce, burada alıp götürebileceği ve Güzel Evim'de çalıştırabileceği zenci çocukların artık bir işe yaramayacaklarını anladı. İkisi talaşların arasında kan içinde, gözleri açık yatıyor, üçüncünün boğazından kan fışkırıyordu. Öğretmen'in herkese iyi mürekkep ve yemek yaptığı, yakalarını istediği gibi kolaladığı için övdüğü kadın çıldırmıştı. Oysa daha on yıl süreyle doğurgan olabilirdi. Kadının çıldırmasına yeğeni sebep olmuştu. Ona kötü davranmış, çok dövdüğü için kaçmasına yol açmıştı. Öğretmen yeğenini cezalandırırken ona şöyle demişti: "Düşün bir kere, atını terbiye ederken çok fazla döversen, at ne yapar? Köpeklerini de böyle dayanılmaz bir noktaya gelene kadar döverek eğittiğini düşün. Onlara artık hiç güvenemezsin. Seni teper ve ısırırlar." Ceza olarak yeğenini zenci avına getirmemişti. Hayvanlara yem, Lilian'a yemek vermesi ve ekinlere bakması için geride bırakmıştı. Tanrının senin sorumluluğuna bıraktığı yaratıkları böyle döversen, onları kaybedersin. Beş kişilik iç gücünden yoksun kalmıştı. Yaşlı zencinin kollarındaki bebeği alabilirdi, ama ona kim bakacaktı? Kadın iyice kaçırmıştı. Cezalandırdığı yeğeni, zenci kadının bakışlarını görseydi, kötü davranılan yaratıkların neler yapabileceğini anlardı.

Manzarayı izleyen öteki yeğen tir tir titrediğinin farkında değildi. O, kardeşi kadını tutarken memelerindeki sütü emmişti. Amcasının uyarılarının ne anlama geldiğini anlamamıştı. Şimdi bu kadın, sırf çok dayak yedi diye nasıl böyle birşey yapabilirdi? Kendisi de beyaz olduğu halde pek çok kez dayak yemiş, bazen hırsını köpeğini tekmeleyerek ya da kapkacak kırarak geçirmişti. Ama böyle birşey nasıl yapılırdı? Orada herkes gibi

hayretle olayı izleyen şerife de aynı soruyu sordu: "Bu kadın neden bunu yaptı?"

Şerif üç kişiye doğru döndü ve "Sizin işiniz bitti. Gidebilirsiniz. Şimdi benim işim başlıyor."

Öğretmen şapkasını kalçasına vurdu ve kulübeden çıkmadan önce tükürdü. Yeğen ile zenci avcısıda arkasından çıktılar. Biber tarlasında, çiçekli şapkası ile dikilip duran kadına bakmadılar. Silahın ucu ile geriye itilen yedi zencinin de yüzlerine bakmadılar. Yeteri kadar zenci gözü görmüşlerdi. Talaşlarda gözü açık yatan zenci oğlanlar -başı düşmesin diye annesinin ıslak elleriyle tuttuğu küçük zenci kızın gözleri, yaşlı zenci adamın kollarındaki bebeğin gözleri, ihtiyar zencinin yere bakan kıymık inceliğinde gözleri -Ama en kötüsü gözleri yokmuş gibi duran zenci kadının gözleriydi. Beyazları kaybolmuş, derisi gibi kara olan gözleri kör gibi bakıyordu.

Adamlar, öğretmenin atına bağlı olan katırı çözüp çite bağladılar -katır, kaçak zenci kadını ait olduğu yere götürmek içindi. Arkalarında şerifi ve garip zenci alayını bırakarak çekip gittiler. Bu olay onlara, lâyık olmadıkları özgürlük verilince zencilerin yeniden vahşi yaşam biçimini yeğlediklerini kanıtlıyordu. Şerif de kaçıp gitmek istedi. Korktuğumdan değil. Sadece kanı donmuştu ve hiçbir şeye dokunmak istemedi. Yaşlı adamın kollarındaki bebek ağlıyor, kadın akları kaybolmuş gözleriyle, ileriye bakıyordu. Hepsi böyle uzun süre donmuş gibi hareketsiz kalabilirdi. Birden talaşların arasındaki oğlanlardan biri içini çekti. O ses şerifi harekete geçirdi.

"Seni götürmem gerek. Şimdi sorun çıkarma. Yaptıkların ömrünce çekmene yeter. Hadi gel."

Kadın kımıldamadı.

"Gel dedim. Yoksa seni bağlayarak götürürüm."

Kadın gene kımıldamadı. Tam kanlı ellerini bağlayıp onu götürmeye karar vermişken, çiçekli şapkası olan zenci kadın içeri girdi.

Bebe Suggs kimin nefes alıp kimin almadığını hemen farkederek, pislik içinde yatan oğlanlara koştu. Yaşlı adam, donuk bakışlı kadının yanına gelerek, "Sethe," dedi. Sen kolundakini

bana ver, ve bendekini al."

Sethe ona döndü ve elinde tuttuğu bebeğe bakarak gırtlağından hafif bir hırıltı çıkardı. Yemeğe tuz koymayı unuttum der gibi bir sesti bu.

Şerif, "Dışarı çıkıp bir araba getireceğim," dedi ve kulübeden dışarı güneş ışığına çıktı.

Fakat ne Stamp Paid ne de Bebe Suggs, Sethe'nin emekleyen kızını kucağına alamadı. Kulübeden onunla çıktı; eve onunla geldi. Bebe Suggs oğlanları eve götürmüştü; başlarını ve ellerini yıkarken göz kapaklarını açarak, "sizlerden özür dilerim," diyordu. Yaralarını sardı, burunlarına kâfur koklattıktan sonra Sethe ile ilgilenmeye başladı. Ağlayan bebeği Stamp Paid'in kollarından alıp birkaç dakika kucağında dolaştırdıktan sonra, annesinin önünde durdu, "En ufak yavrunu besleme vakti geldi," dedi.

Kucağındaki ölü çocuğu bırakmadan, bebeğe uzandı.

Bebe Suggs başını salladı. "İkisi birden olmaz," diyerek ölü yavruyu alıp canlısını kucağına verdi. Ölmüş çocuğu sandık odasına götürdü. Geri geldiğinde, Sethe kanlı meme ucunu bebeğin ağzına sokmak üzereyken. Bebe Suggs yumruğunu masaya indirerek, "Önce temizlen" diyerek bağırdı.

Sevgilileri için dövüşen iki rakip gibi boğuştular. Sonunda Bebe Suggs dengesini kaybetti ve yerde biriken kan gölüne düştü. Böylece Denver, ablasının kanı ile birlikte gelen sütü emdi. Şerif içeri girdiği zaman gördüğü manzara buydu. Bir araba bulmuş ve kullanması için Stamp'a emir vermişti.

Dışarıda biriken zenci gurubu onları görünce mırıldanmayı kesti. Sethe, yaşayan bebeğiyle aralarından geçti. Arabaya bindi. Profili bıçak gibi keskindi. Burnu fazla mı havada, sırtı fazla mı dikti? Belki öyleydi. Yoksa hemen ilâhi okumaya başlarlardı. Onu giderken uğurlayan ve sarmalayan şarkıları olurdu. Oysa, araba hareket edip gözden kaybolana kadar beklediler. Sonra hiç bir şey demeden yalnızca mırıldandılar.

Bebe Suggs, arkalarından koşup bağırmak istedi. Hayır! Hayır! Sonuncusunu da alıp gitmesin! Bırakmayın! demek istedi. Düştüğü yerden kalkıp, bahçeye çıkana kadar araba gözden

kaybolmuştu. Kırmızı saçlı bir erkek çocuk ile sarı saçlı bir kız çocuk kalabalığı yarıp ona doğru koştu. Oğlanın bir elinde ısırdığı kırmızı biber, öbür elinde bir çift ayakkabı vardı.

"Annem bunları Çarşambaya istiyor," dedi.

Bebe Suggs önce çocuğa, sonra atını üzengisinden tutan kadına baktı.

"Çarşamba diyor. Duydun mu, Bebe?"

Bebe Suggs çamurlu pabuçları aldı ve "Tanrım beni affet! Tanrım ne olur beni affet!" diye söylendi.

Gözden kaybolan araba Bluestone sokağından aşağı sallana sallana gidiyordu. İçinde kimse konuşmuyordu. Arabanın sallanmasıyla bebek uyudu. Kızgın güneş Sethe'nin kanlı giysisini, katılaşmış ceset gibi kurutmuştu.

Bu onun ağzına benzemiyor.

Onu tanımayanlar ya da lokantanın kapı aralığından görenler kanabilirdi. Fakat Paul D onlardan değildi. Peki, birazcık alnı -onu andıran sâkin ifadesi benziyordu.-Fakat ağzın ona ait olduğunu söylemek olanaksızdı ve bunu söyledi. Stamp Paid onu dikkatle süzüyordu.

"Bilmiyorum yahu. Ben Sethe'nin ağzını iyi bilirim. Bu resim ona benzemiyor." Gazete parçasının kırışıklıklarını düzelterek bir kez daha baktı. Stamp'ın katlanmış gazeteyi cebinden çıkarışı, masanın üstüne yayışı ve elleriyle okşayışı, etkilenmiş olduğunu gösteriyordu. Aynı duyguyu Paul D ile paylaşmak istemişti herhalde. Yazılanlar Paul D'yi de sarsmalıydı.

Domuzlar ağılda bağrışıyorlardı. Bütün gün boyunca Stamp Paid, Paul D ve yirmi kişi daha kanaldan sahile, ahıra sonra da mezbahaya domuzları itip durmuşlardı. Tahıl çiftçilerinin batıya, St. Louis ve Chicago'ya gitmelerine ve işi oralara çekmelerine karşın Cincinnati hâlâ Ohio'luların domuz limanıydı. Bütün işleri domuzları alıp, kesmek ve nehir yoluyla kuzeye göndermekti. Kuzeyliler domuz yemeden yapamazlardı. Kış aylarında bir ay süreyle, on iki saat ayakta durabilen ve sakatat kokusuna dayanabilen her başıboş gezen kişi iş bulabilirdi. Paul D bu konularda iyi yetişmişti.

Elinin eriştiği yerleri temizlemiş, çizmelerinde biraz domuz pisliği kalmıştı. Hafif alaycı bir gülümseyişle orada dururken bunun farkındaydı. Genellikle çizmelerini kulübede bırakır, eve gitmeden önce yürüyüş pabuçlarını ve günlük giysilerini giyerdi. Yolu eski bir mezarlığın içinden geçerdi. Ona, üstü toprakla örtülü mezarlarda yatanlar tasalı gibi gelirdi. Başları üstünde garip insanlar yürüyor, toprak yastıklarının üstünden yol geçi-

yor, açılan kuyular ve yapılan evler onları sonsuz uykularında rahatsız ediyordu. Huzurlarının kaçmasından çok, toprağın kutsal olduğuna inançların yıkılışına bozuluyorlardı. Nehir kıyısında homurdanıyor, Catherina Caddesindeki ağaçlarda iç geçiriyor ve domuz ağıllarının üzerinden esen rüzgâra binip geçiyorlardı. Paul D bunların hepsini duyuyor fakat buradan ayrılmıyordu, çünkü iş fena değildi; özellikle kışın Cincinnati mezbaha ve nehir gemilerinin merkezi olmuştu. Ülkedeki beş şehirde domuz etine olan istek hızla artmıştı. Yeter sayıda domuz üretip, gittikçe daha uzak yerlere satabilen domuz çiftçileri para kırıyordu. Güney Ohio'ya yerleşen Almanlar domuz eti pişirme usullerini çok geliştirdi. Domuz yüklü tekneler Ohio ırmağını kaplıyor, gemi kaptanları birbirlerine -domuz sürülerinin homurtularını bastıracak biçimde- bağırıyor ve bu sesler başlarının üzerinde uçan ördeklerin çıkardıkları sesler kadar olağan geliyordu. Koyunlar, inekler ve kümes hayvanları da nehir üstünde bir yerden bir yere yollanıyordu. Bir zencinin tek yapması gereken şey ortaya çıkmaktı. İş çoktu. İtekliyerek öldürerek, keserek, deri yüzerek, paketliyerek ve sakatatı saklıyarak hemen işe koyulabilirdi.

Bağrışan domuzlardan yüz metre ötede, iki adam Batı yolunun üstündeki bir kulübenin arkasında durdular. Demek bunun için Stamp geçen hafta Paul D'yi hep kollamış, akşam vardiyasında duraklıyarak Paul D'nin işlerine kendininkini denk getirmişti. Demek bu gazete parçasını ona göstermeye kararlıydı. Resimdeki kadın Sethe'yi andırıyordu ama, ağzı hiç benzemiyordu. Ama hiç.

Paul D, gazete kupürünü Stamp'ın avucundan aldı. Yazılar ona birşey demediği için bakmadı bile -Başını hayır anlamında sallıyarak resime baktı- Hayır. Ağıza hayır. Karalamalar ne diyorsa, onlara da hayır- ve Stamp Paid ne öğrenmesini istiyorsa - ona da hayır - Bir zencinin yüzünü gazetede görünce yüreğin korkudan hoplardı. Çünkü zencinin sağlıklı bir bebeği olunca, bir sokak kavgasından kurtulunca, öldürülünce, yaralanınca, yakalanınca, yanınca, hapse girince, kırbaçlanınca, tahliye edilince, ezilince, ırzına geçilince ya da dolandırılınca adı gazetelere geçmezdi ki -olağan dışı bir şey olmalıydı- beyazların ilginç bulacağı bir şey, onlara değişik gelen ve bir iki dakika şaş-

kınlık sesleri çıkartacak birşey- Cincinnati'li beyaz vatandaş için zenciler hakkında nefes kesen olaylar olmazdı.

Gözleri Sethe'ninkiler kadar dingin, ama ağzı benzemeyen kadın kimdi? Resimde başı onun sevdiği biçimde yana dönüktü. Bakınca gözleri sulandı.

"Bu onun ağzı değil," dedi. "Ben onun ağzını tanırım. Bu olamaz" Stamp Paid konuşmaya başlamadan önce ve konuşurken aynı şeyleri tekrarladı. Yaşlı adamın anlattıklarını dinledi ve dinledikçe resimdeki kadının dudakları daha da yabancılaştı.

Stamp anlatmaya böğürtlen ziyafetiyle başladı. Bebe Suggs'in davetinden önce durup biraz böğürtlenlerden söz etmek istedi - nerede olduklarına ve ne tür bir toprakta büyüdüklerine ilişkin birkaç söz.

"Güneşe doğru yönelirler ama kuşlar onları yiyemez, çünkü orada yılan vardır ve kuşlar bunu bilir. Onun için tatlı ve tombul meyvalarıyla rahatça büyürler. Benden başka onları rahatsız eden birşey olmadan. O ırmak kıyısına koşarak gidebilecek benim bacaklarımdan başkasını bulmak biraz zor olur. O gün nasılsa canım istedi. Ama inan bana canımı çıkardılar. Her yanım yırtılıp paralandı. Fakat iki kova doldurdum, ve Bebe Suggs'in evine getirdim. İşte herşey ondan sonra başladı. Böyle bir yemek daveti hiç görmemişindir. Tanrı ne verdiyse hepsini pişirdik, kızarttık ve kaynattık. Herkes geldi. Tıka basa yediler. O kadar yemek pişti ki ertesi güne çıra bile kalmadı. Yardım etmeyi önerdim. Sözümü tutup ertesi sabah geldim."

"Ama bu onun ağzı değil," dedi Paul. "Hiç benzemiyor."

Stamp Paid, Paul D'ye baktı. O sabah geldiğinde Bebe Suggs'ı nasıl huzursuz bulduğunu anlatacaktı. Sanki çevreyi dinler gibi bir hali vardı. Mısır tarlasından öteye ırmağa bakıyordu. O da bakmıştı. Baltayla odun yararken, Bebe Suggs'ın baktığı yere bakıyordu. Onun için göremediler; yanlış yöne -suya- bakıyorlardı. Oysa bu arada onlar yoldan geliyordu. Dört kişi yan yana ata binmiş geliyorlardı. Paul D'ye bunları anlatacaktı; çünkü bu nedenle onları kaçırdıklarını söylemek önemliydi. Daveti de anlatması gerekti, çünkü bu yüzden kimse önden gelip atlıları haber verememişti. Dört atlı, atlarına su vermek için durduklarında, çevredekilere sorular sormuşlardı. Ne Ella, ne John ne de kimse Bluestone sokağına koşup beyazların

yüzlerinde garip bir ifadeyle geldiklerini söyliyebildi. O haklı olduklarına inanan yüz ifadesini, zenciler analarının memesi gibi iyi tanırlardı. Yukarı kaldırılan bayrak gibi, bu haber telgraf gibi yayılır ve eşcinsel beyaz erkeğin, kırbacın, yumruğun yalanın yaklaştığı bilgisi herkese ulaşırdı. O gün kimse onları uyarmadı. Stamp'ın inancına göre nedeni yalnızca bir gece önceki yorgunluktan değildi - onları aldırmaz yapan kötü bir niyet seziyordu. Herkes belki başkası haberi Bluestone sokağındaki eve iletmiştir diyerek umursamadı. O evde bir aydan beri güzel bir kadın yaşıyordu. Dört çocuklu kadın genç ve becerikliydi. Sonuncu çocuğunu oraya gelmeden bir gün önce dünyaya getirmişti. Şimdi hepsi Bebe Suggs'ın koca yüreği ve cömertliğinden yararlanacaktı. Belki de onlar Bebe Suggs'ın sahiden kutsal ve özel biri olup olmadığını öğrenmek istemişlerdi. Paul D'ye bütün bunları anlatacaktı, ama o söylenerek gülüyordu. "Yoo... olamaz. Belki alnı biraz andırıyor ama ağzı onunki değil."

Sethe'nin nasıl bir atmaca gibi bebeklerine pençelerini geçirip kulübeye uçtuğunu da söylemedi. Çocukların biri omuzunda, biri kolunun altındaydı, birini elinden tutmuş, öbürünü de kulübeye doğru sürüklemişti. Kulübede yalnız odun talaşı ve güneş ışığı vardı. Bir gece önceki ziyafette bütün odunlar kullanılmıştı. Onun için Bebe Suggs'a ertesi gün gelip odun kıracağına söz vermişti. Kulübede yalnızca bir kürek ve el testeresi vardı. Baltayı Stamp Paid almıştı.

Paul D kendi kendine söyleniyordu: "Onu uzun zamandan beri tanıdığımı unutuyorsun. Küçük bir kızken Kentucky'de tanışmıştık. Onun yüzünü, ağzını iyi bilirim. Belki resim benziyor ama o olamaz."

Stamp Paid olanların hepsini bu yüzden anlatmadı. Derin bir soluk alarak, Sethe'nin olmayan dudaklarına doğru eğildi ve Paul D'nin okuyamadığı yazıyı okudu. Bitirdiği zaman, Paul D eskisinden daha sert bir sesle, "Özür dilerim, Stamp. Bir yanlış yapılmış. Olamaz. Bu resim o olamaz." dedi.

Stamp, Paul D'nin gözlerine baktı ve onun bakışlarındaki kesin inancı görünce acaba bütün bu olanları uyduruyor muyum diye düşündü. Acaba on sekiz yıl önce, Bebe Suggs ve kendisi başka tarafa bakarken, güzel köle kız, bir şapkayı tanıyıp çocuklarını öldürmek istememiş miydi?

"Bu eve vardığım zaman kızım emeklemeye başlamıştı.

Bir hafta önce arabaya bindirdiğim bebek oturabiliyor ve yatakta dönebiliyordu. Bir hafta içinde merdivenleri tırmanmaya başladı. Bugünlerde bebekler çabucak kalkıp yürüyor. Fakat yirmi yıl önce, ben küçük bir kızken, bebekler uzun süre bebek olarak kalırdı. Howard dokuz aylık olana kadar başını dik tutamazdı. Bebe Suggs nedeni yediklerindendir derdi. Eğer bebeğe sütünden başka birşey vermezsen, çabuk gelişmiyor. Ben katı yiyeceklere ancak diş çıkardıkları zaman başlanır sanıyordum. Soracak kimsem yoktu ki. Bayan Garner çevremdeki tek kadındı. Onun da çocuğu yoktu."

Sethe konuşurken durmadan odanın içinde dolanıyordu. Reçel dolabından, pencereye, ön kapıya, öteki pencereye, büfeye, sandık odası kapısına, mutfaktaki lavaboya, ocağa gidiyor; sonra tekrar reçel dolabına dönüyordu. Paul D masaya oturmuş, onun ağır ağır dönen bir tekerlek gibi hareketlerini izliyordu. Bazen ellerini arkasında kavuşturuyordu. Ara sıra kulaklarını tutuyor, ağzını kapatıyor ya da kollarını göğsünün üstüne koyuyordu. Durmayan tekerler gibi odanın içinde dönerken bazen de elleriyle kalçalarını ovuşturuyordu.

"Phyllis teyzeyi anımsıyor musun? Minnonwville'de otururdu. Bay Garner bebeklerim için onu süt nine olarak getirtmişti. Onu ancak o zaman görürdüm. Çoğu kez bulunduğu yere gitmek istedim. Sırf konuşmak için. Bayan Garner'den toplantıya giderken beni Minnowille'de bırakmasını, dönerken de almasını rica edecektim. İsteseydim herhalde izin verirdi. Ama olmadı çünkü Halle ile gün ışığında birlikte olduğumuz tek gün, o gündü. Onun için kimseyle konuşamadım. Bu yüzden bebeklerin ne zaman çiğneyebildiklerini öğrenemedim. Dişleri çıkınca mı katı yiyecek verilmeli yoksa katı yiyecek verince mi dişleri çı-

kardı? Şimdi biliyorum ki Bebe Suggs'ın doğru beslemesiyle ben geldikten bir hafta sonra kızım emeklemeye başladı. Merdivenleri o kadar sevdi ki rahat çıkabilsin diye beyaza boyadık."

Sethe o günleri anımsayınca gülümsedi. Birden içini çekince gülümsemesi bölündü, fakat ürpermedi ya da gözlerini yummadı. Dönmeye devam etti.

"Keşke daha çok bilgim olsaydı. Ama sana söylediğim gibi çevremde kimse yoktu. Yani kadın yoktu demek istedim. Güzel Evim'den önce olduğum yerde kadınlar ne yapardı diye zihnimi zorladım. Onlar nasıl yapılacağını biliyordu. Tarlada çalışırken, bebeklere birşey olmasın diye iki ağaç arasına kurdukları hamaklara onları yatırırlardı. Emmeleri için ellerine bir yaprak verirlerdi. Galiba naneydi. Yatırmak için nasıl sepet ördüklerini şimdi de bilmem. Fakat ben evde ve ambarda çalıştığım için zaten bunlara gerek yoktu. Ama yaprağı unuttum. Onu kullanabilirdim. Domuz eti tütsülerken Buglar'ı bir yere bağlardım. Her yerde ateş yakılıyordu ve oğlan herşeyi elliyordu. Çoğu kez onu kaybedecek gibi olurdum. Bir keresinde kuyuya düşüyordu. Zor yakalamıştım. Onun için bu tip işlerde çalışırken, gözümden uzak olmasın diye, ayak bileğine bir ip bağlardım. İpi, biraz oynayabileceği kadar uzun tutardım; fakat kuyuya ya da ateş yakılan yere erişemezdi. Bu yaptığımı beğenmezdim ama başka ne yapabileceğimi bilmezdim. Zordu, biliyor musun? Tek başına, hiç bir kadından yardım almadan. Halle iyi bir babaydı ama anası için borç ödemekten çocuklarla uğraşacak vakti yoktu. Yorgun argın uyurken onu rahatsız etmek istemezdim. Sixo çok yardımcı olurdu. Bilmem anımsıyor musun? Howard süt sağılırken ineğin yanma gitmiş ve hayvan elinin üstüne basmıştı. Ona koştuğumda kızıl Cora elini ısırmak üzereydi. Baş parmağı ters dönmüştü. Bugüne kadar onu nasıl kurtardığımı anımsamıyorum. Sixo onun bağırdığını duyunca koşarak geldi. ne yaptı biliyor musun? Baş parmağı düzeltti ve avucunun içinden küçük parmağına bağladı. Bunu yapmak hiç aklıma gelmezdi. Hiç. Sixo bana çok şey öğretti."

Paul D'nin başı döndü. Önce odanın içinde dolanmasındandır diye düşündü. Onun çevresinde döndüğü gibi konunun da etrafında dolaşıyordu. Hiç yön değiştirmeden durmadan dönü-

yordu. Sonra, hayır, sesi başımı döndürüyor diye düşündü. Çok yakından geliyordu. Her dönüşünde, oturduğu yere en az bir buçuk metre yakındı, onu dinlerken sanki kulağına bir çocuk fısıldıyor gibi geldi. Dudakların sözcükleri söylediğini görüyor ama ses çok yakından geldiği için pek anlıyamıyordun - Anlattıklarını bölük pörçük duyabiliyordu - bunun ziyanı yoktu çünkü daha asıl konuya gelmemişti. Doğrudan asıl soruyu sormamış, ama elinde tuttuğu gazete parçasını ona göstermişti. Yanıt gazetede ve belki de Sethe'nin gülümseyişindeydi. Paul D' de gülümsedi. Gazeteye bakınca kahkaha atacak, resmin başka bir zenci kadına ait olduğunu söyleyecek, Paul D' de onunla birlikte gülecekti. "Şu işe bak!" diyecekti ve "Stamp aklını kaçırmış olmalı." diye ekliyecekti. Kadın da kıkırdayıp." Kuşkusuz çıldırmış." diyecekti.

Fakat adamın tebessümü dudaklarında dondu. Kadın gazete kupürünü inceledi ve iade etti.

Belki de Paul D'nin gülümseyişi, ya da gözlerinde gördüğü içten gelen sevgi, çocuksu temiz bakışları onu böyle konuşturmuş ve herşeyini paylaştığı Bebe Suggs'a bile söylemediği şeyleri anlatmıştı. Yoksa yalnızca gazete ne diyorsa doğrudur der geçip giderdi. Sethe sadece yetmiş beş sözcüğün yazılışını tanırdı. (Gazete kupüründe yarısı vardı). Fakat anlamadığı sözcüklerin, o açıklamadıkça bir gücü yoktu ki. Onu anlatmaya iten adamın gülümseyişi ve içten gelen sevgisi oldu.

"Sana Güzel Evim'i anlatmama gerek yok. Ama beni kaçmaya iten nedenleri bilmeyebilirsin."

Yüzünün alt kısmını avuçlarıyla kapıyarak, mucizenin boyutlarını yeniden kavramak için durakladı.

"Tek başıma yaptım. Hepimizi oradan çıkardım. Halle olmadan. O vakte kadar kendi başıma hiç bir şey yapmamıştım. Ben karar verdim ve başardım. Çocuklarımı doğurdum ve oradan kurtardım. Tesadüfen olmadı. Ben yaptım. Kuşkusuz yardım gördüm ama ilk adımı atan, karar veren ve işe koyulan bendim. Kafamı kullandım. Daha da fazlası. Hiç bilmediğim bir bencillik duygusu kapladı beni. Hoşuma gitti. Haklıydım da. Kendimi büyümüş, derinleşmiş ve genişlemiş gibi hissettim. Kollarımı açtığımda bütün çocuklarımı kucaklıyabilirdim. O kadar kocaman olmuştum. Onları bu eve geldikten sonra san-

ki daha çok sevdim. Kentucky'deyken onlar benim değilmiş gibiydiler. Fakat arabadan atlayıp bu eve adımımı atınca istersem dünyadaki herkesi sevebilirim sandım. Ne dediğimi anlıyor musun?

Paul D, yanıt beklemediğini biliyordu ama ne demek istediğini anladı. Georgia eyaletinin Alfred kasabasındayken kumrulların sesini dinlerdi. Onlardan hoşlanmaya bile hakkı yoktu, çünkü orada sis, kumrular, güneş ışığı, bakır, toprak, ay-herşey eli silahlı adamlara aitti. Bazısı iri yarı, bazıları ufak tefek adamlardı. Onları istese bir dal parçası gibi kırabilirdi. O adamlar erkekliklerinin yalnız ellerindeki silahlarda olduğunu biliyordu. Onlar ay ışığını ve kumruları sevmene engel olabiliyordu. O yüzden kendini korumak için azıcık sevgiyle yetinmek zorundaydın. Uyumadan önce kendine küçük bir yıldız seçebilirdin. kertenkele, örümcek, ağaçkakan, böcekler ve karıncaları sevebilirdin. Daha büyük şeyler olmazdı. Bir kadın, çocuk, kardeş sevgisi seni paramparça edebilirdi. Sethe'nin dediğini anlıyordu. İzin almadan istediğini sevmek özgürlük demekti.

Asıl konuya girmeden, Sethe döne döne konuşmayı sürdürdü.

"Bayan Garner bana bir kumaş parçası vermişti. Çizgili basmaydı ve aralarında çiçekler vardı. Bir metre kadar birşeydi. Ancak başına eşarp yapabilirdin. Ama uzun zamandan beri kızıma bir giysi dikmek istiyordum. Renkleri hoşuma gitmişti. O renge ne denir bilmem. Pembe de içinde sarı var. Ama biliyor musun, aptal gibi kaçarken yanıma almayı unuttum. Oradayken yorgunluktan ya da vakit yokluğundan dikememiştim. Onun için buraya geldikten sonra, daha yataktan kalkmadan, Bebe Suggs'ın verdiği kumaşla bir giysi diktim. Daha önce böyle bencil bir zevkim olmamıştı. İşte onun için çocuklarımın geri dönmesini ve öğretmen eniştenin buyruğu altında yaşamalarını istemedim."

Sethe odanın ve konunun etrafında dolaşarak anlattığını biliyordu. Ama anlamazlarsa, daha açık konuşamıyacağını da biliyordu. Çünkü gerçek basitti - uzun uzun çiçekli giysiler, ağaçtan kafesler, bencillik, ayak bileğine bağlanan ipler ve kuyular'dan söz etmek yersizdi. basitti. Bahçede çömelmiş dururken onların geldiğini görmüş ve öğretmenin şapkasını tanıyınca, ka-

natlanıp uçmuştu. Küçük sinek kuşları baş örtüsünün üstünden iğnelerini batırarak saçlarını gagalamışlar ve kanat çırpınışlardı. Düşündüğü tek şey. Hayır. Hayır. Yoo - Hayır oldu. Basitti. Yalnızca uçtu. Can verdiklerini, en değerli varlıklarını topladı, taşıdı, itti ve sürükledi. Onları kimsenin incitemiyeceği bir yere götürdü. Güvenlikte olabilecekleri bir yere götürmeliydi. Sinek kuşları kanat çırpmayı sürdürdü. Sethe, odada dönmeyi bırakıp durdu ve pencereden dışarı baktı. Avluda bir parmaklık bulunduğunu anımsadı. 124 numaralı ev, uğrak yeri olduğu zamanlar bahçe kapısını hep birileri açar ve kapardı. Evlerine ayak basan kalmadığında beyaz çocukların bahçe kapısını, çiti ve direkleri yıktıklarını görmemişti. 124 numaralı ev çıplak ve ıssız kalmıştı. Şimdi Bluestone sokağından uzanan otlardan başka bir şey yoktu.

Hapisten döndüğü zaman, parmaklığın yok oluşuna sevinmişti. Çünkü beyaz adamlar atlarını oraya bağlamışlardı. Bahçede çömelirken onları ve öğretmenin şapkasını görmüştü. Öğretmenle göz göze geldiği zaman, kucağında tuttuğu şey adamı durdurmuştu. Geriye her adım atışıyla, bebeğin kalp atışları azalmış, sonunda durmuştu.

"Onu durdurdum," dedi Sethe. Eskiden parmaklığın olduğu yere bakıyordu. "Çocuklarımı güvenlik içinde olabilecekleri bir yere götürdüm."

Paul D'nin başındaki uğultu, son sözlerindeki anlamı anlamasına engel olmadı; fakat aradığı güvenliği 124 numaralı evde de bulamadığını düşündü. Eve geldiği zaman, hayaleti kovarak evdeki güvenliği kendisinin sağladığına inanmıştı. Sethe, bunu tek başına başaramamıştı. Başka seçeneği olmadığı için, 124 numaralı evde, kocasız, erkek çocukları ve kaynanası olmadan aklı kıt kızıyla birlikte savunmasız, tevekkülle yaşamayı kabullenmişti. Güzel Evim'de tanıdığı, tırnaklarını herkese gösteren dik başlı kız, Halle gibi, kurallara uyardı. Halle gibi çekingen ve çalışkandı. Karşısında gördüğü Sethe bambaşka biriydi. Evindeki hayalet ve kendiliğinden eve yerleşen kız onu hiç rahatsız etmiyordu. Her kadın gibi çocuk sevgisinden, çocuğuna dikeceği giysiden söz ediyor ama yaptığı iş insanın kanını donduruyordu. Bahsettiği güvenlik, el testeresi ile elde edilmişti. Kaderi eline almıştı. Birden Stamp Paid'in anlatmak istediğini

gördü. Söylediği ile yaptığı başka şeylerdi. Bu onu korkuttu.

"Sevgin çok derin," dedi. Orospu bana bakıyor, tam tepemde, yukardan bana bakıyor, diye düşündü.

"Çok derin mi?" diye sordu. Ormandaki alanda Bebe Suggs'ın buyrukları ile at kestanelerinin tohumlarından kopup yere düştüğünü düşündü. "Sevgi ya vardır ya yoktur. Az sevmek diye birşey yoktur."

"Evet, ama yürümedi, değil mi?"

"Hayır, yürüdü."

"Nasıl? Oğlanların nereye gittiğini bilmiyorsun. Bir kızın ölmüş. Öbürü avlunun dışına bile çıkamıyor. Nasıl yürüdü dersin?"

"İyi ama Güzel Evim'de değiller. Öğretmen onları yakalıyamadı."

"Belki de daha kötüsü vardır."

"Daha kötüsünü bilemem. Benim görevim, onları bildiğim kötülükten uzak tutmaktı. İşte ben de onu yaptım."

"Yaptığın iş yanlıştı, Sethe."

"Yani oraya çocuklarımla beraber dönmeli miydim?"

"Başka bir yolu olabilirdi."

"Ne yolu?"

"Senin iki ayağın var, dört değil" dedi ve hemen o anda aralarına kalın, sessiz bir duvar örüldü.

Sonradan ona nasıl olup da hayvan dediğine şaştı. Acaba kanına giren o şeytan kızla işlediği günah mı bunu söyletmişti?

Bu arada aralarındaki duvar gittikçe kalınlaşıyordu.

Hemen şapkasını başına geçirmedi. Elinde tuttu, nasıl çıkıp gideceğini düşündü. Veda havası vermeden nasıl odadan çıkabilirdi? Ayağa kalktı, dönüp beyaz merdivenlere baktı. Şeytan kız sırtı dönük olarak sanki orada duruyordu. Kapıya doğru koşmadı. Yavaş yavaş yürüdü. Kapıyı açınca, Sethe'ye akşam yemeğini ayırmasını çünkü geç geleceğini söyledi. Ancak ondan sonra şapkayı başına geçirdi.

Sethe, "Tatlı adam", diye düşündü. Bana veda edişine dayanamıyacağımı sandı. Ona anlattıklarımdan sonra, bana dört ayaklı yaratık diyebildi ama "elveda" sözcüğünün beni yıkacağını sandı. Aman ne kadar hoş!

"Güle güle", diye mırıldandı arkasından.

II. BÖLÜM

Stamp Paid'e göre 124 numaralı evde kıyamet kopmuştu. Gürültüsü sokağa kadar taşıyordu. Eve doğru başını havada tutarak yürüdü. Kendini öyle hissettiği halde, kimse ona sinsi ve alçak demesin istiyordu. Paul D'ye o gazete parçasını gösterdiğinden ve onun evi terkettiğini öğrendiğinden beri huzursuzdu. Erkeğe, kadını hakkında bildiklerini, anlatıp anlatmamak konusunda kendisi ile boğuştuktan sonra gerçeği söylemek gereğine inanmıştı. Şimdi de Sethe için üzülüyordu. Acaba iyi bir adamın verebileceği azıcık mutluluğa o mu engel olmuştu. Adamı yitirdiği için kederli miydi? Karşılık beklemeden onu kurtarmış, nehrin öte yanına geçirmişti. Hem Sethe'nin hem de Bebe Suggs'ın dostuydu. Onun yüzünden yine dedikodular mı alevlenecekti?

"Çok yaşlandım" diye düşündü. "Artık doğru düşünemiyorum. Belki de çok şey gördüm de ondandır." Paul D'ye olanları anlatırken kimseye söyleme diye tembih etmişti. Şimdi kimi korumaya kalktım diye düşündü. Şehirde olayı bilmeyen tek kişi Paul D'ydi. Gazetede yazılı bir haber nasıl gizli kalırdı? Kimden saklıyordu? Elbet Sethe'den. Sinsice onu arkadan vurmuştu. Ama görevi buydu. Bütün yaşamı boyunca, beyazlara karşı zencileri kurtarmak için sinsice davranmak zorunda kalmıştı. İç savaştan önce kaçakları gizler, gizli bilgileri gereken yerlere taşırdı. Sebze dolu kayığı ile nehirden zencilere yararı dokunur, kemikleri ve sakatatı ile onları beslerdi. Onlar için mektup yazar, gelen mektupları okurdu. Kimin susuzluktan kırıldığını, kimin oduna ihtiyacı olduğunu, hangi çocuğun armağan aldığını, hangilerinin eğitilmeye gereksinme duyduğunu bilirdi. Ohio nehri ve kıyılarını avucunun içi gibi öğrenmişti. En iyi dansçı

ve konuşmacılar, en güzel şarkı söyleyenlerin nerede bulunduğu hep ondan sorulurdu. Artık bacaklarının arasında işe yarayan birşey yoktu. Fakat olduğu zamanları anımsayarak, on sekiz yıldan beri sakladığı gazete parçasını uzun uzun düşündükten sonra Paul D'ye göstermeye karar vermişti.

Ancak ondan sonra Sethe'nin duygularını düşünmeye başladı. Bu işte geç kaldığı için kendini kötü hissediyordu. Belki de onları kendi hallerine bırakmalıydı. Sethe zamanı gelince ona açıklardı. İyilik meleği gibi davranıp ne diye burnunu sokmuştu? Şimdi 124 numaralı ev Paul D gelmeden önceki haline döndü. Hayaletlerin rahatsız ettiği bir ev olup çıktı. Sethe, kızının hayaleti ile birlikte yaşamayı öğrenmişti; fakat artık Denver buna dayanabilecek miydi? Denver'in yaşantısında sağlıklı birine gereksinimi vardı. Doğumundan hemen sonra yanında olduğu için, içinde ona bir ayrıcalık tanımıştı. Dört hafta sonra da onu sağlıklı görünce, sevincinden, ağzına, topladığı böğürtlenlerden bir tane koymuştu. Eğer orada odun kırıyor olmasaydı ve Sethe'nin duvara fırlattığı bebeği yakalamasaydı, bugün Denver yaşıyor olmayacaktı. Belki de Sethe'den çok Denver'i düşünüp, Paul D'ye o gazete parçasını vermemeliydi. Bebe Suggs'dan sonra kızın yaşamına giren tek normal kişi Paul D olmuştu.

Denver ya da Sethe'ye duyduğu gecikmiş ilgiden çok daha derin saygı ve acıyla Bebe Suggs'a bağlıydı. Yoksulun cebini yakan gümüş dolar gibi onun anısı yüreğini dağlıyordu. Anısına saygı göstermek için başını dik tutup 124 numaraya doğru yürüdü, içerde kopan kıyameti duymasına karşın.

Bu eve yalnız bir kez adımını atmıştı. O da Sethe'nin Kaçaklar Yasasını, Felâket Yasası diye adlandırdığı zamandı. Bebe Suggs'ı kucağına alıp dışarı çıkarırken, küçük bir kız gibi yüzüne bakmış, kalçasının acısına dayanma zorunluğu olmadığı için sevinmişti. Azıcık daha bekleseydi. İç Savaşın bitişini ve sonuçlarını görecekti. Zaferi beraber kutlayacaklar ve papazın bu nedenle verdiği vaazı birlikte dinleyeceklerdi. Bir evden ötekine sevinçle koşmuş ve sunulan içkileri tek başına içmişti. Bebe Suggs bekleyemedi ve cenazesinde onun yokluğuna üzüleceği yerde utanç duydu. Sethe ve kızının gözleri kupkuruydu. Sethe, onun vaaz verdiği alana gömülmesini istemişti. Fakat beyazların ölülerin nereye gömülecekleri hakkında çıkardıkları

bir yasa yüzünden engel olundu. Bebe Suggs boğazı kesilen bebeğin yanına gömüldü. Stamp bu komşuluktan Bebe Suggs'ın hoşnut kalmadığını sanıyordu.

Cenaze töreni avluda yapıldı, çünkü kimse 124 numaralı evin içine girmek istemedi. Buna karşılık, Sethe de Peder Pike'nin cenaze duasına katılmadı. Mezarlığa gitti ama herkesle birlikte ilâhi okumadı. Cenaze dönüşü, cenazeye katılanlar avluda kendi getirdikleri yemeği yediler ve Sethe'nin pişirdiklerini ellemediler. Sethe de onlarınkini yemedi ve Denver'e de engel oldu. Böylece özgürlüğüne kavuştuktan sonra tüm yaşamını sevgiye ve uzlaşmaya adayan Kutsal Bebe Suggs, korku, kibir, lânet ve kin dolu bir hava içinde gömüldü. Herkes, Sethe'nin geçirdiği zor zamanlarında yardım istemesini bekledi. Herkesi şaşırtan garip iddiaları, kendi kendine yetmesi acaba Stamp Paid'i de etkilediği için mi gidip gazete parçasını Paul D'ye göstermiş ve Sethe'yle Denver'in duygularını önemsememişti.

Sethe kapıya çıksa ve yüzüne baksa, ne yapacağı ya da ne diyeceği hakkında en ufak bir fikri yoktu. Yardım istese, elinden geleni yapmaya hazırdı. Kızıp bağırırsa, onu da susup kabullenirdi. Bunun ötesinde, Bebe Suggs'ın yakınlarına neden olduğu kötülüğü düzeltmek için ne yapması gerektiğini bulmayı iç güdülerine bırakarak perili eve doğru yürüdü. Gerisini Tanrıya havale etti.

Verandaya doğru yürürken duyduğu seslere bir anlam veremedi. Bluestone sokağından gelirken, hep bir arada konuşup bağrışan sesler duyduğunu sandı. Kimin ne dediği anlaşılmıyordu. Konuşma abuk sabuk değildi. Fakat sözcüklerin sıralanışında anlıyamadığı bir gariplik vardı. Açık seçik duyduğu tek sözcük *benim* oldu. Merdivenlere geldiği zaman, sesler aniden fısıltıya dönüştü. Sanki ev işleri gören kadınların kendi kendilerine çıkardıkları seslere benziyordu. Örneğin, ipliği iğnenin deliğine geçiremeyince söylenen "çık" sesi; en iyi porselen tabağın ucunda çatlak görünce çıkarılan ses; tavuklara yem verirken çıkarılan sevecen alçak sesler gibi.

Stamp Paid, kapısı her zaman kendisine açık olan evin kapalı kapısına vurmak için yumruğunu kaldırdı. Ona borçlu olan bütün zencilerin teşekkürü kapılarını açık tutmakla ifade edilirdi. Çünkü ya birisine palto getirmiş, ötekine haber iletmiş, baş-

kasının hayatını kurtarmış ya da su deposunu onarmıştı. Bunlara karşılık kendi eviymiş gibi her kapıyı açıp içeri girebilirdi. Gelişi ev sahiplerine yararlı olduğundan her zaman iyi karşılanırdı. Bu ayrıcalığını yitirmektense, kolunu indirip kapıyı çalmamayı yeğledi ve oradan ayrıldı.

Bir çok kez denedi. Sethe'yi ziyaret etmede kararlıydı. Her seferinde aceleci bağırgan seslerden sonra fısıltıları duyuyor ve kapıda ne yapacağını bilemiyordu. Değişik günlerde altı kez yolunu değiştirip 124 numaranın kapısını çalmak istedi. Fakat kapalı kapı düşüncesi - onu yabancı kabul etmeleri - kahrolmasına neden oluyordu. Karda geri geri giderek, içini çekti. Gönlü istiyordu ama ayakları onu götürmüyordu.

Stamp Paid, 124 numaralı evi Bebe Suggs'ın hatırı için ziyaret etmek isterken, Sethe de kaynanasının öğüdünü tutmaya çalışıyordu. "Silahlarını indir, herşeyi olduğu gibi kabul et" derdi. Paul D'nin ona dört ayaklı deyip evi terkedişinin üzerinden dört gün geçmişti. Kaynanasının öğüdüne uyarak evde olduğunu bildiği buz patenlerini aramaya koyuldu.

Eskiden ziyaret eden yabancıların bıraktıkları pabuçlar arasında aranırken, Paul D'ye bu kadar çabuk güvendiği ve ocak başında sırtını öpmesine izin verdiği için kendinden nefret etti. Onun da, şehirdeki herkes gibi, gerçeği öğrenince aynı şekilde davranacağını bilmesi gerekti. Yaşamında sadece yirmi sekiz gün kadın dostları, kaynanası ve bütün çocukları ve komşularıyla mutlu olmuştu. Hepsi geride kaldı ve hiç geri gelmiyecekti. Artık ormanda dans etmek, keyifle yemek yemek, Kaçaklar Yasası hakkında hararetli ya da sakin tartışmalara katılmak, Yerleşme Vergisi, Tanrı Yolu, kilisede zencilere ayrılan sıralar, kölelik aleyhtarlığı, köleleri azatetme, deri rengine göre oylama, Cumhuriyetçiler, Dred Scott, kitaplardan öğrenme, Delaware'li renkli derili kadınlar ve daha başka önemli konularda fikir alış verişi yapamıyacaktı.

Yirmi sekiz günlük mutluluk, yerini on sekiz yıllık itilip kakılmaya ve yalnızlığa bırakmıştı. Sonra birkaç güneşli ay içinde, elele tutuşan gölgelerin söz verdiği gibi, Paul D'nin yanındayken insanlar ona selam verir olmuştu. Yatağında yalnız de-

ğildi. Denver'in arkadaşı dışında, herşey yok olmuştu. Acaba düzen böyle midir diye merak etti? Her on sekiz ya da yirmi yılda bir dayanılmaz yaşamına kısa süre bir mutluluk mu girecekti?

Eh, ne yapalım? Böyleyse, böyledir.

Dizlerinin üstünde yer silerken, Denver de arkasından kuruluyordu. O anda Sevgili belirdi. "Bunlar ne işe yarar?" diyerek elindeki buz patenlerini gösterdi. Sethe buzda kaymasını bilmezdi; fakat birden kaynanasının öğüdünü anımsayarak kovayı olduğu yerde bıraktı. Denver'e yün atkıları getirmesini söyledi ve kızın patenleri bulduğu yerde başkalarının da bulunduğunu bildiği için o yana yöneldi. Ona acıyan ve Paul D'nin gidişinden sonra nasıl yaşadığını merak edenler, onu üçüncü kez eski eşyaların yığıldığı yerde aranırken keşfedebilirlerdi. Çünkü o çocuklarını severdi. Meraklı gözler onu donmuş dere üstünde kızlarla birlikte keyifli keyifli kayarken görebilirdi.

Ayakkabı yığınları arasında bir tane erkek palası buldu.

"Sırayla kayarız" dedi. "İki paten birinize, bir paten ve kaydırak ötekine". Kimse düştüklerini görmedi.

El ele tutuşarak buz üstünde kaydılar. Sevgili bir çift pateni giydi. Denver'in ise bir ayağında paten, ötekinde kaydırak vardı. Sethe ayağındaki pabuçlarını onu ayakta tutabileceğini sandı. Yanılmıştı. Donmuş dere üstünde iki adım atınca dengesini kaybetti ve arkası üstüne oturdu. Kızlar, gülmekten katılarak, yanına geldiler. Sethe güçlükle ayağa kalktı; akrobasi hareketi yapayım derken canı acıdı. Kemikleri çatırdarken kahkahası da çınladı. Daire çizerek ya da bir hizada giderek üçü birden dik duramıyordu, fakat kimse onların düştüğünü görmedi.

Her biri ötekini dik tutmaya çalışıyor, her tökezlenme keyiflerini arttırıyordu. Kenardaki canlı meşe ve uğuldayan çam ağaçları onları sarıyor, birbirlerinin ellerini yakalamaya çalışırken, kahkahalarını emiyordu. Etekleri kanatlar gibi havalanıyor ve derileri azalan aydınlık ve soğukta kurşun rengine bürünüyordu.

Kimse onların düştüğünü görmedi.

Yorgunluktan bitkin düşünce yere uzanıp soluklarının normale dönmesini beklediler. Gökyüzündeki yıldızlar, güneş batmadan ortaya çıkmış ve elle tutacak kadar yakın gözükmüşler-

di. Sethe bakışlarını kaldırınca, bir an için, onların sunduğu huzura kavuştu. Sonra Denver ayağa kalktı ve tek başına kaymayı denedi. Ayağındaki tek patenin ucu bir tümseğe çarptı ve düşerken kollarını öyle garip bir şekilde çırptı ki üçü birden öksürükten tıkanana kadar güldü. Sethe elleri ve dizleri üstünde doğruldu; gülmekten hâlâ göğsü inip kalkıyor, gözleri sulanıyordu. Dört ayak üstünde bir süre kaldı. Gülmesi durduğu halde gözlerinin yaşı dinmedi. Denverle Sevgili aradaki farkı anlayana kadar bir süre geçti. Anlayınca hafifçe omuzuna dokundular.

Ormanın içinden eve dönerken Sethe bir kolunu bir kızın, öbür kolunu da öteki kızın omuzuna attı. Her iki kızın bir kolu Sethe'nin belindeydi. Buz tutmuş toprak üstünde yürürken, bir iki kez tökezlediler, ama birbirlerine sıkıca sarılıp düşmediler.

Evin içine girdikleri zaman üşüdüklerini farkettiler. Islak papuçlarını, çoraplarını çıkartıp kuru yünlüleri giydiler. Denver ateşi yaktı. Sethe sıcak süt ısıttı ve içine şekerle vanilya koydu. Battaniye ve yorganlara sarınarak ocağın karşısına oturdular, burunlarını silerek sütü içtiler.

"Ekmek kızartıp birşeyler yesek," dedi Denver.

"Yarın," dedi Sethe. "Yatma vakti geldi."

Herkese biraz daha sıcak şekerli süt verdi. Ocaktaki ateş gürül gürül yanıyordu.

"Gözlerindeki yaşlar bitti mi?" diye Sevgili sordu.

Sethe gülümsedi, "Evet, bitti. Sütünü iç. Yatma vakti geldi."

Hiçbiri sıcak battaniyenin altından çıkıp soğuk yatağa gitmek istemedi. Sütlerini yudumlayıp ateşi izlemeye devam ettiler.

"Çıt". Sesi duyduğu zaman, Sethe ne olduğunu anlamadı. Sonradan o sesin başından beri olduğunu anladı. Başlamadan tempoyu, notaları ve ezgiyi biliyordu. Öne doğru eğilerek Sevgili yavaşça bir şarkı mırıldanmaya başladı.

Sevgili şarkıyı bitirince, Sethe "çıt" sesini anımsadı. Herşey yerli yerine oturuyordu. Fincana süt damlatmadı; çünkü eli titremiyordu. Yalnızca başını çevirip Sevgili'nin profiline bakmaya başladı: çenesi, ağzı, burnu, alnı ateşin duvara vurduğu gölgede kocaman ve abartılı görünüyordu.

Denver'in yirmi ya da otuz ince örgü yaptığı saçları omuz-

larını kol gibi sarıyordu. Oturduğu yerden Sethe kızın saç çizgisini, kaşlarını, dudaklarını göremiyordu.

"Tek anımsadığım," demişti Bebe Suggs, "Kızımın kızarmış ekmek kabuğu sevdiğidir. Elleriyle bana vursa bile, o elleri tanımam."

Sethe, kızın doğum lekesini, dişetlerinin rengini, kulaklarının şeklini de seçemiyordu.

"Buraya bak. Ben senin annenim. Yüzüme iyi bak" demek istiyordu.

... parmakları, tırnakları.... gözükmüyordu.

Fakat daha vakti gelmemişti. Çıt sesini duymuş, herşey yerli yerine oturmuş, açıklamaya hazır gibiydi.

"Söylediğin şarkıyı ben çocuklarım için uydurmuştum. Bizden başka kimse bilemez."

Sevgili yüzünü Sethe'ye doğru çevirdi, "Ama ben biliyorum," dedi.

Ağaç kovuğunda bulunan bir mücevher kutusu, açılmadan önce dikkatle ellenmelidir. Kilidi paslanmış ya da kırılmış olabilir. Kenarlarına bakıp ağırlığını tartmalı. Bunca yıl içinde gömülü olan hazineyi baltayla kırıp açmamalı. Bu mucizeye şaşmamak gerek. Çünkü bu mucizenin sırrı, yüreğinde gerçek olduğuna inanmasıydı.

Sethe süt kabının dibindeki beyaz kaymak tabakasını sildi ve kızların başının altına, sandık odasından yastık getirdi. Ateşi söndürmemelerini ya da yukarı çıkıp yatmalarını tembih ettiği zaman sesi titremedi.

Elinde tuttuğu kurdele ve kokan deriyle Stamp Paid tekrar 124 numaralı eve yaklaştı.

"İliklerime kadar yorgunum," diye düşündü. "Her gün kemiklerim sızlayana kadar yorulurdum, ama şimdi iliklerime kadar indi. Herhalde Bebe Suggs'ın herşeyi bir yana bırakıp yatağa düşmesi ve geri kalan yaşamında renklerden başka birşey düşünmeyişi bu yüzdendi." Böyle yapacağını Stamp Paid'e söylediği zaman, gerçekten utandığını ve bunu açıklamaktan çekindiğini sanmıştı. Mimberdeki otoritesi, alandaki dansları, Tanrının ona verdiği güçle konuştukları (vaaz veremiyecek ka-

dar cahil olduğunu üstünde durarak söylerdi) - bunların hepsi avlusunda dökülen kan yüzünden alaya alınmış ve eleştirilmişti. Tanrı onu şaşırtmıştı ve o'ndan utandığı için bunu açıklayamıyordu. Tanrının yaptıklarından mahçup düştüğünü söyleyemeyince Stamp Paid'e "yatağa yatıp renkleri düşüneceğim," demişti. Stamp onu vazgeçirmeye çalıştı. Sethe, onun kurtardığı çocuğuyla hapisteydi. Oğulları avludayken, korkudan birbirlerinin elini bırakamıyordu. Yabancılar ve komşular eve uğrayıp ne olup bittiğini öğrenmeye çalıştılar. Aniden Bebe Suggs savaşmayı bıraktı. Herşeyden elini eteğini çekti. Sethe hapisten çıktığı zaman tüm gücünü yitirmiş, pembe rengini çoktan yitirmiş, kara'nın karamsarlığına gömülmüştü.

Önceleri, Stamp, onu ara sıra bahçede, ya da hapishaneye yemek götürürken görürdü. Bazen şehre tamir ettiği pabuçları taşırdı. Zamanla evden çıkışları seyrekleşti. Utanç duygusunun onu yatağa düşürdüğüne inanmıştı. Şimdi o çekişmeli cenazesinden sekiz yıl, o felâketten on sekiz yıl sonra, fikrini değiştirdi. Bebe de iliklerine kadar yorgundu ve özlemini çektiği renklere kavuşmak için sekiz yıl beklemişti. Kendisine olduğu gibi, Bebe'ye de yorgunluk aniden çökmüş, fakat etkisi yıllarca sürmüştü. Altmış yıllık yaşamında hayatını çiğneyip posasını tüküren insanlara çocuklarını kaptırmış; son çocuğu kendisininkine karşılık onun özgürlüğünü satın almış, beş yıl süreyle özgür yaşadıktan sonra sonuncu evlâdını da kaybetmiş; bir gelin ve torunlar edinmiş, sonra gelinin çocuklarını öldürmeye kalkıştığını görmüş, özgür zenciler topluluğu içinde sevilip sevmiş, onlara öğütler verip fikirlerini almış, korumuş ve korunmuş, beslemiş ve beslenmiş - sonra da aynı topluluğun ondan yüz çevirdiğini ve geri çekildiğini görmüştü - bütün bunlar Kutsal Bebe Suggs'a bile çok gelmişti.

Bir gün Bebe Suggs'a şöyle demişti: "Bana bak kızım. Dinî görevini bırakamazsın. Bu sana Tanrı buyruğudur. Başına ne gelirse gelsin bundan vazgeçemezsin."

Richmond sokağında karşılaştılar. Yerdeki yapraklar ayak bileklerine kadar geliyordu. Büyük evlerin alt katlarında lambalar yanıyor ve ikindi vakti, olduğundan daha karanlık gösteriyordu. Kırmızı yaprakların kokusu harikaydı. Bir yere taşıdığı eşyadan ötürü aldığı bir peni bahşişi cebinde ellerken, tesadü-

fen başını kaldırdı ve karşıdan sekerek gelen yaşlı dostunu tanıdı. Onu haftalardır görmemişti. Yerdeki yaprakları ayağının hışırtısıyla ezerek hemen karşı kaldırıma geçip selamladı onu. Bebe Suggs ilgisiz bir yüzle karşılık verdi selamına. Yüzü bir tabak gibi ifadesizdi. Elinde bir torba dolusu ayakkabı vardı. Konuşmaya başlaması için Stamp'ı bekledi. Eğer gözlerinde keder görseydi, anlayış gösterecekti. Fakat bakışlarında yalnızca aldırmazlık vardı.

"Üç cumartesidir alana dua için gelmedin," dedi.

Bebe başını çevirerek çevredeki evlere baktı.

"Ama başkaları geldi," dedi Stamp.

"Birileri gelir, birileri gider," diye yanıtladı Bebe.

"Dur, elindekini taşımana yardım edeyim," Elinden torbayı almaya uğraştı, ama vermedi o.

"Tucker adında birinin siparişini götürüyorum," dedi. "Az ötede, kestane ağaçlı bir bahçede. Adam hastaymış."

Birlikte yürüdüler. Stamp adımlarını onun topal bacağına uydurdu.

"Eh, ne dersin?"

"Eh ne?"

"Cumartesi geliyor. Dua yerine gelecek misin?"

"Gelirsem, ne diyeceğim onlara?"

"Tanrının sözlerini." Sesi fazla yüksek çıktı ve yanlarından geçen iki beyaz adam dönüp onlara baktı. Stamp başını önüne eğerek kulağına fısıldadı, "Kutsal sözcükleri."

"Benden alınan şeyler arasında onlar da var."

Stamp öğütlerini, yüreklendirmelerini, yalvarmalarını sürdürüyordu. Tanrının sözlerini söyleme görevi ona verilmişti. Bu görevden kaçamazdı. Fakat hiçbiri para etmiyordu.

Yürüyerek bahçesinde iki kestane ağacı olan beyaz eve vardılar.

"Bak şu kocaman iki ağaca; şu küçük huş ağacının bol yaprakları onlarda yok. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

"Anlıyorum," dedi, fakat ağaçlar yerine beyaz eve baktı.

"Yapman gerek," dedi Stamp. "Senin gibi kimse vaaz veremez. Orada olmalısın."

"Yapmam gereken tek şey yatağa uzanıp yatmaktır. Zararsız şeylerle uğraşmak istiyorum."

"Bu dünyada zararsız ne var ki?"

"Örneğin mavi ya da sarı. Kimseye zararları dokunmaz."

"Sarıyı düşünmek için mi yatağa gireceksin?"

"Sarıyı severim."

"Eee - sarıyla maviden bıkınca ne olacak?"

"Bilemem - Bazı şeyler tasarlanamaz."

"Sen Tanrı'yı suçluyorsun. Yaptığın budur."

"Hayır, Stamp değildir."

"Sen havluyu attın. Savaşı beyazlar kazandı mı demek istiyorsun?"

"Bahçeme kadar girdiler diyorum."

"Yani yapılanların hiç değeri yok mu?"

"Sadece bahçeme girdiklerini söylüyorum."

"Nedeni Sethe'dir."

"O olmasaydı ne olacaktı?"

"Sen Tanrı'dan vazgeçmemizi mi söylüyorsun? Bizim için yapılacak tek şey kendi kanımızı mı dökmek?"

"Ben sadece bahçeme girdiler, diyorum."

"Sen Tanrı'yı cezalandırıyorsun."

"Onun beni cezalandırdığı gibi değil."

"Yapamazsın bunu Bebe. Doğru değil."

"Bir zamanlar doğrunun ne olduğunu bilirdim."

"Hâlâ biliyorsun."

"Şimdi gördüğüme inanıyorum; ben ayakkabı tamir eden zenci bir kadınım."

"Ah, Bebe, ne diyeyim!" Ona yükünü hafifletecek, fikrini değiştirecek bir sözcük aradı. "Sabırlı olmalıyız. Herşey geçip gider. Ne arıyorsun? Bir mucize mi?"

"Hayır," dedi. "Evin arka kapısını." Onu içeri almadılar. Elinden ayakkabıları alan beyaz kadın para getirmek için içeri girdiğinde, Bebe kalçasını demir parmaklıklara dayamıştı.

Stamp Paid yolunu değiştirdi. Onunla eve yürüyemeyecek ve daha fazlasını dinleyemeyecek kadar kızgındı. Bir an ona baktı ve bitişik evde onları izleyen camdaki tedirgin beyaz yüz bir sonuca varamadan, yürüdü gitti.

Şimdi 124 numaraya girmek isterken, Bebe ile o konuşmayı yaptığına pişmanlık duydu. Ne diye o kadar sert çıkmıştı?! Dağ gibi güçlü sandığı kadının, iliklerine kadar yorgun olduğunu

nasıl da anlamamıştı. Şimdi çok geçti ama onu anlıyordu. Sevgi pompalayan yüreği, Tanrı buyruğunu anlatan ağzı bir işe yaramamıştı. Beyazlar bahçesine girmişti. Sethe'nin katı seçimini ne onaylamış ne de lanetlemişti. İkisinden birini yapsa, belki kurtulurdu. Fakat bütün bunları düşüne düşüne yatağa düşmüştü. Beyazlar sonunda onu pes ettirmişti.

Ben de bıktım diye düşündü. 1874 yılındaydılar ve beyazların acımasızlığı bitmemişti. Bütün şehirler zencilerden temizlenmişti, yalnız Kentucky'de bir yıl içinde seksen yedi linç vakası olmuş; dört zenci okulu yakılmış, kocaman adamları çocuk gibi dövmüşler, çocuklar da yetişkinler gibi dayak yemiş; zenci kadınların ırzına geçilmiş, zencilerin malları ellerinden alınmış, boyunları kırılmıştı. Stamp'ın burnuna insan eti ve taze kan kokusu geliyordu. linç edilerek ateşte yakılan insan etinden çok kan kokusu etrafa sinerdi. Kan kokusu, "Kuzey Yıldızı" gazetesinin satırları arasında, tanıkların ağızlarında, elden ele geçen kargacık burgacık yazılı mektuplarda da vardı. Mahkemeye verilen dilekçeler,belgeler bile kan kokusunu silemedi. Fakat bunların hiç biri Stamp'ı yeterince yormadı. Bu işi elinde tuttuğu kurdele yaptı. Kayığını nehrin kıyısında bir yere bağlarken, dibinde gözüne kırmızı birşey ilişti. Almak için uzanırken, bir tüy yapışmış diye düşündü. Eline aldığında, kandan yapışmış ve kıvırcık saça bağlanmış kırmızı bir kurdele parçası olduğunu gördü. Ucunda hâlâ bir parça kafa derisi vardı. Kurdeleyi çözüp cebine, kanlı derili bukle parçasını da otların arasına attı. Eve dönerken, birden soluk alamaz oldu ve başı döndü. Geçene kadar bekledi; sonra tekrar yola koyuldu. Bir dakika sonra gene soluğu kesildi. Bu kez oturdu. Dinlendikten sonra ayağa kalktı ve arkasına, donmuş çamura ve ötedeki nehre bakarak kendi kendine söylendi. "Bunlar ne biçim insanlar? Söyle bana Tanrım bunlar nedir?"

Eve vardığında, kızkardeşi ve yeğenlerinin hazırladığı yemeği yiyemiyecek kadar yorgundu. Verandada geç vakte kadar soğukta oturdu ve ancak kızkardeşinin onu içeri çağıran sesindeki kaygılı havayı sezince yatağına gitti. Kurdeleyi sakladı. Islak derinin kokusu genzinden çıkmadı. Yorgun kemikleri sızlarken Bebe Suggs'ın "Dünyadaki zararsız şeyleri düşüneceğim," sözleri üzerinde durdu. Maviyi, sarıyı belki yeşili ama as-

la kırmızıyı düşünmemiş olmasını diledi.

Ona karşı haksızlık ettiğini bildiğinden, hiç olmazsa yakınlarına kendimi affettireyim düşüncesiyle 124 numaralı evin yolunu tuttu. Bu kez duyduğu seslerin bir sözcüğünü anlamasa bile kime ait olduğunu buldu. Kırık boyunlu insanlar, ateşte kaynayan kan ve kurdelelerini yitiren kara kızlar konuşuyordu.

İşte onlardı bu gürültüyü koparan.

Sethe gülümseyerek yatağına girdi. Vardığı sonucu daha etraflıca düşünmek için acele ediyordu. Sevgili'nin geldiği günü, Bebe'nin dua yerinde ensesine kondurduğu öpücüğü düşünerek uykuya daldı. Uyandığında hâlâ gülümsüyordu. Soğuk karlı bir gündü. Nefesinin havada donduğunu görünce battaniyeleri üstünden atıp kalkabilmek ve buz gibi yere basabilmek için bir an duraksadı. İlk kez işine geç kalacaktı.

Alt katta, kızları bıraktığı gibi uyurken buldu, fakat sırt sırta dönmüşler ve battaniyelerine sıkı sıkı sarılmışlardı. Buz patenleri ön kapının önünde duruyordu; kuruması için astıkları çoraplar ise hâlâ ıslaktı.

Sethe, Sevgili'nin yüzüne baktı ve gülümsedi.

Ocağı yakmak için sessizce yaklaştı. Önce biraz gazete sonra da bir kaç çıra ile alevleri canlandırdı. Kulübeden daha fazla odun getirmek için dışarı çıktığında kardaki erkek ayak izlerini farketmedi. Üstü karla örtülü odunları temizleyerek, kollarının taşıyabileceği kadarını doldurdu. Kulübedeyken şöyle bir çevresine bakındı. Anımsamaktan korktuğu görüntü yok olmuştu. "Kız bana kızgın bile değil," diye düşündü.

Yolda giderken, gördüğü el ele tutuşan üç gölgenin Paul D, Denver ve kendisi olmadığı artık belli oldu diye düşündü. O üç gölge Denver, Sevgili ve kendisiydi. Üçü birlikte buzda kaymışlar ve sıcak süt içmişlerdi. Eğer kızı, o dönüşü olmayan yerden gelebildiyse, oğulları da bir gün çıkagelebilirdi.

Soğuğa karşı ön dişlerini korumak için diliyle kapadı. Kollarındaki yükün ağırlığıyla iki büklüm eve dönerken yine, donmuş yerdeki ayak izlerini farketmedi.

İçerde kızlar, yüzleri ateşe dönük olarak, hâlâ uyuyorlardı. Odunları yerine koyarken çıkardığı gürültü ile kımıldadılar, fa-

kat uyanmadılar. Sethe sessizce ocakta kahvaltıyı hazırlarken, iki kız kardeşin uyuyuşunu zevkle izledi. Yazık ki işe geç kalacaktı. On altı yılda ilk kez. Yazık.

Dünden kalan mısır lapasının içine iki yumurta kırdı. Yaptığı hamuru ikiye ayırdı; aralarına jambon parçaları koyarak tavada kızartırken Denver uyandı ve homurdandı.

"Sırtın mı ağrıdı?"

"Evet."

"Sert yerde yatmak iyidir derler."

"Ama canım acıdı," dedi Denver.

"Belki de düştüğün içindir."

Denver gülümsedi. "Ama ne eğlendik." Hafifçe horlayan Sevgili'ye baktı. "Onu uyandırayım mı?"

"Bırak uyusun."

"İşe giderken, seni uğurlamak ister."

"Daha vakit var. Ben onu çağırırım." Ona bildiğimi belli etmeden önce biraz düşünsem iyi olur diye içinden geçirdi. Anımsamak istemediği şeyleri düşünmek! Bebe'nin dediğini yapmalıydı. "Herşeyini ortaya koy ve bir seferde çözümle." derdi. Paul D beni dışarıda yaşanacak bir dünya olduğuna inandırmak istemişti. Ama şimdi biliyorum ki benim için evimin dışında yaşam yok. Gereksinme duyduğum herşey bu odanın içinde.

Aç kurtlar gibi yediler. Az konuşup birbirlerinin varlığından hoşnut olarak, kızın gözünün içine bakma fırsatı kolladılar.

Sethe, başını örtüp şehre inmek için sarıp sarmalandığı zaman, sabah epey ilerlemişti. Evden çıktığında ne ayak izlerini ne de evi saran sesleri farketti.

Daha önce geçen arabaların izinde yürürken, anımsamak zorunda olmadığı şeyler için heyecandan titriyordu.

Artık anımsaması gerekmiyor. Açıklamama da gerek yok. Kız herşeyi anlıyor. Bebe Suggs'm kalbinin nasıl durduğunu unutabilir mi, hiç bir belirti yokken aramızda verem olduğuna karar vermiştik. Hapishaneye yemek getirdiği zaman bana bakışlarını, Howard ve Buglar'ın iyi olduklarını ama her yerde yatarken bile el ele tutuştuklarını söylediğini unutabilirim. Yeme-

ği, parmaklıklar arasından kolay geçsin diye, ufak paketler halinde getirirdi. Fısıltıyla haberler verirdi. Bay Bodwin yargıç ile görüşecekmiş. Delaware'lı renkli derili kadınlar idamdan kurtulmam için dilekçe yazmışlar. İki beyaz rahip benim için gelip dua etmek istemiş. Bir gazeteci benimle görüşmeye gelmiş. Haberleri verdikten sonra ona fareler için bir ilaç bulmasını söyledim. Denver'i yanma almak istedi; vermeyince ellerini birbirine vurarak, "Küpelerin nerede?" diye sordu. "Senin için saklarım." Gardiyanın beni korumak için onları aldığını söyledim. Küpelerin telleriyle kendime zarar verebileceğimden korkuyorlarmış. Bebe Suggs eliyle ağzını kapadı. "Öğretmen şehri terketti." dedi. "Mahkemeye dava için bir dosya göndermiş ve gitmiş. Kızını cenaze töreni yapmadan gömecekleri gün senin orada hazır bulunmana izin verecekler." Şerif benimle geldi ve arabada Denver'e meme verirken başını çevirdi. Ne Howard ne Buglar yanıma yaklaştı. Saçlarını bile okşatmadılar. Herhalde mezarlıkta bir sürü insan vardı ama ben tabuttan başka bir şey görmedim. Peder Pike yüksek sesle birşeyler söyledi, ama ben yalnızca iki sözcüğü "Sevgili Merhume"yi duydum. Üç ay sonra, Denver katı yiyeceklere başladığı ve beni serbest bıraktıkları zaman, gidip bir mezartaşı aldım. Fakat üstüne yazı kazdıracak param yoktu. O bir sözcük uğruna mezar taşçısıyla yaptığım anlaşma için şimdi pişmanım. Keşke istediğini daha uzun süre verseydim de taşa hepsi yazılsaydı. Fakat benim için tek sözcük yeterliydi; çünkü sen benim için "Sevgili"sin. Mezbahayı ve avlusunda çalışan Cumartesi kızlarını da anımsamak zorunda değilim. Yaptığımın Bebe Suggs'm tüm yaşamını değiştirdiğini de unutabilirim. Cemaatından ve dostlarından olmuştu. Sadece çamaşır yıkayıp ayakkabı yapmakla yetindi. Herşeyi unutabilirim, çünkü mezartaşına yazı yazılır yazılmaz sen varlığını evde hissettirdin ve hepimizin aklını başından aldın. O zaman anlamamıştım. Bana kızgınsın sandım. Ama öyle idiysen bile şimdi bana döndün; meğer ben haklıymışım. Dediğim doğru çıktı. Evimin dışında benim için başka bir yaşam yok. Tek bir şey bilmek istiyorum. Boynundaki yara izi ne kadar kötü?

On sekiz yıldan beri ilk kez işe geç giderken, bütün bunları aklından geçirdi. Aynı anda Stamp Paid de yorgunluğuyla savaşıyor ve yaşadıklarını düşünüyordu. Bebe Suggs, Beyazların

savaşı kazandığına inanarak dua yerine gitmekten vazgeçmişti. Stamp böyle bir zaferi kabullenemezdi. Bebe'nin arka kapısı yoktu; onun için soğuk havaya ve içerden gelen ses duvarına göğüs gererek merdivenleri çıktı. Kuvvet almak için cebindeki kırmızı kurdeleyi elledi. Önce hafifçe, sonra sert bir şekilde kapıyı yumrukladı. Kapısını çaldığı bir zenci evinin kendisini kabul etmeyişine hayretler içinde kaldı. Pencereye yaklaştı ve bağırmak istedi. İçeride birileri vardı. Herhalde biri kapıya doğru yürüyordu. Cebindeki kurdeleyi didikleyerek merdivenlerden indi. Şimdi bu eve karşı olan utancı ve borcuna, bir de merakı eklenmişti. Pencerede iki gölge geri çekildi. Birini tanıdı. Öteki aklını karıştırdı. Onu tanımıyordu; kimsenin de tanıdığını sanmıyordu. Bu eve kimse gelmezdi ki.

Tat alamadığı kahvaltısını bitirdikten sonra, bir şeyler öğrenmek için Ella ve John'a uğradı. Belki orada, bunca yıl çevresine iyilik yaptıktan sonra, bir borcu olup olmadığını öğrenebilirdi. Asıl adı Joshua'ydı. Karısını efendisinin oğluna teslim ettiği zaman adını değiştirmişti. Bu yüzden kimseyi öldürmedi. Karısı özellikle adamın hayatta kalmasını rica etmişti. Çünkü delikanlı hevesini alınca kime dönecekti? Böylece kimseye borcu kalmadığını, eğer vardıysa da, bu davranışıyla hepsini ödediğini düşündü. Bu yüzden biraz delişmen, başıbozuk ve sarhoş olacağını sandı. Oldu da. Çok ya da az çalışmak, hiç çalışmamak. Akıllı ya da aptal davranmak. Uyumak, uyanmak; birinden hoşlanmak, diğerlerinden nefret etmek. Yaptığı hiç bir şey onu tatmin etmemeğe başladı. Yaşamının bir anlamı kalmamıştı. Onun için başkalarına yardım etmeğe karar verdi. Onların çektikleri acıların bedelini ödemelerine yardımcı oldu. Dövülmüş kaçakları sandalına alıp karşı tarafa geçirdi ve sanki onlara kendi satış kâğıtlarını verdi. Şöyle derdi, "Çektiklerinizin bedelini ödediniz. Şimdi hayat size borçludur." İyiliklerinizin karşılığında aldığı makbuz ise, kendisine açılan her evin kapısıydı. Ella ve John'un evinin önünde durup "İçerde kimse var mı?" diye seslendiğinde kapının mandalı hemen açıldı.

"Nerelerdesin? Eğer Stamp dışarı çıkmıyorsa, hava soğuk olmalı dedim John'a."

"Dışarıdaydım." deyip kasketini çıkardı ve başını kaşıdı.

"Nerede? Buralarda değildin." diyen Ella, sobanın arkasın-

daki ipe iki tane iç çamaşarı astı.

"Bu sabah Bebe Suggs'ın evine kadar uzandım."

"Orada ne işin vardı? Seni içeri davet ettiler mi?" diye sordu Ella.

"Onlar Bebe'nin yakınları. Davete gerek yok ki."

Ella diliyle ses çıkardı ve bir şey demedi. Ella, Bebe Suggs'ın ve Sethe'nin dostuydu - o kötü güne kadar - Panayırda selamladığından beri Sethe'nin yanına gitmemişti.

"Orada yeni biri var. Bir kadın. Kim olduğunu biliyor musun?"

"Bu kasabada tanımadığım zenci kadın yoktur. Neye benziyordu? Sakın Denver olmasın?"

"Denver'i tanırım. Bu kız daha inceydi."

"Emin misin?"

"Gördüğümü bilirim."

"124 numaralı evde herşey olabilir."

"Doğru."

"Paul D'ye sor."

"Onu bulamıyorum." dedi Stamp Paid. Paul D'nin hayatını, verdiği bilgiden sonra, mahvettiği için, onu pek aramamıştı.

"Kilisede yatıp kalkıyor," dedi Ella.

"Kilisede mi?". Stamp hem şaşırdı hem üzüldü.

"Evet. Peder Pike'a mahzende kalabilir miyim diye sormuş."

"Orası buz gibidir."

"Herhalde biliyordu."

"Bunu neden yaptı?"

"Gururundan olmalı."

"Gerek yoktu ki. Kim olsa onu evine alırdı."

Ella dönüp Stamp Paid'e baktı. "Uzaktan kimse kimsenin aklından geçeni bilemez. Söylemesi gerekti."

"Niçin? Neden söylemesi gerekmiş? Kimse onu davet edemez miydi? Neler oluyor? Ne zamandan beri kasabaya gelen bir zenci, köpek gibi mahzende yatmak zorunda kalıyor?"

"Sinirlerine hakim ol, Stamp."

"Hayır. Herkes aklını başına toplayıp, iyi bir hıristiyan gibi davranana kadar sakinleşmiyeceğim."

"Sadece bir kaç gündür orada kalıyor."

"Bir tek gün bile olmamalıydı. Sen biliyordun da neden yardım elini uzatmadın? Hiç yakıştıramadım sana. Seninle birlikte yirmi yıldan beri ırmaktan zenci kurtarırız. Şimdi adama yatacak yer sunmadığını mı söylüyorsun? Ayrıca adam bedavacı değil, çalışıyor."

"İsteseydi, onu alırdım."

"Şimdi durup dururken bu resmiyet neden?"

"Onu çok iyi tanımıyorum."

"Zenci olduğunu biliyorsun ya."

"Stamp, bu sabah benimle uğraşma. Keyfim yok."

"Onun yüzünden, değil mi?"

"Kimin?"

"Sethe'nin. Onu içeri alıp bir süre birlikte yaşadıkları için mi? Sen onunla...."

"Dur, bakalım. Dereyi görmeden paçaları sıvama."

"Kızım, vazgeç. Bunları yutmayacak kadar eski dostuz."

"İyi ama orada neler olup bittiğini kim bilebilir? Ayrıca ben Sethe'nin de kim olduğunu, ailesini hiç bilmiyorum."

"Nee?"

"Tek bildiğim Bebe Suggs'ın oğlu ile evli olduğu -ki ondan da emin değilim. Halle nerede, ha? Bebe, John kucağında getirene kadar onu tanımıyordu. Yeni doğan bebeğini de göğsüne ben bağlamıştım."

"Bebeği ben bağladım. Sen de arabaya bindirdim. Sen kim olduğunu bilmiyorsan, çocukları biliyor."

"Ne yani, çocukların anası değildi demedim ki. Ama bakalım onlar Bebe Suggs'ın torunları mıydı? Nasıl olup da o tekneye kocasız bindi? Kendi kendine ormanda çocuğunu nasıl doğurdu? Beyaz bir kadın yardım etti dedi. Palavra. Sen inanıyor musun? Beyaz kadın yardım etmiş! Ne biçim bir beyazmış o?"

"Yapma, Ella."

"Ormanda dolaşan beyaz, elinde silah tutmuyorsa, istemediğimiz başka birşey tutuyordur."

"Hepimiz dosttuk."

"Evet. Asıl yüzünü gösterene kadar."

"Ella."

"Kendi çocuklarını testere ile biçmeğe kalkan kadın dostum olamaz."

"Fazla ileri gittin."

"Hayır. Asıl sen geride kaldın."

"Peki, bunların Paul D ile ilgisi ne?"

"Acaba onu evden ne kaçırdı? Söylesene."

"Ben neden oldum."

"Sen mi?"

"Ona gazete parçasını gösterip, Sethe'nin yaptığını anlattım. Ona okudum. Aynı gün evi terketti."

"Bunu bana söylemedin. Ben onun bildiğini sanıyordum."

"Hiçbir şey bilmiyordu. Onu da Bebe Suggs'ı da eskiden beri tanıyormuş. Aynı yerdeymişler."

"Bebe Suggs'ı tanıyor muymuş?"

"Elbette. Halle'yi de."

"Ve Sethe'nin yaptıklarını öğrenince onu bıraktı."

"Şimdi yatacak bir yeri hak etti mi?"

"Anlattıklarınla işin rengi değişti. Ben sandım ki..."

Stamp Paid, Ella'nın ne düşündüğünü biliyordu.

"Sen buraya Paul D hakkında konuşmaya gelmedin," dedi Ella. "Sen yeni kızı soruyorsun."

"Evet öyle."

"Herhalde Paul D onun kim ya da ne olduğunu bilir."

"Senin aklın fikrin hayaletlerle dolu. Nereye baksan onları görürsün."

"Sen de benim gibi bilirsin ki kötü biçimde ölenler, toprağın altında kalmaz."

Bunu yadsıyamadı. Öyle ya Hazreti İsa da kalmamıştı. Alınmadığını göstermek için, sunduğu peynirden bir parça yedi ve Paul D'yi aramak üzere yola çıktı. Onu kutsal kurtarıcı kilisesinin önündeki basamaklarda, gözleri kıpkırmızı, ellerini bacaklarının arasına sıkıştırmış olarak otururken buldu.

Lokanta sahibi Sawyer, Sethe'yi mutfağa girerken görünce, bağırdı. Fakat o sırtını dönüp önlüğüne uzandı. Artık onu etkileyemezlerdi. Bütün delikleri ve çatlakları sımsıkı kapatmıştı. Onları durdurabilmek için elinden geleni yapmıştı. Fakat her an onu sarsabileceklerini, bağlandığı yerden söküp koparabileceklerini ve saçlarını çeken kuşlara gagalatabileceklerini çok iyi

biliyordu. Onlar anasının sütünü kurutmuşlar; sırtına dayakla bir ağaç kondurmuşlardı. Karnı burnundayken onu ormana sürüklemişlerdi. Beyazlardan gelen herşey kokuşmuştu. Onlar, Halle'nin yüzünü tereyağına bulamışlar; Paul D'nin ağzına demir koymuşlar; Sixo'yu yakmışlar ve annesini asmışlardı. Artık beyazlardan gelecek hiçbir haberle ilgili değildi. Beyazların yarattığı, severek yaşadığı ve Ella, John ile Stamp'in bildiği dünya hakkında hiçbir şey öğrenmek istemiyordu. Saçlarını kuşların gagaladığı andan sonra onların dünyasıyla ilgisi kalmamalıydı.

Bir zamanlar böyle katı değildi. İnsanlara güvenirdi. Bayan ve Bay Garner'e güvenmişti. Verdikleri küpeleri iç etekliğine iğnelemişti. Onları kullanmaktan çok saklamak istemişti. Böylece iyilerle kötüleri ayırtedebilirim sandı. Öğretmene karşın Amy vardı. Onun öğrencisine karşın da Garner, Bodwin ya da şerif vardı. Şerif nezaketle dirseğine dokunup, meme verirken başını başka yana çevirmişti. Fakat sonunda Bebe Suggs'ın son sözlerine inandı ve bütün iyi anılarını gömdü. Paul D, geçmişi eşeledi; vücudunun ateşini uyandırdı, yaralı sırtını öptü, anılarını tazeledi ve ona pek çok haber getirdi. Kesik süt, demir, horozların tebessümü gibi konulardan söz etti. Fakat onun verdiği haberi duyunca, ona dört ayaklı demiş ve veda etmeden çekip gitmişti.

"Bu sabah benimle konuşmayın, Bay Sawyer. Hiç keyfim yok."

"Ne? Ne? Bana karşılık mı veriyorsun?"

"Bana birşey demeyin diyorum."

"Hemen pastaları hazırla."

Sethe meyvaları elledi ve soymak için bıçağı aldı.

Meyvalı tart fırındayken, meyvanın suyu taşıp da 'tıss' sesini çıkardığı zaman, patates salatasını hazırlamıştı bile. Sawyer mutfağa geldi ve, "Çok tatlı yapma," dedi. "Çok şeker koyarsan yemezler."

"Her zamanki gibi yapıyorum."

"Sen beni dinle. Tatlı yapma."

Sosisler'den geri gelen olmazdı. Ahçı nasıl yapıyorsa, Sawyer'in lokantasında hiç sosis artmazdı. Eğer Sethe, sosis istiyorsa, önceden ayırırdı. Fakat her zaman çorba kalırdı. Bugün bütün pastaları da satıldı. Yalnız pirinçli puding ve yarın tepsi iyi

olmamış zencefilli çörek vardı. Eğer bütün sabah, hayallere dalmasaydı, akşam yemeği için bir şeyler ayırabilirdi. Saatten pek iyi anlamazdı ama akreple yelkovan üst üste gelince işinin bittiğini bilirdi. Metal kapaklı bir kavanoza çorba koydu ve zencefilli çöreği de yağlı kasap kâğıdına sardı. Bunları dış etekliğinin cebine yerleştirdikten sonra yıkanmaya başladı. Ahçı ve öteki iki garsonun eve taşıdıkları yanında, onun aldıkları pek az sayılırdı. Bay Sawyer haftada 3.40 dolar ve akşam yemeğini evine götürmesine izin verirdi. İşe girerken akşam yemeğini alma koşulunu kabul ettirmişti. Fakat ara sıra kibrit, azıcık gaz yağı, tuz ya da tereyağ aldığı da olurdu. Bunları alırken utanırdı. Dışarıdan satın alacak kadar parası vardı; fakat dükkânın arka kapısı önünde kuyrukta beklerken, Ohio'nun bütün beyazlarına servis yapıldıktan sonra, dükkân sahibinin zenci gurubuna bakması onuruna dokunuyordu. Hırsızlık yapıyorum diye utanırdı. Sixo'nun bu konuda öne sürdüğü fikir hoşuna gitmişti ama öğretmen aynı kanıda değildi.

Öğretmen sakin fakat kesin bir biçimde yanıtını bekleme gereğini duymadan, Sixo'ya şu soruyu sormuştu:

"Sen şu domuz yavrusunu çaldın mı? Evet, çaldın."

Sixo yalvarmak ya da yadsımak için oturduğu yerden kalkmadı. Elinde yediği domuzun kemiği, tabağında etin kıkırdağı parlıyordu.

"Çaldın, değil mi?"

"Hayır, efendim" dedi, fakat gözlerini tabaktaki etten ayırmama nezaketini gösterdi.

"Bana çalmadığını söylüyorsun. Gözümün içine bak da söyle."

"Hayır, efendim. Çalmadım."

Öğretmen gülümsedi. "Sen mi öldürdün?"

"Evet, efendim. Ben öldürdüm."

"Sen mi kestin?"

"Evet, efendim."

"Pişirdin mi?"

"Evet, efendim."

"Sonra da yedin mi?"

"Evet, efendim. Yedim."

"Peki sence bu hırsızlık değil mi?"

"Hayır, efendim. Değildir."

"Öyleyse nedir?"

"Size ait olan malı geliştiriyorum, efendim."

"Nee?"

"Hayvanı iyi beslemek için Sixo çavdar ekti. Daha iyi ürün alabilmeniz için Sixo toprağı sürdü. Sixo daha iyi çalışabilsin diye Sixo'yu besledi."

Akıllı ve hazır cevaptı ama Öğretmen ona kimin efendi kimin köle olduğunu göstermek için dövdü. Bay Garner, kulağında bir delik açılıp öldüğünde, karısı felçten ötürü iç kulak zarının patladığını söylemişti. Sixo'ya göre o işi barut yapmıştı. Dokundukları herşey için hırsızlıkla suçlanırlardı. Bir avuç mısır, tavuğun unuttuğu iki folluk yumurtası için bile. Öğretmen Güzel Evim'de çalışan zencilerin ellerinden silahlarını almıştı. Avlanmaları yasaklanınca, ekmek, fasulye, mısırlapası, sebze ve mezbahada et kesildiğinde kalan artıklarla karınlarını doyurmak zorunda kaldılar. O zaman yiyecek aşırmak yalnız hakları olmaktan çıktı, buna zorunluydularda.

Sethe onlara hak veriyordu. Ama şimdi para aldığı bir iş ve eski bir mahkûmu işe alacak kadar iyi yürekli bir patronu vardı. Buna karşın, kuyrukta beklemek yerine ufak tefek şeyleri aşırmaktan ötürü utanıyordu. Beyazların arasında itilip kakılmaktan, ona acımalarından hoşlanmıyordu. Hele şimdi hiç. Alnında biriken terleri elinin tersiyle sildi. İş günü bitmişti ve heyecan içindeydi. Kendini epeydir böyle canlı hissetmemişti. Çamurlu sularda yuvarlanan köpekleri izlerken dudaklarını ısırdı. Bugün biri onu arabasına davet etse seve seve kabul ederdi. Kimse çağırmazdı. On altı yıldan beri, gururu, birinden bunu istemeyi engelliyordu. Ama bugün bir an önce eve dönmek için acele ediyordu.

Sawyer bir daha geç kalmamasını tembih ettiği vakit onu duymadı bile. Eskiden, yardımcılarına sabırlı ve iyi davranan bir adamdı. İç savaşta oğlunu yitirdikten sonra ters olmaya başlamıştı. Sanki Sethe'nin kara yüzü kabahatliymiş gibi.

"Ha-ha" dedi. Aklındaysa, acaba eve orada bekleyen kıza bir an önce nasıl kavuşurum düşüncesi vardı.

Sarıp sarmalanmış, öne doğru eğilmiş bir halde yola koyulduğunda aklı unutması gereken şeylerle doluydu.

Tanrıya şükür, artık herşeyi biliyorsun. Anlatmama gerek yok. Biliyorsun seni asla bırakıp gitmezdim. Tren geldiğinde kaçmak için hazır olmalıydım. Öğretmen bize, öğrenmekte zorluk çektiğimiz şeyleri öğretiyordu. Elindeki mezuraya hiç aldırmamıştım. Hepimiz buna gülüyorduk - Sixo dışında. O hiç bir şeye gülmezdi. Ama benim aldırdığım yoktu. Öğretmen elindeki ipi başımdan geçiriyor, burnumdan aşırıyor, arkamdan dolaştırıyordu. Dişlerimi saydı. Ben onu kaçık sandım. Hele sorduğu sorular daha da garipti.

Erkek kardeşlerin ve ben ikinci tarladan dönüyorduk. Birinci tarla eve yakındı; orada çabuk yetişen sebzeler ekiliydi: fasulye, soğan, bezelye gibi. Öteki tarla daha uzaktaydı, orada yetişmesi uzun zaman alan patates, tatlı kabak, bamya ve salata gibi sebzeler vardı. Henüz koparılacak kadar olmamışlardı. Azıcık salata vardı. İyi ürün alabilmek için toprağı çapalayıp otları ayıkladık. Sonra eve döndük. İkinci tarladan sonra toprak yükseliyordu. Tümsek gibi bir yer vardı. Buglar ve Howard'm tepesine çıkıp aşağı yuvarlanmalarına ve tekrar tepeye çıkmalarına yetiyordu. İşte onları düşümde böyle görürdüm -kısacık tombul bacaklarıyla tepeciğe tırmanıp gülerken- Şimdi ise tek gördüğüm sırtlarını bana dönüp tren raylarında yürümeleri. Hep benden uzaklaşıyorlar. Ama o gün yerlerde yuvarlanırken mutluydular. Daha erkendi. Bitkilerin büyüme mevsimi gelmişti ama daha pek bir şey çıkmamıştı. Bezelyelerin üstünde hâlâ çiçekleri olduğunu anımsıyorum. Otlar uzamıştı, beyaz tomurcuklarla doluydu ve uzun saplı kırmızı çiçek açmış baharların yanında peygamber çiçeğine benzeyen soluk mavi bir şeyler vardı. Aslında acele etmeliydim, çünkü seni bir sepet içinde arka bahçede bırakmıştım. Tavukların eşindiği yerden uzaktaydı, ama sen bunları bilmezsin ki. Her neyse, iki adımın birinde durup çiçeklere ve gökyüzüne bakmama kardeşlerin sabır göstermedi. Onlar önden koştu; ben de onları bıraktım. Yılın o vaktinde havada tatlı bir şey vardır ve esinti de uygunsa içerde kalmak zordur. Eve geldiğimde Howard ve Buglar'ın kulübenin çevresinde güldüklerini duydum. Çapamı yere koydum ve sana ulaşmak için yan bahçeden geçtim. Gölge yer değiştirmişti, yanına geldiğim zaman güneş tam yüzüne vuruyordu. Fakat uyanmadın. Seni kollarıma alıp uyurken bakmak istedim. Ne yapa-

cağımı bilemedim, yüzün öyle tatlıydı ki. Az ötede Bay Garner'in üzüm çardağı vardı. Kendi şarabını yapıp içmek istiyordu. Ancak bir maşrapa üzüm elde edebildi. Bence toprak uygun değildi. Babana göre yağmurdan ötürü iyi üzüm olmuyordu. Sixo'ya göre böcekler asma dallarını yiyip bitiriyordu. Üzümler küçük, kuru ve sirke gibi ekşiydi. Orada ufak bir masa vardı. Sepetini alıp, çardağa taşıdım. Orası serin ve gölgeydi. Seni oraya koyduktan sonra sinekler ve böcekler sokmasın diye mutfaktan ince bir bez almayı düşündüm. Eğer Bayan Garner'ın bana ihtiyacı yoksa, sebzeleri ayıklarken seninle orada oturup biraz vakit geçirebilirdik.

Arka kapıya vardığım zaman, bazı sesler duydum. Öğretmen öğrencilerine her öğleden sonra ders verirdi. Hava iyi olunca, onlara okuma ve yazmayı verandada öğretirdi. O konuşur, öğrencileri yazar, ya da o okur, öbürleri dediklerini yazardı. Şimdi sana anlatacağım şeyi babana bile söylemedim. Az kaldı Bayan Garner'e anlatacaktım ama öyle güçsüzleşmişti ki yapamadım. İlk defa sana söylüyorum ki yaptığımın nedenini anlıyasın. Ama zaten biliyorsun. İstersen beni dinleme. Fakat ben istemeden o gün konuşulanları duydum. Öğretmen öğrencileriyle konuşurken şöyle dediğini işittim. "Hangisini yazıyorsunuz?" Çocukların biri, "Sethe'yi" dedi. Adımı duyunca kulak kabarttım ve görmek için bir iki adım attım. Öğretmen, bir eli arkasında, çocuğun yanında durdu. Başparmağını birkaç kez yaladıktan sonra defterin sayfalarını çevirdi. O kadar ağır çeviriyordu ki neredeyse arkamı dönüp dediğini duydum. "Hayır. Hayır. Öyle değil. Size sol tarafa insancıl niteliklerini, sağ tarafa da hayvansal niteliklerini yazmanızı söyledim. Sıralamayı iyi yapın." Geri geri yürümeye başladım, nereye gittiğime başımı çevirip bakmıyordum. Yalnızca ayaklarımı hareket ettirip geri gidiyordum. Ağaca çarptım ve başım karıncalandı. Avluda köpeklerin biri yerdeki çanağı yalıyordu. Çabucak çardağa döndüm. Mutfaktan tülbenti alamamıştım. Yüzünün gözünün üstünde sinekler, ellerini oğuşturarak, dolaşıyorlardı. Başım ağrıdan çatlıyordu. Sanki kafama binlerce iğne batırıyorlar gibiydi. Kimseye, Halle'ye bile, birşey anlatmadım. Fakat aynı gün Bayan Garner'e bazı şeyleri sordum. Hastaydı, son günlerinde olduğu kadar kötü değildi ama çenesinin altında kocaman bir tor-

ba gibi ur vardı. Ağrımıyordu ama gücü kalmamıştı. Önceleri sabahları kalkıp dolaşabiliyordu, öğleye doğru, inekleri ikinci kez sağdığımız zaman, ayakta duramıyordu. Sonraları geç uyanmaya başladı. O gün yanına gittiğim zaman bütün gün yataktan çıkmamıştı. Ona biraz fasulye çorbası götürüp sorayım dedim. Yatak odasına girdiğimde, gece başlığının altından bana baktı. Gözlerinin feri kalmamıştı. Ayakkabıları ve çorapları yerdeydi. Demek kalkıp giyinmek istemişti.

"Size fasulye çorbası getirdim," dedim.

"Yatabileceğimi sanmıyorum," dedi.

"Bir deneyin."

"Bu çorba çok koyu."

"Biraz sulandırayım mı?"

"Hayır. Geri götür. Bana bir bardak soğuk su getir."

"Peki, efendim. Size birşey sorabilir miyim?"

"Ne var, Sethe?"

"Nitelik ne demek?"

"Ne?"

"Bir sözcük. Nitelik."

Başını yastıkta oynatarak, "Özellikler - Kim öğretti bu sözcüğü?" dedi.

"Öğretmen söylerken duydum."

"Suyu değiştir, Sethe. Bu ılık."

"Peki, efendim. Özellik nedir?"

"Sethe, soğuk su istiyorum."

Sürahi ve çorba tabağını tepsiye koyup alt kata indim. Tekrar yukarı çıktığımda, soğuk suyu içebilmesi için başını dik tuttum. Boğazındaki ur yutkunmasını güçleştirdiği için suyu bitirmesi zaman aldı. Arkasına yaslanıp ağzını sildi. Kaşlarını çatarak şöyle dedi. "Gözlerimi açamıyorum, Sethe. Hep uyumak istiyorum."

"O halde uyuyun," dedim. "Ben her işe bakarım."

Sonra bir sürü şey sordu. Halle'nin işleri yoluna koyduğunu bildiğini söyledi. Öğretmenin, Paul kardeşlere ve Sixo'ya iyi davranıp davranmadığını sordu.

"Evet, efendim. İyi görünüyor," dedim.

"Onlar Öğretmenin dediklerini yapıyorlar mı?"

"Söylemesine gerek yok, efendim."

"İyi. Çok şükür. Bir iki gün içinde ayağa kalkıp aşağı inerim. Biraz daha dinlenmeye ihtiyacım var. Doktor yarın gelecek değil mi?"

"Özellikler dediniz, efendim."

"Ne?"

"Özellikler?"

"Hınır. Örneğin yaz mevsiminin özelliği sıcak havalardır. Bir şeye ait olan nitelik onun özelliğidir."

"Birden fazla olabilir mi?"

"Tabii olabilir. Bebeğin parmak emmesi bir özelliğidir. Daha başkaları da olabilir. Boğayı inekten uzak tutun. Bay Garner her yıl buzağı vermesini istemezdi. Beni duyuyor musun? Pencereden dışarı bakma ve beni dinle."

"Peki, efendim."

"Enişteme söyle, akşam yemeğinden sonra yanıma gelsin."

"Peki, efendim."

"Saçını yıkarsan, bitlerden kurtulursun."

"Saçımda bit yok, efendim."

"Neyse, iyice yıka-kaşıyıp duruyorsun. Sakın sabun bitti deme."

"Hayır, efendim."

"Peki, şimdilik bu kadar. Konuşmak beni yoruyor."

"Peki, efendim."

"Teşekkür ederim, Sethe."

"Bir şey değil, efendim."

Sen yattığımız yeri anımsamıyacak kadar küçüktün. Kardeşlerin camın altında yatardı. Sen, ben ve baban duvar kenarında uyurduk. Öğretmenin beni neden ölçtüğünü öğrendiğim gece uyku tutmadı. Halle yanıma geldiği zaman öğretmen hakkında ne düşündüğünü sordum. "Düşünecek ne var ki?" dedi. "Beyaz değil mi?" Bay Garner gibi biri mi diye sordum.

"Ne öğrenmek istiyorsun, Sethe?"

"Garner'ler daha önce tanıdığım beyazlara benzemiyor."

"Ne fark görüyorsun?"

"Şey, bir kere bağırmadan alçak sesle konuşuyorlar."

"Ne farkeder ki. Söyledikleri aynı kapıya çıkar."

"Bay Garner annenin özgürlüğünü satın almana izin verdi."

"Evet, verdi."

"Eee?"

"Vermeseydi, onun mutfağında ocak başında ölecekti."

"Ama verdin ya. Sana hayır da diyebilirdi."

"Ha-ya..."

"Uyuma Halle."

"Ha - dedim ya."

"Hayır diyebilirdi. Demedi."

"Demedi. Anam burda on yıldan beri çalışıyor. Bir on yıl daha çalışsa, işi biterdi. Son yılları için ben ödeme teklif edince, seni, beni ve üç çocuğumuzu elinin altında tutmuş oluyor. Bir yıllık borcum kaldı. Öğretmen dışarda değil burda fazla mesai yapmamı söylüyor."

"Sana fazladan para verecek mi?"

"Yooo."

"O zaman borcunu nasıl ödeyeceksin? Ne kadar kaldı?"

"123 dolar 70 sent."

"Bu parayı istemiyor mu?"

"Birşeyler istiyor."

"Ne?"

"Bilmem. Benim Güzel Evim'den ayrılmamı istemiyor. Oğlanlar ufakken dışarda çalışmam işine gelmiyormuş.

"Borçlandığın para ne olacak?"

"Bir şekilde benden alacaktır."

"Ne şekilde?"

"Bilmiyorum, Sethe."

"O halde sorun nasıl olacağı?"

"Bu bir tanesi. Başka sorun da var."

"Nedir?"

Yattığı yerden doğruldu, eliyle yanağını okşadı. "Şimdi sorun şu. Seni, beni, şurada yatan kızımızı kim kurtaracak kölelikten?"

"Ne dedin?"

"Eğer bütün iş saatlerim Güzel Evim'de geçecekse, geriye satacak neyim kalıyor ki?"

Arkasını döndü ve uykuya daldı. Uyuyamıyacağımı sandım ama az sonra ben de uyudum. Söylediği ya da söylemediği birşey beni aniden uyandırdı. Sanki başıma biri vurmuş gibi yattığım yerden dikiliverdim. Sen de uyanıp ağlamaya başladın. Se-

ni sallamaya çalıştım. Odanın içinde fazla yer olmadığından seni kucağıma alıp dışarı çıktım. Bir aşağı bir yukarı yürüdüm. Büyük evin üst penceresinde ışık vardı. Beni uyandıran ve kafamı kurcalayan şu sözcüklerdi. "Oğlanlar ufakken." Bütün gün ot ayıklar, süt sağar ve odun toplarken bu sözler aklımdan çıkmadı.

İşte o zaman kaçmayı tasarlamalıydık. Ama yapmadık. Ne düşündüğümüzü bilmiyorum ama kaçmak için para gerekti. Rüşvet vermek için. Kaçmak aklımızdan geçmemişti. Hepimiz mi yoksa birkaçımız mı kaçacaktık? Nereye, nasıl gidecektik? Sonunda Sixo konuyu açtı. Bayan Garner, maddi sorunlarını çözmek için Paul F'i satmak zorunda kalmıştı. Aldığı parayla iki yıl geçindi. Para suyunu çekince eniştesine mektup yazıp çağırdı. Güzel Evim'de dört zenci erkekle yalnız kalmasının doğru olmayacağını düşünerek eniştesi ve iki yeğeninin yanında oturmalarını istedi. Kocaman şapkası, gözlükleri ve sandık dolusu kâğıtla öğretmen enişte çıkageldi. Alçak sesle konuşuyor, devamlı çevreyi izliyordu. Paul A'yı dövdü. Uzun süren, sert bir dayak değildi ama ilk kez oluyordu. Bay Garner dayağa izin vermezdi. Paul A ondan sonra ağaç altında Sixo ile buluşur oldu. Geceleri dışarı kaçan içimizde yalnız Sixo olduğu için, Halle, trenin yerini onun keşfettiğini söyledi.

Halle, eliyle ahırların ötesini göstererek, "Sixo, özgürlük o yanda diyor," dedi. "Kocaman bir tren geçiyormuş. Oraya varabilirsek, rüşvet falan gerekmez."

"Tren mi, o da nesi?" diye sordum.

O vakit benim önümde sustular. Halle bile konuşmadı. Fakat aralarında fısıldaştılar ve Sixo gökyüzüne baktı. Yukarılara değil de, ağaçların tepesine gözlerini dikti. Aklının Güzel Evim'de olmadığı belliydi.

Kaçma planı iyiydi, fakat vakit geldiğinde ben Denver'e hamileydim. Onun için bazı değişiklikler yaptık. Bu değişiklik, (Paul D'nin söylediğine göre) Halle'nin yüzünü tereyağa bulamaya ve Sixo'yu ölürken güldürmeye yetmişti.

Fakat sonunda seni ve oğlanları kurtarabildim. Tren düdüğünü öttürdüğünde yalnız sizler hazırdınız. Halle'yi ve ötekileri bulamadım. Sixo'nun yandığını, Paul D'nin ağzına demir gem vurulduğunu bilmiyordum. Çok sonra öğrendim. Böylece hepi-

nizi, mısır tarlasında bir arabanın içinde bekleyen kadına yolladım. Artık öğretmenin defteri ve mezurası bebeklerime zarar veremiyecekti. Ha, ha-ha. Sonradan katlandıklarını hep senin hatırın için oldu. Koşmak zorundaydım çünkü sütümü sana yetiştirmeliydim. Bunları anımsıyorsun, değil mi? Bu eve varınca herkese yetecek kadar sütüm oldu.

Şu köşeyi dönünce, Sethe evin bacasını görebilecekti. Ev artık tenha ve ıssız gözükmüyordu. Bacadan yükselen duman, ona geri gelen birinin sıcaklığını yansıtıyordu. Sanki hiç gitmemiş, mezartaşına gerek kalmamış gibi - atan kalbi sanki ellerinde durmamış gibi.

Kapıyı açıp içeri girdi ve arkasından sıkıca kilitledi.

Stamp Paid pencerede iki gölge görüp, merdivenlerden aşağı indiği gün, duyduğu anlaşılmaz konuşmaların ölmüş kızgın kara derililere ait olduğuna inandı. Pek azı Bebe Suggs gibi yatağında ölmüştü. Hiçbirinin ise, Bebe Suggs dahil, yaşanır bir hayatı olmamıştı. Okumuş karadeililer, yüksek okullular, doktorlar, öğretmenler, yazarlar ve iş adamları bile çile çekmişti. İlerlemek için kafalarını yormak zorunda kalmalarından öteye bir de bütün siyahların yükünü omuzlarında taşırlardı. Bu yüke bir baş yetmezdi. Beyazlar, zenciler ne kadar terbiyeli olursa olsun, kara derilerinin altında vahşi ormanı var sanırlardı. O ormanda geliş gidişe elverişsiz akıntılı sular, daldan dala haykırarak sıçrayan maymunlar, uyuyan yılanlar, beyazların kanını emmeye hazır yamyamlar vardı. Stamp, bir bakıma, haklılar diye düşündü. Karadeililer beyazlara nazik, yumuşak, insancıl ve akıllı olabildiklerini kanıtlamaya uğraşırken, onların tavırlarına karşılık, içlerindeki vahşi dürtünün arttığını bilirlerdi. Siyahların geldikleri yerlerden getirdikleri vahşi orman önemli değildi. Asıl beyazlar, siyahların içine vahşet tohumlarını ekiyordu. Tohumlar büyüdü. Etrafa saçıldı. O kadar dağıldı ki yaşamdan sonra da beyazları kuşatmayı sürdürdü. Onları da değiştirdi. Olmak istediklerinden daha çok kana susamış ve aptal göründüler, kendi yarattıkları vahşi dünyadan korkar olmuşlar-

dı. Haykıran maymunlar kendi beyaz derilerinin altında yatıyordu. Kendileri yamyam olmuştu.

Bu arada, beyazlar arasında yayılan vahşetin çoğunlukla sessiz kaldığı, fakat 124 numaralı evde olduğu gibi, ara sıra sesini yükselttiği anlatılıyordu.

Stamp Paid, kapıyı çalıp da açtıramayınca, Sethe'nin peşinden koşmayı bıraktı. Sethe ise kapıyı kilitledikten sonra dış dünya ile ilgisini kesti. Artık içerde üç kadın kimseye aldırmadan istediklerini söyleyip yapmakta özgürdüler. Tam özgür sayılmazlardı. Nasıl Stamp Paid dışardayken duyduğu sesleri tanımlamakta zorluk çektikse, 124 numaralı evin kadınlarının da aklından anlıyamadıkları ve söyleyemedikleri düşünceler geçiyordu.

Sevgili benim kızımdır. O benimdir. Kendi isteğiyle geri döndü. Artık açıklama yapmama gerek yok. Önceden yapamazdım, vakit yoktu - çabucak işi bitirmeliydim. Onu öğretmenin elinden kurtarmalıydım. Güvenlikte olacağı bir yere gönderdim. Ama sevgim öyle engindi ki geri geldi. Biliyordum. Paul D, onu evden kovunca, ete kemiğe bürünüp karşıma çıkmaktan başka bir şey yapamazdı. Eminim Bebe Suggs öbür dünyadan yardım etmiştir. Onu asla bırakmıyacağım. Gerekmese bile herşeyi ona açıklıyacağım. Onu öldürmesem nasıl olsa ölecekti. Buna dayanamazdım. Bundan sonra hiçbir annenin bakmadığı gibi kızıma bakacağım. Kendi çocuklarımdan başka kimse sütümü alamıyacak. Zaten kimseye isteyerek vermezdim, benden zorla aldılar. Yere yatırıp sütümü emdiler. Nan önce beyaz bebeklere süt verir, kalanı ben emerdim. Annem pirinç tarlasında çalışırdı. Bazen sütninemin sütü kalmaz, ben de aç kalırdım. Bir bebeğin açlıktan bağırıp ağlaması nasıldır bilirim. Sevgili'ye bütün bunları anlatacağım, anlıyacaktır. O benim kızımdır. Ona, sütümü çaldıklarından ve beni inek gibi sağdıklarından sonra bile sütümü yetiştirmeyi başardım. Hayır inek gibi değil keçi gibi. Ahırın arkasında beni becerdiler, çünkü ahırda atların yanında çok tiksindirici olurdu. Fakat ben onlara yemek pişirdiğim ve Bayan Garner'e baktığım zaman tiksindirici olmuyordum. Kendi anama bakar gibi ona baktım. Eğer anamı da pirinç tarlasından dışarı bıraksalardı, ona da bakardım. Çünkü fırlatıp atmadığı tek çocuğu bendim. Annem hastalansa nasıl ona sonuna kadar bakarsam, Bayan Garner'e de aynını yaptım. Annem öldüğünde onu belirleyen nişanı bulmadan önce Nan beni oradan çekip aldı. Ölenin annem olduğuna emindim ama uzun süre

inanamadım. Heryerde şapkasını aradım. Ondan sonra kekelemeye başladım. Halle'yi görene kadar geçmedi. Oh, artık hepsi geçmişte kaldı. İşte ben buradayım. Her şeye göğüs gerdim. Kızım da evine döndü. Şimdi her şeyi birlikte göğüsleriz. Kulübedeki olaydan sonra, benim için yaşam durmuştu. Şimdi, sabahları ateşi yaktığımda güneşin gökte nasıl yükseldiğine bakabilirim. Önce pompa'nın sapına mı yoksa tahta tapasına mı vuruyor? Otların, çimenlerin gri-yeşil mi yoksa kahverengi mi olduğunu görebilirim. Şimdi, Bebe Suggs'ın son zamanlarında neden renklere düşkün olduğunu anlıyorum. Daha önce renklerle ilgilenecek ya da hoşlanacak vakti olmamıştı ki. Sırasıyla önce mavi, sonra sarı, daha sonra yeşille oyalandı. Ölmeye yakın pembe sevdiği renkti. Bence kırmızı'yı istemezdi. Nedenini anlıyorum çünkü Sevgiliyle ben yeterince kırmızıyla haşır neşir olmuştuk. Anımsadığım son renk pembe mezartaşıydı. Şimdi baharı düşüneceğim! Görmesi için havuç ve turp ekeceğim. Onları hiç gördün mü bebeğim? Tanrının yarattığı en güzel şeylerdendir. Başı sert, kuyruğu ince, beyaz ve mor renkte olurlar. Elinde tutunca hoşlanırsın, kokuları dere suyu gibi acı ama serinleticidir. Onları birlikte koklarız, Sevgili. Sen benim olduğum için sana her şeyi göstermeli ve bir annenin öğretmesi gereken her şeyi öğretmeliyim. Gariptir! İnsan nasıl bazı şeyleri unutup bazılarını anımsıyor. Bana doğumda yardım eden beyaz kızın ellerini hiç unutmadım. Saçının rengini ise hiç anımsamıyorum. Gözleri griydi galiba. Bayan Garner'inkiler elâ idi. Hastalanınca koyulaştı. Eskiden güçlü kuvvetliydi. Bir keresinde hastayken bana, "Eskiden katır gibi kuvvetliydim, Jenny" demişti. İkimiz bir erkeğin işini görebilirdik. Yastıktan başını kaldıramamak ağrına gidiyordu. Hâlâ neden öğretmen enişteye gereksinim duyduğunu anlamış değilim. Son defa yüzünü gördüğümde ağlıyordu. Bana yaptıklarını anlattığım zaman yapabileceği tek şey ağlamaktı. Yüzünü, gözünü sildim. Birine anlatmam gerekiyordu. Öğretmen ona bana davrandığı gibi davranmazdı. Yediğim dayak ilk ve son oldu. Kimse beni çocuklarımdan ayıramazdı. Belki de Bayan Garner'in yanında olduğum için olan biteni öğrenemedim. Belki Halle bana ulaşmaya çalışıyordu. Sulu çorbasını bitirmesi için baş ucunda bekliyordum. Yatağına tekrar yatırdığım zaman bana üşüdüğünü söyledi. Her

yanı yanıyordu, ama yorgan istedi. Pencereyi kapatmamı söyledi. Hayır dedim. Onun örtüye benimse havaya ihtiyacım vardı. Sarı perdeler rüzgârdan sallandıkça kendimi iyi hissediyordum. Belki onu dinlemeliydim. Silah sesi duymuştum. Her neyse Bayan Garner'i bıraktıktan sonra mısır tarlasına koştum. Halle gelse de gelmese de. Kadının çıngırak sesini duydum. Başka gelen var mı? dedi. Bilmediğimi söyledim. Kadın bütün gece orada beklediğini söyledi. Daha fazla bekleyemezdi. Beklemesi için rica ettim. Olmaz dedi. Ortalıkta hiç erkek yoktu. Oğlanlar korkuyordu. Sen sırtımda uyuyordun - Denverse karnımda- İkiye bölünmüş gibiydim. Kadına sizleri teslim ettim. Geri dönmek zorundaydım. Ya birşey olursa? Kadın bana baktı. Sırtımı çözdüğünde dilimi ısırdım. Sırtımdaki deri kalkmıştı. Göstermek istemedim. Fena olmuştum. Bebeği incitmemek için midemi deldiler sandım. Denver bunlardan sözetmemden hoşlanmaz. Güzel Evim'den nefret eder, yalnızca nasıl doğduğunu dinlemek ister. Ama sen oradaydın, anımsamıyacak kadar küçük de olsan, sana anlatabilirim. Üzüm çardağını anımsıyor musun? Sana koşa koşa geldim. Sinekler beni sana götürdü. Seni güneş yüzüne vurduğu zaman hemen tanımalıydım. Üzüm çardağında da öyle olmuştu.

Seni evin merdivenlerinde otururken görünce, tıpkı doğum yapar gibi, içimden sular boşaldı. Hemen anlamalıydım. Yüzüne bakınca, büyüdüğün zamanki halini tahmin etmeliydim. Hele kana kana şu içişin, eve ilk geldiğim gün yüzüme tükürdüğünü anımsatmalıydı. Fakat Paul D aklımı karıştırdı. Yoksa kendi tırnak izlerimi alnında görebilirdim. Kulübede başını yukarda tutmaya çalışırken olmuştu. Daha sonra küpelerimi sorduğun zaman seni oyalamak için onları salladığımı düşünmeliydim. Paul D, başından beri senin evde kalmanı istemedi. Ona izin vermedim. Bak, sana kulübede ne yaptığımı öğrenince kaçıp gitti. Kaldıramadı. Sevgin çok derin dedi. O sevgiden ne anlar ki? Birini ölesiye sevdi mi? Mezartaşına yazı kazılsın diye, cinsel ilişkiye zorlandı mı? Başka yolu bulunurdu diyor. Evet, öyle yapsaydım, öğretmen senin de poponu benimki gibi ölçer sonra da parçalardı. Ben bunu yaşadım, kimse bunu sana yapamazdı. Çocuklarıma bunları yaptırmam. Çocuklarım derken, benim de sana ait olduğumu söylüyorum. Artık çocuklarım ol-

madan soluk alamam. Bunu Bebe Suggs'a söyleyince, diz çöküp Tanrı'ya beni affetmesi için dua etti. Ama öyle oldu. Hepimizi anamın yanına götürmeyi tasarlamıştım. Beni durdurdular, ama sen öteki tarafa gidebildin. Ha ha ha - Ama sen uslu bir kız gibi geri geldin. Ben de, eğer anamın pirinç tarlasından çıkmasına izin verselerdi, uslu kızı olmayı isterdim. Biliyor musun? Onun da ağzına demir koymuşlardı, gülmek istemediği zamanlar bile gülümserdi. Aslında sahiden gülümsediğini hiç görmedim. Acaba yakalandığında ne yapıyordu? Sence, kaçıyor muydu? Olamaz. O benim annemdi. Kimsenin annesi kızını geride bırakıp kaçamaz. Yapamaz değil mi? Tek kollu kadınla bahçede bırakıp gidemez. Bir ya da iki haftadan fazla meme veremediği kızını herhalde bir sütnineye teslim etmeden gidemezdi. Ağzındaki demir yüzünden istemediği zaman bile gülümsediğini söylerlerdi. Mezbahanın bahçesinde çalışan Cumartesi gecesi kızları gibi. Hapisten çıktığım zaman onları görmüştüm. Cumartesileri vardiya değiştiği ve adamlar ücretlerini aldıkları zaman gelirlerdi. Binanın dışında, parmaklıkların arkasında iş tutarlardı. Bazıları, araç gereç binasının kapısına dayanarak, ayakta iş görürdü. Ayrılırken kazandıkları paranın bir kısmını ustabaşına verirlerdi; fakat artık yüzlerinde tebessüm görülmezdi. Bazıları hissettiklerini hissetmemek için içki içerdi. Bazıları ağzına bir damla içki koymazdı, hemen anaları ve çocuklarının gereksinimlerini düşünerek Phelps mağazasına koşarlardı. Domuz ağılında çalışmak. Böyle bir iş yapmak kadınlar için zor olmalı. Ben de, hapisten çıkınca, az daha aynı işi yapacaktım, senin adını o işi yaparken yazdırmıştım. Fakat Bodwin kardeşler bana Sawyer'ın lokantasında ahçılık işini buldular da şimdi senin yüzüne bakıp gülebiliyorum.

Fakat sen her şeyi biliyorsun çünkü sen herkesin dediği gibi akıllısın, çünkü ben bu eve geldiğim zaman emeklemeye başlamıştın. Merdivenleri tek başına tırmanıyordun. Bebe Suggs, karanlıkta lambanın aydınlatmadığı yerleri de görebilesin diye merdivenleri beyaza boyatmıştı. Aman Tanrım! o merdivenlere nasıl da bayılırdın!

Cumartesi gecesi çalışan kızlardan biri olmama az kalmıştı. Daha önce bir duvarcı ustasının dükkânında çalışmıştım. Bir adım daha atsam kendimi mezbahanın avlusunda bulabilirdim.

Mezartaşına yazı kazdırdığım zaman, senin yanında yatmak istemiştim. Başını omuzuma koyup seni ısıtmak isteğimdi. Eğer Denver, Buglar ve Howard'ın bana ihtiyaçları olmasa yapardım da. Çünkü aklım başımda değildi. Senin yanına yatamadım. Ne kadar çok istesem de olmazdı. O zamanlar hiç bir yerde huzur içinde yatamıyordum. Şimdi rahat uyuyabilirim. Kızım bana döndü ve o benimdir.

Sevgili benim kız kardeşimdir. Onun kanını, anamın sütüyle birlikte yuttum. İlk duyduğum şeylerden biri onun merdivenleri tırmanma gürültüsüydü. Paul D gelene kadar, tek gizli arkadaşım oydu. Paul D onu evden kovdu. Küçüklüğümden beri tek dostum oydu ve babamın dönmesini birlikte beklerdik. Annemi severim ama kendi kızlarından birini öldürdüğü için bana sevecen davrandığı halde ondan korkarım. Az daha kardeşlerim de öldürecekti ve onlar bunu biliyordu. Onun için bana cadı öyküleri anlatırlar, gerekirse kendimi nasıl koruyacağımı belirtirlerdi. Ölüme çok yaklaştıkları için İç Savaşta dövüşmek istediklerini bana söylediler. Bence onlar kadınları öldürmektense erkekleri öldürmeyi yeğlemişlerdi. Herhalde annemin kendi kanından birini öldürmesi için geçerli bir nedeni vardı. Onu bu işe iten neden tekrar ortaya çıkacak diye hep korkmuşumdur. Ne ve kim olduğunu bilmiyorum. Belki o korkunç şey tekrarlanabilir. Onun hem ne olduğunu bilmek hem de bilmemek istiyorum. Her neyse, bu evin dışından, bahçenin ötesinden geliyor. Onun için bu evden hiç ayrılmam ve hep bahçeyi gözetlerim. Böylece o korkunç şeyin olmasına ve annemin beni öldürmesine engel olabilirim diye düşünüyorum. Bayan Jones'un okuluna gittiğimden beri evi tek başıma hiç terketmedim. İki kez dışarı çıktığımda annem hep yanımdaydı. Birincisi büyükannem Bebe'nin, kızkardeşim Sevgili'nin yanına gömüldüğü gündü. İkincisinde Paul D ile panayıra gitmiştik. Döndüğümüzde evi boş bulacağımı sanmıştım çünkü Paul D hayaleti kovmuştu. Fakat hayır. Kırkardeşim Sevgili beni bekliyordu. Uzun yolculuğundan geri dönmüştü ve yorgundu. Bakılmaya ve korunmaya hazırdı. Bu işi ben üstlendim ve annemi ondan uzak tutmaya ça-

lıştım. Zor ama yapmak zorundayım. Annemi karanlık bir yerde, tırmalayıcı seslerin arasında gördüğümü anımsıyorum. Giysisinden bir koku yükseliyordu. Ben de yanındaydım ve köşeden küçük bir şey bizi gözetliyordu. Ara sıra dokunuyordu. Nelson Lord, bana o soruyu sorana kadar bunları unutmuştum. Anneme doğru olup olmadığını sordum fakat yanıtını duyamadım ve söylenenleri duyamadığıma göre Bayan Jones'un okuluna tekrar gitmeğe gerek yoktu. Her şey çok sessizleşti. İnsanların yüzlerini okumaya başladım ve yüzlerinden ne düşündüklerini anlamaya çalıştım. Böylece söylediklerini duymak zorunluğu ortadan kalktı. İşte Sevgili ile böyle oynamaya başladık konuşmadan. Verandada - Dere kenarında- Gizli evde - Şimdi herşeyi ben üstlendim. Kızkardeşim bana güvenebilir. Büyükanne'nin dua ettiği yerde bir an annemi öldürecek sandım ama sonra boynunu öptü. Onu uyarmalıyım. Annemi çok sevmesin. Belki içinde hâlâ çocuklarını öldürme dürtüsü vardır. Ona söylemeliyim. Onu korumalıyım.

Her gece boğazımı kesecek sanırdım. Buglar ve Howard, daha önce yaptığı gibi, benim de kafamı kopartacağını söylerlerdi. Güzel gözleri, sanki bir yabancıymışım gibi, bana bakardı. Bakışlarında kötülük falan yoktu, fakat sanki sokakta bulduğu ve acıdığı biriydim. Yapmak istemiyor ama yapmak zorunda olduğu ve acıtmadan bitireceği bir işmiş gibiydi. Sanki büyüklerin her zaman yaptıkları şeylerden biriymiş gibi - elinden kıymık çekip çıkarmak; ya da havlunun ucuyla gözüne kaçan külü almak gibi. Buglar ve Howard'a iyiler mi diye bakardı. Sonra yanıma gelirdi. Yapacağı işi dikkatle bitireceğini bilirdim. Kesip kopardığında canım acımıyacaktı. Yaptıktan sonra bir an yatağımda başım kopuk bir halde yatacaktım. Sonra başımı aşağıya götürüp saçlarımı örecekti. Ağlamaya çalışırdım ama tararken saçım çekilir ve canım acırdı. Taramayı bitirip saçı örmeğe başladığında uykum gelirdi. Uyumak isterdim ama uyursam bir daha uyanamıyacağımı sanırdım. Saçımı yaparken uyanık kalmalıydım. Sonra uyuyabilirdim. En korkunç yanı, onun bu işi yapması için gelmesini beklemekti. Olayın yapılışından çok beklemek beni ürkütürdü. Geceleri bana ulaşamıyacağı tek yer Büyükanne Bebe Suggs'ın odasıydı. Evde beyazlar yaşarken, yukardaki yatak odasında hizmetçiler yatarmış. Dı-

şarda bir de mutfakları vardı. Fakat Büyükanne buraya taşındığı zaman orasını odun kulübesi ve onarım odası olarak kullandı. Oraya açılan kapıyı ördürdü. Artık oraya evin içinden geçmek istemediğini söyledi. Etrafına bir erzak odası yaptırdı. Onun için 124 numaralı eve girmek isteyen, ön kapıyı kullanmak zorundaydı. Herkesin, iki katlı evi içerde yemek pişirilen bir kulübe haline soktuğunu söylemesine hiç aldırış etmedi, iyi giyinmiş ziyaretçilerin yemek pişirilen ocağın, ayıklanan sebzelerin yakınında yağ ve duman kokusu içinde oturmak istemiyeceklerini ona söylediler. Onlara aldırmadığını anlattı. Geceleri onun yanında güvenlikteydim. Yalnızca kendi soluk alıp verişimi duyardım, fakat bazen gündüzleri yanımda başka birinin nefes aldığını duyar gibi olurdum. Gel Oğlumun soluk alıp verişini midesinin inip kalkışıyla izler, kendi nefesimi tutarak onunla birlikte uyum içinde soluk almaya çalışırdım. Sanki bir şişeye düzenli aralıklarla üfleyen sesin kime ait olduğunu merak eder dururdum.

Bu sesi ben mi çıkarıyordum? Howard mı? Kim? Sesi herkes sessizken ve konuşulanları duymadığım zamanlar işitirdim. Sessizliğe aldırdığım yoktu, çünkü babamı daha iyi düşünebiliyordum. Bir gün geleceğini biliyordum. Bir şey ona engel oluyordu. Herhalde bindiği ata bir şey olmuştu. Irmak taşmış, teknesi su alıp batmış ve yenisini yapmak zorunda kalmış olabilirdi. Bazen babamın kalabalık içinde linç edildiğini ya da fırtınaya yakalandığını düşlerdim. Yine de geliyordu ve bu giz olarak kalmalıydı. Dış dünya ile ilişkilerim içinde vaktimi annemi sevmekle geçirirdim ki beni öldürmesin. Geceleri saçlarımı örerken bile onu severdim. Babamın benim için geleceğini ona asla söylemezdim. Büyükanne Bebe de oğlunun geleceğini düşünürdü. Yani bir süre öyle düşündü, sonra vazgeçti. Ben hiç umudumu yitirmedim. Howard ve Buglar kaçtıktan sonra bile. Sonra Paul D geldi. Aşağı kattan onun sesini ve annemin gülüşünü duyunca, babam geldi sandım. Bu eve artık kimse gelmiyor. Aşağı kata indiğimde Paul D'yi gördüm. Benim için gelmemişti; annemi istiyordu. Önceleri, sonra kızkardeşimi de istedi; fakat o Paul D'nin evden ayrılmasına neden oldu ve gittiğine çok seviniyorum. Şimdi biz bize kaldık ve babam gelene kadar kızkardeşimi koruyabilir ve bahçeden gelecek tehlikeye

karşı annemi kollayabilirim.

Babam sahanda yumurtaya bayılırmış. Ekmeğini banarmış. Büyükanne bana bunları anlatırdı. Ancak Noel'de oğluna sahanda yumurta pişirecek zamanı bulurmuş. Büyükanne babam için korkarmış. Onun için fazla iyidir derdi. Başından beri, bu dünyaya göre yeterinden çok iyiymiş. Bu da büyükanneyi korkuturmuş. Asla başarılı olamaz diye düşünürmüş. Beyazlar da böyle düşünmüş olmalılar ki, ana oğulu hiç ayırmadılar. Böylece oğlunu tanıma, ona bakma şansını elde etti. Babam hayvanları, aletleri, ürünleri ve alfabeyi severmiş. Bu da Büyükanneyi korkuturmuş. Kâğıt üzerinde hesap yapmayı bilirmiş. Patronu öğretmiş. Öteki çocuklara da öğretmeyi önermiş ama yalnız babam istemiş. Adı olmayıp numarayla çağrılan biri fikrini değiştirir diyerek kabul etmemiş, unutmamam gereken şeyleri unuturum ve öğrenmem gerekmeyen şeyleri ezberleyip aklımı karıştırırım demiş. Fakat babam buna karşın şöyle demiş. "Eğer sayı saymayı bilmezsen, beyazlar seni kandırabilir. Okuyamazsan, seni dövebilirler." Ötekiler babamın bu düşüncesini gülünç bulmuşlar. Büyükanne, kâğıt üstünde hesap yapmayı bildiği için özgürlüğünü satın alabildiğini söylerdi. Ayrıca kendisi de sahici rahipler gibi İncili okuyabilmeyi isterdi. Onun için benim de okuma yazma öğrenmeme karşı çıkmadı. Ta ki ben sessizleşene ve kendi soluğumdan başka birşey duymadığım zamana kadar. O zaman yalnız kendi nefeslerimi, bir de masanın üstünden süt kabını yere düşüren başka birinin soluklarını duyabiliyordum. Masanın yanında başka biri yoktu. Annem kabı Bugglar düşürdü sanarak ona vurdu; fakat dokunmamıştı bile. Sonra ütülenmiş çamaşırları darmadağınık ve kek içinde parmak izleri bulduk. Galiba benden başka kimse bunları kimin yaptığını anlamadı. Geri geldiğinde de kim olduğunu bildim. Belki hemen değil - ama adını heceler hecelemez, annemin mezar taşcısına kazıttığı isim olduğunu anladım. Sonra anneme küpelerini sordu ki ben onları bilmiyordum. O zaman kızkardeşimin birlikte babamızı beklemek için geri geldiğine inandım.

Babam melek gibi bir adamdı. Yüzüne bakınca nerenin ağrıdığını anlar ve çaresine bakardı. Büyükanne yattığı yerden rahat kalkabilsin diye, tutunabileceği bir şey ve topal ayağının ötekiyle aynı düzeyde olması için basamak yapmıştı. Büyükan-

ne çocukları önünde dayak yememek için, beyazların buyurduğu işleri özenle yapardı. Annelerinin dövüldüğünü görmek çocukları çılgına çevirir derdi. Güzel Evim'de kimse dayak yemezdi. Onun için babam böyle bir manzaraya tanık olmadı ve bu yüzden aklını kaçırmadı. Herhalde şimdi buraya dönmek için çabalıyordur. Paul D, dönmeyi başardığına göre, o da yapar. Melek adam gelince, annem, ben ve Sevgili hep bir arada olacağız. Annem isterse Paul D ile gidebilir. Herhalde babam annemi artık istemez; Paul D'yi yatağına aldı diye. Büyükanne, insanların onu aşağıladığını, çünkü sekiz çocuğunun da babalarının ayrı kişiler olduğunu söylemişti. Hem beyazlar hem siyahlar onu hor görmüştü. Kölelerin kendilerine özgü ten zevkleri olamazdı. Yalnız efendilerini hoşnut etmek için çocuk doğurmak zorundaydılar. Büyükanne bu sözlere aldırış etmememi, kendi vücudumu sevmemi ve onun isteklerine kulak vermemi öğütlerdi.

Kız kardeşim ölünce, ağaçlar arasında kurduğum gizli eve sığındım. Annem bahçeye çıkıp başkaları ile yemek yememe izin vermezdi. Hep evde kalırdık. Zor gelirdi. Büyükanne insanlarla kaynaşmayı severdi. Eve kimse gelmeyince üzüldü. Ondan sonra hata yaptığını söyleyerek yatağa düştü ve renkleri düşünmeye başladı. Gene de beyazlar bahçesine girdi. Herşeyi doğru düzgün yapmaya özen göstermişti ama yine de geldiler. Artık ne düşüneceğini bilemedi. Elinde kalan tek şey kocaman yüreğiydi; onu da öylesine parçaladılar ki İç Savaş bile ilgisini çekmedi.

Bana hep babamın yaptıklarını, özgürlüğünü nasıl çok çalışarak satın aldığını anlatırdı. Kekte parmak izleri gördükten, ütülü çamaşırlar dağıldıktan, kızkardeşimi yatağına gitmek için merdivenleri tırmanırken gördükten sonra, bana beni anlatmaya başladı. Tılsımlı olduğumu söyledi. Nasıl doğduğumu, her koşulda yaşamayı sürdürdüğümü ve hayaletten korkmamamı anlattı. Bana zarar veremezdi, çünkü annemin sütüyle birlikte onun kanını emmiştim. Hayalet, annemin ve onun peşindeydi. Durdurmak için birşey yapmadı diye büyükanneye de kızıyordu. Bana asla zararı dokunmazdı. Yalnız dikkatli olmalıydım, çünkü haklı olarak sevgiye aç bir hayaletti o. Ben de onu seviyorum. Benimle hep oynadı ve ona gereksinim duyunca yanı-

ma geldi. Sevgili benimdir. O benimdir.

Ben Sevgiliyim ve Sethe benimdir yapraklardan çiçekleri kopardığını görüyorum onları yuvarlak bir sepete koyuyor yapraklar onun için değil sepeti dolduruyor, otları açıyor ona yardım ederdim ama bulutlar engel oluyor sadece resimlerden oluşan şeyleri nasıl anlatabilirim ben ondan ayrı biri değilim, durduğum bir yer yok onun yüzü benim yüzümdür ve onun yüzünün bulunduğu yerde olmak ve ona bakmak isterim sıcak bir şey

Hepsi şimdiye ait hep şimdi vardır asla çömelmediğim ve başkalarının çömeldiğini izlemediğim bir zaman olmayacak ben hep çömeliyorum yüzümün üstündeki adam öldü onun yüzü benimki değil ağzı tatlı kokuyor ama gözleri kilitli bazıları pis şeyler yerler ben yemem derisiz adamlar bize içmek için kendi sabah sularını getirirler biz de hiç yok geceleri yüzümün üstündeki ölü adamı göremem gün ışığı çatlaklardan sızınca adamın kilitli gözlerini görürüm ben büyük değilim küçük fareler uyumamızı beklemez birisi kırbaçlıyor ama bunu yapacak yer yok eğer daha çok içeceğimiz olsaydı gözyaşı yapardık biz tatlı ve sabah suyu yapamıyoruz onun için derisiz adamlar bize kendilerinkini getiriyor bir keresinde bize emmek için tatlı kayalar getirdiler hepimiz bedenlerimizi geride bırakmaya çalışıyoruz yüzümün üstündeki adam bunu yaptı kendini ebediyen ölüme terketmek zor kısa süre uyuyup geri dönersin başlangıçta kusabilirdik artık yapmıyoruz yapamıyoruz adamın dişleri güzel beyaz benekler biri titriyor onu burada hissedebiliyorum küçük bir kuş gibi titreyen bedenini terketmek için adam yaman çaba gösteriyor titreyecek yer yok onun için adam ölemiyor yüzümün üstündeki adamı çekip alıyorlar beyaz benek dişlerini özlüyorum

Şimdi çömelmiyoruz ayakta duruyoruz fakat bacaklarım benim ölü adamın gözleri gibi düşemiyorum çünkü yer yok derisiz adamlar çok gürültü yapıyor ben ölmedim ekmek de-

niz renginde onu yiyemiyecek kadar açım güneş gözlerimi kapıyor ölmeyi başaranlar bir yığının içinde ben adamımı bulamıyorum dişlerini sevdiğim adamı sıcak bir şey ölü insanların oluşturduğu tepecik sıcak bir şey derisiz adamlar onları sırıklarla itiyor istediğim yüzü olan kadın orada o yüz benim ekmek rengindeki denize hepsi düşüyor kulaklarında küpe yok yüzünün üstünde ölen adamın dişleri bende olsaydı onun boynundaki daireyi dişlerdim ısırarak yok ederdim onu sevmediğini biliyorum şimdi çömelecek ve başkalarının çömeldiğini izleyecek yer var bu çömelme şimdi oluyor hep şimdi oluyor içerde benim yüzümü taşıyan kadın denizin içinde sıcak bir şey

Başlangıçta onu görebiliyordum ona yardım edemiyordum çünkü bulutlar engelliyordu başlangıçta onu görebiliyordum kulaklarında parlayan şeyler boynunun etrafındaki daireyi sevmiyor bunu biliyorum ona dikkatlice baktım ki bulutların engel olduğunu anlasın beni gördüğüne eminim ona bakarak kendimi görüyorum gözlerini boşaltıyor ben onun yüzünün olduğu yerdeyim ve ona gürültücü bulutların yolumu kestiğini anlatıyorum küpelerini istiyor yuvarlak sepetini istiyor ben onun yüzünü istiyorum sıcak bir şey

başlangıçta kadınlar erkeklerden ayrıydı ve erkekler de kadınlardan fırtınalar bizi sarsıyor ve kadınlarla erkekleri karıştırıyor işte o zaman adamın sırtında oluyorum uzun süre yalnız ensesini ve geniş omuzlarını görüyorum tepemde ben küçüğüm adamı seviyorum çünkü bir şarkısı var ölmek için yüzümü döndüğü zaman şarkı söylediği dişlerini gördüm şarkı söylerken sesi yumuşaktı şarkısında bir yerde bir kadının çiçek toplayıp yuvarlak sepete koyduğunu anlatıyor bulutların önünde kadın da yanımızda çömeliyor ama kadını ancak adam gözlerini kilitleyip yüzümün üstünde ölünce görebiliyorum biz böyleyiz adamın ağzından nefes çıkmıyor ve nefesin çıktığı yer tatlı kokuyor diğerleri adamın öldüğünü bilmiyor ben biliyorum şarkısı bitti şimdi onun güzel küçük dişlerini seviyorum

Kadını tekrar kaybedemem ölmüş adamım gürültülü bulutlar gibi yolumu kesiyordu yüzümün üstünde ölünce kadının yüzünü görebilirim kadın bana gülümseyecek küpeleri gitmiş derisiz adamlar yüksek sesle gürültü yapıyor benim adamı bir yerden itiyorlar benim yüzümü taşıyan kadını itmiyorlar o içeri giriyor onu itmiyorlar o içeri giriyor küçük tepe yok oldu bana kadın gülümsiyecekti gülümsiyecekti sıcak bir şey

Şimdi onlar çömelmiyor biz onlar suyun üstünde kayıyoruz küçük tepeyi parçalayıp itiyorlar güzel dişlerini bulamıyorum bana gülümsiyecek olan karanlık yüzü görüyorum benim karanlık yüzüm bana gülümsiyecek demir halka boynumuzun etrafından kadının parlak küpeleri kulağında yok ya da yuvarlak sepeti kadın suya girer benim yüzümle

Yağmurda ayakta duruyorum ötekiler götürüldü ben götürülmedim ben yağmur gibi yağıyorum adamın yediğini izliyorum içerde yağmurla beraber düşmiyeyim diye çömeliyorum parçalara ayrılacağını uyuduğum yerde adamın canı acıyor oraya parmağını koyuyor, yiyeceği düşürüyor ve parçalara ayrılıyorum kadın benim yüzümü aldı beni isteyen kimse yok adımı söyleyen yok köprünün üstünde bekliyorum çünkü kadın onun altındadır gece ve gündüz vardır yine yine gece gündüz gece gündüz bekliyorum boynumda demir halka yok bu suda hiç sandal geçmez derisiz adam yok benim ölü adamım suda gitmiyor dişleri aşağıda mavi ve yeşilliğin olduğu yerde istediğim yüz de orada bana gülümsiyecek olan yüz gülümsiyecek gündüz elmaslar suyun içinde kadının olduğu yerde ve kaplumbağalar geceleri çiğneme sesi yutma sesi ve kahkaha duyuyorum o bana ait kahkaha o kadındır ben kahkahayım benim olan yüzü kadında görüyorum çömeldiğimiz yerde bana gülümsiyecek olan yüz odur kadının yüzü sudan geçip geliyor sıcak bir şey onun yüzü benim yüzümdür kadın gülümsemiyor çiğniyor ve yatıyor bana yüzüm gerek içeri giriyorum çayır açılıyor kadın açıyor ben suyun içindeyim o da geliyor yuvarlak sepet yok - boynunda demir halka yok - elmasların oldu-

ğu yerden yukarı çıkıyor onu izliyorum şimdi küpeleri olan elmasların içindeyiz yüzüm geliyor ona sahip olmalıyım katılmasını bekliyorum yüzümü çok seviyorum karanlık yüzüm bana yakın katılmak istiyorum kadın bana fısıldıyor o fısıldıyor kadına ulaşmaya çalışıyorum çiğneyerek yutarak bana dokunuyor katılmak istediğimi biliyor çiğniyor ve beni yutuyor ben yok oluyorum şimdi onun yüzü oldum kendi yüzüm beni terketti kendimi yüzüp uzaklaşırken görüyorum sıcak bir şey ayaklarımın altını görüyorum yalnızım ikimiz bir kişi olalım istiyorum katılmak istiyorum

mavi sudan dışarı çıkıyorum ayaklarımın altı yüzüp benden uzaklaşınca su yüzüne çıkıyorum kendime bir yer bulmalıyım hava ağır ben ölmedim bir ev var bana fısıldadığı bir ev kadının anlattığı yerdeyim ben ölmedim oturuyorum güneş gözlerimi kapıyor gözlerimi açınca kaybettiğim yüzü görüyorum beni terkeden yüz Sethe'nindi Sethe beni ben onu görüyorum tebessümü görüyorum gülümseyen yüz benim yerim kaybettiğim yüz o benim yüzüm bana gülümsüyor sonunda oldu sıcak bir şey şimdi birleşebiliriz sıcak bir şey

Ben Sevgiliyim ve Sethe benimdir. Olduğumuz yerde sarı çiçekleri toplayan Sethe'ydi. Yeşil yapraklarından koparıp almıştı. O çiçekler ve renkler şimdi örttüğümüz yorganın üstünde. Derisi yüzülmüş adamlar, ölülerle beraber hepimizi güneş ışığına çıkarıp denize attıkları zaman, Sethe bana gülümsemek üzereydi. O da denizin dibini boyladı. Onu itmediler. Ölü insanları denize attıklarını görünce, o da kendiliğinden atladı ve oracıkta yüzümü ve onun yüzünü kaybettim. Köprünün altındaki suyun içinde Sethe'nin yüzünü önce kaybettim, sonra buldum. Suyun içinde onun yüzü benimkiyle karıştı. Ona ulaşmak istedim. Batarken fısıldadığı evin yerini sonradan buldum. Gülümseyen yüzünü gördüm. Artık onu kaybetmeye dayanamam. Tek bilmek istediğim, üst üste yığıldığımız yerde neden suya atladığıydı? Çiçekleri toplarken, bana gülümsiyecekti. Fakat patlayan silahlardan çıkan barut dumanı içinde onu kaybettim. Üç kez onu kaybettim. Bir keresinde, silah gürültüsü içinde, ikincisinde suyun içinde, üçüncüsünde ise köprünün altında ona ulaşmaya çalışırken. Bana birşeyler fısıldadı ve uzaklaştı. Şimdi onu bu evde buldum. Bana gülümsüyor. Gülümseyen benim yüzümdür. O benimdir. Artık onu kaybetmiyeceğim.

Doğruyu söyle bana. Öbür dünyadan gelmedin mi?
Evet, öbür dünyadaydım.
Benim için mi geri geldin?
Evet.
Beni anımsıyor musun?
Evet.

./..

Beni hiç unutmadın mı?
Senin yüzün benim yüzüm.
Beni bağışlayacak mısın? Kalacak mısın. Burada güvenliktesin.
Derisi yüzülmüş adamlar nerede?
Uzakta.
Buraya gelebilirler mi?
Hayır. Bir kez denediler, ama ben engel oldum. Bir daha asla gelmezler.
Bir tanesi evdeydi ve beni incitti.
Bir daha kimse bizi incitemez.
Küpelerin nerede?
Benden aldılar.
Derisi yüzülmüş adamlar mı aldı?
Evet.
Sana yardım edecektim, ama barut dumanı oraya girdi.
Artık duman yok.
Eğer boynuna demirden halka geçirirlerse, onu kırarım.
Sevgili
Sana sepet öreceğim.
Geri geldin. Geri geldin.
Bana gülümseyecek misin?
Gülümsediğimi görmüyor musun?
Yüzünü seviyorum.

Dere kenarında oynardık.
Ben suyun içindeydim.
Sessiz sessiz oynardık.
Bulutlar gürültülüydü ve engel oluyordu.
Sana ihtiyacım olunca, yanıma geldin.
Onun yüzündeki gülümseyişi görmek istiyordum.
Ben soluk alışlarını duyardım.
Soluklar yok artık, dişler kaldı.
Beni incitmeyeceğini söyledi.
O beni incitti.
Ben seni korurum.

·/..

Ben onun yüzünü istiyorum.
Onu çok sevme.
Zaten onu çok seviyorum.
Ona dikkat et, seni düşler diyarına gönderebilir.
Çiğneyip yutuyor.
Saçını örerken sakın uykuya dalına.
O gülücük, bense kahkahayım.
Ben evi ve bahçeyi gözetlerim.
O beni terketti.
Babamız bizim için geri dönecek.
Sıcak bir şey.

Sevgili
Sen kızkardeşimsin
Sen kızımsın
Sen benim yüzümsün, sen bensin.
Seni tekrar buldum, bana geri geldin.
Sen benim Sevgilimsin
Sen benimsin
Sen benimsin

Senin sütün bende
Senin gülücüğün bende
Sana göz kulak olacağım

Sen benim yüzümsün. Ben senim. Neden beni bıraktın?
Ben kimim?
Seni asla terketmiyeceğim.
Sakın beni bırakma.
Beni asla bir kez daha terketmiyeceksin.
Sen suya girdin.
Senin kanını içtim.
Sana sütümü getirdim.
Gülmeyi unuttun.
Ben seni hep sevdim.
Sen canımı acıttın.

Bana geri geldin.
Sen beni terkettin.

Seni bekledim.
Sen benimsin
Sen benimsin
Sen benimsin

Zengin bir adamın konuk odası büyüklüğünde küçücük bir kiliseydi. Oturacak yerlerin arkalığı yoktu. Cemaat aynı zamanda koro görevini de üstlendiği için ayrı bir yere de gerek kalmamıştı. Papazın vaaz verirken yüksekçe bir yerde durması için bazılarına kürsü inşa etmeleri söylenmiş, fakat kimsenin acelesi olmadığı için beyaz meşeden yapılmış haç'la yetinilmişti. Kutsal Kurtarıcı kilisesi olmadan önce burası kuru zahire satan bir dükkândı. Yan duvarlarda pencere yoktu. Yalnız ön tarafta malı göstermek için vitrin vardı. Ön pencereler kâğıtla kaplıydı. Cemaatın bir bölümü boya mı yapalım yoksa perde mi takalım diye düşünüyordu. Dışardan içeriyi kimse görsün istemiyorlardı ama ışık gelen tek yerin aydınlığından da yoksun kalmamalıydılar. Yazın hava akımı olması için kapı açık tutulurdu. Kışın demir bir sobayla ısınmaya çalışılırdı. Kilisenin önünde eskiden müşterilerin oturduğu dayanıklı bir sundurma vardı. Güneşli ve rüzgârsız bir ocak gününde dışarısı içeriden daha sıcaktı; hele soba yanmamışsa. Nemli mahzen oldukça sıcaktı, fakat şilteyi, lavaboyu ve giysilerin asıldığı çiviyi aydınlatacak ışık yoktu. Mahzende gaz lambası insana rehavet verdiği için Paul D, sundurmada oturuyor ve cebindeki içki şişesi ile güneşin sıcaklığını arttırıyordu.

Gözleri kızarmıştı. Bileği iki bacağının arasındaydı, elleri titrediği için değil ama onları oyalayacak birşey olmadığı için. Göğsünde sakladığı tütün tabakası açılmış, içindekiler ortalığa saçılmış; onların oyuncağı ve kurbanı olmuştu.

Yaşamım neden bu kadar uzun sürdü diye şaşıyordu. Sixo'yla birlikte ateşe atlar, gülerek ölürlerdi. Nasıl olsa bir gün teslim olacaktı. Neden Six-O'dan sonra kendisi Seven -0 olma-

sındı?(*) Niçin gülerek karşılamasındı ölümü? Niye bu kadar gecikti? Kardeşini, bir yük arabasının arkasında, cebinde kızarmış tavuk, gözünde yaşlarla uğurlamıştı. Annesi. Babası. Birini hiç anımsamıyordu, ötekini hiç görmemişti. Üç kardeşin en küçüğüydü. (anneleri aynı-babaları başkaydı) Üçü de Garner'e satılmış ve yirmi yıl süreyle oradan çıkmaları yasaklanmıştı. Maryland'da dört köle ailesi tanımıştı. Yüz yıldan beri bir arada yaşamışlardı. Büyük büyük dedeler, büyükbabalar, anneler, teyzeler, amcalar, kuzenler ve çocukları beraber olmuşlardı. Yarı beyaz, kızılderili kanı karışmış zencilerdi. Onları hayret ve gıpta ile izlemişti. Büyük zenci aileleriyle tanıştığı zaman, kimin kim olduğunu, akrabalıklarının derecesini inceden inceye sorardı.

"İşte bu teyzem. Bu onun oğlu. Öte yandaki babamın kuzeni. Annem iki kez evlenmiş. Bu benim üvey kızkardeşim. Bunlar da onun iki çocuğu. Şimdi karım..."

Böyle bir ortamda yetişmemişti; onun için Güzel Evim'de yaşarken aile özlemi çekmedi. İki erkek kardeşi, iki arkadaşı, mutfakta Bebe Suggs, onlara silah kullanılmasını öğreten ve dertlerini dinleyen bir patronu vardı. Patronun eşi onlara çorba yapar, sesini hiç yükseltmeden konuşurdu. Bebe oradan ayrılıp Sethe gelene kadar, yirmi yıl süreyle bu beşikte yaşadılar. Sethe'yi Halle aldı ve bir aile kurdu. Sixo da otuz kilometre ötedeki kızla yuva kurmak istiyordu. Paul D, en büyük ağabeyine veda ettiği zaman, patron ölmüştü. Patronun eşi tedirgindi ve beşik parçalanmıştı. Sixo, Bayan Garner'i doktor hasta etti derdi. "Doktor ona boşuna ilâç veriyor, atlar da böyle hastalanınca, onları vurmaktan başka çare yoktur." demişti. Öğretmen enişte-nin koyduğu yeni kurallar olmasaydı, bunları hanımına söyliyecekti. Onunla alay ettiler. Sixo herşeyi kendine göre yorumlardı. Bay Garner'e inme indiğinde, kıskanç bir komşunun kulağını patlattığını ileri sürmüştü.

"İyi ama kanı akmadı ki." dediler.

Kan görmediler. Bay Garner, atı üstünde iki büklüm, yüzü mosmor, ter içinde eve gelmişti. Bir damla kan akmadı. Sixo homurdandı. Patronun ölümüne üzülmeyen tek kişi oydu. Fakat

(*) İngilizce bir sözcük oyunu. Six-o (altı o), Seven-o (yedi o) (Çev.)

sonradan, hepsi gibi, o da çok üzüldü.

"Ne demeye öğretmeni çağırdı?" diye Paul D sordu.

"Hesaptan anlayan biri gerek." dedi Halle.

"Sen anlıyorsun ya."

"Onun gibi değil."

"Hayır," dedi Sixo. "Burada beyaz bir adama gereksinimi var."

"Ne için?"

"Sen ne için sanıyorsun?"

Olan olmuştu. Kimse Garnerin bir gün ölebileceğini hesaba katmamıştı. Herkes onu ölemez sanıyordu. Şu işe bak? Her şey Garner'ın yaşamasına bağlıydı. O ölünce yaşamları paramparça oldu. Köleliğin ne demek olduğunu o zaman anladılar. En uzun boylu ve en güçlü olan Paul D'nin hızı kesildi, önce elinden silahı, sonra düşüncelerini aldılar. Öğretmen enişte zencilerden öğüt almazdı. Verdikleri bilgilere, karşılık veriyorsunuz diyerek bir sürü düzeltmeler yapar ve onları eğittiğini sanırdı. Her şeyi defterine not ederdi. Çok yemek yediklerinden şikâyet ederdi. Ona göre, çok yiyor, çok dinleniyor, ve çok konuşuyorlardı. Doğruydu; çünkü kendisi az yer, az konuşur ve hiç dinlenmezdi. Oyun oynadıklarını gördüğü gün, yüzündeki incinmiş insan ifadesi, Paul D'nin gözlerini kırpıştırmasına neden oldu. Şaşırmıştı. Öğretmen öğrencilerine de sert davranırdı.

Paul D yıllarca şöyle düşündü. "Garner bizi erkek yaptı; öğretmen ise çocuklaştırdı." İşte onu kaçmaya iten bu oldu. Şimdi, tütün tabakasının içindekiler başına üşüştüğü için, acaba öğretmenden önceki ve sonraki yaşamı arasındaki farklılaşma ne kadardı diye düşünmeye başladı. Garner onları erkek diye çağırmış ve çevreye erkek olduklarını bildirmişti - ama bu yalnızca Güzel Evim'de ve onun izni altında geçerliydi. Acaba gördüklerine göre mi yoksa görmek istediğine göre mi onlara erkek demişti? Sixo ve Halle de bunu merak ediyorlardı, Paul D'ye göre, Garner ne derse desin, ikisi de sapına kadar erkekti. Kendi erkekliği konusunda o kadar emin değildi. Garner'sız ve Güzel Evim'den önce neydi? Ya da, Tanrı yardımcı olsun, teknede nasıldı? Beyaz bir adamın demesiyle erkek olunur muydu? Ya bir gün kalkıp Garner fikir değiştirirse, ne olacaktı? Sözünü geri alınca, kaçacaklar mıydı? Almazsa, bütün Paul Kar-

deşler ömürleri boyunca orada mı kalacaktı? Karar vermek için kardeşlerine neden bütün bir gece gerekti? Sixo ve Halle'nin kaçma planına katılmadan önce, bir yalan dünyasında yaşamışlardı. Güzel Evim'e gelmeden önce Halle ve Bebe Sugss'ın başlarına gelenler konusunda duyduklarını talihsizlik diyerek geçiştirmişlerdi. Sixo'nun anlattığı karamsar öykülere, cahilliklerinden olacak, gülüp geçerlerdi. Korunmuş yaşamları içinde kendilerini özel kişiler sanırlardı. Georgia eyaletinin Alfred kasabasındaki sorunlardan hiç kuşku duymayarak, dünyanın dış görünüşünü beğenerek, herşeye katlanarak, sadece hayatta kalmaktan hoşnuttular. Gizliden gizliye ufak sevgilerle yaşayıp gidiyorlardı. Onun küçük aşkı ise, kuşkusuz, bir ağaçtı. "Birader adını taktığı değil - yaşlı, kalın gövdesi - onu çağıran bir ağaç.

Georgia'nun Alfred kasabasında körpe bir kavak ağacı vardı. Boyu beline geliyordu. Atını kırbaçlamak için kestiğin türden bir ağaç. Öldüren şarkı ve kavak ağacı. Yaşamı öldüren şarkıları söyleyerek hayatta kalmıştı ve bunu doğrulayan kavak ağacını izliyordu. Asla, bir an bile kaçabileceği olasılığını aklına getirmiyordu. Yağmur yağana kadar. Cherokee kızılderilisi, eliyle işaret edip ona çiçek açan ağaçlara doğru koşmasını söyledikten sonra, yalnızca devinip bir gün orda bir gün başka yerde olmayı istemişti. Teyzesiz, kuzensiz, çocuksuz, hatta kadınsız bir yaşamı kabullenmişken Sethe çıkageldi.

Ve sonra da o kız yerinden etti onu. Tam kuşkular, pişmanlıklar ve sorulmayan sorular ortadan kalkmışken, kök salmak istediği yer ve zamanda olduğuna inandığı bir sırada o kız herşeyi değiştirdi. Bezden bir bebek gibi onu odadan odaya sürükledi.

Zahire dükkânından bozma kilisenin önünde, çakır keyif otururken, aklından bu düşünceler geçti. Aklından geçenler onu derinden etkilediği halde, elle tutulur bir şey yoktu. Onun için ellerini bacaklarının arasına sıkıştırarak oturuyordu. Bir kadının yaşamından geçmiş, içine kendi de girmiş ve bu düşüşü hazırlamıştı. Bir kadınla yaşamını paylaşma ve kök salma isteği yeniydi. Onu yitirişi, içinde ağlama isteği uyandırıyor ve bir yere varmayan derin düşüncelere dalıyordu. Oradan oraya sürüklenip günü gününe yaşarken, bütün duygularını göğsüne kilitlemiş ve başarısızlık hissine kapılmamıştı. İşleri oluruna bırak-

mıştı. Şimdi nerede yanlış yaptım diye kafa yoruyordu. Geriye giderek kaçma planından başladı. Hata riski en aza indirilerek tasarlanmış bir plandı.

Sixo, atları hazırlarken, İngilizce konuşmaya başlamış ve Halle'ye otuz kilometre ötedeki kızın anlattıklarını söylemişti. Onun bulunduğu yerdeki yedi zenci, kuzeye giden iki kişiye katılacaktı. O iki kişi daha önce gittikleri için yolu biliyordu. İki kişiden biri kadındı ve mısır tarlasında onları bir gün bir gece bekleyecekti. Gelenleri, diğerlerinin saklandığı arabaya götürecekti. Çıngırak çalarak işaret verecekti. Sixo ve kadını, Halle ve ailesi gidiyordu. İki Paul kardeş karar vermek için zamana gereksinimleri olduğunu söyledi. Nereye gideceklerini ve nasıl yaşıyacaklarını düşüneceklerdi. Paul F'in çalıştığı yere gidenlere gelince, orada iş bulup bulamayacakları konusundaki konuşmaları bütün akşam sürdü.

Şimdi yapmaları gereken şey bahara kadar beklemekti, mısırların büyüdüğü ve ayın toparlak olduğu zamana kadar.

Ve planı iyice geliştirmek -Kaçmak için gece mi yoksa çevreyi görebilmek için sabah mı yola çıkmalıydı? Sixo, bu ikinci öneriye tükürerek yanıt verdi. Ona göre, derilerinin rengi korunmalarını sağlıyacağı ve zaman kazandıracağı için gece daha iyiydi. Onlara korkup korkmadıklarını sormadı. Geceleri mısır tarlasına bir kaç kez gidip oraya battaniye ve dere kenarına iki bıçak götürdü. Sethe'ye derede yüzebilecek mi diye sordular. Mısırlar büyüyünce dere kurur dedi. Yiyecek taşıyamazlardı ama Sethe bir kavanoz pekmez ve biraz ekmek getirebileceğini söyledi. Battaniyelerin yerine vardığından emin olmak istiyordu, çünkü bebeğini sırtına bağlayacak, ötekileri de sarıp sarmalayacaktı. Yanlarına üstündekilerden başka giyecek almıyacaklardı. Tabii ayakkabıları da olmayacaktı. Bıçak birşeyleri kesip yemelerine yarıyacak, kap kacak ve ipleri sonradan toprağa gömeceklerdi. İyi tasarlanmış bir plandı.

Öğretmen ve öğrencilerin geliş gidiş saatlerini ezberlediler. Neyin ne zaman ve nerede istendiğini, ne kadar sürdüğünü izlediler. Bayan Garner geceleri huzursuz geçirdiği için bütün sabah derin uykuda olurdu. Bazı günler öğretmenle öğrencileri kahvaltıya kadar ders yaparlardı. Haftada bir gün kahvaltıyı atlayıp, on mil yürüyerek kiliseye giderler ve dönüşte akşam ye-

meği yerlerdi. Öğretmen sonra not defterine bir şeyler yazar; öğrencileri ise araç gereçleri temizler; kalemleri yontar; kırık eşyaları onarırlardı. Sethe işi en zor olanıydı, çünkü Bayan Garner onu her an yanına çağırırabilirdi. Geceleri bile ağrısı olduğu zaman ya da yalnızlıktan bunaldığında Sethe'yi yanında isterdi. Plana göre, Sixo ve Paul kardeşler akşam yemeğinden sonra gidip dere kenarında otuz kilometre uzaktan gelecek kızı bekleyeceklerdi. Halle, Sethe'yi ve üç çocuğunu şafaktan önce getirecekti - güneş yükselmeden, tavuklar ve ineklere bakma zamanı gelmeden- Öyle ki mutfaktaki ocağın dumanı tüttüğünde onlar dere kenarında ötekilere ulaşmış olacaktı. Böylece eğer gece boyunca Bayan Garner Sethe'yi yanına çağırırsa, gidebilecekti. Sadece bahara kadar beklemek gerekti.

Fakat Sethe baharda yeniden hamile kaldı. Ağustos ayına kadar karnı o kadar büyüdü ki, adamlara koşarak yetişmesi olanaksızdı. Adamlar çocukları kucaklarına alabilirlerdi, fakat Sethe'yi taşıyamazlardı.

Fakat Garner'm sağlığında Güzel Evim'e gelmeye çekinen komşular, şimdi her an, yanlış bir zamanda, eve gelebilirdi.

Fakat Sethe'nin çocukları artık mutfakta oynayamıyordu. Onun için kendi kulübesiyle büyük ev arasında koşuşurken çocuklardan yana huzursuz ve canı sıkkındı. Oğlanlar, erkek işi için çok ufaktı ve bebek ise dokuz aylık olmuştu. Bayan Garner artık çalışmadığı için Sethe'nin işi ve öğretmenin istekleri gittikçe artıyordu.

Fakat Sixo'nun domuz yavrusunu kesip yemesinden sonra ahır, ambar, kulübe, kümes ve zahire odası her yer kilitlenmeye başladı ve Sixo'yu geceleri hayvanların yanına bağladılar. Toplanıp konuşacakları bir yer kalmamıştı. Sixo, gereğinde ipini koparabilmek için dilinin altında bir çivi saklıyordu.

Fakat Halle'ye fazla mesai saatlerini Güzel Evim'de geçirmesi söylendi. Öğretmenin istediği yerde bulunmak zorundaydı. Ara sıra sevgilisine kaçıp giden Sixo ve yıllarca dışarıda çalışmış olan Halle'den başka Güzel Evim'in dışında ne olduğunu ya da oraya nasıl gidileceğini bilen yoktu.

Yine de iyi bir plandı. Öğrencilerin ve öğretmenlerin gözleri önünde gerçekleştirilebilirdi.

Fakat biraz değiştirmek zorunda kaldılar. Ayrılma vaktini

değiştirdiler. Halle'nin yönergelerini ezberlediler.

Sixo'nun ipi çözüp atları rahatsız etmeden kapıyı kırıp çıkması zaman alacaktı. Daha sonra sevgilisiyle dere kenarına gelecekti. Dördü mısır tarlasına gidecekti. Halle'nin de daha çok zamana gereksinimi olduğu için Sethe ve çocukları tanyeri ağarmadan değil de gece yarısı getirecekti. Dere kenarında toplanmayı beklemeden mısır tarlasına gideceklerdi. Mısırların boyu omuz hizasına gelmişti - daha fazla büyümezdi. Ay da yeterince yuvarlak olmuştu. Tarlada çapa yapar, ot ayıklar, ürün toplarken kulakları kuş sesine ve yılan hışırtısına benzemeyen - çıngırak sesini duymak için - kirişteydi. Bir sabah, sesi duydular. Belki de ilk Halle işitti ve şarkıyla ötekilere haberi iletti. "Şşş. Şşş. Biri adımı söylüyor. Şşş. Şşş. Biri adımı söylüyor. Aman Tanrım! Aman Tanrım! Ben ne yapacağım."

Akşam yemeği molasında Halle tarladan ayrıldı. Sethe'ye işareti aldıklarını söylemesi gerekti. İki gece üst üste Bayan Garner'ın yanından ayrılamamıştı. Bu gece orada kalamıyacağını bilmekteydi. Paul kardeşler Halle'nin gidişini gördüler. Birader adlı ağacın altında mısır ekmeği yerken, Halle yanlarından geçti. Ekmek lezzetliydi. Dudaklarında biriken teri yalıyarak, ekmeğe tuz kattılar. Öğretmen ve öğrencileri evde akşam yemeği yiyorlardı. Halle salınarak geçti. Artık şarkı söylemiyordu.

Kimse ne olup bittiğini bilmiyor. Ondan sonra Halle'yi gören olmadı. Paul D'nin bildiğine göre, Halle Sethe'ye bir şey söylemeden ortadan kayboldu ve en son yayık başında, yüzü gözü tereyağ içinde görüldü. Belki bahçe kapısına vardığı ve Sethe'yi görmek istediğini söylediği zaman, öğretmen ses tonundaki kaygıyı sezmiş ve hemen hazırda duran silahını çekmişti. Belki Halle, "Karım" sözcüğünü hataya düşüp o şekilde söylemişti ki, öğretmenin gözleri parlamıştı. Sethe bir iki el silah sesi duyduğunu ama Bayan Garner'ın yatak odasındaki pencereden dışarı bakmadığını söylemişti. Fakat Halle o gün yaralanmadı ve öldürülmedi, çünkü Sethe kimsenin yardımı olmaksızın kaçtıktan, Sixo güldükten ve kardeşi ortadan yok olduktan sonra Halle'yi gördü. Helle'nin her yanı yağ içindeydi, gözleri ölü balık gözü gibi donuktu. Belki öğretmen, Halle sınırı aştığı ve yasalara karşı geldiği için ayağına doğru nişan alarak ateş et-

mişti. Belki de Halle ambara girmiş ve öğretmenin hayvanları ile birlikte kilitli kalmıştı. Herşey olabilirdi. Halle yok olmuştu ve herkes başının çaresine bakmalıydı.

Paul A akşam yemeğinden sonra kereste yüklemeye gitti. Diğerleri ile daha sonra kulübede buluşacaktı. Hiç görünmedi. Paul D tam vaktinde dere kenarına vardı. Paul A'nın daha önce oraya varmış olmasını umuyordu. Öğretmenin bir şeyler öğrendiğinden emindi. Dere Sixo'nun dediği gibi kurumuştu. Orada otuz kilometre öteden gelen kızla, Sixo ve Paul A'yı beklemeye başladı. Yalnız Sixo, bilekleri kan içinde, dudaklarını yalayan dili alev alev yanarak geldi.

"Paul A'yı gördün mü?"

"Hayır."

"Ya Halle'yi?"

"Hayır."

"Hiç birinden haber yok mu?"

"Hayır. kulübede çocuklardan başka kimse yok."

"Sethe nerde?"

"Çocukları uyuyordu. Belki oradadır."

"Paul A gelmeden gidemem."

"Sen bilirsin."

"Acaba geri dönüp onları arasam mı?"

"Sen bilirsin."

"Sen ne dersin?"

"Bence mısır tarlasına gitmişlerdir."

Sixo, sevgilisine döndü ve birbirlerine sarılıp fısıldaştılar. Kızın gözlerinde, içinden gelen bir parıltı belirdi. Daha önce Paul D'nin yanında derenin çakıltaşları üzerinde çömelmiş, karanlıkta hafifçe soluk alan bir şekildi.

Sixo gömdüğü bıçakları aramak için, yerde süründü. Bir ses duydu. Arkası gelmedi. Bıçakları aramaktan vazgeçtiler. Üçü dere yatağından yukarı tırmandılar; öğretmen, öğrencileri ve dört beyaz adam onlara doğru yaklaştılar. Ellerinde lambalar vardı. Sixo, otuz kilometre uzaktan gelen kızı dereye doğru itti. Paul D ve Sixo, aksi yöne, ormana doğru koştular. Her ikisinin de çevresini sardılar ve onları bağladılar.

O mevsimde havada bir tatlılık olur. Balarılarının sevdiği kokuya bürünür. Katır gibi bağlanan Paul D, otlardaki şebnemi

ve çekiciliğini hissetti. Bunu ve acaba Paul A nerede diye düşünürken, Sixo en yakındaki silahın namlusunu yakaladı. Birden şarkı söylemeye başladı. İki adam Paul D'yi iterek bir ağaca bağladılar. Öğretmen bağırmaya başladı, "Onun canlı kalmasını istiyorum." Sixo dönüp yanındaki adamlardan birinin kaburgalarını kırdı. Elleri bağlı olduğu için silahı istediği gibi kullanamadı. Bütün beyaz adamların şarkıyı bitirmesini beklemekten başka yapacakları bir şey yoktu. Dinlerken beş tüfek üstüne çevrilmişti. Adamlar lambaların önünden uzaklaşınca Paul D birşey göremez oldu. Sonunda biri Sixo'nun başına dipçikle vurdu; kendine geldiği zaman, önünde ceviz ağacı dallarıyla bir ateş yanıyordu. Belinden bir ağaca bağlanmıştı. Öğretmen fikrini değiştirdi. "Bu artık bir işe yaramaz" dedi. Herhalde söylediği şarkı bu kanıya varmasına neden olmuştu.

Ateş sönmeye yüz tuttu. Beyaz adamlar bu durumda ne yapacaklarını bilemediler. Onlar yakalamaya gelmişlerdi; öldürmeye değil. Buldukları dalları ancak mısır lapası yapmaya yetecek kadardı. Kuru dal bulmak zordu ve otlar çiyle ıslanmıştı.

Sixo ateşin önünde doğruldu. Şarkısını bitirdi. Güldü. Gülerken çıkardığı ses, samanlıkta yuvarlanan ya da yağmur suyunda oynayan Sethe'nin oğullarının gülüşüne benziyordu. Ayakları yanıyor, pantolonundan duman çıkıyordu. Yine güldü. Garip bir şey oluyordu. Paul D, ne olduğunu, gülmesi bitince "Seven-o, Seven-o" diye bağırınca anladı.

Onu susturmak için vurmak zorunda kaldılar.

Ayağından zincirle bağlı olarak güzel kokan otların arasından yürürken, Paul D, adamların konuşmalarını dinledi ve kendi değerini öğrendi. Yardımcı ve ırgat olarak çiftlikle çalışırken sahibine sağladığı verim açısından değerini bilirdi; şimdi fiatını keşfetti. Ağırlığını, gücünü, yüreğini, beynini, erkeklik organını ve geleceğini dolara vurup hesapladılar.

Beyaz adamlar altlarını bağladıkları yere gelip onlara bininçe, sakinleşip karşılaştıkları sorunları konuşmaya başladılar. Öğretmen, Garnerin idaresi altında zencilerin şımardığını söyledi. Onun yaptıklarına karşılık yasalar vardı. Kölelikten kurtulmak için, çalışma saatlerini satın almak için zencileri çiftleştirmemiş, onları evlendirmişti. Öğretmen içini çekerek, çiftliğe işleri düzene koymak için geldiğini söyledi. Şimdi ise Garnerin

ona bıraktığından daha perişan bir çiftlik eline kalmıştı. En az iki zenciyi kaybetmişti, belki de üç; Halle'yi bulacaklarından pek emin değildi. Bayan Garner ona yardım edemiyecek kadar güçsüzdü. Çiftlikteki ayaklanmayı tek başına nasıl bastıracaktı? Eğer alıcı bulursa Paul D'yi 900 dolara satabilirdi. Halle'yi bulursa, evdeki kadınla bol çocuk yapmasını sağlayabilirdi. Buradakini satınca, o paraya iki tane 12-15 yaşlarında erkek çocuk alabilirdi. Doğurgan zenci kadın, üç veledi ve doğacaklarla kendisi ve iki yeğeninin elinde yedi zenci olacak ve belki birlikte çiftliği eski haline sokabileceklerdi.

"Baksana, sence Lillian iyileşecek mi?"

"Belli olmaz."

"Sen onun görümcesiyle evliydin, değil mi?"

"Evet."

"O da mı hastaydı?"

"Evet. Ateşli hastalık sonu oldu."

"Eh, buralarda dul olarak yaşamana gerek yok."

"Şimdi tek düşüncem Güzel Evim çiftliğidir."

"Haklısın. Epey arazin var."

Boynuna üç delikli bir tekerlek geçirip, ayak bileklerini zincirle bağladılar. İki zenci kayboldu sözü Paul D'nin yüreğini ağzına getirdi. Şimdi Paul A'yı değil, Halle'yi arayacaklardı. Herhalde Paul A'yı buldular ve işini bitirdiler diye düşündü.

Öğretmen kulübenin kapısını yüzüne kapamadan önce ona iyice baktı, Paul D başını kaldırmadı. Yağmur çiseliyordu. Ağustos yağmuru, insana yerine getirilemeyen beklenti umutları veriyordu. Belki ben de Sixo gibi şarkı söylemeliydim diye düşündü. Fakat şarkının sözlerini bilemiyordu. Belki de bilmesine gerek yoktu. Yalnızca şarkının nefret dolu olduğunu anlaması yeterdi.

Yağmur damlalarının çıkardığı ses yanında sanki Bayan Garnerin hıçkırıklarını duyar gibi oldu. Ama başka bir şey de olabilirdi. Belki de bir kedi, özlemini belirtmek için miyavlıyordu. Başını dik tutamadığı için, çenesini demir yakalığa dayadı ve ocağa kadar gidip biraz su kaynatarak nasıl yemek yapabileceğini düşünürken Sethe geldi. Karnı kocaman, üstü başı yağmurdan sırıl sıklamdı. Kaçmağa hazır olduğunu söyledi. Çocuklarını mısır tarlasına bıraktıktan sonra geri dönmüştü.

Beyazlar ortalarda görünmüyordu. Halle'yi bulamamıştı. Kim yakalandı? Sixo, Paul A kaçtı mı? diye sordu.

Paul D bildiklerini anlattı. Sixo öldü. Otuz kilometrelik yoldan gelen kız kaçtı. Paul A ve Halle'nin başlarına neler geldiğini bilmediğini söyledi. "Halle nerede olabilir?" diye Sethe sordu.

Paul D bilmem anlamında omuz silkti, çünkü başını sallayamıyordu.

"Sixo'nun öldüğünü gördün mü? Emin misin?"

"Evet. Eminim."

"Ölürken uyanık mıydı? Öleceğini anladı mı?"

"Uyanıktı ve gülüyordu."

"Nee, gülüyor muydu?"

"Onu duymalıydın, Sethe."

Su kaynattığı küçük ateşin önünde Sethe'nin giysisinden buhar çıktı. Ayağındaki zincirler, boynundaki demir gerdanlıklarla ortalıkta dolaşmak zordu. Durumundan utanç duyduğu için gözlerini Sethe'ninkilerden kaçırdı. Fakat şöyle bir baktığında Sethe'nin gözlerini kapkara gördü, beyazları hiç yoktu. Sethe kaçacağını söyledi. Bahçe kapısına varmadan yakalanır diye düşündü. fakat onu caydırmak için birşey demedi. Sethe'yi bir daha göremiyeceğini biliyordu ve o anda yüreği sıkıştı.

Öğrenciler, eğlence olsun diye ambarda onu becermişlerdi. Olanları. Bayan Garner'e anlatınca da kayışla sırtına vurmuş olmalıydılar. Koca karnı, yaralı sırtıyla kaçabileceğini kim aklına getirirdi? Sonradan Cincinnati'ye ulaştığını öğrendi. Onun değeri kendisininkinden fazla olmalıydı, çünkü masrafsız tarafından çocuk üretebiliyordu.

Öğretmenin kendisi için biçtiği fiatı düşünürken acaba Sethe kaç para eder diye merak etti. Bebe Suggs'ın değeri neydi? Halle'nin daha ne kadar borcu kalmıştı? Bayan Garner Paul F'iyi satınca eline kaç para geçmişti? Öğretmen herşeyin değerini biliyordu. Sixo'nun artık işe yaramıyacağını söylediğinde ne dediğini biliyordu. Silaha sarılan ve şarkı söyleyen zenciyi kim satın alırdı? "Seven-o, Seven-o" diye bağırıyordu. O, karnına tohumunu attığı çocuğunu taşıyan sevgilisi kaçabildi diye şarkısında haykırıyordu. Gülmesinin nedeni buydu. Paul D'yi arabaya bindirdikleri zaman, ağzındaki demir yerine, bunları

düşünüyordu. Yolda Halle'yi sonra da horozu gördü. Horoz, sanki ona dur bakalım daha neler göreceksin diyordu. Bir horoz Georgia eyaletinin Alfred kasabası hakkında ne bilebilirdi ki?

"Nasılsın?"

Stamp Paid hâlâ cebindeki kurdeleyi elliyor ve pantolon cebinde bir kabarıklık gözüküyordu.

Paul D başını kaldırdı; onu elini cebindeki bir şeye dokunurken görünce homurdandı. "Okumam yok. Gene bir gazete parçası getirdiysen, boşuna vakit kaybediyorsun."

Stamp kurdeleden elini çekti ve basamaklara oturdu.

"Hayır. Başka bir şey var." Baş parmağıyla işaret parmağı arasındaki kırmızı kumaş parçasını okşadı.

Paul D birşey demedi. İkisi de bir süre sessizce oturdu.

"Bana zor geliyor ama yapmalıyım." dedi Stamp "Sana iki şey söyleyeceğim. Önce kolayını söyleyeyim."

Paul D kıkırdadı, "Sana zor geliyorsa, belki beni öldürür."

"Hayır, hayır öyle bir şey değil. Senden özür dilemeye geldim."

"Ne için?" Paul D, cebindeki içki şişesine uzandı.

"Karaderililerin oturduğu herhangi bir evi seç. Cincinnati'de istediğin evde kalabilirsin. Senden özür diliyorum. Çünkü seni hiç kimse evine buyur etmemiş. Benim evim senindir. John ve Ella, Woodruff, Willie Pike de öyle diyorlar. Sen seç. Mahzende uyuyacak değilsin. Geçirdiğin her gece için özür dilerim. Çocukluğundan beri tanıdığım papaz, buna nasıl izin verdi anlıyamadım."

"Ağır ol Stamp. Papaz'ın kendi önerdi."

"Öyle mi?"

"Hem gitmek istedim, hem istemedim. Bir süre tek başıma kalmak istedim. Papaz her gördüğünde çağrısını yineliyor."

"Üstümden bir yük kalktı. Herkes aklını kaçırdı sanmıştım."

Paul D başını salladı. "Sadece ben kaçırdım." dedi.

"Ne yapmayı tasarlıyorsun?"

"Büyük projelerim var." Şişeden iki yudum aldı.

Stamp, içkili bir adamın tasarladıkları uzun sürmez diye içinden geçirdi, fakat kişisel deneyimiyle sarhoşluğu bildiği için bir şey demedi. Boğazını temizleyerek ikinci konuya nasıl gireceğini düşündü. Bugün sokakta az kişi vardı. Kanal donduğu için trafik durmuştu. Yaklaşan bir atlının nal seslerini duydular. Atlının eğeri, Doğululararınki gibi yüksekçeydi fakat onun dışında herşeyi Ohio vadisinden olduğunu gösteriyordu. Yanlarından geçerken, onlara baktı ve birden atın yularını çekerek önlerinde durdu. Öne doğru eğildi.

"Hey," dedi.

Stamp kurdeleyi cebine koydu. "Buyrun efendim."

"Judy adında bir kızı arıyorum. Mezbahanın oralarda çalışıyor demişlerdi. Acaba tanıyor musunuz?"

"Hayır, efendim. Tanıdığımı sanmıyorum."

"Plank sokağında oturduğunu söylemişti."

"Plank sokağı mı? Orası bir kilometre uzaktadır."

"Demek tanımıyorsun Judy'i? Mezbaha çevresinde çalışıyor."

"Hayır, efendim -Ama Plank sokağını biliyorum- şu yandan gidin, bir kilometre uzaktadır."

Paul D, şişeyi kaldırıp içti. Atlı bir ona bir Stamp'ın yüzüne baktı. Sağ taraftaki yuları gevşetti, atını yola doğru çevirdi; Sonra fikrini değiştirdi ve geri geldi.

"Buraya bak," dedi Paul D'ye. "Tepede bir haç görüyorum. Herhalde burası kilisedir ya da eskiden öyleydi. Biraz saygı göstermen gerekmez mi? Beni anlıyor musun?"

"Evet, efendim," dedi Stamp. "Haklısınız. Ben de onu bunu söylemeye gelmiştim."

Atlı dilini şaklattı ve uzaklaştı. Stamp sol avucunun içine sağ elinin iki parmağı ile ufak daireler çizerek konuştu. "Seçim yap." dedi. "Benim evim, Ella'nın ve Willie Pike'ın evi arasında. Hiçbirimiz varlıklı değiliz ama evimizde bir kişi daha barındırabiliriz. Ödeyebildiğin zaman biraz para verirsin. Ödeyemediğin zaman dert etme. Düşün. Artık çocuk değilsin. Seni zorlayamam."

Paul D sesini çıkarmadı.

"Sana kötülük yaptıysam, düzeltmeye geldim."

"Buna hiç gerek yoktu, hiç."

Dört çocuklu bir kadın karşı kaldırımdan geçerken elini salladı. "Merhaba. Şimdi vaktim yok, duramam. Toplantıda görüşürüz," dedi gülümseyerek.

Stamp de selamına karşılık vererek, "Orada olacağım," dedi. "İşte biri daha. Able'ın kızkardeşi Seripture Woodruff. Fırça ve mum yağı yapan fabrikada çalışıyor. Burada yeterince kalırsan, başka yerlerden daha sevecen zencilerin bulunduğunu görürsün. Fazla kibirli insanlardan hoşlanmazlar. Ama seni evlerine kabul edeceklerinden emin olabilirsin."

"Judy'e ne dersin? Beni evine alır mı?"

"Belki. Niye sordun?"

"Judy'i tanır mısın?"

"Judith'dir asıl adı. Ben herkesi tanırım."

"Plank Sokağında oturan herkesi mi?"

"Evet. herkesi."

"Peki. beni alır mı?"

Stamp aşağı eğildi ve pabucunun bağını çözdü. On iki siyah düğme yeri vardı.Her iki yanda, altışar tane bağları gevşetip çözdü. Dilini düzeltti ve tekrar bağladı.

"Sana adımı nasıl aldığımı anlatayım. Asıl adım Joshua'ydı. Sonradan değiştirdim. Bunu niye yaptığımı anlatayım. Sonra Paul D'ye Vashti'yi anlattı. "Bütün bu sürede ona elimi bile sürmedim. İhaneti, toprağı ektiğimizde başladı, ekini toplarken bitti. Bana daha uzunmuş gibi geldi. Adamı öldürebilirdim. Vashti olmaz dedi, ama öldürmeliydim. O vakitler şimdiki gibi sabırlı değildim. Herhalde adamın karısı da benim gibi sabırsızlanmış olacaktı. Aldatılmayı nasıl karşıladığını öğrenmek istedim. Vashti ve ben gündüzleri tarlada çalışırdık ve geceleri ara sıra evden yok olurdu. Karıma elimi sürmüyordum. Gündüzleri ise aramızda üç sözcükten fazla bir konuşma olmazdı. Genç efendinin karısını görebilmek için büyük eve gidebilme fırsatları kolladım. Genç efendi on yedi-yirmi yaşlarında olmalıydı. Birgün genç hanımı balkonda su içerken gördüm. Yanına yaklaştım. Şapkamı çıkarıp saygıyla bekledim. "Affedersiniz, bayan," dedim. Başını çevirip baktı. Gülümsedim. "Eşim Vash-

ti'yi gördünüz mü? Ufak tefek, kara saçlı bir kızdır. Yüzü elim kadar küçüktür." "Ne? Vashti mi?" dedi. "Evet, efendim! dedim. Size birkaç yumurta borcu varmış. Getirdi mi? Görürseniz, tanırsınız onu. Boynuna siyah bir kurdele bağlar." Yüzü kızardı; o vakit bildiğini anladım. Kocası karıma siyah kurdele üstüne takılan bir iğne armağan etmişti. Adamı her görmeğe gidişinde o iğneyi ve kurdeleyi takardı. Şapkayı başıma geçirdim ve ona şöyle dedim. "Onu görürseniz, söyleyin, ona ihtiyacım var. Teşekkür ederim, efendim." Birşey söylemesine fırsat vermeden oradan uzaklaştım. Ağaçların arkasına gizlendikten sonra dönüp arkama baktım. Elindeki su bardağı ile aynı yerde duruyordu. Artık bu ilişkiye engel olur diye düşündüm. Öyle olmadı. İlişki devam etti. Bir Pazar sabahı Vashti gelip pencere kenarına oturdu. Pazar günleri kendi bahçemizde çalışırdık. "Geri geldim." dedi. "Josh, sana döndüm." Arkadan boynuna baktım, incecikti. İçimden boynunu koparmak geldi. Dal gibi büküverecektim, bu kadar alçalabilmiştim işte."

"Yaptın mı? Boynunu kırdın mı?"

"Ih. Adımı değiştirdim."

"Buraya nasıl gelebildin?"

"Tekneyle-Missisipi nehrini vapurla geçerek Memphis'e geldim. Memphis'ten Cumberland'a yürüdüm.

"Vashti de geldi mi?"

"Hayır. O öldü."

"Vah! Vah! Öbür pabucunu da bağla!"

"Ne?"

"Allahın kalası, pabucunu bağla dedim."

"Ne yani, bağlarsam, kendini daha iyi mi hissedeceksin?"

"Yoo," diyerek Paul D şişeyi yere attı ve etiketindeki altın arabaya baktı. Atları yoktu. Yalnızca mavi kumaşla donanmış altından bir arabaydı bu.

"Sana söyleyecek iki şey var demiştim. Birini söyledim. Şimdi sıra ötekinde."

"Hiç bir şey bilmek istemiyorum. Sen söyle bana, Judy beni evine alır mı?"

"Ben oradaydım, Paul D."

"Sen neredeydin?"

"Çocuklarını öldürmek isterken ben de bahçedeydim."

"Judy mi?"

"Hayır, Sethe."

"Aman Yarabbi!"

"Senin düşündüğün gibi değildi."

"Ne düşündüğümü nereden biliyorsun?"

"Sethe aklını kaçırmadı. Çocuklarını seviyordu. Onları incinmekten kurtarmak istedi."

"Bırak şimdi bunları."

"Hayır. Dinle."

"Stamp rahat bırak beni. Ben onu küçük bir kızken tanıdım. Şimdi beni korkutuyor."

"İnanmam. Sen ondan korkmazsın."

"Sethe'den, kendimden, evdeki o kızdan, hepsinden korkuyorum."

"O kız kim? Nereden gelmiş?"

"Bilmem. Bir gün merdivenlerin önünde bulduk."

"Galiba, ev halkından başka, senle benden başka o kızı gören yok."

"Hiç bir yere çıkmaz o. Sen onu nerede gördün?"

"Mutfak penceresinden gözetledim. Yerde uyuyordu."

"Onu görür görmez bu kızın yanında olmak istemediğimi anladım. Kızda bir gariplik vardı. Garip konuşuyor. Garip davranıyor." Paul D elini şapkasının altına sokup başını kaşıdı. Bana bir şeyi, anımsamam gereken bir şeyi sezinletiyor. Ama neyi?"

"Nereden geldiğini, kimlerden olduğunu hiç söylemedi mi?"

"Bilmiyor, ya da bilmediğini söylüyor. Duyduğum tek şey, giysilerini çaldığı ve köprüde yaşamış olduğu."

"Ne tür bir köprü?"

"Bana mı soruyorsun?"

"Buralarda bilmediğin köprü yoktur. Köprülerde yaşayan falan da yoktur, ne altında ne üstünde. Sethe'nin yanında ne zamandan beri kalıyor?"

"Geçen panayırdan beri. Ağustos ayıydı."

"Bu kötüye işaret. O da panayırda mıydı?"

"Hayır. Biz eve döndüğümüzde onu odun yığınları üstünde uyurken bulduk. İpekli giysisi, yeni ayakkabıları ve kapkara bir

yüzü vardı."

"Deme yahu! Geyik Deresinin orda beyaz bir adamın kapattığı bir kızın olduğunu duymuştum. Geçen yaz, adam ölü bulundu; kız da ortadan kayboldu. Belki de kız odur. Söylenenlere göre, kara kızı bebekliğinden beri kilit altında tutmuş.

"Şimdi kocaman bir kaltak olmuştur."

"Seni evden kaçıran o mu? Sethe için anlattılarım değil mi?"

Paul D sırtının ürperdiğini hissetti. İliklerine kadar üşüyünce, dizlerini elleriyle sıkıştırdı. Bu üşümenin nedeni hangisiydi? Kötü viski mi, mahzende geçen geceler mi, domuz humması mı, ağza takılan demirden gem mi, gülümseyen horozlar mı, ateşte yanan ayaklar mı, ölürken gülen adamlar mı, yağmur mu, hışırdayan otlar mı, elma ağacı çiçekleri mi, boyna geçirilen demir gerdanlık mı, mezbahadaki Judy'mi, tereyağına bulanmış Halle mi, hayaletin gezindiği beyaza boyanmış merdivenler mi, yabani kiraz ağacı mı, kurdeledeki broş mu, kavak ağaçları mu, Paul A'nın yüzü mü, domuz sucuğu ya da kaybolan kırmızı yüreği mi?

"Söyle bana, Stamp," dedi. Gözleri buğuluydu. "Tek bir şey söyle. Bir zenci daha ne kadar yük kaldırabilir? Ne kadar?"

"Kaldırabildiği kadar" dedi Stamp Paid. "Kaldırabildiği kadar."

"Niçin? Niçin? Niçin? Niçin? Niçin."

III. BÖLÜM

124 numaralı ev sessizdi. Sessizliği çok iyi tanıyan Denver, açlığın da insanı sessizleştirdiğini keşfetti. Ne Sethe ne de Sevgili'nin açlığa aldırdıkları yoktu. Birbirleriyle boğuşmak için güçlerini biriktiriyorlardı. Uçurumun kenarından aşağı atlayıp ölmesi gereken kendisiydi. O bunu yapmasa, zaten ötekiler onu itecekti. Annesinin işaret parmağıyla baş parmağı arasındaki deri Çin ipeği gibi incelmişti. Giydiği herşey üstüden dökülüyordu. Sevgili başını ancak elleriyle yukarıda tutabiliyordu. Nereye otursa uyuyor; gittikçe tombullaştığı, şiştiği halde hep tatlı yemek istiyordu. Ellerinde yumurtlayan iki tavuktan başka bir şey kalmamıştı. Yakında birinin ara sıra gelen bir yumurtanın kızarmış iki tavuktan daha değerli olduğuna karar vermesi gerekecekti. Açlıkları arttıkça sessizleştiler. Sessizlik, ateşli tartışmalar, duvara fırlatılan demir çubuktan, bağırıp çağırmalardan ve ağlamalardan daha iyiydi. Herşey beraberce oynadıkları bir ocak gününden sonra başladı. Denver de oyuna katılmıştı. Alışkanlık olacak, kendini biraz geride tutuyor ama çok eğleniyordu. Fakat Sethe, yara izini görünce, (ki Denver onu daha önce görmüştü) çenenin altında gıdısındaki derin çizginin üzerinde ellerini gezdirdi; gözlerini kapadı; ve ondan sonra Denver'i oyunların dışında tuttular. Yemek pişirme, dikiş dikme, saç yapma, giyinip kuşatma oyunları oynarlardı. Annesi bunlardn o kadar hoşlandı ki hergün işe biraz daha geç gitmeye başladı. Sonunda beklenen şey oldu ve Sawyer onu işten kovdu. Başka bir iş arayacağına Sevgili'yle oynamayı sürdürdü. Sevgili'yi doyurmak olası değildi. Sürekli annesinden yeni ninniler söyle-

mesini, dikiş dikmeyi öğretmesini, yaptığı kekin kabını sıyırmayı, sütün kaymağını yemeyi istiyordu. O gün tavuk iki yumurta yumurtladıysa, ikisini de o alıyordu. Sanki annesi aklını kaçırmıştı. Tıpkı Bebe Suggs'ın renklerden başka bir şeyle ilgilenmemesi gibi, abuk sabuk işler yapıyordu. Sethe, Denver'i defterden silmişti. Denver'e söylediği şarkılar bile artık Sevgili'ye söyleniyordu: "Ey Johnny, şey Johnny, bırakma beni Johnny."

Önceleri birlikte oynuyorlardı. Oyunları bir ay sürdü ve Denver çok mutluydu. Yıldızlar altında, buzda kaydıkları ve sonradan sıcak süt içtikleri geceden sonra Sethe öğleden sonraları onlara bulmacalar hazırladı; akşamları duvarda elleriyle gölge oyunları oynadılar. Kışın ortasında, yapacağı sebze ve çiçek bahçesini anlatırken Sethe'nin gözleri ışıl ışıldı. Sevgili'nin saçlarıyla oynadı.Onları ördü, kabarttı, kurdele bağladı,parlasın diye yağladı.Sonunda bunları izlemekten Denver'in sinirleri bozuldu. İkisi sürekli yataklarını değiştirip birbirlerinin giysilerini giymeye başladılar.Hep kol kola gezip gülümsüyorlardı.Hava bozunca, hemen arka bahçeye koşup, tasarladıkları bahçe için diz üstü çalışıyorlardı. Bunca yıl biriktirdikleri otuz sekiz dolar, satın aldıkları gereksiz yiyecek, kurdeler ve kumaş parçalarına gitti. Sanki hemen giyip, bir yere girmeleri gerekmiş gibi, Sethe onları bir çırpıda kesip dikti. Parlak renkli, çizgili desenli giysiler, sarı kurdele, parlak düğmeler ve siyah dantel parçası alabilmek için dört kilometre yol yürüdü. Mart ayının sonunda üçü de Karnavala katılan kadınlar gibi giyinmişlerdi. Yapacak başka işleri yoktu. Yalnız birbirleriyle ilgilendiklerini görünce Denver kendini çekti, Fakat Sevgili'nin ve Annesinin gülen mutlu yüzünü görünce, artık tehlike kalmadığına inanarak, gözetlemeyi bıraktı ve olanlar oldu. Önceleri kimin suçlu olduğuna karar veremedi. Gözleri annesinin üstündeydi. Öldürme dürtüsü sü üstüne mi çıkmıştı? Fakat Sevgili'nin istekleri bitmek bilmiyordu. İstediği herşeyi elde ediyordu.Sethe'nin hep yanında olmasını istiyordu.Beraberce dere kenarına gidip saatlerce dibindeki kahverengi yaprakları izliyorlardı. Denver de küçükken annesiyle orada oynardı.Şimde oyuncular değişmişti. Buzlar eriyince Sevgili yere yatıp suda yüzünü seyretmeye başladı. Havalar ısınmaya başlayınca ilk çıkan çiçekleri, kara hin-

diba çiçeği, sepete doldurup annesine getiriyor, Sethe de bütün evi onlarla donatıyordu, Sethe' yürüyüşünü, konuşmasını, vücudunu kullanışını, başını eğiş şeklini, burnundan iç çekişini bile taklit ediyordu. Bazen onlar kadın ve erkek biçiminde kurabiye yapar ya da Bebe Sugg'ın yorganına yeni kumaş parçaları eklerken, Denver onları ayırtetmekde güçlük çekiyordu.

Sonra havaları birden değişti ve kavga etmeye başladılar. Önce ağırdan aldılar.Sevgili sızlanınca, Sethe özür diliyordu. Dışardan kalmakiçin hava çok soğuk değil mi?deyince, Sevgili "Ne olmuş yani"deyiveriyordu. Yatma vakti geldi;dikiş dikmek için karanlık oldu dediği zaman, Sevgili yerinden kımıldamıyor, "Bunu bana dik, "deyince Sethe söz dinliyordu. Sevgili her şeyin en iyisini istiyordu. En iyi koltuk, en büyük kek parçası, en güzel tabak, en parlak kurdeler onun olmalıydı. Daha fazla istedikçe, Sethe bunları elde etmek için neler çektiğini anlatmaya başladı. Çocuklarına nasıl baktığı, karşılaştığı acılar, Sevgili'nin üzerinde beklediği etkiyi yaratmadı. Sevgili, onu çocuğunu terketmekle, kötü davranmakla suçladı. Ona gülümsememişti. Sethe, ağlamaya başladı ve çocuklarını kurtarmak için öyle davrandığını anlattı. Memelerinde sütü, mezartaşı için cebinde parası vardı.Fakat yazı yazdırmaya yetmedi.Öbür dünyada çocuklarıyla beraber olmayı tasarlamıştı.Sevgili bunlarla ilgilenmedi. Ağladığı zaman yanında kimse olmadığını söyledi. Ölü adamların altında kalmıştı.Yiyecek bir şey yoktu. Derisi yüzülmüş hayaletler parmaklarıyla onu dürtüp karanlıkta sevgili, aydınlıkta kaltak demişlerdi. Sethe bağışlaması için yalvardı; Sevgili'nin onun için her şeyden, kendi hayatından bile daha önemli olduğunu anlattı. Her zaman onunla yer değiştirebileceğini söyledi. Sevgili'nin gözyaşlarının bir damlasını geri alabilmek için hayatından vazgeçebilirdi. Sivrisinekler bebeğini ısırınca nasıl üzüldüğünü biliyor muydu? Büyük eve çağrıldığı zaman yavrusunu yerde bırakıp gitmek zorunda kalınca aklını kaçıracak gibi olduğunu anlıyabiliyor muydu? Güzel Evim'den ayrılmadan önce her gece göğsünün üstünde ya da sırtında uyuduğundan haberi var mıydı? Sevgili bunları yadsıdı. Sethe onun yanına hiç gelmemiş, tek bir söz söylememiş, gülümsememiş, en kötüsü, ondan uzaklaşırken ne yüzüne bakmış ne de el sallamıştı.

Bir iki kez Sethe, anne olarak ağırlığını koymak, son sözün onda olduğunu belirtmek isteyince, Sevgili kapıları çarpmaya, masadakileri devirmeye, yerlere tuz dökmeye ve pencere camı kırmaya başladı.

Sevgili onlara benzemiyordu. Vahşiydi. Kimse ona, çık dışarı, aklın başına gelince gel diyemedi. Kimse ona bana elini kaldırırsan seni fena yaparım dememişti. Ağaç yaşken eğilirdi. Kızını dövmeyen dizini döverdi. Anne ve babalarına saygı göstermek Tanrı buyruğuydu. Bunları bilmiyordu.

Kırılan tabakları yapıştırdılar. Tuzu süpürdüler. Denver yavaş yavaş uyandı. Eğer bir gün kalkıp da Sethe eline bıçak almazsa, Sevgili alabilirdi. Annesinin içindeki öldürme dürtüsünden korktuğu kadar onun, Sevgili'ye kul köle olmasından da utanıyordu. Sevgili'nin geceden kalan oturağını boşaltmaya götürdüğünü görünce, koşup elinden almıştı. Yiyecekleri azaldığında, annesinin yaptıklarını görmek onu kahrediyordu. Annesi kırıntıları, tencerenin dibindeki artığı, meyva kabuklarını yemeğe başlamıştı. Bir keresinde reçel kavanozunun dibinde kalan reçeli parmağı ile sıyırıp yaladığını gördü.

Gittikçe karnı şişen Sevgili'yle birlikte hepsi yorgun düştü. 124 numaralı ev sessizleşti. Sevgili, demir çubukla çevreye saldırmak yerine ara sıra hırlıyor ya da diş gıcırdatıyordu. Açlıktan bitkin ve uykusu gelen Denver, annesinin başparmağı ile işaret parmağı arasındaki derinin saydamlaştığını gördü. Sethe'nin gözleri parlak fakat cansızdı, tetikte fakat boş bakıyordu. Sevgili'nin her şeyiyle ilgileniyordu-çizgisiz avuçları, alnı, çenesinin altındaki çukur, çarpık gülümseyişi, fıçı gibi karnı dışında-her şeyiyle-Denver, annesinin bluz kollarının uzayıp parmaklarına kadar indiğini, ayak bileklerine kadar gelen eteğinin yerleri süpürdüğünü farketti. Açlıktan ölmek üzere bir deri bir kemik kaldıklarını, yalnızca garip bir sevgiyle kuşatılıp yorgun düştüklerini gördü. Sonra bir gün Sethe, bir şey yemediği halde, ağzından bir şey çıkararak tükürdü ve Denver kurşun yemiş gibi irkildi. Önceleri Sevgili'yi annesinden korumaya kalkmıştı. şimdi annesini Sevgili'den korumak gerekti. Annesi onları yalnız bırakıp ölebilirdi. O zaman Sevgili ne yapacaktı? Her ikisinin de ne olacağı umurlarında değildi. Sethe, Sevgili mutlu olunca seviniyor; Sevgili ise ilgiyi krema gibi yalıyordu. Dan-

ver işi ele almak bana düştü diye düşündü. Evden dışarı çıkıp, bahçeyi geçmeli, ikisini evde bırakarak, dışarıdan yardım istemeliydi.

Kime gidebilirdi? Kimin karşısına geçip de utanmadan annesinin bezden bebek gibi bir köşede oturduğunu, kendini bağışlatma çabalarından ve açıklamalardan yorularak sonunda sinirlerinin bozulduğunu anlatabilirdi? Denver, annesi ve büyükannesinin konuşmalarından birkaç kişiyi bilirdi. Fakat şahsen iki kişiyi tanıyordu:

Biri beyaz saçlı Stamp adındaki yaşlı adam, öteki Bayan Jones'du. Tabii Paul D de vardı. Sethe hakkında ona bilgi veren çocuk da aklına geldi. Fakat hiçbiri olmazdı. Yüreği çarpıyor, boğazı düğümleniyor, tükürüğünü yutamıyordu. Hangi yola gideceğini bile bilmiyordu. Sethe lokantada çalışırken ve alışveriş yapmak için parası varken, sağ tarafa dönerdi. Denver, Bayan Jones'un okuluna giderken, eve soldan dönüp gelirdi.

Hava ılıktı. Güzel bir gündü. Aylardan nisandı ve her şey canlanmış, deneye açık durumdaydı. Denver saçını ve omuzlarını örttü. Karnaval giysilerinin en parlağı sırtında, bir yabancının ayakkabıları ayağında, 124 numaranın verandasında durmuş biraz ötedeki dış dünyanın onu yutmasına hazır bekliyordu. Orada olan bazı küçük şeyler seni tırmalar, bazen de dokunurdu. Bazen öyle sözler söylenirdi ki kulaklarını kapamak zorunda kalırdın. Eğer tek başınaysan, duygular seni avucuna alıp gölge gibi peşinden gelebilirdi. Orada kötü şeylerin yapıldığı öyle yerler vardı ki, yanına gidersen aynı olaylar tekrarlanabilirdi. Tıpkı Güzel Evim'deki gibi. Orada annesinin dediği gibi, zaman durmuştu ve kötülük onu bekliyordu. Böyle yerleri nasıl bilecekti? Daha da önemlisi dışarıdaki beyaz insanları nasıl tanıyacaktı? Sethe, bazen ellerinden, bazen de ağızlarından iyi olup olmadıkları anlaşılır derdi. Büyükanne Bebe Suggs onlara karşı kendini savunamıyacağını söylerdi. Canları isteyince sinsice gelirler, çabuk fikir değiştirirler, iyi davranışlarının çok uzağına düşerlerdi.

"Beyazlar beni hapisten kurtardılar", demişti Sethe bir keresinde Bebe Suggs'a.

"Ama seni oraya sokan da onlardı," diye yanıtladı Bebe.

"Seni nehirden geçirdiler."

"Oğlumun sırtında."
"Sana bu evi verdiler."
"Kimse bana bir şey vermedi."
"Ben beyazların yanında iş buldum."
"O da sayende bir ahçı edindi."
"Ama bazıları bize iyi davranır."
"Her seferinde şaşar kalırsın, değil mi?"
"Eskiden böyle konuşmazdın."
"Benimle tartışma. Bizden o kadar adam öldürdüler ki saymakla bitmez. Silahını indir. Bu savaş değil, bir bozgundur."

Bu konuşmaları ve büyükannenin son sözlerini anımsayınca, Denver, verandada güneşin altında durdu ve bir adım atamadı. Boğazı kurudu, yüreği hızla çarptı. Sonra büyükannenin gülen sesini duyar gibi oldu. "Ben sana Carolina'yı, babanı anlatmadım mı? Nasıl onca yolu yürüdüğümü, annenin ayaklarının yürümekten ne hale geldiğini, sırtını falan anımsa. Bunlardan ötürü mü verandadan dışarı adım atmıyorsun? Aman Tanrım!"

Fakat sen beyazlara karşı kendimizi savunamayız demiştin.
"Doğru."
O halde ne yapayım?
"Bunları bil ama gene de yürü git."

Anımsadı. On iki yıl geçmişti ve yolu anımsadı. Sağda dört ev vardı: çalıkuşları gibi yan yana dizilmişlerdi. Birinci evin iki basamağı ve verandasında salıncaklı bir iskemlesi vardı; İkinci evin üç basamağı, verandanın bir kenarında bir süpürge, iki kırık iskemle ve yan tarafta bir küme çan çiçeği vardı. Ön tarafta pencere yoktu. Yerde bir erkek çocuğu oturmuş elindeki sopayı çiğniyordu. Üçüncü evin öndeki iki penceresinde sarı pancurlar, kalp şeklinde beyaz ve kırmızı çiçekler ve yeşil yapraklarla dolu bir sürü saksı duruyordu. Denver tavukların sesini ve bozuk menteşeli bahçe kapısının gıcırtısını duydu. Dördüncü evin damından aşağı çınar ağacının tomurcukları yağmur gibi yağmış ve bahçede çim büyümüş gibi göstermişti. Açık kapının önünde duran kadın, elini yarım kaldırıp selam verecekken, el salladığı kişinin kim olduğunu görünce, eli omuz hizasında do-

nup kaldı. Denver başını önüne eğdi. Bitişikte içinde bir inek bulunan, etrafı çitle çevrilmiş bir arsa vardı. Arsayı anımsadı ama ineği çıkaramadı. Baş örtüsünün altında saçları sıkıntıdan ter içindeydi. Arkasından, her adım attığında, yaklaşan erkek sesleri geliyordu. Denver belki beyaz adamlardır diye gözlerini yoldan ayırmadı. Belki onların gittiği yoldan gidecekti; belki bir şey söylerlerdi ve yanıt vermek zorunda kalırdı. Ya üstüne atlayıp onu yakalar ve bağlarlarsa! Yaklaşıyorlardı. Belki hemen şimdi karşı kaldırıma geçmeliydi. Acaba elini selamlamak için yarım kaldıran kadın hâlâ açık kapının önünde duruyor muydu? Acaba yardımına koşar mıydı, yoksa selamına karşılık vermedi diye kızıp yardımını esirger miydi? Belki dönüp o kadının evine yaklaşmalıydı. Karar verene kadar geç oldu. Adamlar tam önüne geldiler. İki zenci adam. Denver rahat bir soluk altı. Her ikisi de şapkalarına dokunup, "Günaydın. Günaydın." diye mırıldandılar. Denver gözleriyle minnet duygusunu gösterdiğini sandı ama zamanında yanıt vermek için ağzını açmadı. Adamlar solundan geçip gitti.

Bu karşılaşmadan sonra rahatladı ve adımlarını hızlandırarak çevresine daha dikkatle bakmaya başladı. Ona kocaman gözüken şeylerin pek küçük olmasına şaşırdı: Yolun kenarında bir zamanlar arkasını göremediği kaya parçası şimdi üstüne oturulabilen bir taştı. Evlere varan dar yollar kilometrelerce uzun değildi. Köpekler dizlerine kadar bile gelmiyordu.

Kayın ve meşe ağaçlarına devlet tarafından kazılan harfler şimdi göz hizasındaydı.

Nerede olsa tanırdı. Direk ve kereste kırpıklarından yapılmış parmaklık grileşmişti, artık beyaz değildi. Fakat yine de evi tanırdı. Sarmaşıkların sardığı taş veranda, pencerelerdeki soluk sarı perdeler, ön kapıya giden kiremit döşenmiş yol, arka tarafa giden tahta kalaslar, içerisini görebilmek için parmak uçlarına bastığı pencere altı tanıdıktı. Denver yine aynı şeyi yapacaktı; sonra birden Bayan Jones'ın salonunu aynı şekilde gözetlemenin saçma olacağını farketti. Evi bulmuş olma sevinci birden kuşkuya dönüştü. Ya artık burada oturmuyorsa? Ya bunca yıl sonra eski öğrencisini tanımazsa? Ne diyecekti? Denver içinden ürperdi; alnında biriken terleri sildi ve kapıyı çaldı.

Bayan Jones kapıyı açmaya gelirken herhalde kuru üzüm

getirdiler diye düşündü. Yapacağı kek için annesi çocuğunu göndermiş olmalıydı. Kocası öldüğünden beri ev işlerini ihmal etmişti. Fakat kilise için kek yapacağına söz vermişti. Her iş zoruna gidiyordu. Kapının çalındığını duyunca, içini çekti ve dilerim üzümleri ayıklamak ve temizlemek gerekmez diye aklından geçirdi.

Kız büyümüş ve orospu gibi giyinmişti ama hemen tanıdı. Herkesin çocuğunun yüzünü kızınkinde gördü: madeni para iriliğinde gözler, atak fakat güvensiz bakışlar, kara biçimli dudakların örtemediği güçlü beyaz dişler. Burun kemerinde ve yanakların üstünde kırılgan bir ifade. Sonra cildi. Dümdüz, ancak kemikleri örtecek kadar gergin. Onsekiz-ondokuz yaşlarında olmalıydı. Yüzüne bakınca on iki yaşında gösteriyor diye düşündü. Kalın kaşları, uzun kirpikleri, çocukların sonradan yitirdikleri bebeksi, saf bir yüzü vardı.

"Bak hele-Denver" dedi.

Bayan Jones kızı elinden tutup içeri çekmek zorunda kaldı, çünkü Denver ancak gülümsemeyi becerebilmişti. Başkaları bu kız için aklı kıt derlerdi; ama o buna hiç inanmamıştı. Ona ders verdiği zamanlar nasıl büyük bir hevesle, sayfaları yuttuğunu, sayıları öğrendiğini biliyordu. Derse gelmeyi kesince maddi zorluktan olmalı diye düşünmüştü. Bir gün yolda giderken, ayakkabı tamir edip ormanda vaaz veren, cahil büyükannesine rastlamış ve torununa parasız ders verebileceğini söylemişti. Kadın, asıl sorun para değil, kız sağır demişti. Bayan Jones buna inanmıştı. Şimdi kıza oturmasını söyleyince kızın duyduğunu gördü.

"Beni ziyarete geldiğine sevindim. Seni hangi rüzgâr buraya attı?"

Denver yanıtlamadı.

"Eh, beni görmen için bir neden gerekmez. Sana çay hazırlayayım."

Bayan Jones melezdi. Gri gözleri, kıvırcık sarı saçları vardı. Saçının her telinden nefret ederdi. Rengi mi yoksa kıvırcıklığı mı daha çok sinirine dokunurdu, pek bilemezdi. Bulabildiği en kara adamla evlenmişti. Beş tane gökkuşağı renkli çocuğu olmuştu. Diğer çocuklarla birlikte kendininkileri de eğitmiş ve sonra Wilberforce'a göndermişti. Açık renk teni sayesinde

Pennsylvania'daki normal okulların birine gidebilmişti. Karşılığını eğitimden yoksun bırakılan çocukları eğiterek ödedi. Çalıştırılabilecek yaşa gelene kadar sokaklarda pislik içinde oynayan çocukları ele aldı. Cincinnati'deki karaderililer için iki mezarlık ve altı kilise vardı. Fakat gidecekleri bir okul ve hastahane olmadığı için, evde eğitilir ve ölürlerdi. İçinden, kocası dışında, herkesin (çocukları dahil) ondan ve saçının renginden nefret ettiğine inanırdı. Küçüklüğünden beri karaderili kardeşlerinin arasında 'beyaz zenci", "ziyan olmuş sarı saçlar" sözlerini duyardı. Herkesten azıcık nefret ederdi. Onların da kendisi kadar saçlarından hoşlanmadıklarına inanırdı. Aldığı eğitimden sonra, nefreti bir yana bırakarak, özellikle Cincinuati'nin tahilsiz çocuklarına yaşamını adadı. İşte şimdi bir tanesi karşısında oturuyor, giysisinin cırlak rengi elle işlenmiş koltuk minderini utandırıyordu.

"Şeker ister misin?"

"Evet, teşekkür ederim." Denver bir anda hepsini yuvarladı.

"Daha ister misin?"

"Hayır, efendim."

"İşte burada, daha al."

"Peki, efendim."

"Ailen nasıl, tatlım?"

Denver yutkunurken durdu. Ailesinin nasıl olduğunu anlatamazdı. Onun için aklına gelen ilk şeyi söyledi.

"İş istiyorum, efendim."

"İş mi?"

"Evet, efendim. Ne olursa yaparım."

Bayan Jones gülümsedi." Ne yapabilirsin?"

"Bir şey yapamam ama biraz şey karşılığında yapabileceğim işi sizin hatırınız için öğrenirim.

"Ne karşılığında?"

"Yiyecek. Annem biraz hasta da."

"Vah yavrum. Vah vah!"

Denver onun yüzüne baktı. "Yavrum" sözü öylesine tatlı ve sevecen bir şekilde söylendi ki birden büyüdüğünü, olgunlaştığını hissetti. Bayan Jones ona biraz pirinç, dört yumurta ve çay verdi. Denver, annesinin durumundan ötürü evden fazla uzak kalamıyacağını söyledi. Sabahları gelip ev işlerine yardım ede-

bilir miydi? Bayan Jones, kendisi dahil, hiç kimsenin kendi yapabileceği işler için para vermiyeceğini söyledi. "Fakat annen iyileşene kadar yiyeceğe gereksinmeniz varsa, söylemen yeter." dedi. Kilisedeki yardım komitesinin kimsenin aç kalmaması için çalıştığından bahsetti. Yabancılardan yardım istemek aç kalmaktan daha kötü geldiği için Denver, "Olmaz, olmaz," dedi. Bayan Jones onu uğurlarken istediği zaman gelebileceğini söyledi.

İki gün sonra Denver verandada dururken, ağaçtan bir şeyin sallandığını gördü. Yanına gidince, bir çuval beyaz fasulye buldu. Başka sefer bir tabak soğuk tavşan eti geldi. Bir sabah bir sepet yumurta gördü. İçinden düşen kâğıtta Luçille Williams adı yazılıydı. Böylece Denver, ikinci kez evden dışarı çıktı ve sepeti geri verirken teşekkür etti.

"Birşey değil," dedi Bayan Lucille Williams.

Bütün bahar boyunca, ara sıra gelen yiyecek paketlerinin içinde isimler buldu. Geri verilmesi gereken tencere, tabak yada sepetin kime ait olduğu kâğıtlarda belirtiliyordu. Bazen de yiyecekler kâğıda sarılı geliyor ama kız göndereni bilsin diye isim yazılıyordu. Teşekkür etmek için kapılarına gidiyor; bazen yanlış kabı götürdüğünde, "Hayır, yavru. Benim kâsenin kenarı mavi çizgiliydi." diyenler oluyordu. Bazen üstlerinde x işareti ve bazı desenler bulunuyordu. O zaman Bayan Jones'a baş vuruyor, kapların, tabakların, üstlerini örten havlunun kime ait olduğuna öğreniyordu. Çoğu büyükannesini tanıyor, hatt bazıları ormandaki dua yerinde onunla birlikte dansettiklerini söylüyordu. Başkaları 124 numaranın bir geçit istasyonu gibi kullanıldığı günleri, haberleri oradan alıp başkalarına ulaştırdıklarını, orada çorba içip çocuklarını bıraktıklarını, hatta toplanıp etek biçtiklerini anımsıyodu. Birisi orada hazırlanan bir ilaçla akrabasının iyileştiğini anlattı. Başka biri, Yerleşme Vergisi yasasını tartışırken Bebe Suggs'ın mutfağında, lamba ışığında yastık kılıfı diktiğini söyledi. Bebe Suggs'ın böğürtlen ziyafetini, yenilen on iki hindiyi, araba dolusu soğuk çilek ezmesini unutamamışlardı. Birisi Denver'e bir günlükken, altını değiştirdiğini ve annesinin şişen ayaklarına ayakkabı yaptığını anlattı. Belki de ona ya da Sethe'ye acıyorlardı. Belki bunca zaman uzak durdukları için üzülüyorlardı. Belki de sadece basit, iyi insan-

lardı. Kızgınlığı bir yana bırakıp yardıma gereksinim duyana el uzatıyorlardı. Herhalde 124 numaralı eve duydukları nefret artık bitmişti. Aralarında fısıldaşıp, merak ediyor ve başlarını sallıyorlardı. Bazen Denver'in orospu kılığına açıkça gülen oluyordu; ama hepsi yemek yemesiyle ilgileniyor ve yumuşak sesle söylediği "Teşekkür ederim" sözcüklerini duymaktan hoşlanıyordu.

En az haftada bir kez Bayan Jones'a uğruyordu. Denver tatlı sevdiği için ona üzümlü kek yapardı. Yüksek sesle okuması için ona İncil'i verdi; sözcükleri bağırarak yalan yanlış okurken onu dinledi. Haziran ayına kadar elli iki sayfasını okumuş ve ezberlemişti-her haftaya bir sayfa.-

Denver'in dış dünyadaki yaşamı gelişirken, evdeki hayatı geriye gidiyordu. Cincinnati'deki beyazlar, tımarhanelerine zenci alsalardı, 124 numaralı evdekiler oraya gidebilirdi. Gelen yemeklerin kaynağını ne Sethe ne Sevgili merak ediyordu. Aralarında şeytanın tasarladığı bir anlaşma vardı. Sevgili yiyip içip oturuyor; kendini bir yataktan ötekine atıyordu. Bazen "yağmur, yağmur," diye haykırıyor ve boğazını kan gelen kadar tırmıklıyordu. O zaman Sethe, "hayır," diye bağırıyor, iskemleleri devirerek ona koşuyor ve kan damlacıklarını siliyordu. Bazen Sevgili, bebek gibi yere kıvrılıp yatar, saatlerce kalkmazdı. Başka zamanlar dere kenarına gider, ayaklarını suya sokardı. Sonra Sethe'nin yanına koşar, dişlerini eller ve kara gözlerinden yaşlar akardı. Denver onlara bakınca, olanlar oldu diye düşündü. Sethe'nin üstüne eğilen Sevgili anne; Sethe ise diş çıkaran çocuğu oluveriyordu. Sevgili irileştikçe Sethe küçüldü. Sethe artık saçını taramıyor, yüzünü yıkamıyordu. Sevgili'nin Sethe'ye ihtiyacı olmadığı zamanlar, Sethe köşedeki koltuktan kalkmazdı. Sevgilinin gözleri parladıkça, ötekininkiler uykusuzluktan kıymık gibi inceldiler. Sethe, koltuğunda cezalı çocuk gibi oturmuş, durmadan dudaklarını yalıyor, Sevgili ise onun hayatını yiyor, şişiyor ve büyüyordu. Yaşlı kadının aldırdığı yoktu.

Denver ikisine de bakıyordu. Çamaşır yıkıyor, yemek pişiriyor, annesine bir lokma yemek yedirebilmek için uğraşıyor, Sevgili'ye sevdiği tatlıları sağlıyordu. Sevgili'nin ne yapacağı belli değildi. Havalar ısınınca evde çırılçıplak ya da çarşafa sa-

rınarak gezdiği oluyordu. Karnı kocaman bir karpuz kadar büyümüştü.

Denver, annesiyle Sevgili arasındaki bağı anladı. Sethe, testere ile yaptığını bağışlatmaya, Sevgili ise bunu ona ödetmeye çalışıyordu. Ama bu kavga hiç bitmiyordu. Annesini böyle küçülmüş görmek onu kızdırıyor ve utandırıyordu. Yine de Sethe'nin en büyük korkusu Sevgili'nin onu bırakıp gitmesiydi. Denver de başında bundan korkmuştu. Testerenin dişleri ile küçük çenenin altını kesmek; ellerine sıcacık bebek kanının dolduğunu görmek; başı düşmesin diye küçücük yüzü elleriyle tutmak; yavaş yavaş solukların azalıp ölüme gidişini izlemek;- Sethe bütün bunları açıklamadan Sevgili gidecek diye ödü kopuyordu. Bunu daha kötüsünden korumak için yaptığını anlasın istiyordu. Bebe Suggs'ın ölüm nedeni, Ella'nın bildikleri, Stamp'ın gördükleri ve Paul D'yi titreten şeyler- işte bunlar daha kötüydü. Beyaz biri canı isteyince senin bütün benliğini alabilirdi. Beyazlar seni yalnızca çalıştırmaz, öldürmez ya da yaralamazdı. Seni kirletip bırakırlardı. O kadar ki artık kendinden iğrenir, kim olduğunu unutur, ne yapacağını bilemezdin. Kendisi ve başkaları bütün bunları atlatabildiği halde, yavrularının başına gelmesine izin veremezdi. Beyazlar onu kirletebilirdi; *fakat en sevgili, en güzel ve tertemiz varlıklarına dokunamazdı.* Onun kızı, ağaçtan sallandırılan başsız, ayaksız gövdenin üstündeki kâğıtta kocasının mı yoksa Paul A'nin adı mı yazılıydı diye karabasanlar görmemeli; zencilerin gittiği okulu vatanseverler ateşe verdiklerinde sıcak alevlerin içinde kızım var mıydı diye düşünmemeli; beyaz erkekler sürüsünün kızının ırzına geçtikten sonra arabadan fırlatıp atmalarına tanık olmamalıydı. O kendisi mezbahanın bahçesinde orospuluk yapabilirdi ama kızı asla.

Yeryüzünde hiç kimse kızının özelliklerini sayfanın hayvanlara ait bölümüne yazamazdı. Yo -hayır- Belki Bebe Suggs bu üzüntüyle yaşıyabilirdi; Sethe bunu kabul etmemişti- Şimdi de etmezdi. Bütün bunları ve daha fazlasını, oturduğu köşeden Sethe anlatırken, Denver dinledi. Amacı doğru yaptığını ve bunu yalnızca gerçek sevgisinden ötürü yaptığını Sevgili'ye kanıtlamaktı.

Sevgili ise, tombul ayaklarını iskemleye ve çizgisiz ellerini

karnının üstüne koyarak oturmuş, ona bakıyordu. Hiç bir şey anlamadı. Onun için Sethe, yüzünü çalan, ona karanlıkta cesetlerin altında bırakan, yaşama hakkını elinden alan kadındı.

Denver yapılması gereken şeyi yapmaya karar verdi. Babasının kızı olduğunu kanıtladı. Artık armağan olarak gelen yiyeceklerle yaşayamazlardı. Sethe ve Sevgili'yi yalnız bırakmaktan korktuğu halde, evde varlığının onları hiç etkilemediğini farkedince bir iş bulup çalışmaya karar verdi. Onları yaşatmaya uğraşırken, onlar varlığından habersiz evde dolanıp duruyorlardı. Canları isteyince hırlaşıyor; surat asıyor; debeleniyor; ağlayıp birbirlerini tahrik ederek işi şiddete döktükten sonra sakinleşiyorlardı. Denver, Sevgili sessiz otururken bile Sethe'nin onu azdıracak şeyler yaptığını gördü. Bütün konuşmalar ve açıklamalarına karşın sanki Sethe, bağışlanmayı değil cezalandırılmayı bekliyor, Sevgili de bunun için elinden geleni ardına koymuyordu.

Birinin bu havadan kurtarılması gerekti. Denver iş bulmazsa, kurtarılacak kimse kalmayacaktı. Kendini düşünmek Denver için yeni bir şeydi. Gönderilen yarım pasta için teşekkür etmek üzere büyükannesinin evine girerken, Nelson Lord evinden dışarı çıkıyordu. Gülümseyerek, "Kendine iyi bak," dedi. Ona rastlamasaydı, belki de hiç aklına gelmeyecekti. Son kez onunla konuştuğu zaman, söyledikleri kulaklarını sağır etmişti. Şimdi zihnini açtı. Bahçede otları ayıklarken ve sebzeleri toplarken ne yapacağını tasarladı. Bodwin kardeşler daha önce de yardımlarını esirgememişlerdi. Bir kez Bebe Suggs'a, bir kez de annesine yardım etmişlerdi. Belki üçüncü kuşağa da yardım ellerini uzatırlardı.

Cincinnati sokaklarında yolunu o kadar çok şaşırdı ki ancak öğle vakti evi bulabildi. Oysa şafakta yola çıkmıştı. Ev kaldırımın gerisinde, gürültülü ve kalabalık bir sokağa bakıyordu ve büyük pencereleri vardı. Ön kapıyı açan zenci kadın, "Evet?" dedi.

"İçeri gelebilir miyim?"

"Ne istiyorsun?"

"Bay ve Bayan Bodwin'i görmek istiyorum."

"Onlar karı koca değil, kardeştirler."

"Yaa."

"Ne yapacaksın onları?"

"İş arıyorum. Belki bana bir iş bulabilirler."

"Sen Bebe Suggs'ın akrabasısın değil mi?"

"Evet efendim."

"İçeri gel, kapıyı açık tutunca sinekler giriyor."

Onu mutfağa doğru götürürken, konuşuyordu. "Hangi kapının çalınması gerektiğini bilmek ilk önemli adımdır." Fakat Denver sözleri yarım kulakla dinledi, çünkü ayakları mavi ve yumuşak bir şeye basıyordu. Her yanda aynı yumuşak, kalın, mavi şey vardı. Camekânlı dolaplarda parlayan şeyler vardı. Raflarda ve masaların üstünde kitaplar gördü. İnci beyazı lambaların parlak madeni düğmeleri vardı. Her yer, zümrüt evinde döktüğü kolonya, gibi, hatta daha iyi kokuyordu.

"Otur," dedi kadın. "Adımı biliyor musun?"

"Hayır, efendim."

"Adım Janey-Janey Wagon."

"Memnun oldum. Nasılsınız?"

"Fena değil. Annenin hastalandığını duydum. Doğru mu?"

"Evet, efendim."

"Ona kim bakıyor?"

"Ben. Fakat iş bulmam gerek."

Janey güldü. "Biliyor musun," dedi. "On dört yaşından beri buradayım. Bebe Suggs'ın geldiği günü dün gibi hatırlarım. Senin şimdi oturduğun yere oturdu. Beyaz adam getirdi onu. Şimdi oturduğunuz eve onun sayesinde sahip oldunuz. Daha başka şeylere de."

"Evet, efendim."

"Nesi var Sethe'nin?" Janey lavaboya dayanıp kollarını kavuşturdu.

Yanıtlaması kolaydı ama Denver'e çok zor geldi. Herşeyi anlatmazsa, kimsenin yardım edeceği yoktu. Janey'e olan biteni açıklarsa, Bodwin'leri görmesine izin verecekti. Bayan Jones'a bile anlatmadığı şeyleri bu yabancı kadına anlattı. Karşılığında Janey, Bodwin'lerin, kendileri bilmese de, bir yardımcıya ihtiyaç duyduklarını kabul etti. Orada tek başına çalışıyordu. Efendileri yaşlanmıştı. Eski gibi onlara bakamıyordu. Sık sık geceleri orada yatması gerekiyordu. Belki onlarla konuşup geceleri Denver'in evde yatmasını sağlayabilirdi. Gece yemekle-

rini ve sabah kahvaltılarını verebilirdi. Böylece gündüzleri Sethe'nin yanında olur; geceleri de biraz para kazanabilirdi.

Denver, evde kalan kızın kuzinleri olduğunu ve annesini rahatsız ettiğini söyledi. O da hastaydı. Janey, Sethe'nin durumuyla ilgilendi. Anlattıklarına göre kadın aklını kaçırmış olmalı dedi. Eskiden tanıdığı Sethe böyle davranmazdı. Evet, burnu havada, her işi kendi başına yapmaya kalkan Sethe, sonunda aklını yitirmişti demek. Denver oturduğu yerde, annesi hakkında eleştirileri dinlerken, kıvrandı ve gözlerini lavabodan ayırmadı. Janey, annesinin kibirli oluşundan söz ettikten sonra Bebe Suggs'a geçti. Onun için hep iyi şeyler söyledi. "Ormandaki dua yerine hiç gitmedim ama her gördüğümde bana çok iyi davranırdı. Onun gibisi bir daha gelmez."

"Ben de onu özlüyorum," dedi Denver.

"Tabii ya. Hepimiz özlüyoruz. İyi kadındı."

Denver başka birşey demedi ve Janey onun yüzüne bir süre baktıktan sonra sordu: "Kardeşlerin nasıl olduğunuzu merak edip hiç geldi mi?"

"Hayır, efendim."

"Hiç haber aldınız mı?"

"Hayır, hiç."

"Onlara evdeki yaşam dayanılmaz gelmiş olmalı. Söyle bana sizin evdeki şu kuzin dediğin kızın elinde hiç çizgi var mı?"

"Hayır."

"Eh," dedi Janey. "Tanrının varlığına inanmak gerek."

Janey, birkaç gün sonra uğramasını söyleyince, konuşmaları sona erdi. Efendilerini gece yardımcısına gereksinimleri olduğuna ikna edebilmesi için biraz zaman gerekti. Janey'nin kendi ailesinin de ona ihtiyacı vardı. "Bu insanları bırakmak istemem ama burada gece gündüz çalışamam ki." dedi.

Denver geceleri ne iş yapacaktı?

"Burada ol. Bir şey çıkarsa."

"Ne çıkarsa?"

Janey omuz silkti. "Ne bileyim. Örneğin ev yanarsa," deyip gülümsedi. "Ya da kötü hava yolları bozarsa ve sabah erken gelemezsem. Ya da gece konukları olursa ve hizmet beklerlerse. İşte böyle şeyler. Beyaz insanların geceleri ne isteyebileceklerini bana sorma."

"Bunlar iyi beyazlardır, değil mi?"

"Evet öyledirler. Kötüdürler diyemem. Başkalarına değişmem onları."

Denver içi rahatlamış olarak oradan ayrıldı. Hemen arka kapının önünde karaderili bir erkek çocuk açık ağzı para dolu olarak oturmuştu. Başı geriye atılmış, elleri cebindeydi. Kocaman kırmızı ağzından başka yüzünde iki ay parçası gibi gözleri gözüküyordu. Saçlarına aralıklı olarak çiviler bağlanmıştı. Dizleri üstünde duruyordu. Açık ağzı, yaptığı ufak bir hizmete ya da ayak işine karşılık para bekliyordu. Sanki oraya düğme, firkete, elma şekeri de atabilirdin. Üzerinde diz çöktüğü tahta basamağa "Hizmetinizdeyim." sözcükleri yazılıydı.

Janey duyduklarını hemen diğer karaderili kadınlara yetiştirdi. Sethe'nin ölmüş kızı-hani o boğazını kestiği- geri gelmiş, annesinden öcünü alıyormuş. Sethe artık bitmiş, tükenmiş ve aklını kaçırmış. Öbür dünyadan gelen kızı onu dövüyor, yatağa bağlıyor ve saçını başını yoluyormuş. Öykü ağızdan ağıza dolaştıkça balon gibi büyüdü. Bir süre sonra balon söndü ve herkes olayı daha sakince değerlendirmeye başladı. Üç gruba ayrıldılar; en kötüsüne inananlar; hiç birine inanmayanlar; ve Ella gibi olayı derinine düşünenler.

"Ella, Sethe için duyduklarınıza ne dersin?"

"Evde kızı varmış. Bildiğin bu kadar."

"Hangi kızı? Ölmüş olanı mı?"

"Öyle diyorlar."

"Orada oturuyormuş. Yiyip, içiyor ve kıyameti koparıyormuş. Hergün Sethe'yi dövüyormuş."

"Nee. küçücük bir bebek mi?"

"Hayır. Büyümüş. Yaşasaydı olacağı yaşta."

"Etli canlı birinden mi söz ediyorsun?"

"Evet."

"Dövüyor muymuş?"

"Hem de sopayla."

"Haketmişti."

"Kimse böyle birşeyi haketmez."

"Ama, Ella..."

"Adil olan her zaman en doğrusu değildir."

"Ama çocuklarını öldürmeye kalkışamazsın."

"Hayır; ama çocuklar da analarını öldürmeye kalkışmazlar."

Herkesten çok Ella, diğerlerini ikna edip yardım elini uzatmak gerektiğine inandırdı. Her derde bir çare bulunabileceğine inanan pratik bir kadındı. Her hastalığa iyi gelen ya da kaçınılması gereken bir ot kökü bulunurdu. Fazla düşünüp taşınınca, olaylar bulutlanır ve harekete geçilmezdi. Kimse Sethe'yi sevmezdi. Sevselerdi zazen hoşlanmıyacaktı, çünkü ona göre sevgi, ciddi bir yetersizlikti. Ergenlik çağında bir baba ve oğlu tarafından sürekli paylaşılmıştı. Onlara "en aşağılık yaratıklar" derdi. Onlar, cinsellikten tiksinmesine neden olmuştu. Her türlü canavarlığı onlarla karşılaştırırdı. Cinayet, çocuk kaçırma, ırza geçme-gibi- Onlardan herşey beklenirdi. Dinlerken başını salladı. Yirmi yıl önce Sethe'nin kulübede hangi duygular altında çocuklarını öldürmeye kalktığını anlıyordu. Fakat tepkisini anlayamıyordu. Fazla gururlu, yanlış yönlendirilmiş davranışlarıyla anlaşılması güç bir kadındı. Hapisten çıktıktan sonra, kimseye yaklaşmamış; sanki dünyada bir tek o varmış gibi tek başına yaşamıştı. Ella da onu o zaman defterden silmiş ve onunla ilgisini kesmişti.

Denver'in bir parça aklı varmış ki dışarı çıkıp insanlardan yardım istemişti. Ella, 124 numarada, birinin Sethe'ye kötü davranmasına çok öfkelendi. Bunun kişisel nedeni de vardı. Olayı "en aşağılık yaratıklar" ile karşılaştırdığında şeytanın işi olmalı diye düşündü. Sethe ne yapmışsa yapmıştı. Ella'ya göre, eskiden yapılan hatalar ne olursa olsun, bugünü mahvetmeye hak kazanamazdı. Sethe'nin suçu şaşırtıcıydı ve gururu onu da bastırdı. Fakat evinde, günahın haddini bilmez, başıboş dolaşmasını onaylayamazdı. Günlük yaşam yeterince zordu. Gelecekte gün batımı vardı; geçmiş ise geride bırakılmalıydı. Geride kalmıyorsa, tekme tokat onu bastırmak gerekti. Köle hayatı; özgür yaşam - her günü bir sınav ve duruşma demekti. Çözümü bulduğun zaman bile sorun çıkan bu dünyada hiçbir şeye güvenilmezdi. "Son güne kadar yeterince kötülük vardı. Kimsenin daha fazlasına gereksinimi yoktu. Öç almak isteyen büyümüş bir belânın masada oturması istenemezdi. Hayalet de hayaletliğini bilmeliydi - eşyaları sarstığı, ağladığı, öte beri kırdığı sürece, Ella buna saygı duyardı. Fakat ete kemiğe bürünüp bu dünyaya gelince, iş değiştirdi. İki dünya arasında kurulan iletişime

bir diyeceği yoktu; fakat bu bir saldırıdan başka bir şey değildi.

Kadınlar sordu, "Dua edecek miyiz?"

"İsterseniz edin. Ama sonra işimize bakalım."

Denver'in Bodwin'lerde geçireceği ilk gecenin gündüzünde, Bay Bodwin, şehirde işi olduğunu ve akşam yemeğine eve dönerken onu alacağını Janey'e söyledi. Denver, kucağında çıkını, verandanın basamaklarına oturmuş bekliyordu; üstündeki giysinin renkleri solmuştu. Sağ tarafa, Bay Bodwin'in geleceği yöne bakıyordu. Sol yandan gelen kadınları görmedi. İkişer, üçer gruplar halinde toplanıp geliyorlardı. Denver başını sağa çevirmiş, acaba Bodwin'ler benden memnun kalırlar mı diye kaygılanıyordu. Huzursuzdu çünkü bir çift koşan ayakkabı gördüğü rüyasından ağlayarak uyanmıştı. Üzerinden düşün ağırlığını atamamış; ev işlerini görürken sıcaktan bunalmıştı. Çok erkenden çıkınına bir gecelik ve saç fırçası tıkmıştı. Sinirli sinirli elindeki düğümle oynuyor ve sağ tarafa bakıyordu.

Bazıları işe yarıyacağım düşündükleri şeyleri yanlarına almışlardı. Önlük ceplerine tıkmışlar, boyunlarına asmışlar, ya da göğüslerinin ortasında sallandırmışlardı. Bazıları beraberinde yalnızca dini inancını-kılıç ve kalkan gibi kullanarak getirmişti. Çoğu ikisinden de birazını yanına almıştı. Oraya vardıklarında ne yapacakları hakkında hiç bir fikirleri yoktu. Sadece yola çıkmışlar. Bluestone sokağından yürüyüp buluşma saatinde toplanmışlardı. Bazı kadınlar gelmeye söz verdikleri halde sıcak yüzünden evde kaldılar. Anlatılanlara inananlar bu işe bulaşmamak için hava sıcak olmasa da gelmiyeceklerdi. Bazıları da, Bayan Jones gibi, öyküye inanmamış ve inananların cahilliğine de çok kızmışlardı. Böylece ancak otuz kadın toplanmış ve ağır ağır 124 numaraya doğru yürümeye başlamışlardı.

Bir cuma günü öğleden sonra saat üçtü. Hava o kadar sıcak ve nemliydi ki Cincinnati'nin kokusu şehir dışına taşmıştı: Kanaldan, çengele asılmış etlerden, kavanozlarda çürüyen yiyeceklerden, tarlada sıcaktan ölen hayvanlardan, şehir lağımlarından ve fabrikadan çıkan koku çevreye yayılmıştı. Kadınları görenler, yetimhanede ya da tımarhanede çamaşır yıkamaya, tarlada mısır toplamaya, balık ayıklamaya, domuz sakatatı temizlemeye, beyaz bebeklerin beşiğini sallamaya, dükkân süpürmeye, domuz derisi yüzmeye, don yağı çıkarmaya, sucuk paketle-

meye ya da beyazların yedikleri yemekleri elledikleri görülmesin diye lokanta mutfaklarında gizlenmeye gidiyorlar sanabilirdi.

Fakat bugün bu işlerin hiçbirini yapmıyorlardı.

Otuzu birden toplanıp bir araya geldiğinde, 124 numaranın önünde Denver'den önce kendilerini gördüler. Daha genç ve güçlüyken, hatta küçük kızken, çayırlarda uyuduklarını anımsadılar. Yağda cızırdayarak kızaran yayın balığı ve tabaklarına patates salatası koydukları günleri; dişlerini mora boyayan şurubu gözlerinin önüne getirdiler. Verendada oturmuş, dere boyunca koşmuş, adamlarla şakalaşmış, çocukları dizlerinde hoplatmış, ya da kendileri çocukken, yaşlı adamların dizlerinde ata biner gibi sallanmışlardı. Bebe Suggs gülerek aralarında dolaşır ve eğlenmeleri için onları kışkırtırdı. Dayandıkları ve üstünden atladıkları parmaklık şimdi yoktu. Ceviz ağacı kütükleri yelpaze gibi dağılmıştı. Fakat hepsi orada, Bebe Suggs'ın bahçesinde, oynarken, genç ve mutluydular. Çok geçmeden gelecek olan haset ve kıskançlık duygusunu hissetmemişlerdi.

Denver mırıltıları duydu ve sola baktı. Onları görünce ayağa kalktı. Gruplar halinde mırıldanıp fısıldaşıyorlardı. Fakat bahçeye adımlarını atmadılar. Denver onlara el salladı. Bazısı karşılık verdi ama yaklaşmadılar. Denver tekrar oturdu ve acaba ne oluyor diye merak etti. Bir kadın diz çöktü. Yarısı da onu izledi. Denver başı öne eğik kadınlar gördü ama duayı kimin yönettiğini anlıyamadı. Ara sıra kulağına bazı sözcükler çarptı. Evet. Evet. Duy bizi. Yap Tanrım! gibi. Ayakta duranlar arasında Ella vardı. Gözlerini 124 numaraya dikmiş, bakışları ile duvarı delip içerde olup biteni görmek istiyordu. Ölmüş kız sahiden geri mi gelmişti? Yoksa sahte birisi miydi? Sethe'yi dövüyor muydu? Ella da hergün dayak yerdi. Dökülen dişlerini, beline bağlanan ipin bıraktığı yara izlerini anımsadı. Beyaz, kıllı bir bebek doğurmuştu. Babası "en aşağılık yaratık"lardan biriydi. Bebeği emzirmemiş; hiç ses çıkarmadan beş gün yaşamıştı. O ufaklığın tekrar dünyaya gelip onu dövdüğünü düşününce çeneleri kasıldı ve birden bağırmaya başladı.

Hemen öteki kadınlar da ona katıldılar. Duayı kesip bir adım geriye başlangıca döndüler. Başlangıçta dünyada sözcükler yoktu, ses vardı. Hepsi sesin ne anlama geldiğini biliyordu.

Edward Bodwin, Bluestone sokağından aşağı arabasını sürdü. Prenses adlı atı üzerinde dimdik gezmeyi yeğlerdi. Yuları tutarken sırtı eğrildiği için yaşını gösteriyordu. Kızkardeşine yeni kızı evinden alacağına söz vermişti. Yolu düşünmesine gerek yoktu; atın ayakları zaten onu doğduğu eve götürüyordu. Belki de oraya gitmesi ona geçip giden zamanı düşündürdü. Otuz yıldan beri evi görmemişti. Ailesi şehre taşındığı zaman üç yaşlarındaydı. Ev hakkında pek fazla ayrıntı anımsamıyordu. Fakat unutmadıkları arasında, yemeğin evin arka tarafında pişirildiği, kuyunun yanına gitmenin yasak olduğu ve orada aileden pek çok kadının öldüğü vardı. Annesi, büyükanne, bir teyze ve ablasının o evde öldüğünü biliyordu. Babası ve büyükbabası, kendisi ve küçük kızkardeşiyle birlikte otuz yedi yıl önce Court sokağına taşınmışlardı. Bluestone sokağının iki yanındaki arazi daha önemliydi. Fakat kendini eve öyle bağlı hissediyordu ki az bir paraya kiraya vermeyi kabul etti. Yeter ki bütünüyle yıkılmaktan kurtulsun ve bakılsın diye.

Bir zamanlar buraya saklamak istediği kıymetli şeyleri gömerdi. Çocukken elindeki her şey ailesine aitti. Özel bir yeri olmak büyüklere özgü bir ayrıcalıktı. Fakat büyüyünce buna gerek duymadı.

Atı eve doğru sürerken, soluğuyla bıyığını serinletti. Sosyetedeki kadınlar arasında en yakışıklı yanının bıyıkları ve elleri olduğu söylenirdi. Koyu renk, kadife gibi yumuşak bıyıklarının güzelliği, her zaman temiz traşlı yüzünde daha da artardı. Fakat saçları, kızkardeşininki gibi, bembeyazdı ve gençliğinden beri öyleydi. Her toplantıda en göze batan kişi olur, karikatürcüler beyaz saçları, gür siyah bıyıklarını, yerel politika muhalefetinden söz edildiği zaman çizgileriyle belirtirlerdi. Yirmi yıl önce, toplumda kölelik aleyhtarlığı doruk noktasındayken, ona "Ağarmış zenci" derlerdi; sanki bıyığı ile saçının rengi işin en önemli noktasıymış gibi. Birgün Arkansas'a giderken, Mississipi nehir taşıyıcıları rekabet içinde oldukları zenci taşıyıcılarına kızınca Bodwin'i yakalayıp ayakkabı boyasıyla yüzünü ve saçını siyaha boyamışlardı. O günler geçmişti. Geriye kötü niyet, kırılan umutlar ve onarımı olanaksız zorluklar kalmıştı.Olaysız, sakin bir cumhuriyeti, herhalde kendi yaşamı boyunca göremiyecekti.

Sıcak hava onu rahatsız etmeye başladı. Ya üşüyor yada pişiyordu. Boynunu güneşten korumak için şapkasını öne indirdi. Güneş çarpması olasılığını düşündü. Yetmiş yaşını geçtiği için ölüm fikri onun için yeni değildi ama yine de canını sıkıyordu. Doğduğu eve yaklaşırken, (ki rüyasında görürdü hep) geçen zamanı daha çok düşünmeye başladı. İçine girip savaşmadığı üç uzun savaşa göre zaman yavaş geçmişti. Kendi özel yaşamında ise zaman göz açıp kapayıncaya kadar çabuk geçmişti. Teneke oyuncak askerlerin kutusu neredeydi? Ya ucunda saati olmayan zincir. Onları kimlerden saklardı? Herhalde babasından - Babası fazlasıyla dindar bir adamdı. Tanrının bildiklerini o da bilir ve bunları herkese söylerdi. Elward Bodwin onu bir çok bakımdan garip bulurdu; fakat kesin bir ilkesi vardı, insan hayatının her yönüyle kutsal olduğuna inanırdı. Oğlu da aynı şeye inanıyordu, fakat gün geçtikçe inancı zayıflıyordu. Eski günlerdeki mektuplar, dilekçeler, toplantılar, tartışmalar, askere almalar, kavgalar, kurtarma ve ayaklanmaların getirdiği heyecan artık yoktu. Yaptıkları az çok işe yaramıştı; yaramadığı zamanlar kızkardeşiyle birlikte zencilere yardım için tuzak kurmaya hazırdılar. Kaçak bir köle kadını (ki sonra başını çok belaya sokmuştu) ve kaynanasını bu evde barındırmışlardı. Toplum, çocuk öldürme olayını, köleliği kaldırma yasasının yan etkisi olarak algılamıştı. Yine de iyi yıllarda; ateşli tartışmalar ve güçlü inançla doluydu. Şimdi yalnızca oyuncak askerlerinin ve saatsız zincirin nerede olduğunu merak ediyordu. bu dayanılmaz sıcak gün için bu kadarı yeterdi. Yeni kızı eve götürmek ve çocukluk hazinesini nereye sakladığını anımsamak. Yemekten sonra akşam serinliğinde rahat bir uyku çekmekten başka isteği yoktu.

Köşeyi dönerken, kadınları görmeden önce ilâhi okuyan seslerini duydu.

Kadınlar 124 numaranın çevresinde toplandıklarında, Sethe içerde buz kırıyordu. Kırık buzları su dolu bir kaba, buz kıracağını önlüğünün cebine koydu. Müzik sesi pencereden içeri girdiğinde, Sevgili'nin alnına serinlesin diye soğuk bir bez koyuyordu. Terden sırılsıklam olan Sevgili, sandık odasında yatağa uzanmıştı; elinde bir parça kaya tuzu vardı. Her iki kadın sesleri aynı anda duyup başlarını kaldırdılar. Sesler yükselince, Sev-

gili kalktı; tuzu yaladı ve büyük odaya geçti. Sethe ile bakıştılar ve pencereye yaklaştılar - Basamaklarda oturan Denver'i ve az ötede, bahçe ile yolun kesiştiği yerde, otuz komşu kadının kendinden geçmiş yüzlerini gördüler. Bazılarının gözleri kapalıydı, bazıları ise bulutsuz sıcak gökyüzüne bakıyordu. Sethe, Sevgili'nin elinden tutarak kapıyı açtı. İkisi de kapının eşiğinde durdu. Sethe için, sanki ormandaki dua yeri bütün sıcaklığı, buharı tüten yaprakları ile geri gelmişti. Sanki kadınların sesleri, sözcükler kilidini kırmak için en doğru anahtarı, şifreyi arar gibiydi. Sesler onu bulana kadar perde perde yükseliyordu. Bulunca, derin su sesi gibi, engin dalgalar gibi çarpıyordu. Sethe üzerinden dökülen seslerle kendini vaftiz edilmiş çocuk gibi hissedip titredi.

İlâhi söyleyen kadınlar hemen Sethe'yi tanıdılar ve yanındaki kızı görüp korkmadıkları için de kendi kendilerine şaştılar. İblisin çocuğu pek akıllı diye düşündüler. Güzeldi de - Öğle sıcağında, hamile kadın görüntüsünde, çırılçıplaktı ve gülümsüyordu. Kapkara ve parıldayan yüzü, gergin ve kocaman karnıyla, uzun ve düzgün bacaklarının üstünde dimdik durdu. Kıvırcık saç yumağı başını çepeçevre sarmıştı. Aman Tanrım! Gülümseyişi büyüleyiciydi.

Sethe gözlerinin yandığını hissetti ve belki de kuru kalsınlar diye başını yukarı kaldırdı. Gökyüzü mavi ve açıktı. Yaprakların yeşilinde ölümün izi bile yoktu. Ancak başını eğip de önündeki sevecen yüzlere bir kez daha bakınca adamı gördü. Atını yavaşça sürüyordu; siyah şapkasının geniş kenarı yüzünü gizliyordu, ama amacını değil. Bahçesine girecek ve en değerli varlığını alacaktı. Kanat çırpıntıları duydu. Sanki binlerce sinekkuşu gagalarıyla başörtüsünün üstünden saçlarına iğneler batırıyor ve kanat çırpıyordu. Tek düşüncesi, hayır, hayır, olamaz! oldu. Uçmaya başladı. Buz kıracağı sanki elinde değildi, eli buz kıracağı olmuştu.

Verandada tek başına kalan Sevgili gülümsüyordu. şimdi eli boş kalmıştı. Sethe ondan uzaklaşmış, koşuyordu. Sethe'nin tuttuğu elin boşlukta kaldığını hissetti. Öteki kadınların yüzlerine doğru koşuyor, onlara katılıyor ve Sevgili'yi geride bırakıyordu. Tekrar yalnız kalmıştı. Sonra Denver de koşmaya başladı. Ondan uzaklaşıp ilerdeki insan kalabalığına gitti. Bir tepe oluş-

turdular. Karaderililerden oluşan ve yere düşen bir tepe. Hepsinin tepesinde, elinde bir kırbaçla ayağa kalkan derisi yüzülmüş adam ona bakıyordu.

Çıplak ayaklı, papatyalı kız,
Bıraktı beni yalınayak, şapkasız.
Çıplak ayaklı, papatyalı kız
Papuçlarımı, şapkamı geri ver bana.

Başımı patates çuvalına dayadım.
Şeytana karşı koyamadım.
Lokomotif düdüğü yalnızlık saçar,
O kadını sevmek insanı kör yapar.

Kör yapar, kör yapar.
Güzel Evim'li kız aklını aklını başından kapar.

Paul D'nin geri dönüşü, geliş şeklinin tam aksi yönünde oldu. Önce yiyecekleri soğuk tuttukları yere, zahire odasına, mutfağa en sonra yatak odalarına baktı. Tüyleri dökülmüş, zayıflamış "Gel Oğlum"u kuyu başında pineklerken görünce Sevgili'nin evden gittiğine iyice emin oldu. Bazıları ortadan kaybolduğunu, gözleri önünde yok olduğunu söylediler. Ella bundan pek emin değildi. "Belki öyle, belki değil," dedi. "Belki de ağaçların arasına gizlenip ortaya çıkmak için yeni bir fırsat kolluyor." Fakat Paul D on sekiz yaşındaki yaşlı köpeği görür görmez, 124 numaralı evin ondan kurtulduğuna inandı. Müştemilatın kapısını açarken, kızın sesini duyar gibi oldu. "Dokun bana. Dokun bana. İçime gir ve adımı söyle."

Yerdeki şiltenin üstü eski gazetelerle kaplıydı. Uçlarını fareler yemişti. Yağ tenekesi ve boş patates çuvalları orada duruyordu. Gün ışığında o kızla yattığını hayal edemezdi; gece ay ışığında çatlaklardan sızan aydınlıkta olmuştu. Onu boğan arzu ile boğuşmuş, denizin üstündeki temiz havaymış gibi kıza sarıl-

mıştı. Kızla yatmak eğlenceli bile değildi. Hayatta kalabilme savaşı gibiydi. İçeri girip, eteklerini her kaldırışında, soluk alıp verirken ciğerlerine hakim olamayışı gibi açlığını kontrol edememişti. Sonradan sahile varıp, hava alırken, tiksinti ve utanç duygularıyla boğuşurdu. Bütün bunlara karşın bir zamanlar ait olduğu okyanusun derinliklerine sürüklenmekten de garip bir haz duyduğunu anımsadı.

Gün ışığı, anıları toz bulutu içinde dağıtıyordu. Paul D kapıyı kapadı. Eve doğru baktı. Gariptir ama ev ona fena görünmedi. Artık hayaletten kurtulan 124 numara, gözüne onarıma gerek duyulan yıpranmış, sıradan bir ev gibi gözüktü. Stamp Paid'in dediği gibi sakinleşmişti.

"Evin çevresinde hep sesler işitirdim. Birkaç kez dolandım, hiç ses yok. Galiba ev uslandı; zaten Bay Bodwin evi satacakmış" demişti Stamp Paid.

"Bay Bodwin, Sethe'nin bıçaklamaya çalıştığı kişinin adımı?"

"Evet. Kızkardeşi evin başlarına yalnız belâ getirdiğini ve Janey'e evden kurtulmak istediklerini söylemiş."

"Adam da istiyor mu?" diye Paul D sordu.

"Janey, adamın satılmasını istemediğini, ama karşı koymayacağını söylemiş."

"Kim buralarda ev sahibi olmak ister? Parası olan burada yaşamak istemez ki."

"Bilemem," dedi Stamp. "Belki büyüsünden kurtulmak istiyordur."

"Sethe'yi mahkemeye verecek mi?"

"Vermiyecek gibi gözüküyor. Janey'in dediğine göre, tek merak ettiği, verandada duran çıplak zenci kadının kim olduğuymuş. Ona o kadar dikkatle bakıyormuş ki Sethe'nin ne yapmağa kalkıştığını görememiş. Tek gördüğü karaderili kadınların aralarında kavga ettikleri olmuş. Adam Sethe, içlerinden birine saldırdı sanmış."

"Janey aksini söylemiş mi?"

"Hayır. Patronu ölmedi diye çok seviniyor. Ella, Sethe'nin yolunu kesmeseymiş, adam ölecekmiş. Patronunu öldürecek diye Janey'in ödü patlamış. O zaman Denver'de işsiz kalırdık diyor."

"Janey, adama çıplak kızın kim olduğunu söylemiş mi?"

"Kimseyi görmediğini söylemiş."

"Sence birşey gördüler, değil mi?"

"Elbet bir şey gördüler. Ella'ya güvenirim. Gözünün içine baktığını söyledi. Sethe'nin yanında duruyormuş. Ama tarif ettiklerine göre benim gördüğüm kıza benzemiyor. Gördüğüm kız incecikti. Bu kocamanmış. Sethe'yle el ele tutuşuyorlarmış ve Sethe onun yanında ufacık bir kız gibi duruyormuş."

"Elinde buz kıracağı tutan bir kız! Adama ne kadar yaklaşmış?"

"Dediklerine göre epey yaklaşmış. Denver ve ötekiler onu yakalamadan önce Ella ağzına yumruk atmış."

"Adam, Sethe'nin onun peşinde olduğunu biliyordur."

"Belki. Bilemem. Öyle düşünüyorduysa da, vazgeçmiş olmalı. Bizleri hiç yarı yolda bırakmamıştır. Kaya gibi sağlam adamdır. Sana şu kadarını söyliyeyim, eğer Sethe, adama ulaşabilseydi, bu hepimiz için çok kötü olurdu. Biliyorsun, zaten Sethe'yi darağacından kurtaran da oydu."

"Yaa. Lanet olsun. Kadın çıldırmış."

"Yaa. Hepimiz biraz kaçık değil miyiz?"

Birlikte güldüler. Önce hafif hafif, sonra katıla katıla güldüler. Stamp gözlerini silmek için cebinden mendil çıkarırken, Paul D elini oğuşturdu. Görmedikleri o manzarayı gözlerinin önünde canlandırınca, işin ciddiyetini ve utanç verici yanını düşünerek kahkahadan kırıldılar.

"Kapısına her gelen beyaz adamı öldürmek zorunda mı?"

"Kimbilir?" Kira istemeye gelen biri de olabilirdi!"

"İyi ki postacılar kapıya kadar gelmiyor."

"Kimse mektup alamazdı."

"Yalnız postacı alırdı."

"Amma da zorlu bir mektup olurdu."

"İlk ve son."

Kahkahaları bitince, derin bir soluk alıp başlarını salladılar.

"Adam. hâlâ Denver'in evinde gece kalmasına izin verecek mi?"

"Denver'i rahat bırak Paul D. O benim gözbebeğimdir. O kızla o kadar gurur duyuyorum ki. Annesini ilk yere seren o oldu; hem de hiç kimse ne olup bittiğini farketmeden."

"Demek adamın hayatını kurtardı."

"Evet, evet," dedi Stamp ve birden kulübede ani bir sıçrayışıyla kıvırcık saçlı bebeğin kafatasını parçalanmaktan kurtarışını anımsadı. "Onunla gurur duyuyorum. Çok doğru dürüst bir kız olup çıktı."

Doğruydu. Ertesi sabah Paul D işe giderken, Denver işten dönüyordu. Yolda karşılaştılar. Zayıflamış, bakışları düzelmişti. Gittikçe babası Halle'ye benziyordu.

İlk önce o gülümsedi. "Günaydın, Bay D."

"Gün aydın." Gülüşü, eskisi gibi alaycı bir sırıtış değildi. Tebessümünde karşısındakini hoş karşılama ve annesinin ağız çizgileri vardı. Paul D şapkasına dokundu. "Nasıl gidiyor işler?"

"Şikâyetim yok."

"Eve mi gidiyorsun?"

Hayır dedi. Gömlek fabrikasında öğleden sonraları boşalan bir iş olduğunu duymuş. Geceleri Bodwin'lerde, öğleden sonraları da bir başka yerde çalışarak para biriktirebileceğini ve annesine yardım edeceğini söyledi. Paul D, sana iyi davranıyorlar mı diye sorduğunda, iyiden daha iyi diye yanıtladı. Bayan Bodwin ona birşeyler öğretiyordu. Ne olduğunu sorunca, gülüp kitaplarla ilgili dedi. "Okula bile girebileceğimi söylüyor. Üzerimde çalışıyor." "Dikkat et! Beyaz bir öğretmenden daha tehlikeli biri yoktur." diyecekti, demedi. Başını eğdi ve sormak istediği soruyu sordu.

"Annen iyi mi?"

"Hayır. Hiç de iyi değil."

"Uğrarsam, memnun olur mu?"

"Bilmem. Galiba ben annemi yitirdim. Paul D."

Bir an ikisi de sustular. Sonra Paul D konuştu.

"Şey, şu kız, Sevgili var ya."

"Evet?"

"Kızkardeşin olduğuna inanıyor musun?"

Denver pabuçlarına baktı. "Bazen. Bazı zamanlar daha fazlasına da inanıyordum." Gömleğinde bir leke varmış gibi sildi. Birden gözlerini Paul D'nin gözlerine dikerek, "Sizden daha iyi kim onu tanıyabilir?" dedi.

Paul D dudaklarını yaladı. "Şey, fikrimi sorarsan..."

"Sormuyorum. Kendi fikrim var."

"Sen büyümüşsün," dedi.

"Evet, efendim."

"Eh, işinde başarılar dilerim."

"Teşekkür ederim. Paul D, annemden uzak kalmamıza gerek yok. Yalnız onunla konuşurken dikkatli olun!"

"Sen merak etme," dedi ve onu bıraktı. Daha doğrusu Denver onu bıraktı çünkü genç bir adam ona doğru koşarken, "Hey, Bayan Denver. Beni bekle," dedi.

Denver ona döndü, gözleri alev gibi parlıyordu.

Kızdan istemeyerek ayrıldı çünkü daha çok konuşmak, duyduğu öykülerden bir anlam çıkarmak istiyordu. Beyaz adam Denver'i işe götürmek için geldiğinde, Sethe onun yolunu kesmiş. Hayalet bebek, Sethe'yi kötülüğe iterek, onu asılmaktan kurtaran adamın üstüne saldırtmış. Bir noktada anlaşıyorlardı. Önce kızı görmüşler, sonra yok olmuştu. Sethe'nin üstüne çullanıp yere yatırdıkları ve elinden buz kıracağını aldıkları zaman, eve bakmışlar ve kız orada yokmuş. Daha sonra küçük bir erkek çocuğu, 124 numaranın arkasındaki derede balık yemi ararken, ağaçların arasından çırılçıplak koşan ve başında saç yerine balık olan bir kadın gördüğünü söylemiş.

Aslında Paul D'nin kızın neden ve nasıl gittiğini merak ettiği yoktu. Onu ilgilendiren kendi gidiş nedenleriydi. Garner'ın gözleriyle kendisine baktığında, bir şey; Sixo'nun gözleriyle ise başka bir şey görmüştü. Garner'ın bakışıyla haklı, Sixo'nunkilerle ise utanç verici bir iş yapmış gibi görünüyordu. Savaşta iki taraf için çalıştığı dönemde olduğu gibi. Northpoint Bankası ve Demiryollarından kaçıp Tennessee'de kırk dördüncü zenci alayına katıldığı zaman, iyi bir iş yaptığını düşünmüştü. Fakat yanlış yere gelmişti. Kendini New Jersey'deki başka bir komutanın kurduğu zenci alayında buldu. Orada dört hafta kaldı. Zenci askerlerin silah taşıyıp taşımamaları konusunda tartışma çıkınca alay dağıldı. Beyaz komutanın, başka beyaz adamları öldürmek yerine, zencilere ne iş yapmaları için emir vereceğini düşünmesi gerekti. On bin kişinin bazıları temizlik, taşıma ve inşaat işlerini yapmak için kaldı; kimileri başka alaya katıldı, çoğu da kendi başlarının çaresine bakmak üzere bırakıldı. Çok acı çektiler. Paul D ne yapacağına karar vermeğe çalışırken,

Northpoint Bankasından bir temsilci onun yerini buldu ve Dolawaze'e götürdü. Orada bir yıl köle olarak çalıştı. Sonra Northpoint Alabama'daki hizmetlerine karşılık 300 dolar aldı. Alabama'da asiler için çalıştı. Önceleri ölüleri ayırmış, sonra da demir eritmişti. Grubuyla savaş alanlarını taradıkları zaman görevleri, Konfederasyon için çarpışıp yaralananları, ölülerden ayırmaktı. Onlara dikkatli olun demişlerdi. Yüzleri gözlerine kadar örtülmüş beyaz ve siyah adamlar ellerinde lambalarla kazanlıkta tarlaların arasından geçip, ölülerin aldırmaz sessizliği yanında, hayat belirtisi gösteren iniltileri dinlerlerdi. Çoğu genç adamlardı, bazıları çocuktu. Alfred, Georgia'daki gardiyanların çocukları olabilecek beyazlara acıdığı için azıcık utanırdı.

Beş kez bulunduğu yerlerden kaçmaya çalışmış ve hepsinde başarısız olmuştu. Her kaçışı (Güzel Evim'den, Brandywine'dan, Alfred Georgia'dan, Wilmington'dan, Northpoint'ten) boşa çıkmıştı. Tek başına, kılık değiştirmeden, belirgin derisi, kabarık saçları olduğu ve hiçbir beyazın koruması altında bulunmadığı için hep yakayı ele vermişti. En uzun serbest kaldığı süre, mahkûmlarla beraber kaçıp Cherokee'lerin yanında kaldığı ve onların öğüdüne uyarak Wilmington, Delaware'de dokumacı kadınla gizli yaşadığı üç yıl olmuştu. Bütün kaçışlarında vatanı saymadığı ülkenin doğal güzelliğine hayran olmaktan kendini alamadı. Onun sinesinde gizlendi; yiyecek için toprağını parmaklarıyla kazıdı; kıyılarından su içti ve onu sevmemek için uğraştı. Geceleri, kendi yıldızlarının ağırlıyla güçten düşmüş gibi duran gökyüzüne bakıp onu bir insan gibi sevmemeyi öğrendi. Mezarlıklar, sığ suları olan ırmaklar, ya da tespih ağacı altında tek başına duran ev, arkasına ışık vuran bağlanmış katır - herhangi bir şey onu heyecanlandırıyor; ama sevmemek için çok çaba harcamak gerekiyordu.

Alabama'daki savaş alanlarında bir kaç ay kaldıktan sonra, yakalanmış ya da esir alınmış üçyüz zenciyle birlikte Selma'da bir dökümhaneye zorla götürüldü. Savaş oradayken bitti. Birden kendini özgür bulması çok hoştu. Dokümhaneden dosdoğru Philadelphia'ya yürüyebilmesi, ana yoldan gidebilmesi, isterse trene binmesi ya da vapura atlaması gerekirdi. Ama işler öyle olmadı. İki zenci asker (ki onlar kırk dördüncü alaydan esir alınmışlardı) ve Paul D, Selma'dan Mobile'e yürürken, yolun

başında on iki zenci ölüsü gördüler. İkisi kadın, dördü küçük erkek çocuklarıydı. Paul D, hayatının yürüyüşünü yaptığını düşündü. Yönetimi ele alan Yankee'ler asileri başı boş bırakmıştı. Mobile'ın varoşlarında, önceden asiler için bozdukları tren raylarını, şimdi zenciler, Union için döşüyorlardı. Paul D'nin yanındaki zencilerden adı Keane olan er, Massachusetts 54. üncü alaydandı. Paul D'ye beyazlardan daha az maaş aldıklarını söyledi. Aradaki maaş farkını kapatmak için Massachusetts'in yaptığı öneriyi grup olarak reddetmelerinden ötürü canı sıkılıyordu. Dövüşmek için para almak fikri Paul D'yi o kadar etkilemişti ki, zenci ere hayret ve gıptayla baktı.

Keane ve arkadaşı çavuş Rossiter, bir filika ele geçirdi ve üçü birden Mobile koyunda yelken açtılar. Er, Union'ların gambot'unu görüp seslendi ve üçü de gemiye çıktı. Keane ve Rossiter silah arkadaşlarını bulmak üzere Memphis'de indi. Gambot'un kaptanı, Paul D'nin Wheeling-West Virginia'ya kadar gemide kalmasına izin verdi. Oradan kendi başına New Jersey'e gitti.

Mobile'e varana kadar yaşayanlardan çok ölü görmüştü. Fakat Trenton'a vardığı zaman avlanmayan ve yakalanmayan insan kalabalığını görmek, ona asla unutamıyacağı özgür yaşam tadını verdi. Beyaz insanlarla dolu bir sokaktan geçerken, varlığını açıklamak zorunda değildi, üzerindeki garip bakışların nedeni iğrenç kılığı ve iflah olmaz saçlarıydı. Gene de kimsede tehlike işareti görmüyordu. Sonra bir mucize oldu. Bir sıra tuğla evin önünde sokakta dururken, beyaz adamın biri ona seslenmiş 'Hey sen!" demiş ve bir yük arabasından iki sandık eşya taşıtmıştı. Sonradan beyaz adam ona madeni bir para verdi. Paul D, elinde parayla saatlerce dolaştı - onunla ne satın alabileceğinden emin değildi. Bir kat elbise mi? Yemek mi? Bir at mı? Birinin ona bir şey satacağından da kuşkuluydu. Sonunda bir arabada sebze satan manav gördü. Paul D, parmağıyla bir demet turpu işaret etti. Adam ona turpu verip madeni parayı aldı ve bir sürü bozuk para verdi. Şaşkınlıktan bir kaç adım geriledi. Çevresine bakındı; kimse yapılan hataya ya da ona bakmıyordu onun için turpları çiğneye çiğneye yoluna devam etti. Sadece bir kaç kadın geçerken ona tiksintiyle baktılar. İlk kazandığı parayla bir şey satın almak, turplar kurumuş ve pörsümüş olsa

da, çok hoşuna gitti. İşte o anda yemek, yürümek ve herhangi bir yerde uyumak, yaşamak demektir diye karar verdi. Yedi yıl böyle yaşadı -ta ki kendini eskiden tanıdığı yaşlı bir kadınla kızın oturduğu Ohio'da bulana kadar-

Şimdi geri dönüşü, ayrılıp gittiğinden çok başka koşullardaydı. Önce arkada, soğuk hava deposu yanında durdu; sebzelerin büyümesi gereken yerde fışkıran gecikmiş yaz çiçeklerine hayretle baktı - hüsnüyusuf, sabah sefası, krizantemler - Boş tenekelerin garip bir şekilde atılmasıyla, bitkilerin sapları çürümüş, çiçekler kurumuştu. Sarmaşıklar fasulya sırıklarını,kapı tokmaklarını sarmış ve dökülmüştü. Ağaçların ve bahçedeki ayak yolunun kapısına solmuş gazete kâğıtları yapıştırılmıştı. Çamaşır teknesinin yanında ancak ip atlamaya yarıyacak kısalıkta bir çamaşır ipi yere atılmıştı. Kavanoz dolusu ölmüş ateş böcekleri gördü. Bir çocuğun evi, çok uzun boylu bir çocuğun

Ön kapıya doğru yürüdü ve kapıyı açtı. Her yer sessizdi. İlk girdiğinde onu saran kırmızı ışık şimdi yok olmuştu. Sethe'ye güvenip o kırmızı ışığı nasıl aştıysa şimdi de onun yokluğunda aynı kararlılıkla geçmeliydi. Beyaz boyalı merdivenlere baktı. Trabzan boyunca kurdele, çiçek ve fiyonklar asılıydı. Paul D içeri girdi. Kapıdan giren hava kurdeleleri dalgalandırdı. Dikkatle ve yavaş yavaş merdivenleri çıktı. Sethe'nin odasına girdi. Orada yoktu. Yatak gözüne o kadar küçük gözüktü ki iki kişi orada nasıl yatmışız diye düşündü. Yatakta çarşaf yoktu. Tavandaki pencereler açılamadığı için oda havasızdı. Parlak renkli giysiler yere atılmıştı. Duvardaki bir çengelde Sevgili'yi ilk gördüğü gün giydiği giysi asılıydı. Köşede bir sepetin içinde buz patenleri duruyordu. Gözlerini tekrar yatağa çevirdi. Oraya ait değilmiş gibi geldi. Sonra orada uzanıp yattığını büyük bir çabayla gözünün önüne getirince ferahladı. Öbür yatak odasına geçti. Denver'in odası, ötekine karşın, düzenli ve temizdi. Sethe orada da yoktu. Belki Denver'le konuştuktan sonra iyileşmiş ve işe gitmiştir. Merdivenlerden aşağı indi, hayali görüntüsünü yukardaki dar yatakta bırakarak, mutfak masasına oturdu. 124 numarada bir eksiklik vardı. Orada yaşayan insanlardan daha büyük bir şey. Sevgili ve kırmızı ışıktan daha başka bir şey. Tam parmağını basamıyordu ama bir an, dışardan gelen bir şeyin bakışlarıyla evi kucaklarken aynı zamanda suçlayıcı bir tavır ta-

kındığını sezer gibi oldu.

Sağ tarafta, sandık odasının kapı aralığından mırıltılar duydu. Biri bir şarkı mırıldanıyordu. Tatlı, yumuşak, ninni gibi bir şarkı. Sonra birkaç sözcük duydu. "Hey Johnny, Şey Johnny, hüsnüyusuf eğ başını". Kuşkusuz oradaydı. Parlak renkli yorganın altında yatıyordu. Saçları, kara bitki kökleri gibi yastığa yayılmıştı. Pencereye dikilen gözleri o kadar ifadesizdi ki Paul D, belki de beni tanımıyacak diye düşündü. Odada çok fazla ışık vardı.

Saçından bir parçayı parmağına dolayarak şarkı sözlerini söylemeyi sürdürdü.

Paul D boğazını temizleyerek, "Sethe," dedi.

Başını çevirdi. "Paul D".

"Ah, Sethe."

"Paul D mürekkebi ben yapmıştım. Mürekkebi yapmamış olsaydın, o bu işi beceremiyecekti."

"Ne mürekkebi? Kim?"

"Traş olmuşsun."

"Evet, kötü mü olmuş?"

"Hayır, iyi olmuş."

"Nedir bu duyduklarım? Yataktan kalkmıyormuşsun?"

Gülümsedi. Gözlerini yine pencereye çevirdi.

"Seninle konuşmam gerek." dedi Paul D.

Yanıt vermedi.

"Denver'i gördüm. Sana söyledi mi?"

"Gündüzleri gelir. O hâlâ benim yanımda. Benim Denver'im."

"Yataktan kalkmalısın, kızım." sinirlendi. Bu manzara ona bir şeyi anımsattı.

"Yorgunum, Paul D. Çok yorgunum. Biraz dinlenmeliyim."

Şimdi neyi anımsattığını buldu ve bağırmaya başladı.

"Sakın öleyim deme. Bu Bebe Suggs'ın yatağı Tasarladığın bu mu? "O kadar öfkelendi ki onu öldürebilirdi. Denver'in uyarılarını anımsayınca kendini toparladı ve yumuşak bir sesle, "Ne tasarlıyorsun, Sethe?" diye sordu.

"Hiiç. Tasarladığım birşey yok."

"Bak," dedi. "Denver gündüzleri burada olur. Ben de geceleri kalırım. Ben sana bakarım, işitiyor musun? İyi kokmuyor-

sun. İlk önce seni yıkamalı. Sen burda kal. Ben su ısıtayım. Olur mu?

"Ayaklarımı mı sayacaksın?"

"Hayır, yıkayacağım."

Sethe gözlerini kapadı ve dudaklarını sıktı. Pencere yanındaki bu küçük yer bana yeter, dinlenmeliyim diye düşündü. Ayaklarımı yıkamasına gerek yok. Acaba beni parça parça mı yıkayacak? Önce yüzümü, sonra ellerimi, kalçalarımı, ayaklarımı ve sırtımı mı? En sonra yorgun göğüslerime mi sıra gelecek? Acaba vücudum parça parça temizlendiğinde sonradan parçalar bir arada duracak mı? Ona bakmanın tehlikesini bilerek gözlerini açtı. Ona baktı. Düzgün cildi ve yanıt bekleyen gözlerinin ortasında kırışıklık vardı. Bir eve girip kadınları ağlatabilen bir adamdı o. Kadınlar aralarında konuştukları özel şeyleri bile ona anlatırlardı. Bu özel yeteneği onu da etkilemiş ve Howard'la Buglar'ın demir yolunda koşup annelerini işitmediklerini, beyaz kız Amy'nin ayakları ve sırtı çirkinleştiği için yanında kalmadığını, annesinin onun kalbini kırdığını ve şapkasını hiçbir yerde bulamadığını, hepsini anlatıp içini dökmüştü. "Paul D."

"Evet, bebeğim."

"Kızım beni bıraktı."

"Biliyorum, kızım. Ağlama."

"En değerli varlığımdı o benim."

Paul D salıncaklı iskemleye oturup, renkli yamalarla dolu yorganı inceledi. Elleri dizlerinin üzerinde hareketsiz kaldı. Bu kadına karşı duyduğu duygular çok değişikti. Başı ağrıdı. Birden Sixo'nun otuz kilometrelik kız için söylediklerini anımsadı. "Bu kız benim kafa arkadaşım. Beni toparlıyor. Parçalarımı toplayıp, doğru şekilde sıraladıktan sonra bana geri veriyor. Biliyor musun, böyle kafa arkadaşı olduğun bir kadına sahip olmak iyi bir şey."

Yorgana bakarken, sırtındaki yaraları, Ella'nın yumruğu ile şişmiş güzel dudaklarını, cin gibi bakan kara gözlerini, vücudundan çıkan ateşi, ona gösterdiği sevecen davranışları, boynuna vurulan demir halkadan ve izlerinden hiç söz etmeyişini, onu hayvan gibi bağlanmaktan duyduğu utançtan kurtarışını düşündü. Bir tek bu Sethe denilen kadın, onun erkekliğini koru-

masına yardım etmişti. Yaşam öyküsünü onunkinin yanma koymak istiyordu.

"Sethe," dedi. "Seninle benim herkesten fazla dünlerimiz oldu. Artık yarınları da düşünme zamanı geldi."

Uzanıp elini tuttu. Öbür eliyle yüzünü okşadı. "en değerli varlığın, kendinsin Sethe, öylesin." Parmakları birleşti.

"Ben mi? Ben mi?"

Bazı yalnızlıklar, sallıyarak uyutulabilir. Dizleri yukarı çekip kolları kavuşturarak bu hareketi, gemi sallanışının tam aksine, tekrarlaya tekrarlaya sallanabilir ve huzura kavuşabilirsin. Bu içten gelen bir şeydir -deri gibi sıkıca sarar seni- Ama bazı yalnızlıklar dolaşıp durur. Sallayarak onu yerinde tutamazsın. Kendi başına canlıdır. İnsana kendi ayak sesleri uzaklardan geliyormuş gibi çevreye yayılır.

Herkes o kıza ne dendiğini biliyor ama adını bilmiyordu. Kayboldu denemez çünkü kimse onu aramıyor. Zaten arasalar bile, adını bilmedikleri birine ne diyebilirler? Kızın istekleri olduğu halde, kimse onu benimsemedi. Uzun yeşil otların büyüdüğü yerde kız, sevilmeyi bekledi, ağladı ve her yanını utanç kapladı. Böylece ortadan yok olması kolaylaştı.

Herkese anlatılacak bir öykü değildi bu.

Kötü bir düş gibi unuttular onu. Kendi öykülerini uydurup, allayıp pulladıktan sonra, o gün onu verandada görmüş olanlar, çabucak ve kasıtlı olarak unuttular. Onunla konuşmuş, birlikte yaşamış, onu sevmiş olanlar için unutmak daha uzun sürdü. Ta ki onun söylediklerinden hiç bir şey anımsamadıklarını ya da tek bir şey tekrarlayamadıklarını anlayana ve onun söylediklerinin onların kendi düşüncelerini yansıtmaktan başka bir şey olmadığını farkedene kadar. Böylece sonunda onlar da unuttular. Anımsamak akıllıca bir iş gibi gelmedi. Kimse onun nerede ve

niçin çömeldiğini ya da suyun altında kimin yüzünü aradığını bilemedi.

Başkalarına anlatılabilecek bir öykü değildi bu.

Böylece onu unuttular. Rahatsız bir uykuda görülen, hoşa gitmeyen bir düş gibi. Ara sıra bir eteğin hışırtısı duyulur, uyanınca kaybolur. Uykuda yanağın okşanması ile uyananlar, kendi parmağını yanağında bulabilir. Bazen yakın bir arkadaş ya da akrabanın fotoğrafına uzun uzun bakınca, fotoğraf değişir gibi, daha yakın bir şeye dönüşür gibi olur. Ona dokunabilir, elleyebilirsin, ama kimse bunu istemez, çünkü o zaman hiç birşeyin eskisi gibi olmayacağını bilir.

Başkalarına anlatılabilecek bir öykü değildi bu.

124 numaralı evin arkasındaki derede kızın ayak izleri bir görülür bir kaybolur. O kadar bildiktir ki, bir çocuk, ya da yetişkin biri ayağını izlerin üstüne koysa, uyacaktır. Ayaklar geri çekilince, sanki orada hiç kimse yürümemiş gibi izler kaybolur.

Yavaş yavaş bütün izler yok olur. Unutulan yalnız ayak izleri değildir. Her şey, su, suyun altındakiler, hepsi gider, sadece hava kalır. Unutulanın nefesi bile kalmaz. Yağmur oluklarında rüzgâr, baharda çabucak eriyen buz gibi, hava gibi geçip gider. Bir öpücük isteyen haykırışı bile duyulmaz.

Sevgili.

Toni Morrison'ın yazarlık çizgisini izleyenler 1993 Nobel Edebiyat Ödülü'nün günümüz Amerikan edebiyatının bu seçkin temsilcisine verilmesine şaşırmadılar. "*Sevgili*", yayınlarımız arasında daha önce "*Süleyman'ın Şarkısı*" adlı yapıtı yayınlanan Toni Morrison'ın 1988'de yayınlanan ve yazara "Pulitzer" ödülü kazandıran romanıdır. Bebeğini kölelikten kurtarmak için onu öldüren bir zenci annenin acılı yaşamının öyküsü olan bu roman yayınlandığı dönemde bütün Amerika'yı sözcüğün tam anlamıyla sarsmış, alışılmamış ölçüde büyük tirajlara ulaşmıştı. Henüz Nobel Edebiyat Ödülü'nü almadan önce de hakkında yapılan değerlendirmelerde, "Morrison bir yıldız, hatta şimdiden efsane haline geldi" denilmekteydi... "*Sevgili*"yi okurlarımıza kıvançla sunuyoruz.

9 789757 408406

ISBN 975-7408-40-9